

Regeringens proposition

2006/07:129

Utveckling av den sociala barn- och ungdomsvården
m.m.

Prop.
2006/07:129

Regeringen överlämnar denna proposition till riksdagen.

Stockholm den 20 juni 2007

Fredrik Reinfeldt

Maria Larsson
(Socialdepartementet)

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen föreslår regeringen ett antal ändringar i reglerna om skydd och stöd för barn och unga inom den sociala barn- och ungdomsvården. Förslagen syftar till att stärka barns och ungas ställning, skapa förutsättningar för en säker och sammanhållen vård av barn och unga samt till att denna vård ges i enlighet med kunskap och beprövad erfarenhet.

Socialnämndens ansökan om vård enligt lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU) skall innehålla uppgift om hur och vilket slags information som lämnats den unge samt den unges inställning. För barn och unga som vårdas i ett hem för vård eller boende eller i ett familjehem skall en genomförandeplan upprättas. Socialnämndens skyldighet att tillgodose det särskilda behov av stöd och hjälp som kan finnas för barn som vårdats utanför hemmet tydliggörs.

Ett barn får inte placeras i ett enskilt hem som vid upprepade tillfällen tar emot barn för tillfällig vård (jourhem) eller i ett familjehem om inte förhållandena i hemmet är utredda av en socialnämnd. Endast om det finns särskilda skäl får ett barn vara placerat i jourhem längre tid än två månader räknat från den tidpunkt när nämndens utredning av barnets förhållanden avslutades. Om missförhållandena vid ett hem för vård eller boende är så allvarliga att det föreligger fara för barns liv, hälsa eller personliga säkerhet får länsstyrelsen utan föregående föreläggande förbjuda fortsatt verksamhet. Kommuner och landsting som driver hem för vård eller boende skall anmäla denna verksamhet till länsstyrelsen. Ett förtydligande görs av för vilken yrkesmässigt bedriven öppenvårdverksamhet tillstånd krävs från länsstyrelsen.

Statens institutionsstyrelse, SiS, får rätt att besluta att unga som vårdas i ett särskilt ungdomshem tillfälligt skall vistas i ett annat sådant ung-

domshem i samband med att de av olika skäl transporteras. SiS får även utökade möjligheter till provtagning för att kontrollera alkohol- eller drogpåverkan hos dem som vårdas i särskilda ungdomshem.

Nya regler föreslås vad gäller bevarande och gallring av dokumentation i bl.a. enskilda verksamheter enligt socialtjänstlagen (2001:453, SoL) och lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade.

Länsstyrelsernas tillsynsuppdrag avseende tvångsvård enligt lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall (LVM) och LVU förtydligas genom ett tillägg i SoL.

En individuell vårdplan skall upprättas även för vuxna i hem för vård eller boende eller familjehem.

Lagändringarna föreslås träda i kraft den 1 april 2008.

1	Förslag till riksdagsbeslut.....	6
2	Lagtext.....	7
2.1	Förslag till lag om ändring i sekretesslagen (1980:100).....	7
2.2	Förslag till lag om ändring i lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga.....	9
2.3	Förslag till lag om ändring i lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade	12
2.4	Förslag till lag om ändring i lagen (1998:603) om verkställighet av sluten ungdomsvård.....	15
2.5	Förslag till lag om ändring i socialtjänstlagen (2001:453).....	16
3	Ärendet och dess beredning.....	22
4	Allmänna utgångspunkter.....	23
5	Utveckling av den sociala barn- och ungdomsvården.....	26
5.1	Aktuella statliga insatser inom den sociala barn- och ungdomsvården	26
5.2	Målen för den sociala barn- och ungdomsvården	30
5.3	En samlad lagstiftning för den sociala barnvården	32
6	Barns och ungas rätt till information	34
6.1	Barns rätt till information.....	36
6.2	Dokumentation av barnets inställning	41
7	Förebyggande arbete och tidigt stöd.....	43
7.1	Familjecentraler och familjecentralsliknande verksamheter	44
7.2	Uppföljning av samverkan	45
8	Socialtjänstens insatser för barn och unga.....	47
8.1	Genomförandeplan.....	48
8.2	Stöd och hjälp till barn och unga efter avslutad placering.....	50
8.3	Tillståndsplikt för öppenvårdsverksamheter.....	52
8.4	Tydligare förutsättningar för familjehem m.m.	54
8.4.1	Utredning av familjehem	57
8.4.2	Jourhem.....	60
8.5	Hem för vård eller boende	63
8.5.1	Begreppet hem för vård eller boende.....	63
8.5.2	Anmälan till länsstyrelsen av vissa hem för vård eller boende	64
8.5.3	Förteckning över hem för vård eller boende.....	65
8.6	Insatser för barn som har både sociala och psykiatriska problem.....	66
9	Insatser baserade på kunskap och beprövad erfarenhet.....	67
9.1	Översyn om behandling av personuppgifter inom socialtjänsten.....	67

9.2	Nödvändiga underlag för uppföljning.....	68
9.3	Nationellt stöd till kvalitetsutveckling.....	70
9.4	Utbildning.....	71
9.5	Legitimation av socionomer.....	72
9.6	Kompetenskriterier.....	74
9.7	Strategiska utvecklingsinsatser för kunskapsutveckling inom socialtjänsten.....	75
9.8	Ett nationellt riskbarncentrum.....	77
10	Vissa frågor rörande ungdomsvården inom Statens institutionsstyrelse.....	77
10.1	Beslut om tillfällig placering.....	78
10.2	Inlåsnig under nattvila av ungdomar som dömts till sluten ungdomsvård.....	81
10.3	Ökade möjligheter till provtagning för att hålla de särskilda ungdomshemmen drogfria.....	84
11	Bevarande av dokumentation i enskild verksamhet m.m.....	86
11.1	Preciserad tid för bevarande av dokumentation i enskilda verksamheter.....	86
11.2	Bevarande av dokumentation av hänsyn till rättssäkerhetsintresse och forskningens behov.....	93
12	Tillsynsfrågor.....	99
12.1	Omedelbart förbud mot fortsatt verksamhet vid ett hem för vård eller boende.....	101
12.2	Ett förtydligt tillsynsansvar av vård enligt LVU och LVM.....	102
12.3	En samordnad utveckling av den sociala tillsynen.....	105
13	Individuell vårdplan även för vuxna i hem för vård eller boende eller familjehem.....	106
14	Konsekvenser.....	107
15	Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser.....	109
16	Författningskommentar.....	109
16.1	Förslaget till lag om ändring i sekretesslagen (1980:100).....	109
16.2	Förslaget till lag om ändring i lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga.....	109
16.3	Förslaget till lag om ändring i lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade.....	111
16.4	Förslaget till lag om ändring i lagen (1998:603) om verkställighet av sluten ungdomsvård.....	112
16.5	Förslaget till lag om ändring i socialtjänstlagen (2001:453).....	112
Bilaga 1	Sammanfattning av betänkandet Källan till en chans – Nationell handlingsplan för den sociala barn- och ungdomsvården (SOU 2005:81).....	117
Biaga 2	Lagförslag ur betänkandet Källan till en chans – Nationell handlingsplan för den sociala barn- och ungdomsvården (SOU 2005:81).....	131

Bilaga 3	Remissinstanser till betänkandet Källan till en chans – Nationell handlingsplan för den sociala barn- och ungdomsvården (SOU 2005:81).....	137
Bilaga 4	Sammanfattning av promemorian Barns rätt till information m.m. (S2006/5256/ST)	138
Bilaga 5	Lagförslag ur promemorian Barns rätt till information m.m. (S2006/5256/ST)	139
Bilaga 6	Remissinstanser till promemoriorna Barns rätt till information m.m. (S2006/5256/ST), Bevarande av dokumentation vid vissa placeringar av barn (S2006/5257/ST) och skrivelse från Statens institutionsstyrelse (S2006/5143/ST)	142
Bilaga 7	Lagförslag ur Socialstyrelsens rapport Vissa frågor om överförande, bevarande och gallring av dokumentation enligt SoL och LSS (S2006/1858/ST).....	143
Bilaga 8	Remissinstanser till Socialstyrelsens rapport Vissa frågor om överförande, bevarande och gallring av dokumentation enligt SoL och LSS (S2006/1858/ST)....	149
Bilaga 9	Lagförslag ur promemorian Bevarande av dokumentation vid vissa placeringar av barn (S2006/5257/ST)	150
Bilaga 10	Lagförslag ur promemoria Vissa frågor rörande ungdomsvården inom SiS (S2006/5143/ST)	153
Bilaga 11	Sammanfattning av delbetänkandet En bättre tillsyn av missbrukarvården i för denna proposition relevanta delar (SOU 2006:57).....	157
Bilaga 12	Lagförslag i delbetänkandet En bättre tillsyn av missbrukarvården (SOU 2006:57).....	158
Bilaga 13	Remissinstanser till delbetänkandet En bättre tillsyn av missbruksvården (SOU 2006:57).....	159
Bilaga 14	Lagförslag i promemorian Ändring i socialtjänstlagen (2001:453)	160
Bilaga 15	Remissinstanser till promemorian Ändring i socialtjänstlagen (2001:453).....	161
Bilaga 16	Lagrådsremissens lagförslag.....	162
Bilaga 17	Lagrådets yttrande	177
	Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 20 juni 2007.....	179

1 Förslag till riksdagsbeslut

Prop. 2006/07:129

Regeringen föreslår att riksdagen antar regeringens förslag till

1. lag om ändring i sekretesslagen (1980:100),
2. lag om ändring i lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga,
3. lag om ändring i lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade,
4. lag om ändring i lagen (1998:603) om verkställighet av sluten ungdomsvård,
5. lag om ändring i socialtjänstlagen (2001:453).

Regeringen har följande förslag till lagtext.

2.1 Förslag till lag om ändring i sekretesslagen (1980:100)

Härigenom föreskrivs att 7 kap. 4 § sekretesslagen (1980:100)¹ skall ha följande lydelse.

Lydelse enligt prop. 2006/07:108 Förslagens lydelse

7 kap. **4 §²**

Sekretess gäller inom socialtjänsten för uppgift om enskilds personliga förhållanden, om det inte står klart att uppgiften kan röjas utan att den enskilde eller någon honom eller henne närstående lider men. Sekretessen gäller dock inte beslut om omhändertagande, beslut om vård utan samtycke eller beslut om slutna ungdomsvård. Utan hinder av sekretessen får uppgift lämnas till enskild som uppnått myndig ålder om förhållanden av betydelse för att denne skall få vetskap om vilka hans eller hennes biologiska föräldrar är.

Inom kommunal familjerådgivning gäller sekretess för uppgift som enskild har lämnat i förtroende eller som har inhämtats i samband med rådgivningen.

Med socialtjänst förstås verksamhet enligt lagstiftningen om socialtjänst och den särskilda lagstiftningen om vård av unga och av missbrukare utan samtycke samt verksamhet som i annat fall enligt lag handhas av socialnämnd eller av Statens institutionsstyrelse. Till socialtjänst räknas också verksamhet hos annan myndighet som innefattar omprövning av socialnämnds beslut eller särskild tillsyn över nämndens verksamhet, verksamhet hos kommunal invandrarbyrå samt verksamhet enligt lagen (2007:000) om utredningar avseende barn som har avlidit i anledning av brott m.m. Med socialtjänst jämställs ärenden om bistånd åt asylsökande och andra utlänningar, ärenden om introduktionsersättning för flyktingar och vissa andra utlänningar, ärenden om tillstånd till parkering för rörelsehindrade, ärenden om allmän omvårdnad hos nämnd med uppgift att bedriva patientnämndsverksamhet samt verksamhet enligt lagstiftningen om stöd och service till vissa funktionshindrade.

Sekretess gäller i verksamhet som avser omhändertagande av personakt enligt 7 kap. 5 § socialtjänstlagen (2001:453) eller 23 c § lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade för uppgift om enskilds personliga förhållanden. Utan hinder av sek-

Sekretess gäller i verksamhet som avser omhändertagande av personakt enligt 7 kap. 5 § socialtjänstlagen (2001:453) eller 23 d § lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade för uppgift om enskilds personliga förhållanden. Utan hinder av sek-

¹ Lagen omtryckt 1992:1474.

² Senaste lydelse 2005:127.

retessen får uppgift i verksamhet som avses i 7 kap. 5 § socialtjänstlagen lämnas till socialnämnd och uppgift i verksamhet som avses i 23 c § lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade lämnas till nämnd som avses i 22 § samma lag, om uppgiften behövs för handläggning av ärende eller genomförande av beslut om stödinsatser, vård eller behandling och det är av synnerlig vikt att uppgiften lämnas.

I fråga om uppgift i allmän handling gäller sekretessen i högst sjuttio år.

Sekretess enligt första stycket gäller inte

1. beslut i ärenden om ansvar eller behörighet för personal inom kommunal hälso- och sjukvård, eller

2. beslut i fråga om omhändertagande eller återlämnande av personakt.

Beträffande anmälan i ärende om ansvar eller behörighet för personal inom kommunal hälso- och sjukvård gäller sekretess om det kan antas att den som uppgiften rör eller någon honom eller henne närstående lider betydande men om uppgiften röjs.

Denna lag träder i kraft den 1 april 2008.

2.2 Förslag till lag om ändring i lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga

Prop. 2006/07:129

Härigenom föreskrivs att 1, 4, 11, 17 a, och 24 §§ lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

1 §¹

Insatser inom socialtjänsten för barn och ungdom skall göras i samförstånd med den unge och hans eller hennes vårdnadshavare enligt bestämmelserna i socialtjänstlagen (2001:453). Insatserna skall präglas av respekt för den unges människovärde och integritet.

Den som är under 18 år skall dock beredas vård enligt denna lag, om någon av de situationer som anges i 2 eller 3 § föreligger och det kan antas att behövlig vård inte kan ges den unge med samtycke av den eller dem som har vårdnaden om honom eller henne och, när den unge har fyllt 15 år, av honom eller henne själv.

Vård med stöd av 3 § får även beredas den som har fyllt 18 men inte 20 år, om sådan vård med hänsyn till den unges behov och personliga förhållanden i övrigt är lämpligare än någon annan vård och det kan antas att behövlig vård inte kan ges med den unges samtycke.

Vissa andra åtgärder får vidtas utan samtycke enligt 22 och 24 §§.

Vid beslut enligt denna lag skall vad som är bäst för den unge vara avgörande.

Den unges inställning skall så långt möjligt klarläggas. Hänsyn skall tas till den unges vilja med beaktande av hans eller hennes ålder och mognad.

Den unge skall få relevant information och hans eller hennes inställning skall så långt möjligt klarläggas. Hänsyn skall tas till den unges vilja med beaktande av hans eller hennes ålder och mognad.

4 §

Beslut om vård med stöd av denna lag meddelas av länsrätten efter ansökan av socialnämnden.

Ansökan skall innehålla en redogörelse för den unges förhållanden, de omständigheter som utgör grund för att den unge behöver beredas vård, tidigare vidtagna åtgärder och den vård som socialnämnden avser att anordna.

Beslut om vård med stöd av denna lag meddelas av länsrätten efter ansökan av socialnämnden.

Ansökan skall innehålla en redogörelse för

- den unges förhållanden,
- de omständigheter som utgör grund för att den unge behöver beredas vård,
- tidigare vidtagna åtgärder,
- den vård som socialnämnden avser att anordna,
- *hur relevant information lämnats till den unge,*
- *vilket slags relevant informa-*

¹ Senaste lydelse 2003:406.

11 §²

Socialnämnden bestämmer hur vården av den unge skall ordnas och var han eller hon skall vistas under vårdtiden.

Socialnämnden bestämmer hur vården av den unge skall ordnas och var han eller hon skall vistas under vårdtiden. *I fråga om den som vårdas i ett hem som avses i 12 § första stycket får dock Statens institutionsstyrelse i samband med att den unge transporteras besluta att han eller hon tillfälligt skall vistas i ett annat sådant hem.*

Nämnden får medge att den unge vistas i sitt eget hem, om detta kan antas vara bäst ägnat att främja vården av honom eller henne. Vård med stöd av denna lag skall dock alltid inledas utanför den unges eget hem.

Om nämndens beslut enligt första eller andra stycket inte kan avvaktas, får ordföranden eller någon annan ledamot som nämnden har förordnat besluta i frågan. Beslutet skall anmälas vid nämndens nästa sammanträde.

Nämnden eller den åt vilken nämnden har uppdragit vården skall ha uppsikt över den unge och, i den utsträckning det behövs för att genomföra vården, bestämma om hans eller hennes personliga förhållanden.

Nämnden har under vårdtiden samma ansvar som vårdnadshavaren för att den unges grundläggande rättigheter enligt 6 kap. 1 § föräldrabalken tillgodoses.

17 a §³

Den intagne är, om inte annat föranleds av medicinska eller liknande skäl, skyldig att efter uppmaning *vid ankomsten till hemmet samt i samband med vistelse utanför hemmet* lämna blod-, urin- eller utandningsprov för kontroll av om han eller hon är påverkad av narkotika, alkoholhaltiga drycker, andra berusningsmedel, sådana medel som avses i 1 § lagen (1991:1969) om förbud mot vissa dopningsmedel eller sådana medel som omfattas av lagen (1999:42) om förbud mot vissa hälsofarliga varor, om det kan misstänkas att den intagne är påverkad av något sådant medel.

Den intagne är, om inte annat föranleds av medicinska eller liknande skäl, skyldig att efter uppmaning lämna blod-, urin- eller utandningsprov för kontroll av om han eller hon är påverkad av narkotika, alkoholhaltiga drycker, andra berusningsmedel, sådana medel som avses i 1 § lagen (1991:1969) om förbud mot vissa dopningsmedel eller sådana medel som omfattas av lagen (1999:42) om förbud mot vissa hälsofarliga varor, om det kan misstänkas att den intagne är påverkad av något sådant medel.

² Senaste lydelse 2003:406.

³ Senaste lydelse 2001:466.

Länsrätten får efter ansökan av socialnämnden för viss tid eller tills vidare förbjuda den som har vårdnaden om en underårig att ta denne från ett hem som avses i 6 kap. 6 § socialtjänstlagen (2001:453) om det finns en påtaglig risk för att den unges hälsa eller utveckling skadas om han eller hon skiljs från hemmet (flyttningsförbud).

Länsrätten får efter ansökan av socialnämnden för viss tid eller tills vidare förbjuda den som har vårdnaden om en underårig att ta denne från ett hem som avses i 6 kap. 6 § *första stycket* socialtjänstlagen (2001:453) om det finns en påtaglig risk för att den unges hälsa eller utveckling skadas om han eller hon skiljs från hemmet (flyttningsförbud).

Denna lag träder i kraft den 1 april 2008.

⁴ Senaste lydelse 2003:406.

2.3 Förslag till lag om ändring i lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade

Prop. 2006/07:129

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade

dels att nuvarande 23 b § och 23 c § skall betecknas 23 c § och 23 d §,

dels att 23 a § och nya 23 d § skall ha följande lydelse,

dels att det i lagen skall införas en ny paragraf, 23 b §, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

23 a §¹

Bestämmelserna i 21 a och 21 b §§ gäller i tillämpliga delar i enskild verksamhet. *Dokumentationen skall bevaras så länge den kan antas ha betydelse för åtgärder i verksamheten.*

Bestämmelserna i 21 a och 21 b §§ gäller i tillämpliga delar i enskild verksamhet. *Anteckningar och andra uppgifter i en personakt som tillhör en sådan sammanställning av uppgifter som avses i lagen (2001:454) om behandling av personuppgifter inom socialtjänsten skall bevaras och därefter gallras två år efter det att den sista anteckningen gjordes i akten. Uppgifterna skall dock inte gallras så länge uppgifter om samma person inte har gallrats enligt andra stycket.*

Uppgifter i en sammanställning som avses i lagen om behandling av personuppgifter inom socialtjänsten skall gallras två år efter det att de förhållanden som uppgifterna avser har upphört.

Gallringen skall vara avslutad senast kalenderåret efter det att gallringskyldigheten inträdde.

Den nämnd som beslutat om en insats som genomförs i en enskild verksamhet får träffa avtal med den som bedriver verksamheten om att handlingar skall överlämnas till nämnden när gallringskyldigheten inträder. Detta gäller dock inte sådana handlingar som avses i 23 b §.

¹ Senaste lydelse 2005:125.

23 b §²

Handlingar i en personakt i enskild verksamhet som avser barn som placerats eller tagits emot i bostad med särskild service för barn som behöver bo utanför föräldrahemmet skall överlämnas för bevarande till den nämnd som beslutat om insatsen, när gallringskyldigheten enligt 23 a § första stycket inträder.

När gallringskyldigheten enligt 23 a § första stycket inträder skall handlingar i enskild verksamhet, av hänsyn till forskningens behov, i ett representativt urval av kommuner och i övriga kommuner i fråga om ett representativt urval av personer överlämnas för bevarande till den nämnd som beslutat om insatsen.

23 d §³

Länsstyrelsen får besluta att en personakt i enskild verksamhet skall tas om hand

1. om verksamheten upphör,
2. om det på sannolika skäl kan antas att personakten inte kommer att handhas enligt föreskrifterna i denna lag eller enligt föreskrifter som meddelats med stöd av lagen, eller
3. om den som ansvarar för personakten ansöker om det och det finns ett påtagligt behov av att akten tas om hand.

En omhändertagen personakt skall återlämnas, om det är möjligt och det inte finns skäl för omhändertagande enligt första stycket. Beslut i fråga om återlämnande meddelas av länsstyrelsen efter ansökan av den som vid beslutet om omhändertagande ansvarade för personakten.

Personakter som tagits om hand skall förvaras avskilda hos arkivmyndigheten i den kommun där akterna omhändertagits. Personakter skall bevaras i minst två år från det att de kom in till arkivmyndigheten. En myndighet som har hand om en personakt som har omhändertagits har, om en uppgift ur akten begärs för ett särskilt fall, samma skyldighet att lämna uppgiften som den haft som ansvarat för akten före omhändertagandet.

Personakter som tagits om hand skall förvaras avskilda hos arkivmyndigheten i den kommun där akterna omhändertagits. Personakter skall bevaras i minst två år från det att de kom in till arkivmyndigheten, dock får sådana handlingar som avses i 23 b § inte gallras. En myndighet som har hand om en personakt som har omhändertagits har, om en uppgift ur akten begärs för ett särskilt fall, samma skyldighet att lämna upp-

² Senaste lydelse av tidigare 23 b § 2005:125.

³ Senaste lydelse av tidigare 23 c § 2005:125.

1. Denna lag träder i kraft den 1 april 2008.
2. Gallring med stöd av bestämmelserna i 23 a § i sin nya lydelse får göras tidigast den 1 april 2010.
3. Bestämmelserna i 23 b § i sin nya lydelse tillämpas inte om sista anteckningen i handlingarna har gjorts före ikraftträdandet av denna lag.

2.4 Förslag till lag om ändring i lagen (1998:603) om verkställighet av sluten ungdomsvård

Prop. 2006/07:129

Härigenom föreskrivs att 18 a § lagen (1998:603) om verkställighet av sluten ungdomsvård skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

18 a §¹

Den dömda är, om inte annat föranleds av medicinska eller liknande skäl, skyldig att efter uppmaning *vid ankomsten till det särskilda ungdomshemmet samt i samband med vistelse utanför hemmet enligt 18 § lämna blod-, urin- eller utandningsprov* för kontroll av om han eller hon är påverkad av narkotika, alkoholhaltiga drycker, andra berusningsmedel, sådana medel som avses i 1 § lagen (1991:1969) om förbud mot vissa dopningsmedel eller sådana medel som omfattas av lagen (1999:42) om förbud mot vissa hälsofarliga varor, om det kan misstänkas att den dömda är påverkad av något sådant medel.

Den dömda är, om inte annat föranleds av medicinska eller liknande skäl, skyldig att efter uppmaning lämna blod-, urin- eller utandningsprov för kontroll av om han eller hon är påverkad av narkotika, alkoholhaltiga drycker, andra berusningsmedel, sådana medel som avses i 1 § lagen (1991:1969) om förbud mot vissa dopningsmedel eller sådana medel som omfattas av lagen (1999:42) om förbud mot vissa hälsofarliga varor, om det kan misstänkas att den dömda är påverkad av något sådant medel.

Denna lag träder i kraft den 1 april 2008.

¹ Senaste lydelse 2001:480.

2.5 Förslag till lag om ändring i socialtjänstlagen
(2001:453)

Prop. 2006/07:129

Härigenom föreskrivs i fråga om socialtjänstlagen (2001:453)
dels att 3 kap. 5 §, 5 kap. 1 §, 6 kap. 6 §, 7 kap. 1, 3 och 5 §§, 11 kap.
3 §, 12 kap. 2 § samt 13 kap. 2 och 6 §§ skall ha följande lydelse,
dels att det i lagen skall införas en ny paragraf, 7 kap. 3 a §, av följande
lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

3 kap.

5 §

Socialnämndens insatser för den enskilde skall utformas och genomfö-
ras tillsammans med honom eller henne och vid behov i samverkan
med andra samhällsorgan och med organisationer och andra föreningar.

När en åtgärd rör ett barn skall
barnets inställning så långt det är
möjligt klarläggas. Hänsyn skall
tas till barnets vilja med beaktande
av dess ålder och mognad.

När en åtgärd rör ett barn skall
*barnet få relevant information och
hans eller hennes* inställning så
långt det är möjligt klarläggas.
Hänsyn skall tas till barnets vilja
med beaktande av dess ålder och
mognad.

5 kap.

1 §

Socialnämnden skall

– verka för att barn och ungdom växer upp under trygga och goda för-
hållanden,

– i nära samarbete med hemmen främja en allsidig personlighets-
utveckling och en gynnsam fysisk och social utveckling hos barn och
ungdom,

– med särskild uppmärksamhet följa utvecklingen hos barn och ung-
dom som har visat tecken till en ogynnsam utveckling,

– aktivt arbeta för att förebygga och motverka missbruk bland barn och
ungdom av alkoholhaltiga drycker, andra berusningsmedel eller beroen-
deframkallande medel samt dopningsmedel,

– i nära samarbete med hemmen sörja för att barn och ungdom som
riskerar att utvecklas ogynnsamt får det skydd och stöd som de behöver
och, om hänsynen till den unges bästa motiverar det, vård och fostran
utanför det egna hemmet,

– i sin omsorg om barn och
ungdom tillgodose det särskilda
behov av stöd och hjälp som kan
finnas sedan ett mål eller ärende
om vårdnad, boende, umgänge
eller adoption har avgjorts.

– i sin omsorg om barn och
ungdom tillgodose det särskilda
behov av stöd och hjälp som kan
finnas sedan ett mål eller ärende
om vårdnad, boende, umgänge
eller adoption har avgjorts,

*– i sin omsorg om barn och
ungdom tillgodose det särskilda
behov av stöd och hjälp som kan
finnas sedan vård och fostran*

6 kap.**6 §¹**

Ett barn får inte utan socialnämndens medgivande eller beslut om vård tas emot för stadigvarande vård och fostran i ett enskilt hem som inte tillhör någon av föräldrarna eller någon annan som har vårdnaden om honom eller henne.

Socialnämnden får inte lämna medgivande eller fatta beslut om vård utan att förhållandena i det enskilda hemmet och förutsättningarna för vård i hemmet är utredda. Om nämndens prövning gäller ett hem i en annan kommun, skall nämnden informera och samråda med den kommunen innan den fattar sitt beslut.

Socialnämnden får inte lämna medgivande eller fatta beslut om vård utan att förhållandena i det enskilda hemmet och förutsättningarna för vård i hemmet är utredda *av socialnämnd*. Om nämndens prövning gäller ett hem i en annan kommun, skall nämnden informera och samråda med den kommunen innan den fattar sitt beslut.

Socialnämnden får inte placera ett barn i ett sådant enskilt hem som vid upprepade tillfällen tar emot barn för tillfällig vård och fostran (jourhem) om inte förhållandena i det enskilda hemmet och förutsättningarna för vård i det är utredda av socialnämnd.

Om det inte finns särskilda skäl får ett barn vårdas i ett jourhem i högst två månader efter det att socialnämndens utredning enligt 11 kap. 2 § om ingripande till barnets skydd eller stöd avslutats.

7 kap.**1 §**

Ett bolag, en förening, en samfällighet, en stiftelse eller en enskild individ får inte utan tillstånd av länsstyrelsen yrkesmässigt bedriva verksamhet i form av

1. hem för vård eller boende,
2. sådana boenden som motsvarar dem som avses i 5 kap. 5 § andra stycket eller 5 kap. 7 § tredje stycket,
3. hem för viss annan heldygnsvård,
4. hem eller öppen verksamhet för vård under en begränsad del av dygnet.
4. hem eller öppen verksamhet för vård under en begränsad del av dygnet, *oavsett var verksamheten bedrivs.*

Tillstånd skall sökas hos länsstyrelsen i det län där verksamheten skall bedrivas.

¹ Senaste lydelse 2003:407.

Tillstånd behövs inte för sådan verksamhet som kommunen genom avtal enligt 2 kap. 5 § har överlämnat till en enskild att utföra. Prop. 2006/07:129

Kommun och landsting som driver hem för vård eller boende, samt kommun som genom avtal enligt 2 kap. 5 § har överlämnat till enskild att driva sådant hem, skall anmäla denna verksamhet till länsstyrelsen.

3 §

Bestämmelserna i 11 kap. 5 och 6 §§ gäller i tillämpliga delar i enskild verksamhet som står under länsstyrelsens tillsyn enligt denna lag. *Dokumentationen skall bevaras så länge den kan antas ha betydelse för åtgärder i verksamheten.*

Bestämmelserna i 11 kap. 5 och 6 §§ gäller i tillämpliga delar i enskild verksamhet som står under länsstyrelsens tillsyn enligt denna lag. *Anteckningar och andra uppgifter i en personakt som tillhör en sammanställning av uppgifter som avses i lagen (2001:454) om behandling av personuppgifter inom socialtjänsten skall bevaras och därefter gallras två år efter det att den sista anteckningen gjordes i akten. Uppgifterna skall dock inte gallras så länge uppgifter om samma person inte har gallrats enligt andra stycket.*

Uppgifter i en sammanställning som avses i lagen om behandling av personuppgifter inom socialtjänsten skall gallras två år efter det att de förhållanden som uppgifterna avser har upphört.

Gallringen skall vara avslutad senast kalenderåret efter det att gallringsskyldigheten inträdde.

Den socialnämnd som beslutat om en insats som genomförs i en enskild verksamhet får träffa avtal med den som bedriver verksamheten om att handlingar skall överlämnas till nämnden när gallringsskyldigheten inträder. Detta gäller dock inte sådana handlingar som avses i 3 a §.

3 a §

Handlingar i en personakt i enskild verksamhet som avser barn som har placerats eller tagits emot i ett hem för vård eller boende

eller i sådant boende som avses i 5 kap. 7 § tredje stycket skall överlämnas för bevarande till den socialnämnd som beslutat om insatsen, när gallringsskyldigheten enligt 3 § första stycket inträder.

När gallringsskyldigheten enligt 3 § första stycket inträder skall handlingar i enskild verksamhet, av hänsyn till forskningens behov, i ett representativt urval av kommuner och i övriga kommuner i fråga om ett representativt urval av personer överlämnas för bevarande till den socialnämnd som beslutat om insatsen.

5 §

Länsstyrelsen får besluta att en personakt i enskild verksamhet som står under länsstyrelsens tillsyn enligt denna lag skall tas om hand

1. om verksamheten upphör,
2. om det på sannolika skäl kan antas att personakten inte kommer att handhas enligt föreskrifterna i denna lag eller enligt föreskrifter som meddelats med stöd av lagen, eller
3. om den som ansvarar för personakten ansöker om det och det finns ett påtagligt behov av att akten tas om hand.

En omhändertagen personakt skall återlämnas, om det är möjligt och det inte finns skäl för omhändertagande enligt första stycket. Beslut i fråga om återlämnande meddelas av länsstyrelsen efter ansökan av den som vid beslutet om omhändertagande ansvarade för personakten.

Personakter som har tagits om hand skall förvaras avskilda hos arkivmyndigheten i den kommun där akterna omhändertagits. Personakterna skall bevaras i minst två år från det att de kom in till arkivmyndigheten. En myndighet som har hand om en personakt som har omhändertagits har, om en uppgift ur akten begärs för ett särskilt fall, samma skyldighet att lämna uppgiften som den haft som ansvarat för akten före omhändertagandet.

Personakter som har tagits om hand skall förvaras avskilda hos arkivmyndigheten i den kommun där akterna omhändertagits. Personakterna skall bevaras i minst två år från det att de kom in till arkivmyndigheten, *dock får sådana handlingar som avses i 7 kap. 3 a § inte gallras.* En myndighet som har hand om en personakt som har omhändertagits har, om en uppgift ur akten begärs för ett särskilt fall, samma skyldighet att lämna uppgiften som den haft som ansvarat för akten före omhändertagandet.

11 kap.

3 §

När ett barn behöver vårdas i ett annat hem än det egna skall en

När någon behöver vårdas i ett hem för vård eller boende eller i

plan upprättas för den vård som socialnämnden avser att anordna. Planen skall även uppta åtgärder och insatser som andra huvudmän har ansvar för.

ett familjehem skall en plan upprättas för den vård som socialnämnden avser att anordna. Planen skall även uppta åtgärder och insatser som andra huvudmän har ansvar för.

För barn och unga som vårdas i ett hem för vård eller boende eller i ett familjehem skall en plan upprättas över hur vården skall genomföras.

12 kap.

2 §²

Följande handlingar får inte gallras med stöd av bestämmelserna i 1 § första stycket:

1. handlingar som kommit in eller upprättats i samband med utredning om faderskap eller föräldraskap enligt 1 kap. 9 § föräldrabalken,
2. handlingar som kommit in eller upprättats i samband med utredning om adoption,
3. handlingar som kommit in eller upprättats i samband med att ett barn har placerats eller tagits emot i ett hem för vård eller boende, i ett familjehem eller i ett annat enskilt hem som inte tillhör någon av föräldrarna eller någon annan som har vårdnaden om barnet.

3. handlingar som kommit in eller upprättats i samband med att ett barn har placerats eller tagits emot i ett hem för vård eller boende, i ett familjehem, *i sådant boende som avses i 5 kap. 7 § tredje stycket* eller i ett annat enskilt hem som inte tillhör någon av föräldrarna eller någon annan som har vårdnaden om barnet.

Avtal enligt 6 kap. 6 §, 14 a § andra stycket eller 15 a § tredje stycket föräldrabalken som godkänts av socialnämnden får inte gallras förrän barnet fyllt arton år.

Handlingar skall vidare undantas från gallring enligt bestämmelserna i 1 § av hänsyn till forskningens behov i ett representativt urval av kommuner och i övriga kommuner beträffande ett representativt urval av personer.

13 kap.

2 §

Länsstyrelsen har tillsyn över den socialtjänst som kommunerna inom länet svarar för.

Länsstyrelsen skall därvid

- följa socialnämndernas tillämpning av denna lag,
- informera och ge råd till allmänheten i frågor som rör socialtjänsten,
- biträda socialnämnderna med råd i deras verksamhet,
- främja samverkan på socialtjänstens område mellan kommunerna och andra samhällsorgan,

² Senaste lydelse 2006:463.

– verka för att kommunerna planerar för att kunna tillgodose framtida behov av bistånd i form av hemtjänst samt sådant boende som avses i 5 kap. 5 § andra stycket och 5 kap. 7 § tredje stycket,

– även i övrigt se till att socialnämnderna fullgör sina uppgifter på ett ändamålsenligt sätt. – kontrollera efterlevnaden av lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall och lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga, – även i övrigt se till att socialnämnderna fullgör sina uppgifter på ett ändamålsenligt sätt.

6 §

Om det förekommer något missförhållande i

1. annat hem för vård eller boende än sådant som avses i 6 kap. 3 §,
2. enskild verksamhet som står under länsstyrelsens tillsyn enligt 3 §,
3. hemtjänst,
4. sådant boende som avses i 5 kap. 5 § andra stycket och 5 kap. 7 §

tredje stycket,

får länsstyrelsen förelägga den som svarar för verksamheten att avhjälpa missförhållandet.

Ett föreläggande skall innehålla uppgifter om de åtgärder som tillsynsmyndigheten anser nödvändiga för att det påtalade missförhållandet skall kunna avhjälpas.

Om missförhållandet är allvarligt och länsstyrelsens föreläggande inte följs, får länsstyrelsen förbjuda fortsatt verksamhet.

Om missförhållandet är så allvarligt att det föreligger fara för barns liv, hälsa eller personliga säkerhet får länsstyrelsen, utan föregående föreläggande, förbjuda fortsatt verksamhet vid annat hem för vård eller boende än sådant som avses i 6 kap. 3 §.

-
1. Denna lag träder i kraft den 1 april 2008.
 2. Gallring med stöd av bestämmelserna i 7 kap. 3 § i sin nya lydelse får göras tidigast den 1 april 2010.
 3. Bestämmelserna i 7 kap. 3 a § tillämpas inte om sista anteckningen i handlingarna har gjorts före ikraftträdandet av denna lag.

Genom regeringsbeslut den 5 juni 2003 bemyndigade regeringen dåvarande statsrådet Morgan Johansson att tillkalla en parlamentarisk kommitté med uppdrag att ta fram underlag för en nationell handlingsplan för den sociala barn- och ungdomsvården. Kommittén skulle enligt direktiven (dir. 2003:76) genomföra en samlad analys av mål, innehåll, resultat och organisation av den sociala barn- och ungdomsvården. Utifrån denna analys skulle kommittén vid behov föreslå förändringar i målens utformning och innehåll samt hur den sociala barn- och ungdomsvården bäst bör organiseras för att kunna uppnå dessa mål. Kommittén skulle även föreslå hur kompetens och kvalitet skall bibehållas och utvecklas inom den sociala barn- och ungdomsvården. Efter att regeringen den 17 februari 2005 beslutat om tilläggsdirektiv (dir. 2005:20) för kommittén skulle arbetet vara slutfört den 1 oktober 2005. Kommittén, som antog namnet Sociala barn- och ungdomsvårdskommittén, överlämnade i oktober 2005 sitt slutbetänkande Källan till en chans – Nationell handlingsplan för den sociala barn- och ungdomsvården (SOU 2005:81). En sammanfattning av betänkandet finns i *bilaga 1*. Utredningens lagförslag finns i *bilaga 2*. Betänkandet har remissbehandlats. En förteckning av remissinstanserna finns i *bilaga 3*. En sammanställning av remissyttrandena finns tillgänglig i Socialdepartementet (dnr S2005/7840/ST).

Regeringen har i promemorian Barns rätt till information m.m. (S2006/5256/ST) lämnat förslag avseende barns rätt till information i ärenden inom socialtjänstens område. En sammanfattning av promemorian finns i *bilaga 4*. Promemorians lagförslag finns i *bilaga 5*. Promemorian har remissbehandlats. En förteckning av remissinstanserna finns i *bilaga 6*. En sammanställning av remissyttrandena finns tillgänglig i Socialdepartementet (dnr S2006/5256/ST).

I Socialstyrelsens regleringsbrev för budgetåret 2005 gav regeringen Socialstyrelsen i uppdrag att utreda behovet av en reglering av överförande av dokumentation när verksamhet övergår från offentlig verksamhet till enskild verksamhet och vice versa. Uppdraget omfattade sådan dokumentation som sker enligt socialtjänstlagen (2001:453; SoL) och lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade (LSS). Särskilt skulle frågan om bevarande av dokumentation och gallring belysas. Uppdraget redovisades i rapporten Vissa frågor om överförande, bevarande och gallring av dokumentation enligt SoL och LSS (dnr S2006/1858/ST). Socialstyrelsens lagförslag från denna rapport finns redovisade i *bilaga 7*. Socialstyrelsens rapport har remissbehandlats. En förteckning över remissinstanserna och andra som avgivit yttranden finns i *bilaga 8*. Remissyttrandena finns tillgängliga i lagstiftningsärendet (dnr S2006/1858/ST).

Socialdepartementet har upprättat promemorian Bevarande av dokumentation vid vissa placeringar av barn (dnr S2006/5257/ST). Promemorians lagförslag finns i *bilaga 9*. Promemorian har remissbehandlats. En förteckning över remissinstanserna och andra som avgivit yttranden finns i *bilaga 6*. Remissyttrandena finns tillgängliga i lagstiftningsärendet (dnr S2006/5257/ST).

Statens institutionsstyrelse har inkommit till regeringen med promemorian Vissa frågor rörande ungdomsvården inom SiS (S2006/5143/ST). Promemorians lagförslag finns i *bilaga 10*. Promemorian har remissbehandlats. En förteckning över remissinstanserna finns i *bilaga 6*. En sammanställning av remissyttrandena finns tillgänglig i Socialdepartementet (dnr S2006/5143/ST).

Genom regeringsbeslut den 22 december 2004 bemyndigade regeringen det dåvarande statsrådet Morgan Johansson att tillkalla en särskild utredare (S 2004:12) med uppdrag att se över och överväga förändringar i organisationen av och ansvarsfördelningen för den statliga tillsynen inom socialtjänstens område (dir. 2004:178). Utredningen har antagit namnet Utredningen om tillsynen inom socialtjänsten. Den dåvarande regeringen beslutade den 28 juli 2005 om tilläggsdirektiv (dir. 2005:87) för utredningen. Enligt tilläggsdirektivet skall utredaren analysera behovet av förstärkt tillsyn över socialnämndens ställningstagande att inte ansöka om tvångsvård för missbrukare, i syfte att säkerställa att ansökan om tvångsvård av missbrukare sker när det behövs och att rättstillämpningen som avser sådan tvångsvård skall bli enhetlig. Utredningen har överlämnat delbetänkandet En bättre tillsyn av missbrukarvården (SOU 2006:57). En sammanfattning av i för denna proposition relevanta delar finns i *bilaga 11*. Utredningens lagförslag finns i *bilaga 12*. Betänkandet har remissbehandlats och en förteckning över remissinstanserna finns i *bilaga 13*. En sammanställning av remissyttrandena finns tillgänglig i Socialdepartementet (S2006/5440/ST).

Dessutom behandlas en promemoria Ändring i socialtjänstlagen (2001:453) (S2004/4415/ST) med förslag om krav på upprättande av behandlingsplan även då vuxna behöver vårdas i ett hem för vård eller boende eller i ett familjehem. Promemorians lagförslag finns i *bilaga 14*. Promemorian har remissbehandlats. En förteckning av remissinstanserna finns i *bilaga 15*. En sammanställning av remissyttrandena finns tillgänglig i Socialdepartementet (dnr S2004/4415/ST).

Lagrådet

Regeringen beslutade den 10 maj 2007 att inhämta Lagrådets yttrande över de förslag som finns i *bilaga 16*. Lagrådet har i allt väsentligt godtagit förslagen men har förordat vissa ändringar av lagteknisk natur. Lagrådets yttrande finns i *bilaga 17*.

Regeringen har i propositionen följt Lagrådets förslag. Därutöver har vissa redaktionella ändringar gjorts i lagtexten. I författningskommentaren till de lagrum som ändrats med anledning av Lagrådets synpunkter har detta angetts.

4 Allmänna utgångspunkter

Alla barn har rätt till en trygg uppväxt

I varje barns grundläggande rättigheter ingår att få omvårdnad, att få växa upp under goda och trygga förhållanden och att få utvecklas i sin

egen takt och utifrån sina egna förutsättningar. Det är föräldrarna som i första hand har ansvar för barnets uppfostran och utveckling, vilket också framhålls i FN:s konvention om barnets rättigheter (barnkonventionen). Detta framgår även av föräldrabalken som anger att den som har vårdnaden om ett barn har ansvar för barnets personliga förhållanden och skall se till att barnets behov av bl.a. omvårdnad och trygghet blir tillgodosedda.

Föräldrarna är i regel de viktigaste personerna i ett barns liv och har ansvaret för att ge barnet lämplig ledning och råd när barnet, utifrån utveckling och förmåga, utövar sina rättigheter. De flesta barn lever också under trygga och goda förhållanden tillsammans med sina föräldrar.

Samhällets roll är att stödja och komplettera föräldrarna i deras föräldraskap. Enligt barnkonventionen skall föräldrar få lämpligt bistånd då de fullgör sitt ansvar för barnets uppfostran och samhället skall säkerställa utvecklingen av institutioner, inrättningar och tjänster för vård av barn.

Barnavårdscentraler, förskolor och skolor bidrar till att ge föräldrar ett generellt stöd genom den verksamhet de bedriver. Det finns också mer riktat stöd till föräldrar genom föräldrautbildning i grupp. Den vanligaste formen av föräldragrupper erbjuds genom mödra- och barnhälsovården och avser föräldrar som väntar barn och föräldrar med barn under ett år. Även andra former av föräldragrupper för föräldrar med barn äldre än ett år bedrivs genom kommunerna, genom studieförbund eller frivilliga organisationer, men dessa verksamheter är ojämnt fördelade över landet.

Vissa föräldrar behöver dock ytterligare stöd i sitt föräldraskap i form av t.ex. mer riktade grupper för föräldrar till barn med särskilt behov av stöd, föräldrar till barn med funktionshinder och föräldrar till tonårsbarn som har alkoholproblem. I en del familjer behöver också samhället/staten ta ett större ansvar genom insatser från den sociala barn- och ungdomsvården. Behoven kan variera och gäller ibland kortare perioder och ibland under barnets hela uppväxttid.

För föräldrar som känner sig osäkra i sin roll eller som av någon orsak har en förhöjd risk att utveckla sociala problem har det visat sig att tidigt stöd har positiva effekter. Det förebyggande arbetet har en central roll när det gäller att ge alla barn möjlighet att växa upp under trygga förhållanden. Det är ett ansvar för alla från barnavårdscentral, förskola, skola, fritidsverksamhet till ledaren i exempelvis fotbollsföreningen eller scoutkåren. Att reagera och agera om ett barn far illa är ett ansvar som delas av alla vuxna. Det är inte acceptabelt att personer i omgivningen som redan tidigt kan se tecken på att ett barn inte mår bra inte agerar eller gör det först när problemen blivit allvarliga. Det krävs mod och kurage för att agera men ingen vuxen kan fransäga sig detta ansvar. Ansvaret för det förebyggande arbetet och tidigt stöd vilar således inte enbart på socialtjänsten.

Förskola och skola spelar en avgörande roll. I förskola och skola befinner sig de flesta barn och unga en betydande del av sin vakna tid upp till och med arton års ålder. Förskolans särskilda ansvar för barn i behov av särskilt stöd, lyfts fram i både läroplanen och skollagen. Till gruppen räknas även barn med funktionshinder. Merparten av de barn som behöver särskilt stöd utgörs av pojkar och flickor som har svårt med motorik, språk eller inlärning men även barn med känslomässiga eller psykosociala problem samt barn som på olika sätt far illa eller riskerar att fara

illa. Elever med behov av särskilt stöd undervisas i de flesta fall i ordinarie klasser men det förekommer i viss utsträckning även särskilda undervisningsgrupper för barn med funktionshinder och barn med sociala och emotionella problem.

De verksamheter som direkt riktar sig till barn har alltså ett särskilt ansvar att förebygga sociala problem och ge tidigt stöd. Det är viktigt att det finns ett fungerande samarbete mellan t.ex. skola och socialtjänst samt att föräldrarna involveras. När pojkar eller flickor behöver stöd som exempelvis inte skolan ensamt kan ge har den sociala barn- och ungdomsvården en viktig roll men den är helt beroende av samarbete med och förtroende från föräldrar och personal i andra verksamheter. En viktig utgångspunkt är att den sociala barn- och ungdomsvården skall arbeta mer förebyggande för att minska behovet av senare insatser och därmed även mycket lidande för de inblandade barnen och ungdomarna. En betoning av tidiga insatser får dock aldrig ske på bekostnad av senare insatser för de pojkar och flickor som har de största enskilda behoven.

Den sociala barn- och ungdomsvården

Utgångspunkten för socialtjänstens arbete skall, enligt socialtjänstlagen (2001:453, SoL), vara frivillighet och respekt för den enskildes självbestämmande och integritet. Socialtjänsten skall frigöra och utveckla den enskildes resurser. Insatser inom socialtjänsten skall vara av god kvalitet och utföras av personal med lämplig utbildning och erfarenhet. I lagen uttrycks också de mål och regler som styr den sociala barn- och ungdomsvården. Barn och ungdomar som riskerar att utvecklas ogynnsamt skall följas med särskild uppmärksamhet. Tidiga insatser riktade till barn i utsatta situationer och deras familjer är ett väsentligt inslag i socialtjänstens arbete. Sådana insatser syftar på kort sikt till att undanröja aktuella problem i barndomen, men är på lång sikt också viktiga redskap för att förebygga till exempel brottslighet eller missbruksproblem senare i livet. Den aktuella forskningen visar detta med tydlighet. Socialtjänsten har också möjlighet att, om förutsättningar för vård enligt lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU) föreligger, ge vård utan samtycke.

Den sociala barn- och ungdomsvården är, förutom den vård som bedrivs av Statens institutionsstyrelse, i allt väsentligt ett ansvar för kommunerna. SoL har karaktären av ramlag och lämnar stor frihet för kommunerna att organisera vården efter lokala behov. SoL och dess förarbeten uttrycker de mål och regler som är vägledande för hur detta skall ske.

Samhället tar på sig ett stort ansvar när ett barn placeras utanför sitt hem. Därför är det viktigt att det är barnets behov som alltid och genom hela processen sätts i centrum. Bland de barn som utreds av och som får en beslutad insats av socialnämnden finns många med svåra upplevelser bakom sig och med dåliga erfarenheter av vuxna. I dessa fall har barnet ofta haft en frånvarande förälder eller föräldrar som inte klarar av att ta hand om sitt barn. Det är därför viktigt att socialtjänsten bygger upp en nära och förtroendefull relation med barnet eller den unge och att barnets eller den unges inställning dokumenteras och bemöts med respekt.

Sedan Sverige år 1990 ratificerade konventionen om barnets rättigheter (barnkonventionen) pågår ett kontinuerligt arbete med att förverkliga

konventionen i alla relevanta sammanhang. Inte minst inom socialtjänstens olika områden är det angeläget att utveckla och driva på arbetet med att införliva barnperspektivet utifrån barnkonventionen. Det innebär bl.a. att barnets bästa skall vara avgörande i beslut som fattas inom socialtjänsten och att barn och unga skall ha rätt att komma till tals i frågor som rör dem. SoL och LVU har ändrats för att tydliggöra barnperspektivet. Genom olika insatser inom den sociala barn- och ungdomsvården griper samhället in i barns och ungas och deras familjers liv. Det måste därför ställas höga krav på säkerhet och kvalitet i insatserna och på en rättssäker handläggning och dokumentation. Länsstyrelserna har i dessa sammanhang en viktig funktion både när det gäller tillsyn och rådgivning.

Kommunernas kostnader för individ- och familjeomsorgens insatser till barn och unga år 2005 var ca 11,2 miljarder kronor vilket är en ökning med 17,5 procent sedan år 2000. Merparten går till dygnsvård, på institution eller i familjehem. Antalet barn med öppenvårdsinsatser har legat på en konstant nivå under senare år men utbudet av insatsformer och metoder ökar. Under perioden 2001–2005 har dygnsvården ökat med mellan fem och tio procent beroende på vilket mått som används. Det är familjehemsvården som har ökat, kommunerna har länge gjort stora ansträngningar för att minska institutionsvården vilket gett genomslag under senare år. Andelen jourhemsplaceringar har nästan fördubblats sedan år 2001 och mycket tyder på att de har fått ersätta tidigare akuta placeringar på hem för vård eller boende, HVB. Denna utveckling väcker frågor om vilken åtgärd som är den bästa för ett visst barn vid ett visst tillfälle, när åtgärden skall sättas in och vem som skall göra det. Det har blivit allt mer uppenbart att de aktörer som iakttar att ett barn börjar uppvisa problem behöver samordna sina insatser för att hjälpa barnet och familjen och att hjälpen skall ges så tidigt som möjligt. Vidare har frågor ställts om vilken vägledning forskningen på området kan ge då det gäller att välja bästa möjliga åtgärd till en pojke eller flicka.

Den sociala barn- och ungdomsvården har under senare decennier genomgått stora förändringar. Det rör sig om en verksamhet med mycket komplexa samband och det finns i dag en begränsad kunskap om vad förändringarna fått för konsekvenser för de pojkar och flickor som får del av socialtjänstens olika insatser. Både forskning och rapporter från bl.a. Riksrevisionsverket och Riksdagens revisorer har pekat på att den sociala barn- och ungdomsvården inte utvecklats i enlighet med de mål och regler som finns i SoL.

5 Utveckling av den sociala barn- och ungdomsvården

5.1 Aktuella statliga insatser inom den sociala barn- och ungdomsvården

Den sociala barn- och ungdomsvården har ett särskilt ansvar för att barn och unga växer upp under trygga och goda förhållanden. Detta ansvar ligger, så som beskrivs i avsnitt 4 ovan, också hos andra verksamheter än

den sociala barn- och ungdomsvården. För närvarande pågår, förutom sådant utvecklingsarbete som kommuner och landsting själva bedriver, ett antal insatser med statligt stöd. Dessa redovisas i det följande.

Stöd för handläggning och dokumentation m.m.

Socialstyrelsen publicerade år 2006 Allmänna råd om handläggning och dokumentation av ärenden som rör barn och unga (SOSFS 2006:12). De allmänna råden är tillämpliga både vid utredningar och vid uppföljning av beslutade insatser. I anslutning till de allmänna råden publicerades en kompletterande handbok "Barn och unga i socialtjänsten – Utreda, planera och följa upp beslutade insatser". Handboken ger vägledning till socialtjänsten i att utreda, planera och följa upp beslutade insatser för barn och unga. Den syftar också till att stärka barns och familjers rätts-säkerhet och ge underlag till ett enhetligt utredningsförfarande av hög kvalitet utifrån ett barnperspektiv. Socialstyrelsen kommer under år 2007 att genom konferenser sprida kunskap om handboken.

Barns behov i centrum, BBIC, är ett enhetligt system för handläggning och dokumentation i utredning, planering och uppföljning som Socialstyrelsen tagit fram och som alla kommuner i landet kan få tillgång till. Systemet består av en serie formulär som följer hela ärendegången – från anmälan eller ansökan över utredning till uppföljning av insatser. Dokumentationen blir därigenom mer strukturerad och bättre underbyggd vilket underlättar möjligheterna att följa upp insatserna. Barnet och föräldrarna skall fortlöpande få ge sin syn på och kommentera innehållet i all dokumentation. Barnets syn på sin situation skall särskilt beaktas.

Nästan 200 kommuner har genomgått BBIC-utbildningen och ca 50 kommuner står på kö.

I propositionen Utredningar avseende barn som har avlidit i anledning av brott (prop. 2006/07:108) föreslår regeringen en ny lag. Den nya lagen innehåller bestämmelser om att en utredningsmyndighet skall genomföra en utredning när ett brott har begåtts mot ett barn och barnet har avlidit i anledning av brottet eller det annars finns särskilda skäl att utreda ett barns dödsfall och det finns särskild anledning att anta att dödsfallet har samband med förhållanden som har inneburit att barnet varit i behov av skydd. Regeringen föreslår att en utredning skall klarlägga samtliga förhållanden som kan ha inneburit att det avlidna barnet har varit i behov av skydd men inte fått det och vilka åtgärder som har vidtagits eller kunnat vidtas för att skydda barnet. Syftet med utredningen skall vara att ge underlag för förslag till åtgärder som förebygger att barn far illa. Utredningsverksamheten skall bedrivas av den myndighet som regeringen bestämmer. Lagen föreslås träda i kraft den 1 januari 2008.

Den 1 juli 2007 träder lagen (2007:171) om registerkontroll av personal vid hem för vård eller boende som tar emot barn i kraft. För den som erbjuds en tjänst eller liknande vid ett sådant hem skall en kontroll av om han eller hon förekommer i belastnings- eller misstankeregistren göras. Lagens syfte är att öka skyddet för barn mot att utsättas för övergrepp, kränkningar eller annat särskilt skadligt inflytande från personer som finns i barnets närmaste omgivning (prop. 2006/07:37).

Socialstyrelsen presenterade år 2004 tillsammans med Myndigheten för skolutveckling och Rikspolisstyrelsen ett förslag till Strategi för samverkan i frågor som rör barn som far illa eller riskerar att fara illa (dnr S2004/7434/ST). Målet, enligt strategin, är att barn skall få stöd och skydd utifrån en helhetssyn i ett tidigare skede av en ogynnsam utveckling. Samverkan skall alltid ha det enskilda barnet i fokus. Denna målsättning förutsätter samverkan mellan olika verksamheter på såväl ett övergripande plan som vid tidiga insatser och insatser för barn och unga med stora sammansatta behov. Myndigheterna avser att arbeta utifrån strategin men också att sprida den som vägledning till den lokala nivån.

För åren 2007 och 2008 har medel avsatts till projekt inom grund- och gymnasieskolan för att få till stånd ökad samverkan mellan skola, polis, socialtjänst och barn- och ungdomspsykiatri. Medlen skall fördelas av Myndigheten för skolutveckling i samverkan med Socialstyrelsen och Rikspolisstyrelsen. Syftet med insatserna är att utveckla metoder och konkreta projekt och pröva dessa i skolor och kommuner. Arbetet skall bedrivas enligt den strategi för samverkan som beskrivits ovan.

Åklagarmyndigheten har i uppdrag av regeringen att tillsammans med Rikspolisstyrelsen, Rättsmedicinalverket och Socialstyrelsen medverka till ytterligare etablering av flera försöksverksamheter med samverkan under gemensamt tak vid utredningar kring barn som misstänks vara utsatta för allvarliga brott, s.k. barnahus. Syftet med uppdraget är att utredningar där det misstänks att barn har utsatts för brott skall vara anpassade för barnen. Barnet skall inte behöva ha flera olika kontakter på olika platser, utan skall endast behöva komma till ett ställe. Barnet skall inte heller i onödan behöva genomgå upprepade förhör och intervjuer. Ett annat syfte med uppdraget är att genom metodutveckling höja kvaliteten i utredningarna. Detta skall ske genom nära samverkan i varje enskilt ärende men också på en övergripande nivå lokalt. Försöksverksamheten pågår under tiden 2005–2007. Uppdraget skall slutredovisas senast den 1 mars 2008.

Statens institutionsstyrelse, SiS, har i uppdrag att utveckla och pröva en förstärkt vårdkedja inom ungdomsvården. Uppdraget skall genomföras tillsammans med ett antal kommuner under perioden 2006-2008. Vårdkedjemodellen skall utgå från befintlig forskning och erfarenhet inom ungdomsvården. Denna visar att delaktighet, långsiktighet, användning av evidensbaserade metoder och kontinuitet i kontakten med den unge är viktiga inslag för att nå goda resultat. Målet är att de ungdomar som ingår i projektet skall uppnå positiva och bestående förändringar av sin livssituation, bryta umgänget med kriminella kamrater samt att stärka familjens och nätverkets möjligheter att fungera. Syftet är dessutom att förbättra den unges skolgång eller möjligheter till arbete samt att försöksverksamheten skall bidra till att utveckla samarbetet mellan SiS och socialtjänsten.

Barn som bevittnar våld

Barn som växer upp i hem där det förekommer våld av eller mot en närstående är att betrakta som brottsoffer. För att hjälpa och stödja barn som

bevittnat våld är det viktigt att se till det enskilda barnets behov eftersom de inte alltid överensstämmer med t.ex. den våldsutsatta mammans behov. Genom den ändring av 5 kap. 11 § socialtjänstlagen (2001:453, SoL) som trädde ikraft den 15 november 2006 tydliggjordes att socialnämnden bör beakta att barn som bevittnat våld eller andra övergrepp av eller mot närstående vuxna är offer för brott (prop. 2005/06:166 Barn som bevittnar våld). Den 1 juli 2007 träder ännu en ändring av 5 kap. 11 § SoL i kraft. Genom ändringen ändras paragrafens ordalydelse så att socialnämndens ansvar för barn som bevittnat våld och kvinnor som utsatts för våld tydliggörs.

Hedersrelaterat våld

År 2003 inleddes den första satsningen mot hedersrelaterat våld och förtryck. Den tillkom efter en rad våldsdåd mot flickor och unga kvinnor från deras nära anhöriga. Ett stort problem var att myndigheterna saknade kunskap om hedersrelaterat våld. Sedan dess har medvetenheten ökat om att det finns flickor i Sverige som blir bortgifta mot sin vilja och att många lever under sträng kontroll och inte tillåts delta i aktiviteter som ingår i andra ungdomars dagliga liv. Under perioden 2003–2006 avsatte regeringen 160 miljoner kronor för åtgärder mot hedersrelaterat våld. Ytterligare medel tillförs under år 2007 och satsningen samordnas med regeringens övriga åtgärder mot mäns våld mot kvinnor. Insatserna görs företrädesvis i Sverige men kombineras med internationella åtgärder inom FN, Europeiska unionen och Europarådet. Målet är att öka kunskaperna om hedersrelaterat våld och förtryck, att förändra attityderna hos dem som anser att en familjs heder är beroende av flickors och kvinnors uppförande samt att tillgodose behovet av platser i skyddat boende. Målgruppen är främst flickor och unga kvinnor, men även pojkar och unga män uppmärksammas. Homo- och bisexuella ungdomar och unga transpersoner omfattas. Åtgärderna är huvudsakligen förebyggande och inriktas på ett bättre skydd för den enskilda individen. För att de utsatta ska få rätt hjälp krävs att myndigheterna har goda insikter om problematiken kring hedersrelaterat våld.

Inom socialtjänsten pågår ett aktivt arbete för att förstärka insatserna och skyddet för personer som utsätts för hedersrelaterat hot och våld. Socialstyrelsen har tillsammans med länsstyrelserna gjort en uppföljning av hur de ovan nämnda medlen använts under åren 2004–2005 och ser en positiv utveckling och ökad medvetenhet om problematiken. I början av år 2006 fanns 105 platser för skyddat boende i familjehem, HVB (hem för vård eller boende) samt andra skyddade boenden för ungdomar som utsatts för hedersrelaterat våld. Det är främst flickor och unga kvinnor som bor i skyddat boende. Pojkar och unga män har bott på fem skyddade boenden under uppföljningsperioden. Förbättrad samordning, metodutveckling samt nätverksbyggande anger Socialstyrelsen som särskilt angelägna satsningar för framtiden.

Den 1 januari 2007 trädde ett antal lagändringar i kraft som rör ingripanden mot och behandling av unga lagöverträdare. Barn och unga som begått brott skall, liksom tidigare, i första hand bli föremål för vård inom socialtjänsten. Påföljden överlämnande till vård inom socialtjänsten har genomgått vissa förändringar och kallas numera ungdomsvård. För att den unge skall överlämnas till ungdomsvård krävs att han eller hon skall ha ett särskilt behov av vård eller annan åtgärd som syftar till att motverka att den unge utvecklas ogynnsamt. Ungdomstjänst har införts som en ny och fristående påföljd. Insatsen kontaktperson har vidareutvecklats i syfte att stärka stödet till unga personer i riskzonen, även till dem under 15 år. En särskilt kvalificerad kontaktperson skall kunna utses om den unge är i behov av särskilt stöd eller särskild vägledning för att motverka en risk för missbruk av beroendeframkallande medel, brottslig verksamhet eller något annat socialt nedbrytande beteende. I syfte att göra medling tillgänglig i hela landet skall kommunerna, från och med den 1 januari 2008, sörja för att medling i enlighet med lagen (2002:445) om medling med anledning av brott kan erbjudas när brottet har begåtts av någon som är under 21 år.

Barn och hemlöshet

Ett av målen i regeringens strategi för att motverka hemlöshet och utestängning från bostadsmarknaden (dnr S2007/1118/ST) är bland annat att inga barn skall vräkas. Utredningen om vräkning och hemlöshet bland barnfamiljer, som överlämnade sitt betänkande *Vräkning och hemlöshet – drabbas också barn* (SOU 2005:88) i oktober 2005 visade att många barn drabbas eller riskerar att drabbas av hemlöshet. Utredaren gjorde bedömningen att sammanlagt minst 1 000 barn vräktes under år 2004 och konstaterade att problematiken är mångfacetterad samt att det krävs insatser både inom socialtjänsten och en förbättrad bostadspolitik, men att nuvarande lagstiftning till stor del är tillfredställande. I syfte att utveckla och säkra rutinerna i kommunernas arbete med att motverka vräkning, särskilt för barnfamiljer, har Socialstyrelsen fått i uppdrag att ta fram ett vägledande material. För att kunna följa utvecklingen löpande har Kronofogdemyndigheten fått i uppdrag att utveckla statistiken om vräkningar och särskilt redovisa om det finns barn i hushållet.

5.2 Målen för den sociala barn- och ungdomsvården

Den sociala barn- och ungdomsvårdskommittén föreslår en nationell handlingsplan med tre övergripande mål. Ett antal remissinstanser har påtalat problem med detta förslag. Problemen består i att en handlingsplan som uttrycker egna mål riskerar att skapa otydlighet gentemot lagstiftningen och de mål som uttrycks där. Det finns även synpunkter på de mål som kommittén föreslagit samt på målens relevans och förmåga att fånga upp alla aspekter av den sociala barn- och ungdomsvårdens verksamhetsområde. Kommittén lämnar inte heller förslag kring hur måluppfyllelsen skall mätas och följas upp. *Brottsoffermyndigheten, Vårdför-*

bundet Blekinge och *Forum för Familjevård* anser att målen för den nationella handlingsplanen bör formuleras i socialtjänstlagen samtidigt som kommunerna på olika sätt stimuleras att uppnå dessa. *Socialstyrelsen* anser att den struktur som kommittén har valt med tre mål, som i sin tur resulterar i ett antal förslag till förändringar, är överskådlig och pedagogisk men anser också att det finns viktiga områden som kommittén förbisett. Styrelsen anser vidare att det mål som rör utbildning, kompetens och forskning, i sig inte kan utgöra mål i en handlingsplan för den sociala barn- och ungdomsvården då det snarare är att betrakta som medel än mål. *Barnombudsmannen*, *BRIS* och *Rädda Barnen* saknar insatser som stärker barns och ungas delaktighet och föreslår ytterligare en övergripande målsättning – att öka berörda barns och ungas delaktighet i alla aspekter av vården. *Länsstyrelsen i Stockholms län* anser att en nationell handlingsplan bör omfatta samhällets visioner av hur uppväxtvillkoren för barn och ungdomar ska se ut, nödvändiga strategier och förslag på en strukturell nivå samt förslag som leder till kraftfulla förbättringar för de barn och unga som samhället övertagit ansvaret för. *Länsstyrelsen i Västmanlands län* anser att det åtminstone bör tydliggöras när, av vilka och på vilka nivåer handlingsplanen skall följas upp. *Institutionen för socialt arbete vid Stockholms universitet* anser att utredningen inte kan ligga till grund för en handlingsplan för den sociala barn- och ungdomsvården då förslagen och de tre övergripande målen är alltför allmänna och idealistiska.

Regeringens bedömning är att en handlingsplan med mål i enlighet med utredningens förslag riskerar att skapa förvirring kring vilka mål som skall styra den sociala barn- och ungdomsvården. En handlingsplan bör innehålla klart och tydligt formulerade mål som är mätbara och tidsbegränsade. Målen för den sociala barn- och ungdomsvården uttrycks i lagstiftningen, främst i socialtjänstlagen (2001:453, SoL). I 5 kap. 1 § SoL ges socialnämnden ett särskilt ansvar att verka för att barn och ungdom växer upp under trygga och goda förhållanden. I 1 kap. 2 § SoL fastslås att när åtgärder rör barn skall det särskilt beaktas vad hänsynen till barnets bästa kräver. Av 3 kap. 5 § SoL framgår att när en åtgärd rör ett barn skall barnets inställning så långt det är möjligt klarläggas och hänsyn skall tas till barnets vilja med beaktande av dess ålder och mognad. Om barnet eller den unge behöver vårdas eller bo i ett annat hem än det egna skall socialnämnden enligt 6 kap. 1 § SoL sörja för placering i ett familjehem eller i ett hem för vård eller boende (HVB). HVB drivs i såväl offentlig som privat regi. När ett barn placeras skall det alltid, enligt 6 kap. 5 § SoL, övervägas om barnet kan tas emot av någon anhörig eller annan närstående. Barn och ungdomar kan också i vissa fall vårdas utan samtycke från vårdnadshavaren eller den unge enligt lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU).

Pojkar och flickor som far illa eller riskerar att fara illa måste uppmärksammas och få det stöd och skydd som de är i behov av. Utgångspunkten måste vara att skapa förutsättningar för en sammanhållen vård med barnet i fokus. Vården skall hålla hög kvalitet och grundas på kunskap och beprövad erfarenhet för att bättre kunna utnyttja de resurser som idag avsätts på området. Regeringen ser det därför som angeläget att lämna förslag som syftar till att stärka utvecklingen av den sociala barn- och ungdomsvården.

Regeringens bedömning: Det finns behov av att se över gällande bestämmelser till skydd och stöd för barn i utsatta situationer och anpassa dessa bestämmelser till den utveckling som skett sedan socialtjänstlagen (2001:453) och lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga trädde i kraft. I detta sammanhang bör det även prövas om det finns behov av att utveckla nya insatser som bygger på olika grad av samtycke från den enskilde. För att tydliggöra samhällets ansvar för att skydda och stödja barn i socialt utsatta situationer bör det övervägas att sammanföra bestämmelser för skydd och stöd till sådana barn i en lagstiftning. Regeringen avser att ge en särskild utredare ett sådant uppdrag.

Skälen för regeringens bedömning: Det finns stora förväntningar på att den sociala barn- och ungdomsvården skall kunna förhindra att barn far illa. Socialtjänstlagen bygger på frivillighet och samtycke. När föräldrar tackar nej till erbjudna insatser i familjen är det i dag endast med stöd av lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU) som åtgärder kan genomföras utan samtycke – och då handlar det i regel om att omhänderta barnet och placera det utanför det egna hemmet. Detta förhållande gör att socialtjänsten inte i alla situationer kan besluta om insatser som barn bedöms vara i behov av. I de verksamheter som möter barn i deras vardag och där personalen har skyldighet att anmäla till socialtjänsten om ett barn far eller riskerar att fara illa, men också inom socialtjänsten, skapas frustration när socialtjänsten inte kan förändra situationen för ett barn man känner oro för. Detta skapar också svårigheter att samverka för barnets bästa och gagnar inte det enskilda barnet som far eller riskerar att fara illa. Anledningen till detta kan delvis vara okunskap om vilka möjligheter som socialtjänsten enligt lagstiftningen har att ingripa med stöd till och skydd för ett barn men kan också handla om lagstiftningen i sig.

Under de senaste 15 åren har kommunerna utvecklat olika slags verksamheter som erbjuder öppna insatser i kommunen. I vissa kommuner kan familjer söka sig till öppna verksamheter utan föregående utredning och beslut om bistånd medan andra kommuner inte erbjuder denna möjlighet.

Otydlig gräns mellan service och stöd

Det finns en risk för att nuvarande lagstiftning inte är tillräckligt tydlig när det gäller att definiera vad som är möjligt att göra utan biståndsbeslut och vad som kräver biståndsbeslut. Ett sådant förhållande kan inte lösas på organisatorisk väg utan kräver att lagstiftningen blir tydligare och tar hänsyn till den utveckling som skett under senare år.

Socialstyrelsen belyser i sitt remissvar på Källan till en chans (SOU 2005:81) vissa områden som styrelsen saknar i kommitténs förslag. Bl.a. påpekas att den långtgående anmälnings- och utredningsskyldigheten behöver ses över. Det är angeläget att analysera den omständigheten att lagstiftningen påbjuder en långtgående anmälnings- och utredningsskyld-

dighet så snart ett barn eller dess familj kan behöva stöd, samtidigt som det krävs, med undantag för insatser med stöd av LVU, samtycke för att föreslagna insatser skall komma till stånd. Att många utredningar inte leder till insatser kan bero på att föräldrarna eller den unge avvisar erbjudandet om insats.

Socialstyrelsen menar vidare att insatser i allt högre grad tenderar att erbjudas som service inom ramen för barn- och ungdomsvårdens ”förebyggande” verksamhet, ofta oberoende av problemens svårighetsgrad. Socialstyrelsen anser att kommittén undviker den strategiskt viktiga och mycket aktuella frågan om var gränsen ska gå mellan individuellt behovsprövade insatser, som dokumenteras och följs upp, och de öppna verksamheter som familjer söker sig till på egen hand eller hänvisas till utan föregående utredning. Socialstyrelsen anser att det är en positiv utveckling att kommunerna bygger ut sin förebyggande verksamhet och erbjuder olika stöd- och behandlingsinsatser i form av lättillgänglig service, men lagstiftningen behöver moderniseras för att stödja en sådan utveckling. Det krävs en större tydlighet i lagstiftningen när det gäller bistånd i förhållande till service, anmälningsförfarandet och bedömning av vad som skall föranleda en utredning. Detta förhållande borde ha problematiserats av kommittén så att vägledning kan ges till hur socialtjänsten skall agera.

Det finns fördelar med att ha öppna verksamheter som service till familjer, men det kan också finnas nackdelar. Det rör bl.a. skyldigheten att dokumentera och följa upp de insatser som genomförs. Det är angeläget att utvecklingen mot att fler öppna insatser erbjuds fortsätter, men man måste, enligt regeringens uppfattning, också vara uppmärksam på att det finns komplikationer. Det gäller t.ex. när det finns farhågor för omsorgssvikt i familjen. Om det inte finns ett formellt beslut som kräver dokumentation och uppföljning finns en risk att man inte i tid uppmärksammar allvarliga missförhållanden.

Behov av en översyn

Socialstyrelsen pekar i Lägesrapport 2006 – Individ- och familjeomsorg på att samtidigt som det sker en utveckling i positiv riktning inom den sociala barn- och ungdomsvården finns det också kritik mot vissa förhållanden. En del av kritiken är, anser styrelsen, relevant och rör utvecklingsområden som behöver fortsatt uppmärksamhet. Ibland tar den dock inte hänsyn till komplexiteten i den sociala barn- och ungdomsvårdens uppdrag, de lagliga förutsättningarna, svårigheter att mäta effekter av olika insatser m.m. Intresset är stort för ett kunskapsbaserat arbete, men kunskapen om vilka insatser som är verkningsfulla är begränsad. Ambitionsnivån i såväl lagstiftning, normering och tillsyn som i litteratur inom området, samhällsdebatten m.m. är enligt Socialstyrelsen hög i förhållande till tillgängliga resurser och förutsättningar i övrigt.

Det görs ibland gällande att dagens lagstiftning inte ger socialtjänsten tillräckliga möjligheter att arbeta med familjer som har behov av insatser förrän situationen blivit så allvarlig att barnet kan omhändertas med stöd av LVU. Det påpekas också att åtgärder skulle behöva sättas in innan situationen gått så långt. För ungdomar som genom sitt beteende riskerar sin hälsa och utveckling kan nämnden med stöd av 22 § LVU, det s.k.

mellantvånget, föreskriva regelbunden kontakt med en särskild kvalificerad kontaktperson eller deltagande i behandling i öppna former inom socialtjänsten. Socialtjänsten använder sig dock av denna möjlighet i så liten utsträckning att den åtgärden inte längre redovisas i den offentliga statistiken.

När det gäller barn som far illa i sin hemmiljö saknas motsvarighet till detta mellantvång. LVU-utredningen föreslog i betänkandet Omhändertagen (SOU 2000:77) bl.a. att man i LVU skulle införa ett mellantvång genom en bestämmelse som skulle göra det möjligt för socialnämnden att besluta om att ett barn skall placeras i förskola, i förskoleklass eller på fritidshem även om föräldrarna motsätter sig en sådan insats. Bestämmelsen skulle utgöra ett stöd för barn som på grund av förhållanden i hemmet kan antas komma i en sådan situation som gör ett tvångsomhändertagande nödvändigt. Insatserna skulle vara kostnadsfria för familjen. Utredningens förslag mötte stort motstånd bland remissinstanserna och förslaget ledde inte till någon förändring av lagstiftningen.

Mot bakgrund av vad som redovisats ovan anser regeringen i likhet med Socialstyrelsen att det behövs en översyn av bestämmelserna som rör stöd till och skydd för barn och unga i socialtjänstlagen så att de anpassas till den utveckling av den sociala barn- och ungdomsvården som skett under de 25 år som gått sedan socialtjänstlagen (1980:620) och LVU tillkom. Ett sådant uppdrag bör också omfatta behovet av tvingande åtgärder för barn och deras vårdnadshavare i situationer som är allvarliga för barnets hälsa och utveckling, men inte tillräckligt allvarliga för vård med stöd av LVU. Samtidigt bör övervägas om det finns behov av en sammanhållen lagstiftning där alla bestämmelser som rör stöd till och skydd för barn och unga återfinns.

6 Barns och ungas rätt till information

Inledning

Sedan FN:s konvention om barnets rättigheter (barnkonventionen) ratificerades av Sverige år 1990 har en rad olika åtgärder vidtagits för att öka kunskapen om konventionen och för att anpassa lagstiftningen till dess krav. Enligt artikel 12 i barnkonventionen har barn och unga rätt att fritt uttrycka sin åsikt i frågor som rör barnet och barnets åsikt skall tillmätas betydelse i förhållande till barnets ålder och mognad. Regeringen ser det som särskilt angeläget att barn kan åtnjuta sina mänskliga rättigheter på lika villkor. Insatser för att sätta barnets bästa i centrum skall genomsyra alla samhällsverksamheter som rör barn. För att uppnå detta krävs att man inhämtar barnets synpunkter. Pojkar och flickor inom den sociala barn- och ungdomsvården har en extra utsatthet som gör det särskilt viktigt att stödja en utveckling som garanterar dem rätt till inflytande och information. I socialtjänstlagen (2001:453) finns sedan 1998 en bestämmelse om att det skall tas hänsyn till barnets bästa vid beslut enligt lagen. I lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga finns sedan år 2003 en bestämmelse om att barnets bästa skall vara avgörande

vid beslut enligt lagen. I båda lagarna finns bestämmelser om att barnet skall komma till tals i ärenden som rör barnet.

Barnets rätt att få uttrycka sina åsikter och få dem beaktade i alla beslut har två dimensioner; dels handlar det om barns rätt till inflytande i alla frågor som rör dem, dels handlar det om rätten att komma till tals i beslutssituationer som rör det enskilda barnet. Detta gäller såväl i domstolar som vid administrativa beslut som fattas av olika myndigheter. Att genomföra barnkonventionen handlar om att omsätta den till verklighet och konkreta situationer. Den skall genomföras i såväl lagstiftning som attityder och praxis. I grunden handlar det om vuxnas förhållningssätt till barn och i vilken mån vuxna är lyhörda för och låter barns och ungdomars synpunkter påverka olika beslut.

Tillsynen har visat att det trots en pågående utveckling i positiv riktning fortfarande brister på sina håll när det gäller att samtala med barn inom den sociala barn- och ungdomsvården, bl.a. avseende att ge barn och unga information. I sina remissvar på Källan till en chans (SOU 2005:81) påpekade såväl Barnombudsmannen som Rädda Barnen och BRIS att det finns anledning att förtydliga socialtjänstens ansvar att samtala med barn för att ge information och fråga efter deras inställning. Socialdepartementet har därför tagit fram promemorian Barns rätt till information m.m. (S2006/5256/ST).

Sverige har den 30 mars 2007 undertecknat FN-konventionen om funktionshindrades rättigheter. Denna konvention omfattar även barn med funktionshinder. En utredare skall se över i vad mån svensk lagstiftning stämmer överens med konventionen och föreslå eventuella lagändringar. Därefter vidtar arbetet med att ratificera konventionen.

Kunskaps- och metodutveckling

Socialstyrelsen har en viktig roll i att bidra till att stärka kunskaps- och metodutvecklingen inom kommunernas sociala barn- och ungdomsvård. När det gäller barns delaktighet i ärenden som rör dem har Socialstyrelsen, som nämnts i avsnitt 5.1, tagit fram allmänna råd (Handläggning och dokumentation av ärenden som rör barn och unga, SOSFS 2006:12), en handbok (Barn och unga i socialtjänsten – Utreda, planera och följa upp beslutade insatser) och en kunskapsöversikt (Samtal med barn i socialtjänsten).

En barnavårdsutredning syftar till att beskriva det enskilda barnets situation och bör ha en klar inriktning på barnet, hans eller hennes behov och hur dessa tillgodoses. Enligt de allmänna råden bör handläggaren inom ramen för en barnavårdsutredning ha möten med barnet både enskilt och tillsammans med vårdnadshavaren för att genom samtal och observationer bilda sig en uppfattning om hans eller hennes situation. Om en utredning gäller flera barn i samma familj bör varje barn för sig ges möjlighet att komma till tals så att de kan framföra sina uppfattningar oberoende av varandra.

Samtal med barn kan ha till syfte att ge barnet information om vad som pågår och vad som kommer att hända men också att få information om barnets upplevelser, konkreta erfarenheter och åsikter om hur han eller hon har det. Samtal med barn och unga handlar vid andra tillfällen om att

planera och följa upp pågående insatser. Slutligen kan samtal vara stödjande och bearbetande inom ramen för en insats.

I kunskapsöversikten Samtal med barn i socialtjänsten lyfter Socialstyrelsen fram att det krävs särskild kompetens och erfarenhet för att samtala med barn som befinner sig i en utsatt situation. Varje samtal måste anpassas till det enskilda barnet och hans eller hennes situation på ett lyhört och flexibelt sätt. Barnet skall på ett adekvat sätt få den information hon eller han behöver och själv få berätta om sin egen situation. Kunskapsöversikten har tagits fram för att utöver en del praktiska råd kring samtal med barn ge inspiration och underlag till reflektioner och diskussioner inom socialtjänsten och bidra till att samtal med barn faktiskt genomförs.

Implementeringen av dokumentations- och uppföljningssystemet BBIC som beskrivits i avsnitt 5.1 spelar en viktig roll för barns delaktighet i det sociala barn- och ungdomsvårdsarbetet.

6.1 Barns rätt till information

Regeringens förslag: I lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga och i socialtjänstlagen (2001:453) införs bestämmelser som ger barn och unga rätt att få relevant information.

Förslaget i promemorian Barns rätt till information: Överensstämmer med regeringens förslag.

Remissinstanserna: Det stora flertalet remissinstanser har inget att invända mot förslaget. *Justitieombudsmannen (JO)* tillstyrker förslagen i och för sig men påpekar att det finns skäl att avvakta resultatet av Utredningen om beslutanderätten vid gemensam vårdnad (Ju 2006:07) innan det införs bestämmelser om en skyldighet för socialtjänsten att lämna viss information till den unge eftersom utredningen har i uppgift att överväga en reglering vad gäller socialtjänstens förutsättningar att tala med ett barn utan vårdnadshavarens samtycke. *Kammarrätten i Stockholm* anser att ordet relevant bör bytas ut eftersom det inte tidigare förekommer i annan lagstiftning. *Länsrätten i Uppsala län* anser att ordet relevant inte tillräckligt tydligt preciserar vilken information som avses och därför bör bytas ut mot lämplig. Enligt *JO* lämnar bestämmelsens ordalydelse enligt sin utformning inte utrymme för att underlåta att ge ett barn relevant information i de fall detta är olämpligt för henne eller honom. Eventuellt borde man därför överväga en utformning av de aktuella bestämmelserna som liknar den i departementspromemorian Utövandet av barns rättigheter i familjerättsprocesser (Ds 2002:13).

Skälen för regeringens förslag

Gällande rätt

I 11 kap. 10 § socialtjänstlagen (2001:453, SoL) och 36 § lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU) finns särskilda bestämmelser om barns och ungas rätt att själva föra sin talan i mål och ärenden enligt nämnda lagar. Barn och unga får själva föra sin

talans, om de har fyllt 15 år. Normalt förs ett yngre barns talan av barnets vårdnadshavare men i vissa fall, särskilt om det kan uppstå situationer där barnet och dess vårdnadshavare kan ha motsatta intressen, förordnas i stället en ställföreträdare att föra barnets talan.

Barn som inte fyllt 15 år bör höras om det kan vara till nytta för utredningen och det kan antas att barnet inte tar skada av det (11 kap. 10 § andra stycket SoL och 36 § tredje stycket LVU). Enligt 1 § femte stycket LVU skall vad som är bäst för den unge vara avgörande vid beslut enligt lagen. Enligt sjätte stycket skall den unges inställning så långt det är möjligt klarläggas. Hänsyn skall tas till den unges vilja med beaktande av hans eller hennes ålder och mognad. I de flesta fall kan det förutsättas vara till barnets bästa att barnet får komma till tals.

I portalparagrafen i 1 kap. 2 § SoL föreskrivs att när åtgärder rör barn skall särskilt beaktas vad hänsynen till barnets bästa kräver. 3 kap. 5 § andra stycket SoL föreskriver att när en åtgärd rör ett barn skall barnets inställning så långt det är möjligt klarläggas. Hänsyn skall tas till barnets vilja med beaktande av dess ålder och mognad. Den senare bestämmelsen har ett vidare tillämpningsområde än 11 kap. 10 § SoL eftersom bestämmelsen även gäller andra situationer än utredningsarbete (prop. 1996/97:124 s. 176).

När socialnämnden utreder ett barns förhållanden skall nämnden innan den fattar beslut ge den unge, om han eller hon fyllt 15 år, tillfälle att yttra sig över vad som kommit fram under utredningen. Detta framgår av 11 kap. 8 § SoL, som stadgar att socialnämnden skall tillämpa 17 § förvaltningslagen (1986:223) i ärenden som avser myndighetsutövning mot någon enskild. Den som skall ges tillfälle att yttra sig har också rätt att få företräde inför nämnden, om inte särskilda skäl föranleder annat (11 kap. 9 § SoL). Socialnämnden skall vidare enligt 11 kap. 8 § SoL tillämpa bestämmelsen i 14 § första stycket förvaltningslagen om parts rätt att lämna muntliga uppgifter i ett ärende.

Någon rätt för barnet att erhålla upplysningar i saken som kan antas vara av betydelse för barnet finns i dag inte föreskrivet vare sig i SoL eller LVU.

Allmänt om behovet av information

I 1 § LVU och 3 kap. 5 § SoL finns bestämmelser om att barnets eller den unges inställning så långt möjligt skall klarläggas och att hänsyn skall tas till barnets eller den unges vilja med beaktande av hans eller hennes ålder och mognad. En välgrundad inställning förutsätter att personen ifråga har fått relevant information i så stor utsträckning som möjligt. Det kan därför synas självklart att den unge skall få information av betydelse för honom eller henne om inte informationen är olämplig med beaktande av den unges ålder och mognad. I sitt remissvar till promemorian Utövandet av barns rättigheter i familjerättsprocesser (Ds 2002:13) har *Socialstyrelsen* också framhållit att den anser att det redan i dag ligger i socialnämndens ansvar att se till att barnet får den information som inte är olämplig. Som nämnts i inledningen till detta avsnitt har tillsynen visat att det trots en pågående utveckling i positiv riktning på sina håll fortfarande brister när det gäller att samtala med barn inom den sociala barn- och ungdomsvården bl.a. för att ge dem information.

En pojke eller flicka som är i kontakt med socialtjänsten bör få information och bli delaktig i det som pågår och planeras och som har med hennes eller hans situation att göra. Information bör ges så tidigt som möjligt, dels för att information kan lugna den unge i en obekant och kanske skrämmande situation, dels för att den unge skall kunna ge uttryck för sin inställning tidigt i processen. Denna inställning skall kunna utgöra en del av bedömningsunderlaget i ärendet eller målet. Vid samtal är det viktigt att ta reda på om den unge kunnat ta emot och förstå den information som lämnats. Information behöver ges kontinuerligt under hela tiden som ett ärende pågår.

Som konstaterats ovan finns i dag inga bestämmelser i SoL eller LVU som garanterar att barn får information från socialnämnden när deras situation utreds eller vid val av insats och uppföljning av insatser. I praktiken torde dock barn i de flesta fall få den information som de behöver för att på ett meningsfullt sätt kunna delta i de samtal som socialtjänsten genomför med dem såväl i utrednings- som uppföljningssyfte. För att det inte skall råda någon tvekan om att barn har rätt till information i samband med en utredning anser regeringen ändå att det bör införas tydliga regler som ger dem rätt till information.

Utredningen (Ju 2006:07) om beslutanderätten vid gemensam vårdnad beräknas avsluta sitt arbete den 1 juli 2007. Som *JO* anmärker finns starka beröringspunkter mellan det uppdrag utredningen har och de förslag som nu lämnas, men de är inte beroende av varandra. Regeringen anser det angeläget att barns rätt till information lagfästs snarast möjligt och lämnar därför nu förslag till en sådan reglering utan att avvakta eventuella förslag från den nämnda utredningen.

Närmare om regeringens överväganden om den information som skall ges

Även om information i sig inte är olämplig för barnet med hänsyn till hans eller hennes ålder och mognad krävs stor lyhördhet från den som skall informera barnet och det är angeläget att sättet som informationen ges på inte är olämpligt. Att informera barnet eller den unge kräver därför förmåga att lyssna till och förstå barnet eller den unge och att leva sig in i hans eller hennes situation. Informationen måste anpassas på ett sådant sätt att barnet eller den unge kan ta till sig den.

Det går inte att ge några närmare exempel på när viss typ av information kan ges. Individuella bedömningar måste göras beträffande när och hur information skall ges. Det är dock viktigt att inte glömma att även mycket små barn har behov av information anpassad för dem. Om ett barn inte förstår händelserna runt det eller förstår vad som kan inträffa, t.ex. att det skall placeras i ett annat hem än det egna, kan detta i sig skapa stor oro och stress hos barnet. För att minska barns eller ungas känsla av oro och osäkerhet kan det finnas behov av att förklara även förfarandet i ett ärende eller ett mål, t.ex. att informera om socialnämndens och domstolarnas roll. Relevant information är knappast olämplig för äldre ungdomar som vårdas enligt LVU men även i sådana fall är det viktigt att socialnämnden anpassar informationen efter den unges förutsättningar och behov.

Det kan förekomma situationer då det är lämpligt att ge ett barn information men olämpligt att efterfråga hans eller hennes inställning eller tvärtom. Bedömningen får göras från fall till fall. Man måste visa förståelse för och respektera att ett barn inte vill yttra sig.

I allmänhet torde det vara bäst för barnet att den som frågar efter barnets inställning också informerar honom eller henne i saken. Uppgiften att informera den unge får som huvudregel tillkomma företrädare för socialnämnden.

Med uttrycket relevant information i den föreslagna lagtexten avses vederhäftig information som är av betydelse för den unge i ärendet eller målet. Detta omfattar inte bara faktauppgifter i utredningen utan även information om följderna av den unges inställning och möjliga resultat av utredningen eller utgången i målet. Informationens relevans skall inte bedömas enbart i förhållande till informationen som sådan utan även i förhållande till barnet, dvs. vara lämplig för barnet med beaktande av t.ex. hans eller hennes ålder, mognad, förmåga att tillgodogöra sig information, psykiska hälsa och tidigare kunskaper.

Med barn avses i svensk rätt personer som är under 18 år, dvs. omynliga. Vad som avses med unga är inte lika klart definierat men i LVU avses personer under 21 år. Barns förmåga att tillgodogöra sig information och att själva skaffa information ökar i regel med stigande ålder. Den som uppnått myndighetsåldern har normalt både en skyldighet och en rättighet att ta ansvar för sitt liv och det föreligger inte samma behov av att lagstifta om en rätt för vuxna att ta del av information som det gör för barn. Beträffande den som är under 21 år och vårdas enligt LVU finns det dock speciella omständigheter. Oftast medför tvångsvården stora begränsningar i den enskildes rörelsefrihet och socialnämndens ansvar för att tillgodose dessa ungas vårdbehov och deras rättssäkerhet är stort. De bakomliggande orsakerna till att de ansetts behöva vård är också sådana att det kan vara särskilt svårt för dem att själva hålla sig informerade samtidigt som t.ex. förfarandet i ärenden om tvångsvård kan vara komplicerat. De vårdas dessutom ofta på institutioner där även personer under 18 år vårdas och det kan svårligen motiveras varför socialnämnden inte skulle ha samma skyldigheter gentemot dem som nyligen fyllt 18 år som gentemot de något yngre pojkar och flickor som vårdas på samma institution och befinner sig i en liknande situation. Regleringen i SoL bör därför avse barn medan den i LVU bör avse samtliga de unga som vårdas med stöd av LVU.

Sedan tidigare stadgas i 1 § sjätte stycket LVU att den unges inställning så långt möjligt skall klarläggas. Att inställningen skall klarläggas tar sikte på alla beslutssituationer och åtgärder som vidtas med stöd av LVU och den ändring som nu föreslås medför ingen ändring i detta avseende.

Hinder

I de föreslagna bestämmelserna stadgas att barn och unga skall få relevant information, inte att de skall få ta del av all information i ärendet. Det finns hinder och intressen av sådan natur att de är överordnade barns och ungas rätt att ta del av information och som därför medför att socialnämnderna inte behöver eller skall ge information i de fallen.

Ett sådant hinder kan vara att ett barns vårdnadshavare inte samtycker till att barnet har kontakt med socialnämnden och barnet inte har rätt att självt föra sin talan. Så länge vårdnadshavarens rätt att bestämma över barnet i detta avseende är absolut är socialnämnden i dessa fall i praktiken förhindrad att informera barnet.

Socialstyrelsen utvecklar i sin handbok *Barn och unga i socialtjänsten* frågan om vårdnadshavarens medgivande till samtal med barn. Bl.a. lyfter man frågan om att ett samtal utan vårdnadshavarens samtycke kan innebära att barnet hamnar i en lojalitetskonflikt. Därför är det viktigt att socialsekreteraren har vårdnadshavarens samtycke till samtal. Om en vårdnadshavare inte vill att socialsekreteraren träffar barnet ensamt, kan hon eller han t.ex. erbjudas att vara närvarande vid samtalet.

Socialnämnden kan inte heller ge information i fall då barnet eller den unge själv inte vill ta emot den information som ges. Det är viktigt att komma ihåg att barnet eller den unge enligt de föreslagna bestämmelserna har en viss rätt, men inte någon skyldighet, att få information.

Även reglerna om sekretess är överordnade den nu föreslagna rätten att ta del av information. Om uppgifter är sekretessbelagda i förhållande till barnet eller den unge kan de därför inte lämnas ut med hänvisning till den föreslagna bestämmelsen.

Lika självklart är det enligt regeringens mening att barnets bästa – bl.a. uttryckt i 1 kap. 2 § SoL och 1 § LVU – är överordnat den nu föreslagna rätten att ta del av information. Det föreligger därför heller inte något behov att särskilt påtala detta i lagtexten.

Val av uttryckssätt i bestämmelserna

Vad gäller frågan om hur bestämmelserna skall utformas kan följande anmärkas.

JO har påtalat att den i promemorian föreslagna bestämmelsens ordalydelse inte ger utrymme för att underlåta att ge ett barn relevant information i de fall detta är olämpligt för henne eller honom och att en annan utformning av bestämmelserna eventuellt borde övervägas och hänvisar därvid till ett förslag i departementspromemorian *Utövandet av barns rättigheter i familjerättsprocesser (Ds 2002:13)*. Även *Kammarrätten i Stockholm* och *Länsrätten i Uppsala län* har ifrågasatt användningen av ordet ”relevant”.

I promemorian föreslogs bestämmelser med liknande syfte men med annan utformning än de som nu föreslås. Där utformades de så att en aktör skulle ”se till att barnet har fått den information i saken som inte är olämplig för barnet och som kan antas vara av betydelse för barnet”. Promemorian remitterades (dnr Ju2002/3810/L2) och flera remissinstanser framförde kritik. I några fall gällde invändningarna att utformningen borde göras ”rakare” så att barn skall få lämplig information i stället för information som inte är olämplig. Hovrätten över Skåne och Blekinge, Nacka tingsrätt och Socialstyrelsen påpekade dock att uttrycket relevant information bättre skulle överensstämma med Europarådets konvention 1996 om utövandet av barns rättigheter. Socialstyrelsen anförde dessutom att den ansåg ordet relevant mera värderingsfritt än ordet lämpligt.

Oavsett vilket ord som används – t.ex. lämplig, relevant eller adekvat – finns utrymme för skönsmåssiga bedömningar, vilket är nödvändigt

eftersom bedömningen måste göras utifrån de enskilda barnens och ungas behov och förutsättningar. Det går inte att konstatera att det ena ordvalet är mer precist än det andra.

Ordet relevant förekommer sedan tidigare i närmare ett fyrtiotal lagar och förordningar.

Orden relevant och lämplig är inte synonymer. Båda orden är möjliga att använda i lagtexten, tillsammans eller var för sig. Om de används tillsammans skulle lagtexten tyngas av två uttryck som båda är ganska vaga till sin natur, vilket leder till en mycket oprecis lagtext. Om möjligt bör detta undvikas. I valet mellan orden relevant och lämplig anser regeringen också att relevant, förutom att bättre överensstämmer med den nämnda Europarådskonventionen, på ett något tydligare sätt framhåller barnets eller den unges rätt att få så mycket information som i det enskilda fallet överhuvudtaget bedöms möjligt.

Informationens relevans skall inte bedömas enbart i förhållande till informationen som sådan utan även i förhållande till barnet, dvs. med beaktande av t.ex. hans eller hennes ålder, mognad, förmåga att tillgodogöra sig information, psykiska hälsa och tidigare kunskaper. Vad som är i överensstämmelse med barnets bästa måste, som ovan påpekats, alltid vara avgörande för vilken information som ges.

6.2 Dokumentation av barnets inställning

Regeringens förslag: Socialnämndens ansökan om vård enligt lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga skall innehålla en redogörelse för hur relevant information lämnats till den unge, för vilket slags relevant information som lämnats samt för den unges inställning.

Förslaget i promemorian Barns rätt till information: Överensstämmer i huvudsak med regeringens förslag.

Remissinstanserna: De remissinstanser som yttrat sig i frågan instämmer i promemorians förslag. *Domstolsverket* anför att det redan i 1 § sjätte stycket lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU) bör framgå att det är socialnämnden som skall ge den unge information istället för att det, som enligt förslaget, kan utläsas först indirekt av 4 § andra stycket LVU.

Skälen för regeringens förslag

Allmänt

Både socialtjänstlagen (2001:453, SoL) och socialtjänstförordningen (2001:937, SoF) innehåller bestämmelser som tydliggör socialtjänstens skyldighet att dokumentera handläggningen av ett barnavårdsärende. Socialstyrelsen har också tagit fram föreskrifter och allmänna råd (SOSFS 2006:5) och handboken *Handläggning och dokumentation inom socialtjänsten*. Därutöver finns allmänna råd om handläggning och dokumentation av ärenden som rör barn och unga (SOSFS 2006:12) och

Vid ärenden enligt SoL finns redan tillräckliga bestämmelser för att tillse att dokumentation görs av den information som givits och att enskildas inställning redovisas.

Närmare om regeringens överväganden

Det är som tidigare påpekats viktigt att information ges till den unge så tidigt som möjligt, dels för att information kan lugna den unge i en obekant och kanske skrämmande situation, dels för att den unge skall kunna ge uttryck för sin inställning så tidigt som möjligt och denna inställning utgör en del av bedömningsunderlaget i ärendet eller målet. Den unges ställningstagande kan ofta antas vara i vart fall delvis grundad på den information som lämnats honom eller henne. Det är därför viktigt att det dokumenteras vilken typ av information som lämnats, när, i vilket sammanhang och hur detta skett samt när och på vilket sätt socialnämnden fått kännedom om den unges inställning. Om information inte kunnat lämnas eller den unges inställning inte kunnat inhämtas skall i stället en upplysning om detta lämnas tillsammans med skälen för detta. Om krav införs på att socialnämndens ansökan om vård enligt LVU skall innehålla sådana uppgifter garanteras både att informationen ges den unge tidigt och att domstolen får tillgång till uppgifterna inför sin bedömning.

I 4 § LVU regleras vad en ansökan om vård skall innehålla, bl.a. en redogörelse för den unges förhållanden. I 5 kap. 1 § SoF finns närmare bestämmelser om vad som avses med den unges förhållanden, bl.a. den unges och hans eller hennes vårdnadshavares syn på behovet av vård och förhållandena i övrigt. Begreppet den unges förhållanden kan inte anses omfatta vilken information han eller hon fått ta del av. Det bör därför komma till uttryck i lagtexten att en ansökan om vård skall innehålla uppgift om lämnande av information samt om den unges inställning.

I rena undantagsfall kan det, mot bakgrund av den skyndsamhet som krävs i mål enligt LVU, förekomma situationer där det inte är möjligt för socialnämnden att informera den unge eller ta del av hans eller hennes inställning innan en ansökan om vård görs. Förutom att det i ansökan upplyses om detta är det viktigt att ansökan eller den utredning rätten tar del av så snart som möjligt kompletteras med de behövliga uppgifterna.

I 1 § sjätte stycket LVU stadgas redan idag bl.a. att den unges inställning så långt möjligt skall klarläggas. Denna skyldighet tar sikte på alla beslutssituationer och beslutsinstanser, förvaltningsdomstolarna såväl som socialnämnden. Den nu föreslagna bestämmelsen stadgar endast att socialnämnden i sin ansökan om vård enligt LVU skall ange uppgift om sitt lämnande av information och sitt inhämtande av den unges inställning enligt 1 § sjätte stycket LVU. Den föreslagna bestämmelsen påverkar därför inte de skyldigheter som åvilar exempelvis förvaltningsdomstolarna enligt 1 § sjätte stycket LVU.

Inledning

Förebyggande insatser och tidigt stöd lyfts ofta fram som viktiga när det gäller att arbeta med barn och unga som far eller riskerar att fara illa. Någon vedertagen definition av begreppen förebyggande insatser och tidigt stöd finns dock inte. Med förebyggande insatser kan avses såväl generella insatser vilka skall förebygga en skadlig utveckling som insatser ägnade att förebygga behovet av mer ingripande insatser i ett senare skede. Med tidigt stöd menas dels sådana insatser som sätts in tidigt i livet, dels sådana som sätts in tidigt i ett skeende för att förebygga en skadlig utveckling. Mödra- och barnavårdscentralerna och förskolan nämns ofta som exempel på verksamheter som erbjuder förebyggande insatser som sätts in tidigt i livet och som också når många barn. Även den sociala barn- och ungdomsvården bör erbjuda förebyggande insatser till ett enskilt barn eller en ung person som behöver stöd i sin utveckling eller stöd för att skyddas mot en skadlig utveckling.

Barn, unga och deras familjer skall kunna erbjudas tidigt stöd i sådan omfattning och av sådan kvalitet att deras behov av senare insatser förebyggs samtidigt som deras förutsättningar att utveckla de egna resurserna ökar. Förebyggande arbete som riktar sig till stora grupper bedrivs av flera aktörer i samhället. För att samhällets samlade insatser skall kunna utnyttjas på bästa sätt krävs samverkan mellan olika aktörer och samordning av deras insatser.

Föräldrastöd

Statens folkhälsoinstitut redovisade år 2004 i rapporten *Nya verktyg för föräldrar – förslag till nya former av föräldrastöd* hur olika slags föräldrastöd kan utformas för att göra verklig nytta. I rapporten konstateras att det råder samstämmighet om att det såväl ur barnens som ur samhällets perspektiv är angeläget med förebyggande arbete och tidigt stöd till pojkar och flickor. Relationerna till föräldrarna är betydelsefulla för ett barns välfärd och hälsa. Barn är beroende av vuxna och de vuxna som betyder mest för barnet är vanligen föräldrarna. Om samhället skall främja barns välfärd och hälsa är det därför nödvändigt att stödja föräldrarna. I Sverige finns en lång tradition av att främja barnens intressen genom att ge generellt stöd till familjen främst genom verksamheter som mödra- och barnavårdscentraler, förskola och skola men också genom olika familjeekonomiska stöd. Föräldrastöd i grupp, organiserat av samhället, ges i dag i huvudsak inom mödra- och barnhälsovården.

Regeringens bedömning: Det är angeläget att föräldrastöd kan erbjudas kontinuerligt under barnets hela uppväxt. Ett sätt att organisera föräldrastöd är genom familjecentraler. Socialstyrelsen har därför fått i uppdrag att kartlägga familjecentraler och familjecentralsliknande verksamheter och att sammanställa befintliga utvärderingar och rapporter om dessa verksamheter. Även internationella erfarenheter skall tas till vara.

Kommitténs förslag: Socialstyrelsen bör få i uppdrag att göra en kartläggning och samlad utvärdering av familjecentralerna och familjecentralsliknande verksamheter. Medel avsätts för att ge bidrag till kommuner eller kommuner och landsting som startar verksamheter eller etablerar fast samverkan kring förebyggande arbete och tidigt stöd som riktar sig till barn och unga som lämnat förskoleåldern.

Remissinstanserna: *Socialstyrelsen* är tveksam till om det är möjligt att genomföra en kartläggning och samlad utvärdering av acceptabel kvalitet av familjecentralernas verksamhet. Det är bl.a. svårt att göra effektutvärderingar i efterhand av pågående verksamheter. Flertalet instanser som yttrat sig i frågan, bl.a. *Statens institutionsstyrelse*, *Barnombudsmannen*, flertalet *länsstyrelser*, *landsting* och *kommuner*, *Rädda Barnen*, *BRIS*, och *Föreningen Sveriges Socialchefer* är positiva till en utvärdering av familjecentralernas verksamhet. Några remissinstanser, bl.a. *Landstinget i Sörmland* och *Sollentuna kommun* nämner att kartläggningar på lokal eller regional nivå redan genomförts och att dessa kan stå modell för kommande arbete. *Föreningen för familjecentralers främjande* menar att ett utvärderingsuppdrag bör genomföras i nära dialog med föreningen som ser ett behov av ett nationellt förankrat utvecklingsstöd och att det bör vara Socialstyrelsen eller annan myndighet som ges ett sådant uppdrag. Många av remissinstanserna instämmer i förslaget om verksamheter eller fast samverkan för förebyggande arbete och tidigt stöd i skolåldern.

Skälen för regeringens bedömning: Föräldrar är de personer som har störst betydelse för sina barn och som därmed också påverkar barns och ungas hälsa mest. Studier visar att det finns en potentiell samhälls-ekonomisk vinst i att satsa på förebyggande arbete inom de generella verksamheterna för barn och unga, inte minst mot bakgrund av att de selektiva insatser som behövs senare, om problem inte förebyggs, är så kostsamma. Mycket talar för att samhället får höga kostnader på längre sikt i de fall psykisk ohälsa inte förebyggs hos barn och unga. Det är enligt regeringen angeläget att föräldrar kontinuerligt får stöd i sin föräldraroll under barnets hela uppväxt. Regeringen avser att bistå de lokala huvudmännen i överföringen av erfarenheter och metodkunskaper avseende föräldrastöd genom att exempelvis stödja spridning av utbildningsmaterial och modeller för utveckling av verksamheterna. Det är viktigt att det finns möjligheter för föräldrar att få olika former av stöd i sitt föräldraskap.

Ett sätt att organisera föräldrastöd är genom familjecentraler. Dessa verksamheter arbetar främst hälsofrämjande med generella, tidigt före-

byggande och stödjande insatser. Kännetecknande för flertalet av familjecentralerna är att huvudmännen, till exempel kommuner och landsting, samordnar sina resurser för att möjliggöra en tvärprofessionell samverkan mellan mödrahälsovård, barnhälsovård, öppen förskola och socialtjänst. Målet är att utifrån hela familjens livssituation främja en god hälsa hos barn och föräldrar genom att finnas tillgänglig som nära mötesplats; stärka det sociala nätverket runt barn och föräldrar; skapa arbetsformer där föräldrar och barn är delaktiga; erbjuda lättillgängligt stöd; vara ett kunskaps- och informationscentrum och utveckla god service.

I dag finns ett antal lokala och regionala utvärderingar av enskilda familjecentraler. Utvärderingarna berör i huvudsak aspekter som samordning, verksamhetens innehåll samt brukartillfredsställelsen. Utvärderingarna är inte genomförda med en enhetlig metodik. Det är därför inte möjligt att utifrån dessa dra några slutsatser om familjecentralernas betydelse, vare sig på individnivå eller på övergripande nivå. Någon nationell utvärdering av familjecentralerna och deras effekt finns inte. Det saknas i dag samlad kunskap om det faktiska antalet familjecentraler som finns i landet, vilka verksamheter som ingår i familjecentralerna samt hur de är organiserade och finansierade. Det saknas också en sammanställning av erfarenheter från internationell forskning om verksamheter med liknande syfte. Regeringen anser, liksom *Socialstyrelsen*, att det inte är möjligt att i efterhand utvärdera familjecentralernas pågående verksamhet – det torde snarare handla om att ställa samman den kunskap om deras arbete som finns både nationellt och internationellt. Regeringen gav därför den 7 juni 2007 Socialstyrelsen i uppdrag att kartlägga och sammanställa befintlig kunskap om familjecentraler och om familjecentralernas betydelse (S2007/5344/ST). Även internationella erfarenheter inom området skall tas till vara. Uppdraget skall redovisas senast den 1 april 2008. En sådan kunskapssammanställning utgör ett värdefullt underlag för att på ett evidensbaserat sätt kunna utveckla ett väl fungerande föräldrastöd som kan ges under hela barnets uppväxt.

Regeringen anser vidare att kommitténs förslag att ge bidrag till kommuner eller kommuner och landsting som startar verksamheter eller etablerar fast samverkan kring förebyggande arbete och tidigt stöd som riktar sig till barn och unga som lämnat förskoleåldern inte är tillräckligt utvecklat. Det gäller såväl vilka typer av verksamheter som kan komma i fråga för stöd som vad stödet är avsett att täcka. Ett ekonomiskt stöd med den utformning som kommittén föreslår riskerar enligt regeringens mening att fördelas till projektinsatser utan längre livaktighet.

7.2 Uppföljning av samverkan

Regeringens bedömning: Socialnämndens ansvar för att tillsammans med berörda samhällsorgan, organisationer och andra följa upp samverkan enligt 5 kap. 1 a § socialtjänstlagen (2001:453) behöver inte regleras ytterligare.

Kommitténs förslag: Kommittén föreslog att kommunerna årligen skulle utvärdera samverkan enligt 5 kap. 1 a § SoL.

Remissinstanserna: De flesta remissinstanser som kommenterar förslaget är positiva. Bl.a. *Socialstyrelsen*, *Botkyrka kommun* och *Föreningen Sveriges Socialchefer* föreslår att ordet utvärdering bör ersättas av uppföljning. Socialnämnden bör fortlöpande följa upp samverkan kring förebyggande arbete och tidigt stöd och göra en avstämning av hur samverkan fungerar och kan utvecklas. Att utvärdera verksamheten varje år skulle vara alltför tidskrävande.

Skälen för regeringens bedömning: Sedan år 2003 finns en bestämmelse i 5 kap. 1 a § SoL som reglerar samverkan mellan socialtjänsten och andra berörda myndigheter kring barn och unga som far illa eller riskerar att fara illa (jfr prop. 2002/03:53). Socialstyrelsen har tillsammans med Rikspolisstyrelsen och Myndigheten för skolutveckling haft i uppdrag att ta fram en strategi för samverkan. I rapporten *Strategi för samverkan i frågor som rör barn som far illa eller riskerar att fara illa* (2004) presenterar Socialstyrelsen ett förslag till strategi. Målet för samverkan är enligt rapporten att barn skall få stöd och skydd utifrån en helhetssyn och i ett tidigare skede av en ogynnsam utveckling. Samverkan skall alltid ha barnet i fokus. Denna målsättning förutsätter, enligt rapporten, samverkan mellan olika verksamheter på tre nivåer – ett övergripande plan, inom området tidiga insatser och vid utformning av insatser för barn och unga med stora sammansatta behov.

Under åren 2005–2006 har arbetet med samverkan mellan Socialstyrelsen, Rikspolisstyrelsen och Myndigheten för skolutveckling fortsatt. En projektplan som sträcker sig över fem år har tagits fram och beslutats av de tre myndigheterna. Under år 2007 skall strategin från år 2004 omarbetas så att den blir ett gemensamt dokument. Detta gemensamma dokument skall också spridas som vägledning för den lokala nivån. De tre myndigheterna är i dag involverade i ett antal uppdrag som rör barn som på olika sätt i vid bemärkelse far illa eller riskerar att fara illa. En av de tre myndigheterna har huvudansvaret men uppdraget skall utföras i samverkan med en av eller båda de andra. Genom att inventera samtliga sådana uppdrag vill man åstadkomma samordnings- och effektivitetsvinster. Samverkan på nationell nivå bör på lokal nivå kunna uppfattas som en samlad satsning och ge stöd för att höja nivån och öka kvaliteten på lokal samverkan. Regeringen kommer att noga följa utvecklingen av denna samverkan.

Socialstyrelsen har även haft i uppdrag att följa upp tillämpningen av den nya bestämmelsen i 5 kap. 1 a § SoL, som infördes den 1 juli 2003. Uppdraget redovisas i rapporten *Samverkan kring barn som far illa* (2006). En enkätstudie riktad till ett urval av landets kommuner och ett seminarium för representanter för socialtjänst, skola och landsting har utgjort underlag för uppföljningen. Den visar att det finns en omfattande samverkan på övergripande nivå mellan socialtjänsten och andra aktörer, att sådan samverkan funnits redan före lagändringen och att den nya bestämmelsen tydliggör skyldigheten att samverka på en mer övergripande nivå. Vidare tyder mycket på att tvärprofessionella samordnade verksamheter med gemensam finansiering ökar. Dessa verksamheter startas för såväl tidiga insatser som t.ex. familjecentraler som mer omfattande insatser. De aktörer som kommit till tals menar att samverkan är nödvändig men resurskrävande. Det är ett fåtal kommuner som har en genomtänkt strategi för sitt samverkansarbete på en övergripande nivå.

Bristande samordning på politisk ledningsnivå kan leda till motsättningar på tjänstemannanivån och att den enskilde hamnar mellan stolarna. Det finns orealistiska förväntningar på att samverkan skall lösa resursproblem i verksamheterna. Socialstyrelsen konstaterar att lagstödet för skyldigheten att samverka på övergripande nivå och socialtjänstens för-stahandsansvar för att samverkan kommer till stånd bedöms ha bidragit till bättre förutsättningar till stabil lokal samverkan kring förebyggande arbete och tidigt stöd. Uppföljning och utvärdering av samverkan borde ingå som en naturlig del av samverkansarbetet. Det saknas ofta, vilket gör att man inte kan redovisa några kvalitetsvinster.

Botkyrka kommun och *Föreningen Sveriges Socialchefer* påpekar att kommunerna bör följa upp den samverkan som påbörjats och pågår för att få underlag till fortsatt planering och utveckling av samverkan. Kommittén föreslår att kommunerna varje år skall genomföra en utvärdering av samverkan på lokal nivå men lämnar inget författningsförslag för att reglera detta. Enligt regeringens bedömning är utvärderingar alltför omfattande för att det i detta sammanhang skall vara rimligt att ställa krav på att de skall göras varje år. Verksamheten är också av sådan natur att det, som *Socialstyrelsen* påpekar, är svårt att ställa upp krav på vissa tidsintervall under vilka en uppföljning skall göras. Det är dock viktigt att kommunerna regelbundet följer upp hur samverkan fungerar, att eventuella hinder för samverkan identifieras och att det övervägs om det finns nya eller andra områden som samverkan kan omfatta under kommande verksamhetsår. En sådan uppföljning är en naturlig del av den samverkan som regleras i 5 kap. 1 a § SoL och förutsattes redan när denna typ av samverkan reglerades (prop. 2002/03:53, s. 59). Mot denna bakgrund anser inte regeringen att det finns skäl att införa någon ytterligare reglering.

8 Socialtjänstens insatser för barn och unga

Inledning

Barn och unga som behöver insatser från socialnämnden bör garanteras en kvalificerad utredning samt en sammanhållen, kontinuerlig och säker vård av god kvalitet som följs upp. Detta kräver en process som inleds så snart socialtjänsten får kännedom om att det finns anledning att utreda ett barns förhållanden och som avslutas när målet med vården är uppnått. Det måste ställas höga krav på rättssäkerheten i handläggning och dokumentation liksom på insatsernas säkerhet och kvalitet. Det är oftast inom dessa områden som socialtjänsten får kritik i samband med länsstyrelsernas tillsyn. Samtidigt som det på många håll sker positiva förändringar inom den sociala barn- och ungdomsvården finns det behov av åtgärder både för att ge socialtjänsten bättre förutsättningar och för att förbättra tillsynen av socialtjänsten.

Socialtjänstlagen (2001:453) innehåller vissa bestämmelser om barnavårdsutredningar, bl.a. om dokumentation. En väg att generellt sett åstadkomma bättre kvalitet och förutsebarhet i utrednings- och uppföljningsarbetet är att använda sig av strukturerade utrednings- och uppfölj-

ningssystem. Till stöd för socialtjänstens arbete med barnavårdsutredningar finns Barns behov i centrum (BBIC) som beskrivits närmare i avsnitt 5.1. Används detta system kommer barnen till tals och det skapas förutsättningar för ett strukturerat genomförande och för uppföljning av beslutade insatser. Socialstyrelsen har, som också nämnts i avsnitt 5.1, tagit fram allmänna råd (SOSFS 2006:5) och en handbok, Barn och unga i socialtjänsten – Utreda, planera och följa upp beslutade insatser, som stöd för det sociala barnavårdsarbetet.

I detta avsnitt presenteras förslag som syftar till att ytterligare tydliggöra socialtjänstens ansvar i arbetet med de barn som utreds och får insatser inom den sociala barn- och ungdomsvården.

8.1 Genomförandeplan

Regeringens förslag: I socialtjänstlagen (2001:453) införs en bestämmelse om att en plan för hur vården skall genomföras skall upprättas när ett barn vårdas i ett familjehem eller hem för vård eller boende.

Kommitténs förslag: Kommitténs intentioner överensstämmer med regeringens förslag. Kommitténs förslag till reglering gjordes dock i förordningsform och var utformat på ett annat sätt.

Remissinstanserna: Flertalet remissinstanser stödjer kommitténs förslag. *Socialstyrelsen (SoS)*, *Länsstyrelsen i Västra Götalands län* och *Forum för Familjehemsvård* för fram att ett annat begrepp än behandlingsplan bör användas och föreslår begreppet genomförandeplan. Det är ett begrepp som tydliggör vad det är som skall ske genom insatsen och ett begrepp som fungerar även i de fall då insatsen inte avser behandling. Några remissinstanser, bl.a. *SoS*, *Barnombudsmannen (BO)* och *BRIS* lyfter fram värdet av att kommittén föreslår att planen skall beskriva hur kontakten mellan barnet och socialsekreteraren skall se ut. *Statens institutionsstyrelse*, *BO* och *BRIS* anser att planen bör tas fram tillsammans med barnet eller den unge och hans eller hennes familj.

Skälen för regeringens förslag: En barnavårdsutredning kan avslutas utan åtgärd eller mynna ut i ett förslag på insats för den pojke eller flicka som utredningen gäller. Om utredningens förslag är att barnet skall vårdas i ett annat hem än det egna skall enligt 11 kap. 3 § socialtjänstlagen (2001:453, SoL) en vårdplan upprättas för den vård som socialnämnden avser att ordna. Om utredningen resulterar i en ansökan om vård enligt lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU) skall vårdplanen utgöra en del av ansökan. Vårdplanen bygger på det material som samlats in och den analys som gjorts under utredningen. Vårdplanen redovisar de övergripande målen med en placering och skall också ta upp åtgärder och insatser som andra huvudmän har ansvar för. I förarbetena till 11 kap. 3 § (prop. 2000/01:80) uttalades att vårdplanen behöver kompletteras med en behandlingsplan som beskriver hur insatserna skall genomföras. Något uttryckligt krav på detta fördes dock inte in i lagstiftningen.

För att göra det tydligt för samtliga som är berörda vid genomförandet av en planerad insats hur den skall genomföras och vilka delmål som

skall uppnås är det angeläget att socialnämnden även upprättar en plan för detta. Detta bör vanligtvis ske efter det att vårdplanen tagits fram och då formerna för hur vårdplanen skall genomföras har konkretiserats. En sådan plan brukar i vissa sammanhang, liksom kommittén föreslår, kallas för behandlingsplan, men termen arbetsplan eller genomförandeplan används också. Regeringen instämmer med *Socialstyrelsen* m.fl. remissinstanser som anser att termen genomförandeplan på ett mer tydligt sätt uttrycker vad det är frågan om. Socialstyrelsen använder redan termen genomförandeplan i sina allmänna råd Handläggning och dokumentation av ärenden som rör barn och unga (SOSFS 2006:12).

Enligt de allmänna råden bör det av genomförandeplanen framgå vilka mål som gäller för insatsen eller delar av den, när och hur insatsen skall genomföras, på vilket sätt pojken eller flickan och hans eller hennes föräldrar har utövat inflytande över planeringen, hur barnets behov av kontinuerliga kontakter med handläggaren skall tillgodoses, vilka personer som har deltagit i planeringen, när planen har fastställts samt när och hur den skall följas upp. Vidare bör det vid heldygnsvård framgå hur barnets olika behov skall tillgodoses när det gäller de specificerade insatser som skall genomföras av andra huvudmän t.ex. hälso- och sjukvård, förskola och skola samt hur barnets kontakt med föräldrar, andra vårdnadshavare och andra för barnet viktiga personer skall kunna tillgodoses.

Liksom *Barnombudsmannen*, *Statens institutionsstyrelse* och *BRIS* för fram anser regeringen att barnet eller den unge och hans eller hennes vårdnadshavare så långt det är möjligt skall delta i framtagandet av genomförandeplanen. Att få vara aktiv i planeringen av det som skall ske är en viktig utgångspunkt för genomförandet av det som planeras.

Socialtjänstens ansvar att följa upp beslut om insatser blir, enligt regeringens uppfattning, tydligare och bör underlättas av att det finns en genomförandeplan som underlag för samtal om hur de mål som satts för vården uppnås, om kontakter fungerar som planerat och om hur pojken eller flickan och hans eller hennes föräldrar ser på vården och kontakterna med socialtjänsten och andra som är involverade i genomförandet av insatsen. Vid behov skall genomförandeplanen givetvis skrivas om och anpassas till nya förhållanden.

Kommittén har föreslagit att kravet på att upprätta en genomförandeplan regleras i en förordning. Eftersom det rör sig om ett åliggande för kommunen krävs dock en lagändring, jfr 8 kap. 5 § regeringsformen. I dag ställs krav på upprättande av en vårdplan i 11 kap. 3 § SoL. Kravet på en genomförandeplan regleras lämpligen i ett nytt stycke i samma paragraf. Regeringen avser att i förordning närmare reglera vad en sådan genomförandeplan skall innehålla. Regeringen anser att flera av de punkter Socialstyrelsen nämner i sina allmänna råd bör kunna utgöra en god grund för vad en sådan förordningsreglering bör innehålla.

Kommitténs förslag till reglering gäller enligt sin ordalydelse när socialnämnden beslutat om vård av ett barn, oavsett vad den beslutade vården består av. Av kommitténs redogörelse för skälen till förslaget framgår dock att avsikten med vad kommittén kallar behandlingsplan är att denna skall komplettera vårdplanen. Formell skyldighet för socialnämnden att upprätta en vårdplan föreligger enligt SoL endast då ett barn vårdas i ett annat hem än det egna. Den formella skyldigheten att upp-

rätta vad regeringen föreslår skall kallas genomförandeplan bör följaktligen begränsas på samma sätt.

Prop. 2006/07:129

Att uttrycket ”vårdas i ett annat hem än det egna” språkligt sett lämpar sig mindre väl avseende vuxna medför också att uttrycket i paragrafen ändras till ”vårdas i ett hem för vård eller boende eller i ett familjehem” även beträffande barn. Detta medför inte någon ändring i sak.

8.2 Stöd och hjälp till barn och unga efter avslutad placering

Regeringens förslag: Socialnämndens ansvar för att tillgodose det särskilda behov av stöd och hjälp som barn och unga kan ha sedan vård och fostran av dem utanför det egna hemmet upphört tydliggörs genom ett tillägg i socialtjänstlagen (2001:453).

Regeringens bedömning: Socialstyrelsen bör få i uppdrag att ta fram allmänna råd för hur stöd till barn och unga efter avslutad placering kan utvecklas.

Kommitténs förslag: Överensstämmer i huvudsak med regeringens förslag.

Remissinstanserna: Samtliga remissinstanser som kommenterat förslaget tillstyrker. *Statens institutionsstyrelse* för fram att för många unga upphör insatserna från socialnämnden i samband med att dygnsvården upphör. Insatserna efter utskrivningen kan vara avgörande för dygnsvårdens effekter varför en sådan bestämmelse torde gagna den långsiktiga planeringen av vården. *Länsstyrelserna i Västra Götalands län, Örebro län, Västmanlands län, Dalarnas län och Västernorrlands län* samt *Eskilstuna kommun* och *Gryning Vård AB* betonar att det bör tydliggöras var ansvaret för att tillgodose dessa behov bör ligga – hos placerings- eller vistelsekommunen. *Familjehemmens Riksförbund* påpekar att det i dagens familjevård alltför ofta händer att unga vårdplacerade i samband med sin 18-årsdag eller när de slutar gymnasieskolan får beskedet att placeringen upphör. För många innebär detta att de får söka sig till socialtjänsten för stöd, då de ej hunnit etablera sig på arbets- eller bostadsmarknaden. *Institutionen för socialt arbete vid Stockholms universitet* är positiv till att socialnämnden får ett uttalat ansvar för de barn som varit i samhällsvård, en grupp som forskning visar att det alltför ofta går illa för, men påpekar att det inte sägs något om hur detta ansvar skall tas eller följas upp. I t.ex. England och Danmark finns väl utvecklade program, som också har utvärderats, för dem som lämnar vården. Institutionen anser att det borde undersökas vidare om dessa skulle kunna utgöra modeller för liknande insatser i Sverige.

Skälen för regeringens förslag och bedömning

När ett barn placeras utanför det egna hemmet har socialnämnden ansvar för barnet. Enligt gällande bestämmelser kan vården inte upphöra förrän målet med den är uppnått och behovet av stöd och hjälp har upphört. Under vårdtiden skall socialnämnden noga följa vården och regelbundet

var sjätte månad överväga respektive pröva om vården skall fortsätta. Redan i dag har socialnämnden ett ansvar för att bedöma och besluta om vilket stöd en pojke eller flicka behöver och hans eller hennes familj kan ha i samband med att en placering upphör.

Det är, enligt kommittén, inte ovanligt att pojkar och flickor återplaceras för vård efter det att en tidigare placering har upphört. En väl planerad och fungerande eftervård eller utslussning skulle kunna minska antalet barn och unga som behöver placeras för vård flera gånger efter varandra och underlätta unga människors etablering i samhället. Socialnämnden har det yttersta ansvaret för att alla som vistas i kommunen får det stöd och den hjälp som de behöver. Trots detta förekommer det att socialnämnden avslutar vården utan att de pojkar och flickor som är i behov av fortsatt stöd får sina behov tillgodosedda. Regeringen anser därför att det finns ett behov av att på ett tydligare sätt påtala socialtjänstens ansvar gentemot denna grupp och att detta bör göras genom en bestämmelse i socialtjänstlagen (2001:453).

Bestämmelsen bör omfatta barn och unga som vårdats och fostrats utanför det egna hemmet, dvs. varit placerade i familjehem eller hem för vård eller boende. Även sådana statliga hem som enligt 12 § lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU) har inrättats för vård av unga som behöver stå under särskilt noggrann tillsyn är definitionsmässigt hem för vård eller boende.

I vissa fall pågår en placering under en kortare tid och barnet eller den unge flyttar därefter tillbaka hem till sina föräldrar. I andra fall pågår en placering under en längre tid eller under ett barns hela uppväxt. När barnet placerats tidigt i livet och varit placerat under lång tid finns kanske barnets största känslomässiga anknytning hos familjehemmet som kommit att bli dess familj. En del av barnen kan ha förlorat kontakten med sina anhöriga och några av dem saknar, trots att de har kontakt med sin familj och ursprungliga nätverk, möjlighet att få stöd från dem.

Ungdomstiden sträcker sig numera ofta en tid förbi myndighetsåldern. Pojkar och flickor som fortfarande går i skolan kan behöva bo kvar i familjehemmet till dess skolgången har avslutats. De kan under en relativt lång period därefter ha behov av stöd i form av boende och personligt eller ekonomiskt stöd. Detta kan t.ex. innebära att en familjehemsplacering inte automatiskt upphör när den unge fyller 18 år. Vård enligt LVU kan också, under vissa förutsättningar, ges unga som inte har fyllt 21 år.

Flera länsstyrelser för i sina remissvar fram behovet av att det tydliggörs vilken kommun som skall ha ansvaret när vården av ett barn upphör och barnet inte återvänder till placeringskommunen. I 16 kap. socialtjänstlagen finns bestämmelser om kommunernas ansvar såväl vid placeringar som när det finns behov av att överflytta ett ärende från en kommun till en annan. Regeringen gör bedömningen att det regelverk som redan finns är tillräckligt för att lösa eventuella frågor om ansvar mellan kommunerna även i dessa fall. Regeringen vill understryka vikten av att den unge och hans eller hennes familj blir involverade i planeringen av eventuella åtgärder i samband med att placeringen upphör och att det är angeläget att inhämta, lyssna till och ta hänsyn till den unges uppfattning.

I sitt remissvar påpekar *Institutionen för socialt arbete vid Stockholms universitet* att det finns behov av att utveckla program för utslussning och uppföljning av barn och unga som varit placerade i dygnsvård eftersom forskning visar att de utgör en grupp som det ofta går illa för. Sådana program finns t.ex. i Danmark och England. Regeringen gör bedömningen att arbetet med hur barn och unga får stöd inför, under och efter utslussning och uppföljning behöver utvecklas i Sverige i samband med att socialtjänstens ansvar för denna grupp tydliggörs. Socialstyrelsen bör därför få i uppdrag att ta fram allmänna råd för utslussning och uppföljning av barn och unga som vårdats och fostrats utanför det egna hemmet.

8.3 Tillståndsplikt för öppenvårdsverksamheter

Regeringens förslag: Det skall förtydligas för vilka verksamheter för öppenvård under begränsad del av dygnet tillstånd krävs för att de skall få utföras av enskilda.

Regeringens bedömning: Förslaget från utredningen om tillsynen inom socialtjänsten (S 2004:12) bör avvaktas innan ställning tas till om socialnämnden skall ha en skyldighet att till länsstyrelsen anmäla öppenvårdsverksamhet som nämnden bedriver.

Kommitténs förslag: Kommittén föreslår att en tillståndsplikt införs för enskilda att bedriva ingripande och strukturerad öppenvårdsverksamhet för barn eller deras vårdnadshavare samt att socialnämnden skall ha skyldighet att till länsstyrelsen anmäla sådan verksamhet som den bedriver, oavsett vem den riktar sig till.

Remissinstanserna: Flera av remissinstanserna, bl.a. *Justitieombudsmannen, Kamrarrätten i Göteborg, länsstyrelserna i Stockholms, Västra Götalands och Västmanlands län* samt *Sveriges Kommuner och Lands-ting* har invändningar mot kommitténs förslag och menar att begreppet ”ingripande och strukturerad verksamhet” behöver förtydligas.

Skälen för regeringens förslag: Insatser inom den sociala barn- och ungdomsvården sker i dag i allt större utsträckning i form av öppenvårdsinsatser. Dessa kan vara omfattande och medföra stora ingrepp i ett barns och i en hel familjs liv. Insatserna kan utgöra ett alternativ till en längre tids placering eller vara en kombination av en kortare tids placering som följs av insatser i öppenvård. Insatserna kan omfatta stora delar av dygnet och innebära att behandlare finns med i hemmet, i skolan och på fritiden. Intrånget i den personliga sfären kan vara lika stort som vid en placering i ett hem för vård eller boende och påverkar även familj och kamrater. Utredningen föreslår därför bl.a. att ingripande och strukturerad öppenvårdsverksamhet bör vara tillståndspliktig i de fall verksamheten bedrivs av en enskild utövare.

Utredningen förklarar inte närmare vad som avses med ingripande och strukturerad öppenvårdsverksamhet. Som skäl för förslaget anför utredningen dock följande:

Av 7 kap. 1 § första stycket 4. socialtjänstlagen framgår att enskild verksamhet som bedrivs i form av hem eller öppen verksamhet för vård under begränsad del av dygnet inte får bedrivs utan tillstånd. I förarbetena till bestämmelsen (prop. 1996/97:124) finns ett uttalande om att behovet av insyn och kontroll utgör skäl för krav på tillstånd för sådan vård när den ges i särskilt anpassad lokal även om det handlar om få personer. Kravet på tillstånd tolkas olika av länsstyrelserna vilket framgår av Riksrevisionsverkets rapport (RRV 2002:6) och av svaren på kommitténs enkät till länsstyrelserna.

Ingripande och strukturerad öppenvårdsverksamhet kan innebära ett stort ingrepp i ett barns och i en hel familjs liv. En sådan verksamhet kan bedrivs i barns och ungas vardagsmiljö utan tillgång till särskilt anpassade lokaler. För att det skall vara tydligt att sådana verksamheter omfattas av tillståndsplikten i 7 kap. 1 § socialtjänstlagen föreslår kommittén att bestämmelsen förtydligas.

Det är inte tillfredsställande att ett tidigare förarbetsuttalande lett till att lagen tolkas och tillämpas olika av tillståndsmyndigheterna. Att det rör sig om en så grundläggande fråga som i vilka fall det krävs tillstånd för att bedriva en viss verksamhet gör situationen ännu allvarligare. Tolkningsproblemen är desamma oavsett om verksamheten riktar sig till barn eller till andra grupper. Det finns därför inte anledning att skapa en lösning endast för de verksamheter som riktar sig till barn eller deras vårdnadshavare.

Med tanke på att både den sociala barn- och ungdomsvården och missbrukarvården i dag i allt större utsträckning sker i form av öppenvårdsinsatser kan de problem tolkningssvårigheterna medför antas öka. Som utredningen redogjort för kan öppenvårdinsatser vara i det närmaste lika ingripande som vård i familjehem eller hem för vård eller boende och det finns anledning att kräva tillstånd för att t.ex. enskilda skall få bedriva sådana verksamheter oavsett om de bedrivs i en särskild lokal eller inte.

Regeringen noterar att det i lagtexten inte ställs upp något krav på att verksamheten, för att vara tillståndspliktig, skall bedrivs i en viss lokal. För att komma till rätta med tolkningssvårigheterna finner regeringen ändå att en lagändring behövs. Denna kan göras genom en mindre ingripande ändring i paragrafen än utredningen föreslagit. Genom ändringen klargörs att ett bolag, en förening, en samfällighet, en stiftelse eller en enskild individ inte utan tillstånd av länsstyrelsen yrkesmässigt får bedriva verksamhet i form av hem eller öppen verksamhet för vård under en begränsad del av dygnet, oavsett var verksamheten bedrivs. Som framgår av andra stycket i paragrafen skall tillstånd sökas hos länsstyrelsen i det län där verksamheten bedrivs.

Skälen för regeringens bedömning: Kommittén har föreslagit att en anmälningsplikt skall införas för kommuner som bedriver strukturerad och kvalificerad öppen verksamhet för vård under delar av dygn. Som ovan påpekats har utredningen inte närmare förklarat vad som skall anses utgöra strukturerad och kvalificerad verksamhet. Ett sådant åliggande för kommunerna kan stadgas endast i lag (jfr 8 kap. 5 § regeringsformen).

Kommittén har inte kommenterat att kommunen genom avtal enligt 2 kap. 5 § SoL kan överlämna till en enskild att utföra en verksamhet och att den enskilde då (enligt 7 kap. 1 § tredje stycket SoL) inte behöver tillstånd för att bedriva verksamheten.

Kommittén har inte heller redogjort för varför viss öppen verksamhet för vård skall vara anmälningspliktig medan annan (den som i dag omtalas i 7 kap. 1 § första stycket fjärde punkten) inte skall vara det trots att den kan rikta sig till barn eller deras vårdnadshavare.

Kommittén har vidare inte redovisat varför förslaget till anmälningsplikt enligt sin utformning går längre än förslaget till motsvarande tillståndplikt för enskild verksamhet.

Sammantaget finner regeringen att utredningens förslag ger upphov till sådana oklarheter, inte minst avseende vilka verksamheter det föreligger behov av att införa en anmälningsplikt för, att remissinstanserna inte beretts en rimlig möjlighet att ta ställning till förslaget och dess konsekvenser samt att det därför inte utan ytterligare överväganden bör ligga till grund för ett förslag om lagändring. Istället bör eventuella förslag i denna del från Utredningen (S 2004:12) om tillsynen inom socialtjänsten avvaktas innan en lagändring övervägs.

8.4 Tydligare förutsättningar för familjehem m.m.

Regeringens bedömning: Familjehemmens uppdrag behöver förtydligas. Ett arbete bör inledas för att ta fram grundläggande kriterier för bedömning av familjehem. Regeringen avser att tillsätta en särskild utredare med uppgift att utreda dessa frågor. Frågan om familjehemsföräldrars villkor inom socialförsäkringen bör behandlas av den utredning om socialförsäkringen som regeringen avser tillsätta. Villkoren för familjehemsföräldrars ersättning från arbetslöshetsförsäkringen bör också utredas.

Kommitténs förslag: Kommitténs förslag överensstämmer delvis med regeringens bedömning. Kommittén föreslog att medel under en femårsperiod skulle anvisas till att bygga upp rekrytering, utbildning och handledning av familjehem.

Remissinstanserna: Flertalet remissinstanser som yttrat sig ställer sig bakom kommitténs förslag. *Socialstyrelsen* menar att rekrytering av familjehem är en kommunal verksamhet som har störst förutsättningar att utvecklas lokalt och ställer sig tveksam till om extra medel för kommunal samverkan är nödvändig. *Institutionen för socialt arbete vid Stockholms universitet* och *Forum för Familjevård* för fram att rekryteringen av familjehem har ett samband med hur familjehemsföräldrarna upplever sitt uppdrag. *Gryning AB* anser att det är av största vikt att frågan om familjehems villkor i de sociala trygghetssystemen utreds, något som är en förutsättning för att kunna rekrytera och behålla familjehem.

Skälen för regeringens bedömning

Ett familjehem är enligt 3 kap. 2 § socialtjänstförordningen (2001:937) ett enskilt hem som på uppdrag av socialnämnden tar emot ett barn för stadigvarande vård eller fostran och vars verksamhet inte bedrivs yrkesmässigt. När en placering blir aktuell skall socialnämnden, enligt 6 kap. 5 § socialtjänstlagen (2001:453, SoL), i första hand överväga om barnet

kan tas emot av en anhörig eller annan närstående. Ett barn får inte utan socialnämndens medgivande eller beslut om vård tas emot för stadigvarande vård eller fostran i ett enskilt hem som inte tillhör någon av föräldrarna eller någon annan som har vårdnaden om barnet. Socialnämnden får inte lämna medgivande eller fatta beslut om vård om inte förutsättningarna för vård i hemmet är utredda (6 kap. 6 § SoL). Under placeringstiden skall socialnämnden lämna råd, stöd och annan hjälp som familjehemmet behöver (6 kap. 7 § SoL).

Socialnämnden betalar ersättning till familjehemmet i form av ett arvode och en omkostnadsersättning. Arvodet är en skattepliktig inkomst och beskattas som inkomst av tjänst. Arvodet är såväl sjukpennings- som pensionsgrundande, men berättigar inte till tjänstepension. Omkostnadsersättningen är vare sig sjukpenning- eller pensionsgrundande. Uppdraget som familjehem berättigar inte till arbetslöshetsersättning. Sveriges Kommuner och Landsting tar fram rekommendationer om storleken och villkoren för arvodes- och omkostnadsersättningar som stöd för socialnämnden när den avtalar om ersättningens storlek med familjehemmet.

Många barn som placeras har levt i en instabil miljö, varit utsatta för övergrepp och tidigare separationer från sina anhöriga. En placering kan ha föregåtts av en akut kris eller en längre tids svårigheter. Familjehemmet skall kompensera för de tidigare bristerna. Oavsett skälet till en placering skall familjehemmet kunna ge barnet det stöd han eller hon behöver och hantera olika situationer som kan uppkomma under placeringen. Detta ställer stora krav på familjehemmen och på den sociala barn- och ungdomsvården. Hemmen måste vara omsorgsfullt utredda, ges utbildning samt det stöd och den handledning som de behöver.

Rekrytering av familjehem

Kommittén konstaterar att många kommuner rapporterar att de har svårigheter att rekrytera familjehem. Möjligheten att rekrytera familjehem har sannolikt påverkats av olika samhällsförändringar. I dag arbetar de vuxna i en familj oftast utanför hemmet. I storstäderna där behoven av familjehem är som störst bor man ofta trångt och har inte möjlighet att ta emot ytterligare barn. Utvecklingen har gått mot att barn med allt svårare problem placeras i familjehem vilket ibland kräver att minst en familjehemsförälder är hemma på hel- eller deltid. Familjehemsverksamheterna går, vilket *Gryning AB* påpekar, mot en allt tydligare professionalisering. En fråga som har lyfts fram i olika sammanhang under många år, men som ännu inte fått sin lösning, är att reglerna kring arbetslöshets- och socialförsäkringar inte omfattar den som avstått från arbete för att på heltid vara familjehemsförälder. Samtliga dessa faktorer påverkar familjers vilja och möjlighet att åta sig familjehemsuppdrag och ytterst barns möjlighet att få vård i ett sådant hem.

Det är angeläget att arbeta aktivt i kommunerna med att rekrytera familjehem. Kommittén föreslog, utan att lämna något förslag till finansiering, att kommunerna genom ett riktat statsbidrag skulle stimuleras till samverkan kring rekrytering av familjehem. Som bl.a. *Socialstyrelsen* påpekar i sitt remissvar är rekrytering av familjehem ett kommunalt ansvar som bäst uppfylls på lokal nivå. Regeringen instämmer i det syn-

sättet och vill samtidigt lyfta fram att det redan i dag förekommer att kommuner, utifrån ett upplevt behov, går samman i arbetet med att rekrytera familjehem. Som exempel på kommunal samverkan kring rekrytering av familjehem kan nämnas att Kommunförbundet Gävleborg har inrättat en enhet som har som mål att rekrytera nya familjehem, svara för grundutbildning och vidareutbildning, följa metodutveckling inom familjehemsvården och stödja metoder som framhåller barnets perspektiv. Liknande samverkan finns mellan kommuner i Stor-Stockholmsområdet och i Norrbotten. En av fördelarna med sådan lokal och regional samverkan är att den kan anpassas till lokala behov och förhållanden.

Grundläggande kriterier

Kommunerna använder sig i dag huvudsakligen av två modeller när de utreder tilltänkta familjehem – Kälvestens intervjumetodik och Pride (Parent Resources for Information, Development and Education). Ursprunget till Kälvestensmetoden är den socialpsykiatriska undersökningen av 222 stockholmspojkar som Anna-Lisa Kälvesten och Gustav Jonsson gjorde på 1950-talet. Pridemetoden har en amerikansk förlaga och introducerades i Sverige i början av 1990-talet i samband med ett regeringsuppdrag till Socialstyrelsen om att utveckla familjehemsvården.

I SoL anges inte vilka krav som skall ställas på ett familjehem. Det finns i dag inte heller några enhetliga kriterier som ligger till grund för de bedömningar kommunerna gör i samband med att familjehem utreds. Det kan t.ex. medföra att ett hem som inte godkänts av en kommun kan godkännas av en annan kommun. För att barn och unga skall garanteras likvärdig vård av god kvalitet och för att kommunernas bedömningar skall bli mera likartade behövs vissa grundläggande kriterier till hjälp för bedömning av ett hems lämplighet som familjehem. En utredning bör därför få i uppdrag att ta fram sådana kriterier.

Villkoren för familjehem

För att kunna trygga rekryteringen av familjehem på lång sikt har vikten av att villkoren för familjehem blir tydliga och förutsägbara förts fram i olika sammanhang. *Institutionen för socialt arbete vid Stockholms universitet* framför att det finns ett samband mellan rekrytering och hur familjehemmen upplever sitt uppdrag. Familjehemsföräldrar som känner att de får adekvat stöd och handledning samt uppskattning för sin insats orkar fortsätta sitt uppdrag och kan förmedla en positiv bild till andra. En familj som åtar sig ett uppdrag att vara familjehem måste, enligt regeringen, få det stöd i form av utbildning och handledning som uppdraget kräver. Kommunen har enligt 6 kap. 7 § SoL ett sådant ansvar.

Om barnets behov kräver det skall en familjehemsförälder kunna vara hemma på hel- eller deltid så länge behovet kvarstår. Enligt kommittén är villkoren i dagens trygghetssystem inte utformade efter familjehemsföräldrars förutsättningar så som samhället och kraven på familjehem utvecklats. Det gäller arbetslöshetsförsäkringen men också delvis socialförsäkringarna. Kommittén, liksom flera av remissinstanserna, för fram att det finns risk för att människors vilja att åta sig familjehemsuppdrag

minskar om familjehemsföräldrar missgynnas i detta avseende. Det ingick dock inte i kommitténs uppdrag att utreda den frågan, varför kommittén föreslog att villkoren för familjehems- och kontaktpersoners arbetslöshets- och socialförsäkring utreds särskilt. Regeringen instämmer i behovet av en sådan översyn. Frågan om familjehemsföräldrars villkor inom socialförsäkringssystemet bör utredas av den parlamentariska utredning av socialförsäkringen som regeringen avser tillsätta under mandatperioden.

Regeringen anser också att det finns behov av att i det sammanhanget se över andra frågor som har med familjehemsvården att göra. Kommittén har behandlat några av dem, så som behov av utbildning, innehåll i en sådan utbildning och handledning till familjehemmen, men inte klargjort begrepp eller lämnat tillräckligt underbyggda förslag vare sig till innehåll eller finansiering. Därutöver ser regeringen ett behov av att utreda om det finns behov av olika slags familjehem beroende på vilka krav som ställs på hemmet i fråga med anledning av barns och ungas olika behov. Det finns situationer där en trygg och kärleksfull miljö hos goda föräldrar är tillräcklig, men det finns också situationer där familjehemmet bör ha särskilda kvalifikationer, utbildning och ett omfattande stöd från professionella för att klara av sitt uppdrag. Det bör därför övervägas om olika kategorier av familjehem krävs för att kunna tillgodose de behov som barn som placeras har. I dag behandlas alla familjehem lika, vilket skapar otydlighet i fråga om uppdrag, ersättning och stöd. Detta är inte tillfredsställande.

8.4.1 Utredning av familjehem

Regeringens förslag: En bestämmelse som tydliggör att det är en socialnämnd som skall utreda ett tilltänkt familjehem införs i socialtjänstlagen (2001:453).

Kommitténs förslag: Överensstämmer i huvudsak med regeringens förslag.

Remissinstanserna: Det stora flertalet av dem som yttrat sig är positiva till kommitténs förslag. *Justitieombudsmannen (JO)* anser att nämndens ansvar för att utreda familjehemmet är självklart och att det kan ifrågasättas om det behövs något förtydligande i lagtexten. Om lagstiftaren anser att det likväl finns behov av detta bör bestämmelsen eventuellt utformas så att det klarare framgår att innebörden av den är att det är nämnden som har ansvaret för utredningen. *Kammarrätten i Göteborg* noterar med tillfredsställelse det förtydligande tillägget att utredningar av tilltänkta familjehem eller hem för privatplaceringar skall göras av nämnden. *Socialstyrelsen* ser kommitténs markering av nämndens ansvar som särskilt positiv. *Gryning AB* delar kommitténs uppfattning att det inte får råda någon tvekan om att det är socialtjänstens ansvar att utreda familjehemmet.

Skälen för regeringens förslag: För att ett barn skall kunna tas emot för stadigvarande vård och fostran i ett enskilt hem som inte tillhör någon som har vårdnaden om honom eller henne krävs ett medgivande från socialnämnden eller ett beslut om vård, 6 kap. 6 § socialtjänstlagen

(2001:453, SoL). Socialnämnden får inte lämna medgivande till eller fatta beslut om vård i det enskilda hemmet om inte förutsättningarna för vård i det hemmet är utredda. Om det aktuella hemmet är beläget i en annan kommun skall nämnden informera och samråda med den kommunen innan den fattar sitt beslut.

Av tillsynsrapporter och kontakter med socialtjänsten, tillsynsmyndigheter och verksamheter som förmedlar familjehem framkommer, enligt kommittén, att det råder tveksamhet kring vem som har ansvar för att utreda familjehemmet. Mot denna bakgrund föreslår kommittén att socialtjänstlagen förtydligas på den punkten.

Socialnämnden svarar alltid för att det ärende som skall göras till föremål för ett beslut, oavsett om detta är ett beslut om placering av barn eller inte, är så utrett som dess beskaffenhet kräver. Utredningen skall vara vederhäftig och av tillräckligt god kvalitet för att kunna läggas till grund för beslutet. Det bör därför påpekas att oavsett vem som utför utredningen är det alltså alltid den beslutande nämnden som ansvarar för beslutet och därmed indirekt även för innehållet och kvaliteten i den utredning som ligger till grund för beslutet.

Enligt 11 kap. 6 § tredje stycket regeringsformen kan förvaltningsuppgift överlämnas till bolag, förening, samfällighet, stiftelse eller enskild individ. Innefattar uppgiften myndighetsutövning skall sådant överlämnande ske med stöd av lag.

Enligt 2 kap. 5 § SoL får kommunen sluta avtal med annan om att utföra kommunens uppgifter inom socialtjänsten. Genom ett sådant avtal får en kommun tillhandahålla tjänster åt en annan kommun. Uppgifter som innefattar myndighetsutövning får dock inte med stöd av paragrafen överlämnas till ett bolag, en förening, en samfällighet, en stiftelse eller en enskild individ.

Beslut om vård eller om att lämna medgivande för stadigvarande vård och fostran av ett barn i ett enskilt hem som inte tillhör någon som har vårdnaden om barnet utgör myndighetsutövning.

JO har i beslut den 4 april 2001 tagit upp frågan om anlitan av privata rättssubjekt som utredare inom socialtjänsten (JO 2001/02:252). JO uttalade därvid att bestämmelsen i 11 kap. 6 § tredje stycket regeringsformen enligt JO:s mening inte kan ges annan innebörd än att stadgandet tar sikte på hela handläggningen av ett ärende. Beredningen av och beslutet i ärendet måste i princip anses utgöra oskiljaktiga delar av en och samma förvaltningsuppgift. Om ärendet (förvaltningsuppgiften) innefattar myndighetsutövning ansåg därför JO att socialnämnden inte kan överlämna handläggningen till ett privaträttsligt subjekt utan stöd i lag härför. JO fann i ärendet att det inte var möjligt att överlämna utredningar enligt vad som numera är 11 kap. 1 § SoL till ett privaträttsligt subjekt.

I 11 kap. 1 § SoL stadgas att socialnämnden utan dröjsmål skall inleda utredning av vad som genom ansökan eller på annat sätt har kommit till nämndens kännedom och som kan föranleda någon åtgärd av nämnden.

Placering av barn kan göras i hem som särskilt föreslagits av föräldrarna eller andra vårdnadshavare eller i hem som inte särskilt föreslagits av sådana personer.

Familjehem är enskilda hem som, ibland i ett tidigare skede än när frågan om en placering av ett visst barn aktualiserats, utretts och ansetts

lämpliga att ta emot barn för stadigvarande vård och fostran. Sådana utredningar kan inte helt jämföras med dem som berörs i 11 kap. 1 § SoL och det kan möjligen ifrågasättas om utredningen av ett hem redan innan frågan om placering av ett visst barn aktualiserats är så nära förbunden med myndighetsutövandet att den skall ses som en från myndighetsutövningen oskiljaktig förvaltningsuppgift. Detta kan ha bidragit till den tveksamhet kommittén redogjort för beträffande vem som skall utreda familjehem.

I fall där särskilt utpekade hem skall utredas inför socialnämndens beslut om medgivande är det dock fråga om ett visst barn och utredningen görs omedelbart inför medgivandet. Mycket starka skäl talar därför för att utredningen i dessa fall skall betraktas som en förvaltningsuppgift oskiljaktig från myndighetsutövningen och att det därför står helt klart att uppgiften att utreda hemmet inte kan anförtros åt ett privaträttsligt subjekt.

Det är viktigt att de hem som kan komma ifråga för stadigvarande vård och fostran av barn efter medgivande från socialnämnden eller beslut om vård blir utredda. Att utredningarna är fullständiga och rättvisande krävs för att barn skall få en så bra och trygg uppväxtmiljö som möjligt. Det är därför enligt regeringens mening särskilt angeläget att det inte föreligger några tveksamheter beträffande utredningsansvaret för hemmen.

Det skulle leda till gränsdragningsproblem och tillämpningssvårigheter att behandla situationen där ett hems allmänna lämplighet utreds annorlunda än situationen där ett hems lämplighet att ta emot ett visst barn utreds. Utredningarna bör därför inte i någotdera fallet kunna utföras av någon annan aktör än en socialnämnd. Däremot bör de socialnämnder som så önskar kunna använda utredningar som gjorts av en socialnämnd i en annan kommun, t.ex. den kommun där familjehemmet är beläget eller en kommun som tidigare placerat ett barn i det tilltänkta hemmet. Detta förutsätter givetvis en överenskommelse mellan socialnämnderna om att den placerande nämnden får använda sig av den andra nämndens utredning.

Enligt kommunallagen (1991:900) kan kommunerna organisera sina nämnder som de själva önskar och de behöver därför inte ha en nämnd som benämns socialnämnd. De är däremot skyldiga att utföra myndighetsutövning inom socialtjänstens område och detta sker vid en eller flera nämnder. I SoL används genomgående ordet socialnämnd om dessa nämnder oavsett vilken benämning de har i de enskilda kommunerna. Lagtexten bör därför kompletteras med en upplysning om att socialnämnden inte får lämna medgivande eller fatta beslut om vård utan att förhållandena i den enskilda hemmet och förutsättningarna för vård i hemmet är utredda av socialnämnd.

En utredande socialnämnd har möjlighet att anlita uppdragstagare som är fysiska personer och som knyts till nämnden på ett sådant sätt att de kan anses delta i nämndens verksamhet för att utföra utredningen. En sådan uppdragstagare står under nämndens arbetsledning och utför arbetsuppgifter som normalt ankommer på en anställd. Grundläggande bestämmelser som de om sekretess, tjänstefelsansvar och tillsyn blir därmed tillämpliga beträffande det arbete som utförs.

Regeringens förslag: Socialnämnden skall inte få placera ett barn i ett sådant enskilt hem som vid upprepade tillfällen tar emot barn för tillfällig vård och fostran (jourhem) om inte förhållandena i det enskilda hemmet och förutsättningarna för vård i det är utredda av en socialnämnd. Om det inte finns särskilda skäl skall ett barn få vårdas i ett jourhem i högst två månader efter det att socialnämndens utredning enligt 11 kap. 2 § socialtjänstlagen (2001:453) om ingripande till barnets skydd eller stöd avslutats.

Socialnämndens befogenhet att vid länsrätt ansöka om flyttningsförbud skall inte utökas till att avse även barn som vårdas i jourhem.

Kommitténs förslag: Överensstämmer i huvudsak med regeringens förslag.

Remissinstanserna: De remissinstanser som yttrat sig är i stort positiva till förslaget. *Justitieombudsmannen (JO)* menar att det bör övervägas om inte bestämmelsen borde utformas så att det tydligare framgår att en placering i ett jourhem inte får ske om det inte har gjorts en utredning som mer allmänt har rört hemmets lämplighet som jourhem. *Socialstyrelsen (SoS)* avstyrker förslaget om en tvåmånaders tidsgräns. Det finns, enligt SoS, inget belägg för att det är skadligt för ett barn att börja rota sig i en familj som fungerar väl även om barnet sedan måste flytta. Det absolut avgörande måste hela tiden vara barnets behov och att stressa fram en flyttning av ett barn p.g.a. att det finns en tidsgräns kan bli förödande för barnet. Den kunskap som i dag finns om jourhem är att det är låg sammanbrottsfrekvens och att många som placeras i jourhem är nöjda med det omhändertagande som ges. *Länsstyrelsen i Örebro län* och *Länsstyrelsen i Dalarnas län* för fram att om jourhemsplaceringar skall kunna förlängas utöver föreslagen tid – maximalt två månader efter avslutad utredning – endast efter särskilda skäl, bör nämnden ha skyldighet att fatta ett särskilt beslut om förlängning där dessa skäl anges. *Stockholms kommun* anser att de särskilda skälen bör förtydligas. *Sveriges Kommuner och Landsting* påpekar att jourhem ofta bedrivs gemensamt mellan flera kommuner. Det bör, enligt förbundet, klargöras att det är socialnämnden i jourhems kommunen som skall ansvara för utredningen.

Skälen för regeringens förslag

Vård i jourhem

Socialnämndens medgivande krävs endast om ett barn skall tas emot för stadigvarande vård och fostran i ett enskilt hem som inte tillhör någon av föräldrarna eller någon annan som har vårdnaden om honom eller henne. Socialnämnden medverkar dock ofta till att barn tas emot även tillfälligtvis i andra hem än det egna. Vad som skall anses vara ett jourhem finns i dag inte särskilt reglerat men begreppet används allmänt och brukar avse ett enskilt hem som vid upprepade tillfällen under kortare tid, ej stadigvarande, tar emot barn för akuta placeringar på uppdrag av socialnämnden. Större kommuner eller kommuner i samverkan har ofta kontrak-

terade jourhem. Dessa är beredda att ta emot barn vid akuta placeringar under en begränsad tid. Familjerna utreds i många fall på samma sätt som familjehem och förutsätts ofta klara av att ta emot barn och familjer i kris. De skall också orka med och klara av att hantera uppbrott när barnen flyttar. Det förekommer dock att jourhem inte alltid är utredda innan placeringen görs.

Barn som placeras i jourhem befinner sig ofta i en akut stressande situation. De tas från sin hemmiljö och placeras i ett hem som är helt främmande för dem. Detta sker för barnets bästa, men kan ändå upplevas som en traumatisk händelse. Det ställs således mycket höga krav på jourhemmen. För att säkerställa att jourhemmen kan tillgodose de krav som ställs på kvalitet och säkerhet i vården föreslår regeringen att socialnämnden skall ha en skyldighet att utreda förhållandena och förutsättningarna för vård även i jourhem innan placeringar av barn görs där. Omfattningen av den utredningsskyldighet som regeringen föreslår är i enlighet med den som redan gäller för enskilda hem som tar emot barn för stadigvarande vård och fostran. Regeringen har således beaktat *JO:s* påpekande om behovet av en mer allmän utredning av hemmets lämplighet. Det är självklart att utredningen av hemmen i båda fallen tar sikte på deras lämplighet att ta emot barn. Liksom förslaget beträffande utredningsansvaret avseende hem som tar emot barn för stadigvarande vård och fostran skall detta åvila socialnämnd, se avsnitt 8.4.1. Det är den socialnämnd som beslutar om en placering av ett barn som ansvarar för att ärendet är så utrett som dess beskaffenhet kräver. Om den så önskar kan den dock som underlag för beslutet använda en utredning av hemmet som gjorts av en annan socialnämnd, t.ex. nämnden i den kommun där jourhemmet är beläget. Att hemmet på ett allmänt plan anses lämpligt att ta emot barn är dock inte detsamma som att det passar ett visst barn som kanske har särskilda behov. Inför en placering är det nödvändigt att den placerande socialnämnden tar hänsyn till det enskilda barnets behov.

I bestämmelsen anges att det skall röra sig om mottagande av barn vid upprepade tillfällen för att en utredningsskyldighet skall föreligga. Om t.ex. en nära anhörig eller god vän vid ett enstaka tillfälle vårdar ett barn under en kortare tid, dvs. barnet vårdas i en familj som det känner väl sedan tidigare, föreligger inte behov av att utreda hemmet på samma sätt som ett för barnet främmande hem, eftersom påfrestningarna då kan antas vara mindre på såväl barnet som familjen. Regeringen vill ändå understryka vikten av att även ett sådant hem skall vara lämpligt för barnet att vistas i. Om socialnämnden har anledning att misstänka att det är olämpligt för barnet att vistas i hemmet bör nämnden naturligtvis inte medverka till att barnet placeras där utan att förhållandena först utreds och hemmet konstateras vara lämpligt.

I bestämmelsen förutsätts också att hemmet tar emot flera olika barn för att det skall betraktas som ett jourhem. Att t.ex. morföräldrar efter socialnämndens medverkan vid upprepade tillfällen vårdar ett eller några barnbarn medför alltså inte att morföräldrarnas hem skall betraktas som ett jourhem. Om ett hem däremot t.ex. kontrakteras för att vid upprepade tillfällen ta emot för hemmet främmande barn skall det redan innan den första placeringen skett betraktas som ett jourhem och därför utredas.

Hur länge ett barn blir kvar i ett jourhem varierar. Det finns dock uppgifter som tyder på att barn blir kvar i jourhem under allt längre tid.

Utvecklingen beror, enligt kommittén, sannolikt på att det tar tid att rekrytera familjehem. Även om det, som *Socialstyrelsen* påpekar, inte är direkt skadligt för ett barn att börja rota sig i en god miljö, bör det, enligt regeringens uppfattning, framförallt ur barnets perspektiv vara angeläget att en tillfällig placering i ett jourhem inte blir annat än tillfällig. Ett barn som placerats i ett jourhem får i samband med placeringen veta att placeringen skall pågå under en kortare tid medan det utreds var barnet skall bo mer permanent. Ett barns tillvaro måste vara förutsägbar och han eller hon behöver få veta vad som skall hända. En alltför lång väntan på en permanent lösning kan påverka barnet negativt. Samtidigt är det, som *Socialstyrelsen* påpekar angeläget att en mer permanent placering inte stressas fram, eftersom det kan innebära risk för sammanbrott i placeringen.

För att komma till rätta med alltför långvariga placeringar i jourhem föreslår regeringen en bestämmelse om att ett barn inte får vårdas i ett jourhem längre tid än två månader räknat från den tidpunkt då nämndens utredning om behovet av ingripande till barnets skydd eller stöd avslutades, om inte särskilda skäl föreligger. Särskilda skäl kan t.ex. vara att en process om vården av barnet pågår vid förvaltningsdomstol eller att det saknas ett lämpligt familjehem eller annan lämplig placeringsform där barnet kan placeras för stadigvarande vård och fostran. Det kan också handla om att barnet kan komma att flytta hem inom en kortare tid, att det finns en tilltänkt familj som kan ta emot barnet vid en något senare tidpunkt eller att behovet av en placering kommit upp i ett sent skede under utredningstiden. Beslutet om placeringen kan också ha fattats först när utredningen slutförts och i sådana fall kan två månader vara en allt för kort tid för att nämnden skall kunna finna en mer varaktig lösning. Regeringen vill understryka att barnets bästa alltid skall vara avgörande i de bedömningar och beslut som görs.

Det får förutsättas att socialnämnderna strävar efter att så snart som möjligt finna ett hem som är lämpligt för barnets stadigvarande vård eller fostran.

I 11 kap. 5 § socialtjänstlagen (SoL) stadgas att handläggning av ärenden som rör enskilda samt genomförande av beslut om stödinsatser, vård och behandling skall dokumenteras. Med det menas att socialnämnden skall dokumentera beslut och åtgärder som vidtas i ärendet samt omständigheter och händelser av betydelse. Redan denna bestämmelse medför en skyldighet för socialnämnden att dokumentera t.ex. att, och varför, ett stadigvarande hem åt barnet inte kunnat ordnas inom den utsatta tiden. En bestämmelse om att socialnämnden i samband med tidsfristens utgång skall vara skyldig att fatta ett nytt beslut om placering i jourhemmet är därför inte nödvändig. Om placeringen överskrider sex månader skall socialnämnden enligt 6 kap. 8 § SoL eller 13 § lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga överväga/ompröva vården.

Enligt 16 kap. 3 § SoL kan socialnämndens beslut i fråga om medgivande enligt 6 kap. 6 § överklagas hos allmän förvaltningsdomstol. Den nya styckena i 6 kap. 6 § behandlar inte socialnämndens medgivande och det är därför inte fråga om någon sådan situation som är överklagbar enligt 16 kap. 3 §. Socialnämndens medgivande krävs endast när det är fråga om stadigvarande vård och fostran i ett enskilt hem som inte tillhör någon av vårdnadshavarna. Vid kortare vistelser i ett annat

hem behövs inte socialnämndens medgivande och om socialnämnden placerar ett barn i ett jourhem med stöd av bestämmelserna i SoL sker detta i samförstånd med föräldrarna. Ett jourhem kan inte anses ha något beaktansvärt intresse av att ha möjlighet att få beslut om att inte placera ett visst barn i jourhemmet överprövat. Några överklagandemöjligheter behöver därför inte införas.

Flyttningsförbud

Om ett barn är placerat för stadigvarande vård och fostran i ett enskilt hem som inte tillhör en vårdnadshavare kan socialnämnden enligt 24 § lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU) ansöka vid länsrätt om förbud för vårdnadshavaren att ta barnet från detta hem. Socialnämnden kan också själv besluta om tillfälligt flyttningsförbud. Ett sådant förbud skall underställas länsrätten.

Bestämmelser om flyttningsförbud har funnits i svensk barnavårdslagstiftning sedan lång tid tillbaka och infördes i syfte att förhindra olämpliga förflyttningar av fosterbarn med hänsyn till risken för att barnet kan skadas av att t.ex. hastigt ryckas upp från det hem det känner till. Syftet med bestämmelsen om flyttningsförbud är att se till den unges bästa genom att skydda honom eller henne för skadliga flyttningar. Grunden för flyttningsförbudet är att själva flyttningen av den unge är skadlig. Ett beslut om flyttningsförbud kan därför fattas även om hemförhållandena är utan anmärkning (jfr RÅ 83 2:109).

Barn placeras i ett jourhem för att tillfälligt vistas där i avvaktan på att kunna flytta tillbaka till vårdnadshavarna eller i väntan på en mera varaktig annan lösning. Risken för att ett barn skall skadas av att med kort varsel bryta upp från jourhemmet är därför sannolikt mindre än när det placerats i ett hem för stadigvarande vård och fostran. I fråga om jourhemsplaceringar finns det följaktligen inte behov av att införa en möjlighet till flyttningsförbud. Av denna anledning bör en ändring göras i 24 § LVU så att placeringar i jourhem inte kommer att omfattas av möjligheten till flyttningsförbud.

Det kan naturligtvis förekomma fall där det är olämpligt att barnet flyttar tillbaka till vårdnadshavarna på grund av att det t.ex. brister i omsorgen om barnet i vårdnadshavarnas hem. Socialnämnden har då möjlighet att ansöka om att barnet i stället skall vårdas enligt LVU och även att omedelbart omhänderta barnet. Denna möjlighet finns oavsett om barnet vistas i ett jourhem eller någon annanstans.

8.5 Hem för vård eller boende

8.5.1 Begreppet hem för vård eller boende

Regeringens bedömning: Begreppet hem för vård eller boende bör inte ändras.

Kommitténs förslag: Kommittén föreslog att begreppet hem för vård eller boende ändras till hem för vård och boende.

Remissinstanserna: Många av remissinstanserna ifrågasätter den av kommittén föreslagna definitionen. *Justitieombudsmannen, Kammarrätten i Göteborg, Socialstyrelsen (SoS)* och flera *länsstyrelser* avstyrker förslaget som innebär att det enda som skiljer ett hem för vård eller boende från ett familjehem är att ett hem för vård eller boende måste ha en utbildad föreståndare. *SoS* föreslår att frågan utreds ytterligare då det är viktigt att frågan om familjehems möjlighet att verka yrkesmässigt löses. *Länsstyrelsen i Stockholms län* för fram liknande synpunkter. *Sveriges Kommuner och Landsting* motsätter sig förslaget då det innebär att definitionen av en vedertagen terminologi ändras.

Skälen för regeringens bedömning: Liksom flertalet av remissinstanserna gör regeringen bedömningen att den definition som kommittén föreslagit inte skapar den tydlighet som kommittén eftersträvar. Den föreslagna definitionen skulle, som *Socialstyrelsen* och flera *länsstyrelser* påpekar, innebära att det enda som skiljer ett hem för vård eller boende från ett familjehem är att ett hem för vård eller boende har en föreståndare med lämplig utbildning medan ett familjehem inte har det. Regeringen instämmer i *Socialstyrelsens* bedömning att frågan bör utredas ytterligare då det är viktigt att familjehems möjlighet att verka yrkesmässigt löses. Det kan lämpligen göras i samband med att familjehemmens villkor för arbetslöshets- och socialförsäkring utreds (se vidare avsnitt 8.4).

8.5.2 Anmälan till länsstyrelsen av vissa hem för vård eller boende

Regeringens förslag: Kommuner och landsting som driver hem för vård eller boende samt kommuner som genom avtal enligt 2 kap. 5 § socialtjänstlagen (2001:453) har överlämnat till enskild att driva sådant hem skall anmäla denna verksamhet till länsstyrelsen.

Kommitténs förslag: Överensstämmer i huvudsak med regeringens förslag. Kommittén föreslog dock att anmälningsskyldigheten skulle regleras i förordning och som författningsförslaget utformades omfattades endast kommunerna av anmälningsplikten. Kommittén berörde inte att kommuner genom avtal enligt 2 kap. 5 § SoL kan överlämna till enskilda att driva hem för vård eller boende och att sådana enskilda enligt 7 kap. 1 § tredje stycket inte behöver tillstånd för att driva verksamheten.

Remissinstanserna: Samtliga remissinstanser som yttrat sig är positiva till att socialnämnden skall anmäla till länsstyrelsen de hem för vård eller boende som nämnden bedriver.

Skälen för regeringens förslag: Kommuner och – som kommittén påpekat – i viss omfattning även landsting driver ibland hem för vård eller boende. Det har inte ansetts föreligga behov av att införa tillståndspflicht för offentligt drivna hem eftersom sådana huvudmän förutsätts vara väl förtrogna med de krav som ställs på verksamheten. Eftersom kommunerna i ett entreprenadavtal, vid en upphandling eller beställning av tjänster kan försäkra sig om att insatserna uppfyller de krav som ställs i lagstiftningen har det inte heller ansetts nödvändigt att enskilda har tillstånd för sådan verksamhet som kommunen genom avtal enligt 2 kap. 5 §

socialtjänstlagen (2001:453, SoL) har överlämnat till dem att utföra. Där-
emot har länsstyrelserna möjlighet att utöva tillsyn över verksamheten
oavsett om den drivs direkt av kommun eller landsting eller av en enskild
efter ett avtal med kommunen och kan förelägga den som ansvarar för
verksamheten att avhjälpa missförhållandet och, om föreläggandet inte
följs, förbjuda fortsatt verksamhet. För att kunna bedöma utvecklingen
inom bl.a. den sociala barn- och ungdomsvården och veta vilka verksam-
heter som bedrivs för barn och unga eller för missbrukare är det viktigt
att det finns uppgifter om vilka och hur många offentligt, eller med stöd
av avtal enskilt, drivna hem för vård eller boende som det finns. Mot
denna bakgrund är det motiverat att kommuner och landsting åläggs en
skyldighet att anmäla sådana verksamheter till länsstyrelsen. Uppgifterna
underlättar dessutom länsstyrelsernas planering av tillsynen av hem för
vård eller boende.

Samma skäl som åberopas för en anmälningsskyldighet för kommu-
nerna gör sig gällande även beträffande landstingen. Regeringen föreslår
därför att anmälningsskyldigheten skall gälla både kommuner och lands-
ting.

Det är uppenbart att förslaget inte skulle nå sitt syfte om inte kommu-
nerna har en plikt att anmäla även verksamhet i form av hem för vård
eller boende som de genom avtal enligt 2 kap. 5 § SoL har överlämnat till
en enskild att utföra. Regeringen föreslår att förslaget skall omfatta även
dessa.

Kommitténs uppdrag har gällt den sociala barn- och ungdomsvården.
Kommitténs författningsförslag omfattar dock även andra hem för vård
eller boende än sådana som tar emot barn eller ungdomar. Regeringen
konstaterar att det saknas anledning att i det här avseendet skilja mellan
hem för vård eller boende som tar emot barn och unga och sådana som
tar emot vuxna. I likhet med kommitténs förslag omfattar därför rege-
ringens förslag samtliga hem för vård eller boende som drivs av kommu-
ner eller landstingskommuner.

Kommittén har föreslagit att åliggandet skall regleras i en förordning.
Eftersom det rör sig om ett åliggande för kommunerna skall dock, enligt
8 kap. 5 § regeringsformen, bestämmelsen meddelas i lag.

8.5.3 Förteckning över hem för vård eller boende

Regeringens bedömning: Socialstyrelsen bör få i uppdrag att i sam-
råd med länsstyrelserna och Statens institutionsstyrelse upprätta och
årligen revidera en förteckning över hem för vård eller boende.

Kommitténs förslag: Överensstämmer med regeringens bedömning.

Remissinstanserna: Samtliga remissinstanser som yttrat sig tillstyrker
förslaget. *Socialstyrelsen* påpekar att ett sådant uppdrag inte ryms inom
befintliga medel. *Skolverket* påpekar att en sådan förteckning för verkets
del är av stor vikt utifrån uppdraget som tillsynsmyndighet för skolverk-
samheten. *Institutionen för socialt arbete vid Stockholms universitet* för
fram att en sådan förteckning är en förutsättning för att bedriva systema-
tisk forskning på fältet.

Skälen för regeringens bedömning: En förteckning över vilka hem för vård eller boende (även s.k. särskilda ungdomshem omfattas av begreppet) som finns i landet skulle kunna utgöra ett bra redskap för kommunerna när de söker behandlingsalternativ för en pojke eller flicka. En sådan förteckning skulle vidare komma till användning i länsstyrelsernas tillsynsarbete men också i samband med uppföljning och utvärdering av hem för vård eller boende. Därutöver ges möjligheter för staten, kommuner, forskare och andra intressenter till samlad information för att kunna följa utvecklingen av vården och bevaka behov av förändringar. Någon sådan förteckning finns inte i dag. Regeringen bedömer det som angeläget att en förteckning över såväl kommunala och statliga som privata hem för vård eller boende upprättas, upprätthålls och görs lätt tillgänglig, t.ex. via Socialstyrelsens hemsida. Socialstyrelsen bör därför få i uppdrag att i samråd med länsstyrelserna och Statens institutionsstyrelse upprätta och årligen revidera en förteckning över hem för vård eller boende.

8.6 Insatser för barn som har både sociala och psykiatriska problem

Regeringens bedömning: En förutsättning för att pojkar och flickor som har både psykiatriska och sociala problem skall få insatser av god kvalitet är ett förbättrat samarbete mellan den sociala barn- och ungdomsvården och barn- och ungdomspsykiatrin. En nödvändig förutsättning för ett sådant samarbete är att tillgängligheten till barn- och ungdomspsykiatrin förbättras. Regeringen avser därför att förstärka vårdgarantin inom barn- och ungdomspsykiatrin.

Kommitténs förslag: Försök görs med fem samordnade verksamheter genom att bidrag ges till kommuner och landsting som gemensamt skapar och bedriver verksamhet som riktar sig till barn som behöver kvalificerade både sociala och psykiatriska insatser.

Remissinstanserna: *Socialstyrelsen* tar inte ställning till förslaget då det inte är tillräckligt genomarbetat. En rad oklarheter föreligger, bl.a. när det gäller aktuella verksamheters ansvarsområden i förhållande till skilda regelverk. Analysen av vetenskap och beprövad erfarenhet inom barn- och ungdomspsykiatrin är i det närmaste obefintlig. Flera remissinstanser, bl.a. *länsstyrelserna i Västra Götalands* och *Gävleborgs län* samt *Botkyrka* och *Uppsala kommuner* instämmer i kommitténs bedömning men menar att problematiken behöver en mer generell och långsiktig lösning. *Södermanlands läns landsting* anser att samarbete bäst utvecklas och förbättras på frivillig basis. *Västra Götalands läns landsting* instämmer inte i förslaget utan menar att utgångspunkten för samverkan mellan barn- och ungdomspsykiatrin och den sociala barn- och ungdomsvården bör vara samverkan kring det enskilda barnet eller ungdomen baserat på respektive verksamhets ansvars- och kompetensområde. *Sveriges Kommuner och Landsting* instämmer i behovet av en ökad samverkan kring de barn och ungdomar som har en komplicerad social och psykiatrisk situation. Förbundens bedömning är dock att enstaka projekt

styrda av specialdestinerade statliga medel inte är en framgångsrik väg för att hitta bra och långsiktiga lösningar och avvisar därför förslaget.

Skälen för regeringens bedömning: För att pojkar och flickor med sammansatt problematik och med behov av samtidiga psykiatriska och sociala insatser skall tillförsäkras utredning och vård av tillräcklig god kvalitet behöver de en sammanhållen vård.

Av budgetpropositionen för år 2007 framgår att regeringen avser att stärka vårdgarantin inom barn- och ungdomspsykiatri.

Nationella psykiatrisamordningen har föreslagit att den nationella vårdgarantin utökas så att det klart framgår att utredning ingår och att tidsgränserna för barn och ungdomar 0–20 år kortas. Barn och ungdomar ska få tid hos specialistpsykiatri inom 30 dagar, och behandling ska ha påbörjats inom 30 dagar efter beslut om behandling. Förslaget har nyligen remissbehandlats.

För att kunna fastställa hur långa väntetiderna till barn- och ungdomspsykiatri är i nuläget och hur de sedan förbättras, krävs tydliga definitioner för olika skeenden, t.ex. när en behandling påbörjas och avslutas. En kartläggning av landstingens användning av definitioner och begrepp inom psykiatri är därför nödvändig för att också ge en samsyn hos landstingen när det gäller begrepp och definitioner.

Regeringen har i juni 2007 beslutat om åtgärder i syfte att förbättra tillgängligheten till och öka kvaliteten i barn- och ungdomspsykiatri. Regeringen har också träffat en överenskommelse med Sveriges Kommuner och Landsting om formerna för en förstärkt vårdgaranti inom barn- och ungdomspsykiatri.

9 Insatser baserade på kunskap och beprövad erfarenhet

Inledning

Den sociala barn- och ungdomsvården bör i allt högre utsträckning och så långt som möjligt grunda sig på kunskap och beprövad erfarenhet.

En av förutsättningarna för att nå denna målsättning är att personalen har en god utbildning och att kraven på kompetens är tydliga. Kunskapsområdet social barn- och ungdomsvård är i flera avseenden utforskat vilket medför att det kunskapsunderlag som krävs för att fastställa och upprätthålla kompetens ofta saknas.

9.1 Översyn om behandling av personuppgifter inom socialtjänsten

Regeringens bedömning: Frågan om behandling av personuppgifter inom socialtjänsten behöver ses över i ett större sammanhang. Regeringen avser därför att tillsätta en utredning som bl.a. skall se över hur behandlingen av personuppgifter inom socialtjänsten regleras samt lämna förslag till en väl fungerande och sammanhållen reglering av området.

Socialstyrelsens rapporter och promemorians Bevarande av dokumentation vid vissa placeringar av barn förslag: Överensstämmer med regeringens bedömning. I likhet med vad som nu sker inom hälso- och sjukvården måste ett helhetsgrepp tas om frågor som rör överförande och gemensam behandling av personuppgifter inom socialtjänsten. En särskild utredning med ett uppdrag av det slag som Patientdatautredningen har bör tillsättas för att se över motsvarande frågor inom socialtjänsten.

Remissinstanserna: Flera remissinstanser såsom *Justitieombudsmannen (JO)*, *Kammarrätten i Stockholm*, *Länsstyrelsen i Västerbottens län*, *Riksarkivet*, *Landskrona kommun*, *Malmö kommun*, *Stockholms kommun*, *Åre kommun*, *Akademikerförbundet SSR*, *Handikappförbundens samarbetsorgan* instämmer i Socialstyrelsens förslag eller på annat sätt uttalar sig om behovet av sådan utredning.

Skälen för regeringens bedömning: Bestämmelser av betydelse för behandling av personuppgifter inom socialtjänsten för olika ändamål finns idag i olika författningar. Lagstiftningen är splittrad och detta leder till otydlighet och problem i tillämpningen. Det finns anledning att analysera och förtydliga för vilka ändamål personuppgifter får behandlas. Omfattningen av tillämpningsområdet för lagen (2001:454) om behandling av personuppgifter inom socialtjänsten och lagen (2001:99) om den officiella statistiken jämfört med personuppgiftslagen (1998:204) behöver bl.a. förtydligas. En reglering behöver tas fram som t.ex. gör det möjligt att följa upp verksamheter över bl.a. verksamhetsgränser och som gör det möjligt att inhämta personuppgifter för ytterligare statistiska ändamål. Det finns behov av en samlad översyn av regleringen av behandlingen av personuppgifter inom socialtjänsten. Regeringen avser därför att tillsätta en utredning för detta.

9.2 Nödvändiga underlag för uppföljning

Regeringens bedömning: Socialstyrelsen bör få i uppdrag att ta fram ett system för en utvidgad insamling av data som gäller den sociala barn- och ungdomsvården.

Kommitténs bedömning: Överensstämmer med regeringens bedömning.

Remissinstanserna: *Brottsförebyggande rådet*, *Barnombudsmannen* och *Statens institutionsstyrelse* är positiva till en utvidgad insamling av data. *Socialstyrelsen* förordar att en utvidgad insamling av data i det nuvarande registret avseende barn och unga skall innefatta data om anmälningar, utredningar och andra insatser och registreras på individnivå. Många års erfarenheter från Epidemiologiskt Centrum, bl.a. uppföljningar av utvecklingen för adopterade barn och för dygnsvårdade barn har tydligt visat den stora potential som individbaserade register kan ha för uppföljning och utvärdering av insatser. *De länsstyrelser, kommuner, organisationer* och *universitetsinstitutioner* som yttrat sig är samtliga positiva till förslaget. *Botkyrka kommun* betonar vikten av ett system där man kan se statistik på nationell och kommunal nivå. En utveckling av detta område med en gemensam modell för nyckeltal och uppföljning

bidrar, som kommunen ser det, till möjligheter att jämföra kommuner emellan och till systematiskt förbättringsarbete av den sociala barn- och ungdomsvården totalt sett. *Institutionen för socialt arbete vid Stockholms universitet* påpekar att en utvidgad årlig nationell statistik skulle ge underlag för forskning, uppföljning och andra analyser av det sociala barn- och ungdomsarbetet i dag och utveckling och förändring över tid.

Skälen för regeringens bedömning: Regeringen kan konstatera att det finns brister när det gäller statistik och informationssystem inom den sociala barn- och ungdomsvården. Det saknas till exempel årlig nationell statistik om antalet anmälningar, antalet utredningar, vilken relation de som gör anmälningarna har till barnen och skälen till anmälningarna. Det går inte heller att få fram uppgifter om hur många anmälningar som leder till utredning och hur många utredningar som slutligen leder till att barnet får en insats. Det gör det svårt att följa eventuella förändringar i riket över tid. På samma sätt som när det gäller statistik över anmälningar finns brister i systemet att redovisa öppenvårdinsatser. Det är inte möjligt att tala om hur många barn eller familjer som får en eller flera öppenvårdinsatser. Det går inte heller att beskriva öppenvårdinsatsernas utveckling, hur väl de fungerar och vad som är verksamt. Socialstyrelsen har år 2006 i rapporten *Öppenvårdens former – En nationell kartläggning av öppna insatser i socialtjänstens barn- och ungdomsvård* redovisat en kartläggning från 120 slumpvis utvalda kommuner och stadsdelar. Där redovisas kunskap om den utveckling mot vård i öppna former som skett under senare år och föreslås skapa ett system för kategorisering för att på sikt kunna utveckla statistiken över dessa insatser.

På nationell nivå saknas tillförlitlig statistik över antalet familjehem, behandlingshem och tillgängliga platser. Det finns inte heller någon säker information om målgrupper, behov och behandlingsinnehåll. Det är alltså inte möjligt att följa utvecklingen av vårdens kapacitet över hela landet. Bristfällig statistik medför att det inte heller är möjligt att göra analyser och sätta in åtgärder ur ett jämställdhetsperspektiv. Denna situation är på flera sätt otillfredsställande. Regeringen bedömer att det finns två frågor som måste lösas för att få till stånd ett tillfredsställande statistik- och informationssystem för den sociala barn- och ungdomsvården. Den första frågan handlar om avvägningar kring personlig integritet och socialtjänstens möjligheter att samla in och registrera uppgifter på individnivå mer generellt. Regeringen avser att ge en särskild utredare (se vidare avsnitt 9.1 ovan) i uppdrag att lämna förslag på detta område. Den andra frågan handlar om vilken typ av uppgifter som bör samlas in för den sociala barn- och ungdomsvården. Kommittén föreslår att Socialstyrelsen skall få i uppdrag att ta fram ett system för en utvidgad insamling av data rörande den sociala barn- och ungdomsvården. Även i skrivelsen *Ett uppföljningssystem för barnpolitiken* (Ds 2007:9) konstateras att det finns behov av förbättrade statistiska underlag om barn i utsatta situationer. Regeringen har för avsikt att ge ett sådant uppdrag till Socialstyrelsen. Regeringens bedömning är att det med dessa två underlag som grund kommer att finnas nödvändiga förutsättningar för att skapa ett statistik- och informationssystem för den sociala barn- och ungdomsvården.

Regeringens bedömning: Socialstyrelsen bör få i uppdrag att i nära samarbete med forskare inom området, den sociala barn- och ungdomsvårdens verksamheter och företrädare för brukarorganisationer utarbeta system för att upprätta nationella kvalitetsregister för den sociala barn- och ungdomsvården.

Socialstyrelsen bör ansvara för att upprätta och föra registren.

Kommitténs bedömning: Överensstämmer med regeringens bedömning.

Remissinstanserna: *Socialstyrelsen (SoS)* är positiv till att det på sikt utvecklas ett nationellt kvalitetsregister. Som kommittén konstaterar är det mycket svårt att avgöra vad kvalitet är och att upprätta ett sådant register är således ett omfattande och långsiktigt arbete. Som inledning på detta arbete förordar SoS att resurser läggs på förslaget om ett utvidgat system för insamling av data rörande den sociala barn- och ungdomsvården. Genom dessa data finns stora möjligheter att snabbt öka kunskapen och genomföra uppföljningar och utvärdering av insatser samt ta fram kvalitetsindikatorer. *Brottsförebyggande rådet, Barnombudsmannen, Rädda Barnen, BRIS* samt *länsstyrelser* och *kommuner* som yttrat sig är positiva. *Botkyrka kommun* ser en nationell överenskommelse om kvalitetsindikatorer som en möjlighet till utveckling och förbättring av kommunernas metodutveckling och kvalitetsarbete. *Sollentuna kommun* menar att det är svårt att uttala sig om ifall nationella kvalitetsregister är bästa sättet för kommunerna att komma längre i sitt kvalitetsarbete, men troligtvis är stöd från centralt håll en framkomlig väg.

Skälen för regeringens bedömning: Det finns idag inte någon nationell konsensus om vad som utgör förutsättningar för vård av god kvalitet inom den sociala barn- och ungdomsvården och hur dessa samspelar med önskvärda resultat. Pojkar och flickor riskerar därför att få stöd och insatser med osäker effekt. Det behövs mer kunskap om vilken typ av insatser eller behandlingsmetoder som ger bäst utfall för pojkar och flickor under olika förhållanden. Att kunskap saknas försvårar också arbetet för den sociala barn- och ungdomsvården eftersom det är svårt att veta vilken insats som skall väljas framför en annan. Problemet blir aktuellt såväl när det gäller att välja rätt insats som när det gäller att välja kostnadseffektiv vård. Ytterligare en försvårande faktor när det gäller att fastställa kravet på kvalitet i den sociala barn- och ungdomsvården är beroendet av andra vårdgivares eller enheters agerande. Till exempel kan långa väntetider för utredning inom barn- och ungdomspsykiatrin få konsekvenser för kvaliteten i en barnavårdsutredning utan att socialtjänsten har möjlighet att påverka förhållandena. Det är inte rimligt att varje kommun skall lägga tid och resurser på att identifiera kriterier och relevanta mått för att uppnå god kvalitet i arbetet. Ett så svårfångat område som kvalitet inom den sociala barn- och ungdomsvården behöver stöd från den nationella nivån. Ett nationellt kvalitetsregister är en kunskapsbas som kommunerna kan använda i sitt lokala kvalitetsarbete för såväl utvecklad vårdkvalitet som bättre resursutnyttjande. I ett längre perspektiv kan ett nationellt kvalitetsregister användas vid utveckling av nationella riktlinjer för behandling av barn och unga.

Kvalitetsregistren inom hälso- och sjukvården har en stark förankring inom de olika specialiteterna och deras föreningar. Registerhållarna är oftast kliniskt verksamma samtidigt som de forskar inom området och ansvarar för ett register på en del av sin arbetstid. Professionen inom den sociala barn- och ungdomsvården har inte samma starka ställning som inom hälso- och sjukvården och det är ovanligt att socialarbetare som arbetar ute i verksamheterna samtidigt ägnar sig åt forskning. Detta kan dock inte få vara ett hinder för att påbörja en uppbyggnad av nationella kvalitetsregister inom den sociala barn- och ungdomsvården.

Kravet på god kvalitet inom socialtjänstens område gäller oavsett om utförandet sker i offentlig eller enskild regi. Insatser bör inte behöva beslutas utan att det finns en gemensam dokumenterad uppfattning om vad som är god kvalitet på en insats i en specifik situation. Ett lokalt kvalitetsarbete inom den sociala barn- och ungdomsvården pågår med olika kraft i olika kommuner men detta kan utvecklas ytterligare.

För att barn och unga skall garanteras stöd och insatser av god kvalitet måste kvalitetskriterier och kvalitetsmått fastställas på nationell nivå som ett stöd i det lokala kvalitetsarbetet. Regeringen avser i enlighet med kommitténs förslag att ge Socialstyrelsen i uppdrag att i nära samarbete med forskare inom området, den sociala barn- och ungdomsvårdens verksamheter och företrädare för brukarorganisationer utarbeta system för att upprätta nationella kvalitetsregister för den sociala barn- och ungdomsvården. Socialstyrelsen bör även ansvara för att föra registren. Målsättningen skall vara att på sikt skapa öppna kvalitetsregister.

9.4 Utbildning

Den sociala barn- och ungdomsvårdskommittén föreslog att socionomutbildningen skall beakta behovet av barnkunskap, rättskunskap, utredningsmetodik, metodkunskap samt uppföljning och utvärdering. Vidare föreslog kommittén att det tydligt bör anges vilka kompetensnivåer som skall uppnås i grundutbildningen respektive fort- och vidareutbildning.

Riksdagen har beslutat om förändringar i högskolelagen (1992:1434) i enlighet med propositionen Ny värld – ny högskola (prop. 2004/05:162, 2005/06:UbU3 rskr 2005/06:160). Regeringen utfärdade den 2 mars 2006 lag om ändring i högskolelagen. I enlighet med detta skall högre utbildning ges på grundnivå, avancerad nivå och forskarnivå och examina inom den högre utbildningen skall avläggas på någon av dessa nivåer. Vidare skall det enligt högskolelagen finnas en upplysningsbestämmelse om att regeringen meddelar föreskrifter om vilka examina som får avläggas och på vilken nivå de skall avläggas.

I propositionen Ny värld – ny högskola gjordes bedömningarna att det bör finnas två generella examina på grundnivå: högskoleexamen som omfattar 80 poäng och kandidatexamen som omfattar 120 poäng. Vidare bör det finnas två generella examina på avancerad nivå: magisterexamen som omfattar 40 poäng och masterexamen som omfattar 80 poäng. Yrkesexamina omfattande mindre än 160 poäng placeras på grundnivå och yrkesexamina omfattande minst 160 poäng placeras på avancerad nivå. Socionomexamen omfattar 140 poäng och placeras härmed på

grundnivå. Samtidigt införs ett nytt poängsystem där 1 veckas högskolestudier motsvarar 1,5 högskolepoäng.

Högskoleverket föreslog i samråd och samverkan med Socialstyrelsen att socionom- och social omsorgsexamen skulle slås samman. Mot denna bakgrund och i samband med författningsändringar med anledning av en ny utbildnings- och examensstruktur för den högre utbildningen till följd av propositionen Ny värld – ny högskola har en ny examensbeskrivning för socionomexamen införts. Den nya utbildnings- och examensstrukturen gäller all utbildning som bedrivs från och med den 1 juli 2007.

Målen i examensbeskrivningen är uttryckta som förväntade studieresultat och anger vad studenten förväntas kunna, förstå, förhålla sig till eller kunna utföra för att få en viss examen. Universitet och högskolor har alltså att utforma utbildningen och kursfordringarna för examen på ett sådant sätt att målen uppnås.

Målen indelas i tre olika kunskapsformer med underrubrikerna Kunskap och förståelse, Färdighet och förmåga samt Värderingsförmåga och förhållningssätt. Indelningen i rubriker bedöms underlätta användningen av målen och även framtida förändringar av dem. Samtliga examensbeskrivningar för yrkesexamina inleds med en generell strecksats, som sammanfattar kraven på studentens förväntade studieresultat. För övriga yrkesexamina har strecksatsen placerats först under underrubriken Kunskap och förståelse. För att markera att målet är en sammanfattning av de olika kunskapsformerna används begreppen ”kunskap och förmåga”.

Enligt den nya examensbeskrivningen för socionomutbildningen skall studenten vid examen bl.a. visa:

- kunskap om områdets vetenskapliga grund samt kännedom om aktuellt forsknings- och utvecklingsarbete,
- kunskap om och förståelse för barns behov,
- sådan färdighet och förmåga som krävs för att utveckla och genomföra förebyggande socialt arbete och socialt förändringsarbete på olika nivåer i samhället,
- förmåga att tillämpa relevanta författningar i synnerhet inom det sociala området,
- förmåga att förstå, utreda och analysera sociala processer och problem, och
- förmåga att identifiera, strukturera, utreda och utvärdera insatser på individ-, grupp- och samhällsnivå.

9.5 Legitimation av socionomer

Regeringens bedömning: Det finns i dag inte tillräckliga förutsättningar för införande av legitimation av socionomer.

Kommitténs bedömning: Sedan en förstärkning av såväl grundutbildning som vidareutbildning och fortbildning skett, när kompetenskriterierna för olika delar av socialtjänstens arbetsfält fastställts och forskningen inom området intensifierats och former för ett meningsfullt utbyte mellan fält och forskning etablerats finns anledning att utreda förutsättningar för införande av legitimation för socionomer.

Remissinstanserna: *Rädda Barnen* anser att det behövs formella behörighetsregler i form av statlig legitimation för socionomer som arbetar med barnavårdsarbete inom socialtjänsten. Detta för att ge barn och vuxna trygghet och garanti för att de tjänstemän de möter i utsatta situationer har kompetens och ett professionellt förhållningssätt. En legitimation för socionomer är att se som en kvalitetssäkring. *SKTF* anser att det ligger en motsättning i att säga att man inte tar ställning till vilken kompetens som behövs och samtidigt föreslå socionomlegitimation. *Länsstyrelsen i Västra Götalands län, Sollentuna kommun, Akademikerförbundet SSR* och *Socialhögskolan i Lund* stödjer utredningens förslag om att på sikt se över frågan.

Skälen för regeringens bedömning: Det är angeläget att så långt möjligt säkra att socialtjänstens insatser är av god kvalitet. Socialstyrelsens Allmänna råd om handläggning och dokumentation av ärenden som rör barn och unga (SOSFS 2006:12) och handboken "Barn och unga i socialtjänsten – utreda, planera och följa upp beslutade insatser" (se avsnitt 5 ovan) syftar också till att stärka barns och familjers rättssäkerhet och ge underlag till ett enhetligt utredningsförfarande av hög kvalitet med ett tydligt barnperspektiv. Möjligheten till legitimation av socionomer har anförts vara ett verktyg att stärka socionomernas ställning som självständiga och kompetenta yrkesutövare samt som ett sätt att garantera klienterna kvalitet. Det är kommitténs uppfattning att en sådan ordning på sikt vore möjlig. Dock menar kommittén att det för det första krävs en förstärkt och fördjupad grundutbildning, vidareutbildning och fortbildning med möjligheter till fördjupning och specialisering inom socialtjänstens olika verksamhetsområden. För det andra anser kommittén att det behövs ett utvecklingsarbete på nationell nivå med att fastställa vilka kompetenskriterier som ska gälla för olika delar av socialtjänstens arbetsfält. Det vill säga att Socialstyrelsens arbete med att ta fram kompetenskriterier för arbete i socialtjänsten och den sociala barn- och ungdomsvården utvecklas och tillämpas i verksamheterna. För det tredje utgör, enligt kommittén, en väsentlig förstärkning av forskningen inom den sociala barn- och ungdomsvården, samt ett stärkt utbyte mellan verksamheter och forskning, förutsättningar för att legitimering av socionomer skall kunna utvecklas. Regeringen kan därför konstatera att förutsättningarna för införande av legitimation för socionomer för närvarande inte är tillräckliga.

I förarbetena till lagen (1998:531) om yrkesverksamhet på hälso- och sjukvårdens område (prop. 1997/98:109) framhöll regeringen dessutom att rätten till legitimation skall förbehållas sådana grupper av yrkesutövare som har en självständig yrkesfunktion med kvalificerade arbetsuppgifter och ett särskilt ansvar för patienternas säkerhet i vården och som i inte oväsentlig utsträckning vänder sig direkt till allmänheten, t.ex. i egenskap av fria yrkesutövare. I propositionen behandlades härefter tämligen utförligt kriterierna för legitimation (a. prop. s. 81 f.). Kriterierna kan inordnas under begreppen patientsäkerhet, yrkesrollens innehåll, utbildningens nivå och innehåll samt internationella förhållanden.

Regeringens bedömning: Socialstyrelsens möjlighet att utfärda allmänna råd om vilken kompetens som krävs för arbetsuppgifter inom den kommunala sociala barn- och ungdomsvården är tillräcklig. Något ytterligare bemyndigande behövs inte.

Kommitténs förslag: Kommittén föreslår att Socialstyrelsen bemyndigas meddela föreskrifter om lämplig utbildning och erfarenhet för personal i tillståndspliktig verksamhet samt om villkor av betydelse för säkerhet och kvalitet i tillståndspliktig verksamhet. Socialstyrelsen bör ges bemyndigande att meddela föreskrifter om vilken kompetens som skall krävas för arbetsuppgifter inom den kommunala sociala barn- och ungdomsvården.

Remissinstanserna: *Justitieombudsmannen (JO)* anser att det inte tydligt framgår av förslaget om den anställda måste ha den utbildning eller erfarenhet som Socialstyrelsen enligt förslaget skall utfärda föreskrifter om för att han eller hon skall få utföra socialnämndens uppgifter för barn och unga. *Statens institutionsstyrelse, Barnombudsmannen* och de *länsstyrelser, bl.a. Stockholms och Örebro läns* som kommenterat förslaget tillstyrker det. Detsamma gör *Västmanlands läns landsting. Socialstyrelsen* anser att bemyndigandet bör vidgas till att omfatta all personal som utför socialnämndens uppgifter. *Botkyrka kommun, Malmö kommun* och *Sveriges Kommuner och Landsting* kan inte ställa sig bakom förslaget att Socialstyrelsen ska ges bemyndigande att meddela föreskrifter om vilken kompetens som ska krävas för arbetsuppgifter inom den kommunala sociala barn- och ungdomsvården, bl.a. mot bakgrund av att olika kommuner har olika förutsättningar och behov. *Stockholms kommun* och *Uppsala kommun* tillstyrker förslaget, liksom *Rädda Barnen* och *BRIS*.

Skälen för regeringens bedömning: Kommittén har föreslagit att Socialstyrelsen skall bemyndigas att meddela föreskrifter om lämplig utbildning och erfarenhet för personal i tillståndspliktig verksamhet samt om villkor av betydelse för säkerhet och kvalitet i tillståndspliktig verksamhet.

Regeringen konstaterar att ökade befogenheter för tillsynsmyndigheten att meddela föreskrifter om t.ex. vilken utbildning vårdpersonal skall ha inte automatiskt medför en ökad vårdkvalitet. En alltför stark styrning av vilken utbildning personalen skall ha riskerar att medföra att egenskaper som livserfarenhet, omdöme och empati kommer i andra hand inför en anställning vid ett hem för vård eller boende som tar emot barn eller unga. Enligt 3 kap. 5 § socialtjänstförordningen (2001:937) skall det vid varje hem för vård eller boende finnas en person med lämplig utbildning som förestår verksamheten. Det skall också finnas sådan personal som i övrigt behövs för en ändamålsenlig verksamhet. Denna bestämmelse, tillsammans med Socialstyrelsens möjlighet att meddela allmänna råd, medför att de av kommittén föreslagna bemyndigandena är obehövliga. Socialstyrelsen har redan utnyttjat möjligheten att meddela allmänna råd på området (Socialstyrelsens allmänna råd om personalens kompetens vid handläggning och uppföljning av ärenden som rör barn och unga [2006:14]).

Regeringens bedömning: Det behövs strategiska insatser som stimulerar och underlättar utvecklingen av en kunskapsbaserad socialtjänst inom den sociala barn- och ungdomsvården. Detta gäller även andra delar av socialtjänstens verksamhetsområde. Förutsättningarna för hur sådana insatser skall utformas bör utredas ytterligare.

Kommitténs förslag: Regeringen bör ge Forskningsrådet för arbetsliv och socialvetenskap, FAS, i uppdrag att utlysa ett programstöd för forskning med specifik anknytning till den sociala barn- och ungdomsvården. Kommittén föreslår dessutom att medel skall avsättas för strategiska insatser som stimulerar och underlättar utvecklingen av en kunskapsbaserad socialtjänst inom den sociala barn- och ungdomsvårdens område. Hur dessa medel skall användas regleras genom årliga avtal mellan staten och Sveriges Kommuner och Landsting. Insatserna skall genomföras på lokal och regional nivå med stöd av samordning och styrning på nationell nivå.

Remissinstanserna: De flesta remissinstanser som kommenterat förslaget om ett programstöd för forskning tillstyrker. Bl.a. *Rädda Barnen* ifrågasätter om satsningen är tillräcklig. *Institutionen för socialt arbete vid Stockholms universitet* menar att forskning om barn- och ungdomsvård behöver utvecklas och att området effektiva behandlingsmetoder i dag är klart underförsörjt och i behov av stöd i olika former men understryker att åtaganden om forskningsstöd bör vara långsiktiga och kontinuerliga. *Socialhögskolan i Lund* anser att förslaget är alltför snävt.

De flesta remissinstanser som yttrat sig över förslaget om att avsätta medel för strategiska insatser som stimulerar och underlättar utvecklingen av en kunskapsbaserad socialtjänst inom den sociala barn- och ungdomsvårdens område, bl.a. *Socialstyrelsen*, *Botkyrka*, *Umeå* och *Sollentuna kommuner* samt *Sveriges Kommuner och Landsting* och *Rädda Barnen* är positiva till kommitténs förslag. *Statens institutionsstyrelse* ställer sig emellertid frågande till hur en form där beslut skall fattas årligen skulle leda till en stabil och långsiktig utveckling.

Skälen för regeringens bedömning: Kommittén bedömer att forskningen inom den sociala barn- och ungdomsvården behöver stimuleras så att kunskaperna inom området ökar. Regeringens bedömning är att utvärdering av olika metoder för insatser, stöd och behandling samt kontrollerade, jämförande studier av effektiva behandlingsmetoder inom den sociala barn- och ungdomsvården utgör angelägna områden. Praktisk verksamhet, utbildning och forskningsresultat samt olika utvärderingar, bidrar gemensamt till barnavårdsområdets kunskapsuppbyggnad. Grundprincipen för forskningen bör dock enligt regeringen vara att finansierare och utförare av forskning fattar självständiga beslut om fördelningen av sina anslagsramar utifrån kvalitets- och relevansaspekter.

Kommittén anser att kopplingen mellan de erfarenheter och kunskaper som utvinns såväl i praktisk verklighet som på universitet och högskolor inom den sociala barn- och ungdomsvårdens område behöver stärkas. Utbyten mellan praktisk verksamhet och forskning saknar enligt kommittén både tillräcklig omfattning och kvalitet. Målet att åstadkomma en kunskapsbaserad social barn- och ungdomsvård kräver insatser och för-

ändring inom flera olika sektorer. Arbetet måste bedrivas i bred samverkan med företrädare för praktik, forskning, utbildning, brukare och huvudmän. Det finns i dag ett mycket stort gemensamt intresse och engagemang på såväl lokal, regional som nationell nivå i frågan om hur socialtjänsten skall fortsätta att utveckla sin kvalitet och effektivitet.

Kommittén presenterar en modell för fortlöpande överväganden och beslut om vilka initiativ och insatser som är av strategisk betydelse för en långsiktig och hållbar utveckling mot en kunskapsbaserad social barn- och ungdomsvård. Kommittén föreslår att medel avsätts för strategiska insatser som stimulerar och underlättar en angelägen och önskvärd utveckling av en kunskapsbaserad socialtjänst. Hur dessa medel skall användas skall bestämmas genom årliga avtal mellan staten och Sveriges Kommuner och Landsting (SKL). Insatserna skall vara planerade så att de kan utföras på lokal och regional nivå med stöd av styrning och samordning på nationell nivå. Syftet skall vara att stödja huvudmännens starka intresse och arbete för en kunskapsbaserad social barn- och ungdomsvård och att åstadkomma en arena på nationell nivå för samtal om angelägna utvecklingsfrågor inom den sociala barn- och ungdomsvården. Syftet skall vidare vara att upprätta en stabil och långsiktig finansiering av strategiska insatser för utveckling av den sociala barn- och ungdomsvården och skapa ett incitament för utveckling som passar även för mindre kommuner med relativt svag forskningstradition. Det skulle bl.a. kunna handla om stöd till integrering av forskning, utbildning och praktisk verksamhet samt riktade strategiska utbildningsinsatser av fort- och vidareutbildningskaraktär. Andra tillämpningsområden som kommittén beskriver är bl.a. utvärdering av lovande metoder och implementering av sådana metoder och stöd till utveckling av kvalitetsindikatorer och kvalitetsutveckling.

Regeringen har mottagit en skrivelse där Socialstyrelsen och SKL föreslår en liknande konstruktion för långsiktigt finansiellt stöd till kunskapsutveckling inom socialtjänsten (dnr S2007/1158/ST).

Regeringens bedömning är att det föreligger behov av insatser för att stödja kunskapsutvecklingen inom socialtjänstens hela verksamhetsområde inklusive den sociala barn- och ungdomsvården. Detta är en anledning till att ekonomiskt stöd utgått till Institutet för utveckling av metoder i socialt arbete, IMS, sedan dess tillkomst. IMS uppdrag är just att stödja sådana kunskapsutveckling. Den modell som kommittén och Socialstyrelsen tillsammans med SKL nu föreslår är intressant men behöver preciseras ytterligare både i fråga om grunderna och formerna för de föreslagna överenskommelserna samt hur modellen skall finansieras. Även frågan om i vilken utsträckning befintliga resurser stödjer den önskvärda utvecklingen behöver belysas. Regeringen har därför givit en särskild utredare i uppdrag att närmare precisera hur formerna för ett framtida stöd till fortsatt kunskapsutveckling inom socialtjänsten bör se ut (dir. 2007:91).

Regeringens bedömning: Behovet av ett nationellt riskbarncentrum bör övervägas först när erfarenheterna från arbetet med utredningar avseende barn som avlidit i anledning av brott, nationellt utvecklingscentrum för tidiga insatser till barn och unga samt de s.k. barnahusens verksamhet sammanställts.

Kommitténs bedömning: Frågan om ett nationellt riskbarncentrum skall inrättas avgörs först sedan barnahusens verksamhet följts upp och utvärderats.

Remissinstanserna: Bland annat *Rädda Barnen* och *Brottsoffermyndigheten* menar att ett nationellt riskbarncentrum inte har samma verksamhet som barnahuset och ifrågasätter varför frågan skjuts upp. *Barnombudsmannen* tillstyrker kommitténs bedömning.

Skälen för regeringens bedömning: Socialstyrelsen presenterade på uppdrag av den förra regeringen ett förslag till ett nationellt riskbarncentrum inom området barn som är utsatta för misshandel eller sexuella övergrepp. Uppdraget för en sådan verksamhet skulle vara att samla och sammanställa olika uppgifter när det gäller att utveckla och förbättra kvaliteten i insatser, sammanställa god praxis och aktuell forskning om våld och övergrepp mot barn, tidig upptäckt, adekvat handläggning samt uppföljning av insatser. Vissa av de uppgifter som ett nationellt riskbarncentrum skulle ha ansvar för kommer med all sannolikhet bli tillgängliga genom de uppföljningar och utvärderingar som kommer att göras av de s.k. barnahusen. Kommittén föreslår därför att frågan om ett nationellt riskbarncentrum skall inrättas avgörs först sedan barnahusens verksamhet följts upp och utvärderats. Till detta skall läggas regeringens nyligen lagda förslag om utredningar avseende barn som har avlidit i anledning av brott samt inrättandet av ett nationellt utvecklingscentrum för tidiga insatser till barn och unga som löper risk att drabbas av svårare psykisk ohälsa. Risken för överlappning, dubbelarbete och otydlighet i ansvar är naturligtvis överhängande mellan så närliggande verksamheter. Samtidigt är det synnerligen angeläget att säkerställa att ingen grupp barn i socialt utsatta situationer faller mellan dessa verksamheter. Regeringens bedömning är därför att behovet av ett nationellt riskbarncentrum bör övervägas i samband med uppföljning och utvärdering av ovan nämnda verksamheter.

10 Vissa frågor rörande ungdomsvården inom Statens institutionsstyrelse

Inledning

Statens institutionsstyrelse (SiS) är central förvaltningsmyndighet för sådana hem som avses i 12 § lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU) samt 22 och 23 §§ lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall (LVM). SiS har även ansvaret för verkställighet av den straffrättsliga påföljden slutna ungdomsvård enligt lagen

(1998:603) om verkställighet av sluten ungdomsvård (LSU). SiS har i dag knappt 50 institutioner, varav 33 ungdomshem, vilka är belägna över hela landet. De ungdomar som dömts till sluten ungdomsvård vårdas företrädesvis på sex av SiS särskilda ungdomshem.

För att ytterligare förbättra säkerheten vid de särskilda ungdomshem som vårdar ungdomar som dömts till sluten ungdomsvård har SiS företagit en genomgripande översyn av verksamheten. Åtgärder har vidtagits eller planeras för att förhindra att ungdomar avviker och andra oplanerade vårdavbrott samt öka tryggheten och säkerheten för både intagna och personal. Samtidigt fortsätter myndigheten arbetet med att utveckla och säkra kvalitén i vården och behandlingen för att motverka destruktiva beteenden hos de dömda och därigenom öka deras förutsättningar att återinträda i samhället och göra dem bättre rustade för ett liv i frihet. SiS har i promemorian Vissa frågor rörande ungdomsvården inom SiS (S2006/5143/ST) lämnat förslag till lagändringar i syfte att öka såväl de intagnas rättssäkerhet som säkerheten vid institutionerna.

10.1 Beslut om tillfällig placering

Regeringens förslag: Statens institutionsstyrelse skall få rätt att besluta att unga som vårdas i ett särskilt ungdomshem tillfälligt skall vistas i ett annat sådant ungdomshem. Det får ske i situationer där den unge tillfälligt behöver vistas på en annan plats.

Statens institutionsstyrelsens förslag: Överensstämmer i huvudsak med regeringens förslag.

Remissinstanserna: Bl.a. *Justitieombudsmannen, Länsrätten i Uppsala län, Ungdomsstyrelsen, Länsstyrelsen i Jönköpings län, Luleå kommun, Rädda Barnen och Sveriges Kommuner och Landsting* tillstyrker förslaget. *Kammarrätten i Stockholm* menar att det bör övervägas om andra övernattningsplatser än särskilda ungdomshem bör kunna användas och vem som får besluta om tillfällig vistelse i en sådan situation. Mot bakgrund av att beslutanderätten föreslås övergå från socialnämnden till Statens institutionsstyrelse (SiS) anser *Socialstyrelsen* att delegation av beslutanderätt inte bör ske till lägre nivå än till föreståndaren för hemmet. Socialstyrelsen anser vidare att ett sådant beslut skall underställas SiS centralt senast dagen efter och att socialnämnden också bör underlättas om beslutet. *Barnombudsmannen* saknar i förslaget regler om vem som ska fatta beslut om tillfällig placering samt en tidsgräns för hur länge en tillfällig placering skall få fortgå och anser att socialnämnden skall underrättas om varje tillfällig placering. *Barnombudsmannen* är mycket tveksam till att beslutet om tillfällig placering enligt förslaget inte skall kunna överklagas. *Länsstyrelsen i Skåne län* anser att det bör finnas en dokumentations- och samrådsskyldighet med socialnämnden. *Länsstyrelsen i Värmlands län* anser att en maxgräns, exempelvis en vecka, för den tillfälliga vistelsen bör anges av rättssäkerhetsskäl.

Nuvarande bestämmelser och problembild

Enligt 11 § första stycket lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU) bestämmer socialnämnden hur vården av den unge skall ordnas och var han eller hon skall vistas under vårdtiden. I 12 § LVU sägs att för vård av unga som på någon grund som anges i 3 § behöver stå under särskilt noggrann tillsyn skall det finnas särskilda ungdomshem. Om socialnämnden har beslutat att den unge skall vistas i ett sådant hem, skall Statens institutionsstyrelse (SiS) anvisa plats. Socialnämnden beslutar därefter om placering skall ske i det anvisade hemmet. Av 3 kap. 10 och 14 §§ socialtjänstförordningen (2001:937, SoF), framgår att det är SiS som beslutar om inskrivning i och utskrivning från hemmet. Om den enskilde vårdas med stöd av LVU, får han eller hon inte skrivas ut om inte socialnämnden har begärt eller medgivit det. Förfarandet vid beslut enligt 11 § LVU har prövats av JO den 26 februari 2004 (dnr 304-2002). Enligt JO följer direkt av lagrummets lydelse att det av ett beslut om var den unge skall placeras måste framgå var han eller hon skall vistas under vårdtiden, vilket innebär att det ifrågavarande hemmet skall anges i beslutet.

För att kunna transportera de unga har en institutionschef vid ett särskilt ungdomshem möjlighet att vid behov begära handräckning av polis. I vissa fall kan det vara fråga om att transportera en intagen mellan institutionerna, och i andra fall gäller det att efterforska och återföra honom eller henne efter en avvikning. Det kan också handla om att den intagne skall inställa sig vid en domstolsförhandling eller annan förrätting.

Bestämmelser om polishandräckning finns i 43 § LVU. Många gånger utförs transporter av SiS egen personal, eftersom möjligheten att begära polishandräckning skall användas sparsamt och endast om det finns en grundad anledning att anta att de särskilda tvångsbefogenheter som handräkningsinstitutet innefattar är påkallade.

När det är fråga om långväga transporter kan det hända att de unga tvingas övernatta på annat ställe än där de är placerade. Detta kan ske i arrest eller på ett allmänt häkte, vilket emellertid är en olämplig miljö för dem. SiS har därför beslutat att samtliga ungdomshem som har akutplatser och som har plats att ta emot elever efter förfrågan skall ta emot elever i samband med transport.

De särskilda befogenheter som tillkommer en SiS-institution gäller enbart gentemot elever som är placerade och inskrivna vid institutionen. För att t.ex. kunna placera den unge på låsbar enhet eller genomföra en avskiljning i samband med en övernattningshem måste därför utskrivning ske från det ordinarie ungdomshemmet och inskrivning ske på det ungdomshem som behöver användas som tillfälligt övernattningshem. Vid en LVU-placering förutsätter detta att socialnämnden (eller dess ordförande) fattat beslut om placering vid övernattningshemmet innan övernattningen äger rum. Detta kan enligt SiS i vissa fall vara svårt, eftersom det inte sällan rör sig om akuta transporter på tider då socialnämnden eller socialjouren inte finns tillgänglig, t.ex. i de fall den unge varit avviken och omhändertagits av polis nattetid eller under helgen. Även i samband

med en planerad transport kan ett hastigt uppkommet behov av övernattning uppstå.

Prop. 2006/07:129

Närmare om regeringens överväganden

Även om SiS normalt kräver ett beslut om placering från socialnämnden enligt 11 § LVU, kan det förekomma att en intagen i samband med transport tillfälligt placeras på en läsbar avdelning vid en annan institution utan ett sådant beslut. En sådan lösning är med hänsyn till att det rör sig om tvångsåtgärder och de krav rättssäkerhet ställer i sådana fall inte tillfredsställande. Såväl rättssäkerhetsskäl som effektivitetshänsyn talar därför för införandet av en ny bestämmelse som anger att SiS kan besluta om överflyttning av unga mellan de särskilda ungdomshemmen för övernattning i samband med transporter. En sådan placering som nu avses skall inte pågå längre tid än vad som är nödvändigt för att genomföra transporten och den aktuella förrättningen. Normalt rör det sig således om en eller ett par övernattningar. Regeringen anser det dock inte lämpligt att i lagen ange en längsta tid under vilken SiS skall kunna besluta om en sådan tillfällig placering eftersom det ligger i sakens natur att sådana placeringar huvudsakligen kommer att ske i samband med oförutsedda händelser, t.ex. att en rättegång tar längre tid i anspråk än beräknat och att den unge av praktiska skäl bör stanna på orten över helgen. Den tillfälliga placeringen sker vid ett annat särskilt ungdomshem som också det står under SiS tillsyn och har SiS som huvudman. Någon risk för att hemmet skall visa sig olämpligt för den unge att vistas i kan inte anses föreligga.

Regeringen föreslår att SiS skall få fatta beslut om en tillfällig placering. Vid tillfälliga placeringar är två särskilda ungdomshem involverade och kan göra olika bedömningar beträffande vad som är den bästa lösningen för den unge och vilken kapacitet som finns på det hem som kan komma ifråga för den tillfälliga vistelsen. Det vore därför inte ändamålsenligt av SiS att delegera beslutanderätten till t.ex. föreståndaren för en institution.

Barnombudsmannen, liksom *Socialstyrelsen* och *Länsstyrelsen i Skåne län* påtalar behov av samråd och information med aktuell socialnämnd och SiS centralt angående de beslut som fattas enligt förslaget.

Regeringens förslag grundar sig bl.a. på praktiska svårigheter att få kontakt med socialnämnderna och att nämnderna inte kan fatta beslut om tillfälliga placeringar så snabbt som vissa situationer kan kräva. Det är därför inte heller möjligt att kräva att SiS skall samråda med socialnämnden inför ett beslut om tillfällig placering. Inom ramen för den dialog som SiS och socialnämnden normalt har i samband med den gemensamma vårdplaneringen bör dock ett samråd kunna ske på ett mer generellt plan. Samrådet kan bl.a. gälla en diskussion om lämpliga hem för tillfälliga placeringar i de fall den unge kommer att bli kallad till en viss rättegång.

Eftersom bestämmelsen om socialnämndens rätt att bestämma om var den unge skall vistas under vårdtiden finns i 11 § LVU bör även SiS rätt att bestämma om tillfällig vistelse under vårdtiden föras in i samma paragraf.

Eftersom det är socialnämnden som placerat den unge på ett särskilt ungdomshem och vården beslutats efter ansökan av nämnden anser regeringen att nämnden omgående skall underrättas om varje tillfällig placering och regeringen har därför för avsikt att förordna om en sådan skyldighet för SiS. Underrättelsen om en sådan placering kan lämpligen sändas av SiS i samband med att beslutet om tillfällig placering fattas. SiS kan meddela socialnämnden per t.ex. telefon, telefax, brev eller elektroniskt brev. Att en tillfällig placering skett, var den skett och av vilken anledning måste givetvis dokumenteras i den unges personakt (11 kap. 5 § socialtjänstlagen [2001:453]). En uttrycklig dokumentationsskyldighet bör dock finnas även beträffande den som fattar beslutet, dvs. SiS. Regeringen har därför för avsikt att i SoF föra in en sådan bestämmelse.

Enligt SiS uppfattning bör den föreslagna beslutsbefogenheten avse åtgärder av helt temporär karaktär och beslutet skall därför inte kunna överklagas. *Barnombudsmannen* är tveksam till detta. Regeringen konstaterar att det även vid åtgärder av mycket tillfällig natur kan finnas starka skäl, inte minst med hänsyn till rättssäkerheten, för att beslut skall kunna överklagas. Även i de fall åtgärden upphör redan innan en enskild har en faktisk möjlighet att hinna överklaga beslutet kan således skäl föreligga för att ett beslut skall vara överklagbart. I detta fall rör det sig dock endast om beslut om en mycket tillfällig vistelse vid ett annat SiS-drivet hem än där den enskilde placerats av socialnämnden. Den enskilde är således frihetsberövad redan enligt ett annat beslut, båda hemmen står under tillsyn av SiS och alternativet – att övernatta i arrest eller på häkte i de fall socialnämnden inte kan fatta beslut om en tillfälligt ändrad placering i tid – är betydligt sämre för den enskilde. Den enskildes intresse av att kunna överklaga SiS beslut i de föreslagna fallen är följaktligen ringa. Med hänsyn till detta delar regeringen SiS uppfattning att SiS beslut om sådan tillfällig placering som nu är ifråga inte skall kunna överklagas.

10.2 Inlåsning under nattvila av ungdomar som dömts till sluten ungdomsvård

Regeringens bedömning: Den som vårdas med stöd av lagen (1998:603) om verkställighet av slutna ungdomsvård bör inte få hållas inlåst i sitt bostadsrum eller i en bostadsenhet under dygnsvilan.

Statens institutionsstyrelses förslag: 13 § lagen (1998:603) om verkställighet av slutna ungdomsvård (LSU) skall ändras så att den intagne i anslutning till dygnsvilan får hållas inlåst i sitt bostadsrum eller i en bostadsenhet.

Remissinstanserna: Bl.a. *Justitieombudsmannen*, *Socialstyrelsen*, *Länsstyrelsen i Värmlands län* och *Ungdomsstyrelsen* anser att frågan behöver utredas närmare. *Kammarrätten i Stockholm* menar att förslaget inte är rättssäkert och bl.a. inte kan garantera skydd mot inlåsning som bestraffningsmetod. *Länsrätten i Uppsala län* avstyrker då förslaget bl.a. inte anger i vilka situationer inlåsning får ske. Även *Barnombudsmannen* och *Örebro universitet* ser flera rättsäkerhetsproblem med förslaget. Bl.a.

Skälen för regeringens bedömning

Nuvarande bestämmelser och problembild

Om det finns synnerliga skäl för att döma en person som begått brott innan han eller hon har fyllt 18 år till fängelse skall påföljden i regel, enligt 31 kap. 1 a § brottsbalken, i stället bestämmas till slutna ungdomsvård, lägst 14 dagar och högst fyra år. Verkställigheten sker i Statens institutionsstyrelses (SiS) särskilda ungdomshem. De flesta intagna med stöd av lagen (1998:603) om verkställighet av slutna ungdomsvård (LSU) är dömda för grova våldsbrott, t.ex. mord, rån och misshandel. Verksamheten vid de särskilda ungdomshemmen är till skillnad från verksamheten vid kriminalvårdsanstalterna uteslutande inriktad på vård. Vid införandet av den straffrättsliga påföljden slutna ungdomsvård ansågs därför flertalet av de bestämmelser som reglerar verksamheten vid de särskilda ungdomshemmen i övrigt väl lämpade även för verkställigheten av den slutna ungdomsvården.

Verkställigheten av påföljden måste genomföras på ett sådant sätt att den dömde hindras från att avvika. Att påföljden inte når sitt syfte om inte vården kommer den dömde till del och eventuella brottsoffers behov av skydd samt samhällsskyddet i övrigt talar för detta synsätt. Det finns, utöver de bestämmelser som gäller för övriga ungdomar vid de särskilda ungdomshemmen, redan idag vissa bestämmelser som enbart gäller dem som vistas på ett särskilt ungdomshem efter att ha dömts för brott. SiS har uppmärksammat ytterligare ett område där det, enligt SiS uppfattning, kan finnas ett behov av särskilda bestämmelser för de ungdomar som vårdas inom SiS på straffrättslig grund. Det gäller frågan om möjligheten att i vissa fall kunna låsa in den dömde.

Inom kriminalvården får de intagna hållas avskilda från varandra i anslutning till dygnsvilan (17 § tredje stycket lagen [1974:203] om kriminalvård i anstalt). Vidare sägs i Kriminalvårdens föreskrifter och allmänna råd (KVFS 2006:20) att de intagna skall vara inlåsta i sina bostadsrum eller bostadsavdelningar från kl. 20.00 (slutna anstalt) eller från kl. 22.00 (öppen anstalt). Upplåsning skall ske tidigast kl. 06.30 och senast kl. 08.00. Anstalten får besluta när under angiven tid upplåsning av bostadsrummen och bostadsavdelningarna skall ske och får tillfälligt besluta om andra tider för in- och upplåsning för en viss anstalt eller en del av en anstalt.

SiS saknar rätt att låsa in de ungdomar som är föremål för slutna ungdomsvård på deras rum om inte förutsättningarna för avskiljning är för handen, dvs. då det är särskilt påkallat av att den dömde uppträder våldsamt eller är så påverkad av berusningsmedel att han eller hon inte kan hållas till ordningen. Den dömde skall i samband med en avskiljning stå under fortlöpande uppsikt av personal. Den dömde får inte heller hållas i avskildhet längre tid än som är absolut nödvändigt (17 § LSU).

Verksamheten vid SiS institutioner – framförallt när det gäller de särskilda ungdomshemmen – bygger på små personaltäta avdelningar. Dessutom finns ofta möjlighet till sektionering av dessa avdelningar i ännu mindre enheter med kanske två till tre platser. Sektioneringen innebär att institutionen vid behov – oftast av säkerhetsskäl – kan hålla elever åtskilda från varandra i mindre grupper. Detta har i vissa fall visat sig vara otillräckligt. För att ytterligare öka säkerheten föreslår SiS därför att en möjlighet införs att kunna låsa dörren om den dömd under dennes nattvila.

I en sådan verksamhet som den SiS bedriver är det inte möjligt att helt eliminera varje risk för att intagna ungdomar eller personal blir utsatta för hot, utpressning eller övergrepp. Inte minst nattetid då personalstyrkan är något reducerad kan utsattheten kännas mer påtaglig för såväl intagna ungdomar som tjänstgörande personal än den gör annars. En annan – och kanske mer vanligt förekommande – situation är att ett par eller flera ungdomar tillsammans planerar för en utbrytning. För att ytterligare öka säkerheten, såväl för de intagna som för personalen skulle det därför enligt SiS vara en fördel om SiS ges möjlighet att – när detta är särskilt påkallat – låsa in de intagna på deras bostadsrum eller enheter nattetid. Ett sådant fall är i situationer där det av olika anledningar har kommit till personalens kännedom att det kan finnas risk för upplopp, fritagningsförsök eller att flera ungdomar planerar en gemensam avvikning. Ett annat sådant fall är när någon eller några ungdomar på avdelningen känner sig hotade och riskerar att utsättas för våld från medintagna ungdomar. Även i en situation där personalen känner sig hotad kan det enligt SiS någon gång vara motiverat att låsa de dömdas bostadsrum eller enheter nattetid.

Verksamheten vid de särskilda ungdomshemmen är, som redan påpekats, till skillnad från verksamheten vid kriminalvårdsanstalterna utslutande inriktad på vård. Även om de flesta intagna med stöd av LSU är dömda för grova våldsbrott är avsikten med bestämmelserna i LSU att de intagna inte skall behandlas på ett sätt som liknar det i en kriminalvårdsanstalt.

När det gäller tvångsåtgärder riktade mot bl.a. ungdomar måste rätts-säkerhetsaspekterna väga tungt, särskilt mot bakgrund av att unga människor som regel inte har samma kunskaper och erfarenheter och därmed inte heller samma förmåga att ta tillvara sina rättigheter som en äldre person har. Remissinstanserna pekar på ett antal oklarheter i förslaget och att dessa kan medföra rättsosäkerhet för de intagna. Bl.a. påpekar Socialstyrelsen att det är viktigt att det av lagen tydligt framgår vilka situationer som avses vara av den arten att inlåsning nattetid är befogad. Regelns karaktär av undantagsregel måste tydliggöras och de förutsättningar som skall föreligga för att inlåsning skall få ske under nattvilan klargöras.

Regeringen har förståelse för att en möjlighet till inlåsning under nattvila av ungdomar som dömts till sluten ungdomsvård skulle kunna underlätta SiS arbete och i vissa fall även personalens arbetssituation men anser att de möjligheter till avskiljning och andra tvångsåtgärder som SiS idag förfogar över visat sig vara tillräckliga för att nå syftet med

LSU. Regeringens anser följaktligen inte att det för närvarande finns skäl att ändra lagen LSU på så sätt att intagna skall få hållas inlåsta i sina bostadsrum eller i en bostadsenhet under dygnsvilan.

Prop. 2006/07:129

10.3 Ökade möjligheter till provtagning för att hålla de särskilda ungdomshemmen drogfria

Regeringens förslag: Statens institutionsstyrelse ges utökade möjligheter till provtagning för att kontrollera alkohol- eller drogpåverkan hos dem som vårdas i särskilda ungdomshem.

Statens institutionsstyrelsens förslag: Överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: Bl.a. *Justitieombudsmannen, Kamrarrätten i Stockholm, Länsrätten i Uppsala län, Kriminalvården, Ungdomsstyrelsen, Socialstyrelsen, Barnombudsmannen, Länsstyrelsen i Jönköpings län, Länsstyrelsen i Värmland län, Luleå kommun, Stockholms kommun, Uppsala läns landsting, Rädda Barnen, Sveriges Kommuner och Lands-ting* och *Familjehemmens Centralorganisation* tillstyrker förslaget. *Örebro universitet* poängterar att det är av största vikt att provtagningen sker på ett etiskt medvetet sätt i syfte att minimera kränkningar av den enskildes integritet. *Länsstyrelsen i Skåne län* ställer sig inte bakom förslaget utan pekar på att alltför långtgående möjligheter till tvångsåtgärder inom ungdomsvården kan leda till andra oönskade effekter. Länsstyrelsen menar att det inom ungdomsinstitutionerna är viktigt att bibehålla sådan behandlingsideologi som främjar och förstärker begrepp som motivation och frivillighet.

Skälen för regeringens förslag

Nuvarande bestämmelser och problembild

Den 1 juli 2001 infördes såväl i lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU, 17 a §) och lagen (1998:603) om verkställighet av sluten ungdomsvård (LSU, 18 a §) som i lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall (LVM, 32 a §) bestämmelser enligt vilka en intagen vid ankomsten till hemmet och i samband med vistelse utanför hemmet är skyldig att efter uppmaning lämna blod-, urin- eller utandningsprov för att kontrollera om denne är alkohol- eller drogpåverkad (se prop. 2000/01:80). Förutsättningen är att det kan misstänkas att den intagne är påverkad av något av de medel som räknas upp i bestämmelserna. Det innebär att åtgärden inte kan tillämpas rutinmässigt eller generellt, utan att det i varje enskilt fall skall finnas en välgrundad anledning.

Den 1 juli 2005 ändrades bestämmelsen i LVM på så sätt att en klient kan vara skyldig att lämna prov även under vistelsen vid LVM-hemmet, om det kan misstänkas att han eller hon är påverkad av i bestämmelsen uppräknade medel.

Statens institutionsstyrelse (SiS) har påpekat att missbruksproblematiken bland dem som vårdas på särskilda ungdomshem många gånger är

likartad den hos dem som vårdas enligt LVM. Det finns ett starkt intresse av att den som vårdas på ett särskilt ungdomshem inte kan missbruka alkohol, narkotika eller andra otillåtna substanser under tiden för vistelsen och de vårdade själva har rätt att kräva en miljö utan förekomst av droger.

Vid de särskilda ungdomshemmen förekommer därför att SiS, efter samtycke från den enskilde, även under vistelsen vid ungdomshemmet använder sig av provtagning för att kontrollera intagnas drogfrihet. Det kan dock ifrågasättas hur adekvat det är att tala om ett genuint samtycke, grundat på ett fritt val, från någon som vårdas med tvång enligt LVU eller verkställer en straffrättslig påföljd. Den som är intagen i ett särskilt ungdomshem befinner sig i en beroendeställning i förhållande till ledningen och personalen vid hemmet. Det går inte att förutsätta att den enskilde ser någon skillnad mellan åtgärder som kan vidtas med tvång och åtgärder som förutsätter frivillig medverkan. Hans eller hennes frivilliga medverkan tenderar därmed att bli skenbar.

Närmare om regeringens överväganden

Regeringen konstaterar att det är av stor vikt att upprätthålla drogfrihet vid de särskilda ungdomshemmen. De särskilda ungdomshemmen skall kunna garantera ett tryggt och drogfritt boende samt vara ett stöd för den som försöker tillfriskna från sitt beroende eller bryta sina kriminella levnadsvanor. Ett verktyg för att uppnå detta är genomförandet av alkohol- och drogtestar under hela vårdtiden i de fall det kan misstänkas att den intagne är påverkad av alkohol eller droger. Det är naturligtvis viktigt att såväl beslutet om provtagning i ett visst fall som själva utformningen av provtagningen sker på ett sätt som inte onödigtvis kränker den enskildes integritet. Att den enskildas integritet respekteras kontrolleras genom den tillsyn SiS utför vid den enskilda hemmen. Som *Länsstyrelsen i Skåne län* framhållit är motivationen ett viktigt inslag i vården och frivillig medverkan bör enligt regeringen eftersträvas. Den vård som SiS bedriver vid särskilda ungdomshem sker dock med nödvändighet med stöd av tvång varför de ungas frivilliga medverkan till vårdinsatser och kontroller inte alltid kan påräknas. Enligt regeringens uppfattning måste alla nödvändiga åtgärder vidtas för att de barn och ungdomar som vårdas där skall kunna vistas i en drogfri miljö och hindras från att fortsätta eller utveckla ett missbruk. Regeringen föreslår därför att den som vårdas vid ett särskilt ungdomshem skall vara skyldig att efter uppmaning lämna blod-, urin- eller utandningsprov för kontroll av om han eller hon är påverkad inte bara vid ankomst eller i samband med vistelse utanför hemmet utan även under tid då han eller hon vistas i hemmet. Precis som tidigare krävs att misstanken är välgrundad och att ett positivt prov eller en vägran att lämna prov inte får utgöra grund för bestraffning eller indragen förmån samt att det skall göras en verifikationsanalys av ett positivt prov för att undanröja eventuella misstankar om ett felaktigt provresultat. De vägledande principer som kommer till uttryck i SiS interna allmänna råd bör, för att tillgodose kraven på en etiskt tillfredsställande hantering av provtagningen, tillämpas även i de fall kontrollen sker med stöd av den nu föreslagna lagregleringen.

11 Bevarande av dokumentation i enskild verksamhet m.m.

11.1 Preciserad tid för bevarande av dokumentation i enskilda verksamheter

Regeringens förslag: Anteckningar och andra uppgifter i en personakt i enskild verksamhet som tillhör en sammanställning av uppgifter som avses i lagen (2001:454) om behandling av personuppgifter inom socialtjänsten skall bevaras och därefter gallras två år efter det att den sista anteckningen gjordes i akten. Uppgifterna skall dock inte gallras så länge uppgifter om samma person inte har gallrats enligt bestämmelse om gallring av uppgifter i en sammanställning.

Uppgifter i en sammanställning som avses i lagen om behandling av personuppgifter inom socialtjänsten skall gallras två år efter det att de förhållanden som uppgifterna avser har upphört.

Gallringen skall vara avslutad senast kalenderåret efter det att gallringsskyldigheten inträdde.

Den nämnd som beslutat om en insats som genomförs i en enskild verksamhet får träffa avtal med den som bedriver verksamheten om att handlingar skall överlämnas till nämnden när gallringsskyldigheten inträder. Detta gäller dock inte handlingar i en personakt i enskild verksamhet som avser barn som placerats eller tagits emot i ett hem för vård eller boende eller i bostad med särskild service för dem som till följd av fysiska, psykiska eller andra skäl möter betydande svårigheter behöver ett sådant boende samt handlingar som skall bevaras av hänsyn till forskningens behov.

Motsvarande föreslås gälla i lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade.

Socialstyrelsens rapports förslag: Överensstämmer i stort med regeringens. I rapporten föreslogs en annan utformning av bestämmelsen som skiljer sig i förhållande till vad som gäller för offentlig verksamhet enligt socialtjänstlagen (2001:453, SoL) och lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade (LSS). I rapportens förslag anförs att som villkor för överlämnade av handlingarna skall gälla att hinder inte föreligger enligt bestämmelser om tystnadsplikt.

Remissinstanserna: Det stora flertalet av remissinstanserna instämmer i förslagen. *Justitieombudsmannen (JO)* anser att det finns starka skäl som talar för att bestämmelserna i denna del görs mer tydliga än vad de är för närvarande. JO tillstyrker att det införs en preciserad gallringsfrist. Det finns givetvis utrymme för olika uppfattningar om efter vilken tid gallring skall ske. Socialstyrelsens förslag framstår som väl övervägt. JO har inget erinran mot att det införs bestämmelser om möjlighet för en kommun att träffa ett avtal med en enskild verksamhet om överlämnande av handlingar när gallringsskyldigheten inträder. *Kammarrätten i Stockholm* påtalar att den föreslagna regleringen av gallring i enskild verksamhet skiljer sig i förhållande till vad som nu gäller för offentlig verksamhet enligt SoL och LSS och att en sådan bestämmelse kan göra det svårare för enskilda verksamheter att utvärdera sin verksamhet.

Kammarrätten i Stockholm och *Länsstyrelsen i Värmlands län* anser att den föreslagna tvåårsgränsen för gallring är väl avvägd eller rimlig. *Riksarkivet* bedömer att det i fråga om utvärdering och uppföljning, liksom de berörda rättssäkerhet, finns ett behov av dokumentation under lika lång tid inom enskild som inom offentlig verksamhet, och föreslår därför, om man bedömer att handlingarna inte skall få förvaras i fem år hos den enskilde utföraren, att ett överlämnande till kommunen görs obligatoriskt, för att säkerställa att handlingarna bevaras lika länge oberoende av om de tillkommit hos en enskild eller offentlig huvudman. *Socialstyrelsen* anser att det bör förtydligas vilken nämnd som skall ta emot handlingarna i ett ärende som har flyttats över till en annan kommun och att överlämnande av handlingar kan ske utan hinder av tystnadsplikt. *Norrköpings kommun* framför att den överlämnade dokumentationen måste anses vara inkommen hos myndigheten, och därmed blir en allmän handling vid överlämnandet, och att det finns både för- och nackdelar med att låta det bli på det sättet, samt att lagen därför borde vara öppen för även den lösningen att dokumentationen överlämnas direkt till arkivmyndigheten. Ett överlämnande direkt till arkivmyndigheten innebär att dokumentationen inte blir allmän handling (jfr 2 kap. 11 § p. 3 tryckfrihetsförordningen). *JO* och *Socialstyrelsen* samt flera *länsstyrelser* framför att det av lagen bör framgå till vilken kommunal nämnd som handlingarna skall överlämnas. *Handikappförbundens samarbetsorgan* anser att det är nödvändigt att införa gallringsbestämmelser med gallringsfrist om två år i enskild verksamhet och att detta möjliggör ett bättre integritetsskydd, ökad rättssäkerhet och ger ökad möjlighet för tillsyn samt att data sparas för forskningsbehov. *Järfälla kommun* avstyrker förslagen om generell tid för bevarande av dokumentation i enskild verksamhet, eftersom förslagen kan medföra administrativa problem, t.ex. kan enskilda verksamheter ha svårt att hålla reda på för vilka personer och kommuner man har avtal om överlämnade av dokumentation.

Skälen för regeringens förslag

Nuvarande ordning

Enligt 12 kap. 1 § socialtjänstlagen (2001:453, SoL) gäller att anteckningar och andra uppgifter i en personakt hos socialnämnden som tillhör en sådan sammanställning av uppgifter som avses i lagen (2001:454, SoL–PuL) om behandling av personuppgifter inom socialtjänsten skall gallras fem år efter det att sista anteckningen gjordes i akten. Uppgifterna skall dock inte gallras så länge uppgifter om samma person inte har gallrats av nämnden enligt andra stycket; dvs. uppgifter i en sammanställning. Uppgifter i en sammanställning som avses i lagen om behandling av personuppgifter inom socialtjänsten skall gallras fem år efter det att de förhållanden som uppgifterna avser har upphört. I 21 c § lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade (LSS) finns en motsvarande reglering.

Av 7 kap. 3 § SoL och 23 a § LSS följer att dokumentationen i enskild verksamhet skall bevaras så länge den kan antas ha betydelse för åtgärder i verksamheten. De åtgärder som då avses är naturligtvis i första hand åtgärder gällande vården eller behandlingen av den person som doku-

mentationen avser (prop. 1996/97: 124 s. 151 och prop. 2004/05:39 s. 40). Prop. 2006/07:129

Bestämmelserna om bevarande och gallring i SoL och LSS utgör resultatet av avvägningar mellan å ena sidan integritetsskyddsintressen och å andra sidan insyns- och rättssäkerhetsaspekter, myndigheternas informationsbehov samt forskningsintresset (se prop. 1979/80:1 Del A s. 446 ff., prop. 2000/01:80 s. 156 och prop. 2004/05:39 s. 37 ff.).

I 3 § tredje stycket arkivlagen (1990:782) anges bl.a. att myndigheternas arkiv skall bevaras, hållas ordnade och vårdas så att de tillgodose rätten att ta del av allmänna handlingar, behovet av information för rättskipningen och förvaltningen och forskningens behov. Av 10 § arkivlagen följer att allmänna handlingar får gallras. Vid gallring skall dock alltid beaktas att arkiven utgör en del av kulturarvet och att det arkivmaterial som återstår skall kunna tillgodose de ändamål som anges i 3 § tredje stycket. Lagregleringarna i SoL och LSS kan till viss del motverka de syften som arkivlagen har, se prop. 2004/05:39 s. 37.

Åtgärda brister i nuvarande ordning

Socialstyrelsen har i sin rapport uppmärksammat att många enskilda verksamheter bevarar dokumentationen även efter att den enskilde personen inte längre är aktuell för insatsen i verksamheten och att denna tid avsevärt överstiger den tid som gäller bevarande i offentlig verksamhet samt att dokumentationen i enskilda verksamheter hanteras på ett mycket heterogent sätt. Det finns också exempel på bevarandetider som är så korta att de rimligen inte kan tillgodose behovet av underlag för tillsyn av den enskilda verksamheten.

Utifrån rättssäkerhets- och integritetsskyddssynpunkter är de rådande förhållandena med skiftande hantering av bevarande av dokumentation mycket otillfredsställande. Bevarande av dokumentation inom enskild verksamhet är av betydelse för åtgärder i den verksamheten, t.ex. skall dokumentationen utvisa på vilket sätt en insats har genomförts. I förhållande till den enskilde kan det finnas anledning att bevara sådan dokumentation även efter att genomförandet av insats eller insatser har avslutats. Den enskilde kan ha ett intresse av att i efterhand få ta del av sådan dokumentation. Dokumentationen i enskild verksamhet behöver också bevaras för att en ändamålsenlig tillsyn av länsstyrelsen och socialnämnden skall kunna genomföras. Bevarande av dokumentation förbättrar förutsättningarna för att systematiskt och fortlöpande utveckla och säkra kvaliteten, t.ex. att insatser genomförs på ett sådant sätt som beslutats. Mot denna bakgrund anser regeringen att det finns behov av en lagreglering som syftar till ökad enhetlighet i fråga om bevarande av dokumentation inom enskild verksamhet enligt SoL och LSS.

Regeringen anser att en preciserad tid för bevarande av dokumentation i enskild verksamhet enligt såväl SoL som LSS skall införas. En sådan preciserad tid bör bestämmas utifrån en avvägning mellan å ena sidan integritetsskyddsintressen och å andra sidan insyns- och rättssäkerhetsaspekter, myndigheternas informationsbehov samt forskningsintresset. De bestämmelser som finns om bevarande och gallring som gäller för offentlig verksamhet bör så långt det är möjligt också gälla för dokumentationen i enskild verksamhet.

Socialstyrelsen har övervägt möjligheten att utforma bestämmelser om bevarande och gallring i enskild verksamhet helt i enlighet med vad som gäller för offentlig verksamhet, men föreslagit en annan utformning av bestämmelserna och en annan tidsgräns för bevarande. Beträffande gallring hos socialnämnderna eller annan nämnd gäller som ovan nämnts att anteckningar och andra uppgifter i personakter skall gallras fem år efter det att sista anteckningen gjordes i akten. Även om fem år har gått skall anteckningen dock inte gallras så länge den också återfinns i en sammanställning av personuppgifter som avses i lagen om behandling av personuppgifter inom socialtjänsten. Uppgifter i en sådan sammanställning skall gallras fem år efter det att de förhållanden som uppgifterna avser har upphört. Först härefter får uppgifterna i personakten gallras, under förutsättning att det också gått fem år från sista anteckningen i personakten. *Kammarrätten i Stockholm* påtalar i sitt remissyttrande att den föreslagna regleringen av gallring i enskild verksamhet skiljer sig i förhållande till vad som nu gäller för det offentliga enligt SoL och LSS. Uppgifterna i personakten skulle kunna gallras två år efter det att sista anteckningen gjordes i akten, oberoende av om det finns några uppgifter i en sammanställning. Däremot skulle uppgifterna i en sammanställning gallras när uppgifterna om samma person gallras i verksamheten. Någon motivering till varför andra regler i detta avseende skall gälla för enskild verksamhet har inte framförts i Socialstyrelsens rapport. Syftet med sammanställningar av uppgifter kan bl.a. vara uppföljning och utvärdering. Om en uppgift tas ifrån en personakt för att användas i en sammanställning och uppgiften i personakten snart är två år gammal, kommer den bara under mycket kort tid att kunna användas i en sammanställning av uppgifter, innan den måste gallras även i sammanställningen. *Kammarrätten i Stockholm* bedömer att en sådan ordning kan göra det svårt för de enskilda verksamheterna att själva utvärdera sin verksamhet. Regeringen instämmer i denna bedömning och föreslår därför en reglering som huvudsakligen motsvarar vad som gäller för offentlig verksamhet.

Socialstyrelsen har i sin rapport framfört att företrädare för handikapprörelsen, pensionärsorganisationerna och frivilligorganisationerna har ställt sig skeptiska till bevarande av dokumentation hos enskilda verksamheter under längre tid. Vidare har Socialstyrelsen framfört att de svårigheter det kan medföra för många mindre verksamheter att på ett betryggande sätt ta till vara ett med tiden växande dokumentationsmaterial måste beaktas. Socialstyrelsen har därför föreslagit att tiden för bevarande av dokumentation i enskild verksamhet lämpligen bör bestämmas till två år efter det att sista anteckningen gjordes i personakten. Skälen för detta är bl.a. att flera länsstyrelser rekommenderar att de enskilda verksamheterna bevarar dokumentationen under två år och att detta torde sammanhålla med att styrelserna endast i undantagsfall utreder händelser som ligger mer än två år tillbaka i tiden samt att vid omhändertagande av personakter i enskild verksamhet gäller att dessa skall bevaras i minst två år från det att de kom in till arkivmyndigheten (se 7 kap. 5 § SoL och 23 c § LSS). Flera remissinstanser t.ex. *JO*, *Kammarrätten i Stockholm*, *Länsstyrelsen i Värmlands län* och *Handikappförbundens samarbetsorgan* är positiva till en sådan tidsgräns och finner den väl avvägd. *Riksarkivet* bedömer dock att det i fråga om utvärdering och uppföljning lik-

som de berördas rättssäkerhet, finns ett behov av dokumentation under lika lång tid inom enskild som inom offentlig verksamhet.

Efter en sammanvägd bedömning anser regeringen att en tvåårsgräns för gallring i enskild verksamhet är rimlig. I bedömningen har integritets-skyddssynpunkter särskilt beaktats. Skillnaden i tidsgränsens omfattning mellan offentlig och enskild verksamhet kan även motiveras av det offentligas behov av att ha ett tillförlitligt underlag för utredningar i nya ärenden som rör samma person eller familj, medan den enskilda verksamheten huvudsakligen har att genomföra en av kommunen beslutad insats.

Möjlighet att avtala om överlämnande av handlingar

Socialstyrelsen har föreslagit att en nämnd som fattat beslut om insats som genomförs i en enskild verksamhet skall få träffa avtal med den som bedriver verksamheten om att all eller viss dokumentation, vid den tidpunkt då den annars skulle ha gallrats, i stället skall överlämnas till nämnden.

I förarbetena till nuvarande 7 kap. 3 § SoL anges att tiden för bevarande av dokumentation i enskild verksamhet kan förlängas genom avtal mellan den som bedriver verksamheten och en placerande kommun (dåvarande 70 a § SoL [1980:620], prop. 1996/97:124 s. 187). Vidare har Socialstyrelsen utfärdat allmänna råd om hem för vård eller boende (SOSFS 2003:20). Enligt dessa bör den placerande kommunen vid avtal enligt 2 kap. 5 § SoL se till att dokumentationen om det placerade barnet bevaras även efter den tid som anges i 7 kap. 3 § nämnda lag samt att det kan vara lämpligt att avtala att dokumentationen skall överlämnas till den placerande kommunen.

Flertalet remissinstanser riktar ingen erinran mot förslaget i denna del. *Riksarkivet* framför dock att – om man bedömer att handlingarna inte skall få förvaras i fem år hos den enskilde utföraren – ett överlämnande till kommunen bör vara obligatoriskt för att säkerställa att handlingarna bevaras lika länge oberoende av om de tillkommit hos en enskild eller en offentlig verksamhet.

Regeringen anser att den möjlighet som redan finns att avtala om att dokumentationen kan överlämnas till den kommunala nämnden bör be-fästas.

Konsekvenser av överlämnande av dokumentation

Av 2 kap. 5 § SoL och 17 § LSS följer att en kommun får sluta avtal med annan om att utföra kommunens uppgifter inom socialtjänsten respektive tillhandhålla insatser enligt LSS. Det yttersta ansvaret för kommunens uppgifter inom socialtjänsten kan inte överlåtas på annan (prop. 1992/93:43 s. 21). Med kommunal entreprenad brukar avses att en kommun eller ett landsting anlitar ett privatägt företag för en viss uppgift som annars skulle ha utförts i egen regi. Vidare följer av kommunallagen (1991:900, KL) att innan en kommun eller ett landsting överlämnar vården av en kommunal angelägenhet till ett privatägt företag skall fullmäktige se till att kommunen respektive landstinget tillförsäkras en möjlighet

att kontrollera och följa upp verksamheten (3 kap. 19 § KL). De kommunala nämnderna har enligt KL det direkta ansvaret för att verksamhet som lagts ut på entreprenad kontrolleras och följs upp (6 kap. 7 § KL). Sådan kontroll och uppföljning kan exempelvis ske genom att det i entreprenadavtalet anges att entreprenören skall ge in vissa handlingar till kommunen eller landstinget. Enligt regeringens mening finns inte skäl för att föreslå en reglering som innebär att handlingarna – i stället för att lämnas till beslutande nämnd – lämnas till arkivmyndigheten.

Av tryckfrihetsförordningen följer att en handling är allmän om den t.ex. anses som inkommen till eller upprättad hos myndigheten. En handling skall anses som inkommen till en myndighet när den har anlänt till myndigheten eller kommit behörig befattningshavare till handa. Följden av att handlingar överlämnas från den enskilda verksamheten till kommunen är således att dessa anses inkomna till kommunen. De uppgifter om entreprenören och dennes verksamhet som kommunen eller landstinget begär in för att kontrollera och följa upp verksamheten blir i enlighet med offentlighetsprincipen tillgängliga för allmänheten hos kommunen eller landstinget. Detta dock under förutsättning att uppgifterna inte omfattas av sekretess.

Personuppgiftslagen (1998:204) är generellt tillämplig vid behandling av personuppgifter som utförs av personuppgiftsansvariga. Den 1 oktober 2001 trädde SoL–PuL i kraft. Lagen utgår från personuppgiftslagens tillämpningsområde, begrepp och terminologi. Den tar i förhållande till personuppgiftslagen upp de preciseringar som bedömts nödvändiga med hänsyn till den omfattande hantering av från integritetssynpunkt känsliga uppgifter som förekommer inom socialtjänsten. Lagen gäller således utöver personuppgiftslagens mer generella regler. Vad som avses med socialtjänst anges i 2 § SoL–PuL. I bestämmelsen uppräknas olika verksamheter i åtta punkter. Vidare anges att med socialtjänst avses även tillsyn, uppföljning, utvärdering, kvalitetssäkring och administration av de verksamheter som avses i punkterna. Personuppgiftslagen och SoL–PuL är dock subsidiär i förhållande till särskilda regleringar av personuppgiftsbehandling. Personuppgiftslagen gäller således om inte avvikande bestämmelser finns i annan lag eller förordning (2 § personuppgiftslagen och 4 § SoL–PuL). Huruvida personuppgifter i det enskilda fallet skall samlas in eller lämnas ut avgörs av annan lagstiftning (t.ex. tryckfrihetsförordningen, sekretesslagen [1980:100] och SoL) och inte av personuppgiftslagen eller av SoL–PuL (jfr prop. 2000/01:80 s. 133). Bestämmelserna om överlämnade av dokumentation innebär en sådan särskild reglering.

I 15 kap. 1 § SoL och 29 § LSS finns bestämmelser om tystnadsplikt, dvs. den som är eller har varit verksam inom yrkesmässigt bedriven enskild verksamhet som avser insatser får inte obehörigen röja vad han eller hon därvid har erfarit om enskildas personliga förhållanden. *Socialstyrelsen* framför att styrelsen utgår från att den enskilda verksamheten utan hinder av tystnadsplikten kan överlämna handlingarna till nämnden, men att detta förhållande bör tydliggöras i motivtexten.

En följd av att en uppgift inte får röjas ”obehörigen” är att om tillåtelse föreligger eller skyldighet att lämna uppgift stadgas i lag, så får uppgiften lämnas ut. Med detta lagförslag förtydligas möjligheten för den nämnd, som beslutat om en insats som genomförs i enskild verksamhet, att träffa

avtal med den som bedriver den enskilda verksamheten om att handlingar skall överlämnas till nämnden när gallringsskyldigheten annars inträder. Vidare kommer det att föreslås att handlingar i enskild verksamhet i vissa fall skall överlämnas av hänsyn till rättssäkerhetsintresse och forskningens behov (se nästa avsnitt 11.2). Förslagen innebär således att det är fråga om tillåtet överlämnade av handlingar, dvs. det är inte fråga om ett obehörigt röjande.

Överlämnandet skall ske till den nämnd som beslutat om insatsen

Flera remissinstanser framför att det bör framgå till vilken kommunal nämnd som handlingarna skall överlämnas eller uppmärksammar att det tydligt bör framgå till vilken nämnd handlingarna skall överlämnas i fall uppdragsgivaren vid placering på hem för vård eller boende inte är socialnämnden.

Oftast är uppdragsgivaren vid sådana placeringar en socialnämnd. Det kan dock förekomma att också andra uppdragsgivare, t.ex. Kriminalvården enligt dåvarande 34 § och nuvarande 56 § lagen (1974:203) om kriminalvård i anstalt eller en arbetsgivare, ordnar en placering i ett hem för vård eller boende.

Den dokumentation som i detta fall bör bevaras är sådan som hör till socialtjänsten. Bestämmelser om dokumentation gäller i tillämpliga delar i enskild verksamhet som står under länsstyrelsens tillsyn (7 kap. 3 § SoL jfr med 13 kap. 3 § SoL och 23 a § jfr med 26 § LSS). Överlämnade av handlingar bör ske till den nämnd, som beslutat om insatsen, i de fall en enskild person av nämnden beviljats en insats enligt SoL eller LSS som genomförs i enskild regi.

Socialstyrelsen framför i sitt remissvar att frågan om vilken nämnd som skall ta emot handlingar i ett ärende som har flyttats över till en annan kommun måste belysas. Av 16 kap. 1 § SoL följer att ett ärende som avser vård eller någon annan åtgärd i fråga om en enskild person kan flyttas över till en annan socialnämnd. Överflyttningen skall ske om den som berörs av ärendet har starkast anknytning till den andra kommunen och det med hänsyn till den enskildes önskemål, hjälpbehovets varaktighet och omständigheterna i övrigt framstår som lämpligast. Om berörda kommuner inte kan komma överens om överflyttningen, får den kommun där frågan om överflyttning kommit upp ansöka om överflyttning av ärendet hos den länsstyrelse där den andra kommunen ligger. I paragrafens fjärde stycke anges att uppgifter som behövs för att en socialnämnd skall kunna ta över ett ärende skall lämnas av den socialnämnd från vilken överlämnandet sker. Denna uppgiftsskyldighet bryter eventuell sekretess.

Överflyttning av ärendet medför i regel att ärendet avslutas hos den socialnämnd från vilken överflyttningen sker. För den socialnämnd som ärendet överflyttas till innebär detta att ett nytt ärende anhängiggörs och påbörjas. Överflyttning av ärendet innebär således inte i sig att handlingarna överlämnas. Vid sidan om bestämmelser om gallring får en myndighet inte göra sig av med allmänna handlingar utan särskilt författningsstöd eller särskilt beslut av regeringen (se 12 § arkivlagen [1990:782]). En konsekvens för den enskilde blir att dokumentation kan komma att finnas på olika ställen. Det bör uppmärksammas att bestäm-

melsen i 16 kap. 1 § SoL inte gäller ärenden som rör insatser enligt LSS. Det finns i LSS inte någon motsvarande bestämmelse om överflyttning av ärenden. I regel torde detta hanteras på så sätt att ärendet om insatsen avslutas hos kommunen och ett nytt ärende anhängiggörs och påbörjas hos den nya kommunen.

11.2 Bevarande av dokumentation av hänsyn till rättssäkerhetsintresse och forskningens behov

Regeringens förslag: Handlingar i en personakt i enskild verksamhet som avser barn som har placerats eller tagits emot i ett hem för vård eller boende eller i bostad med särskild service för dem som till följd av fysiska, psykiska eller andra skäl möter betydande svårigheter behöver ett sådant boende skall överlämnas för bevarande till den socialnämnd som beslutat om insatsen, när gallringsskyldighet inträder.

Handlingar hos socialnämnden får inte gallras om dessa har kommit in eller upprättats i samband med att ett barn har tagits emot eller placerats i bostad med särskild service för dem som till följd av fysiska, psykiska eller andra skäl möter betydande svårigheter och behöver ett sådant boende.

När gallringsskyldigheten inträder skall handlingar i enskild verksamhet, av hänsyn till forskningens behov, i ett representativt urval av kommuner och i övriga kommuner i fråga om ett representativt urval av personer överlämnas för bevarande till den socialnämnd som beslutat om insatsen.

I lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade (LSS) föreslås att handlingar i en personakt i enskild verksamhet som avser barn som har placerats eller tagits emot i bostad med särskild service för barn som behöver bo utanför föräldrahemmet skall överlämnas för bevarande till den nämnd som beslutat om insatsen, när gallringsskyldighet inträder. Vidare föreslås i LSS motsvarande undantag från gallring av dokumentation av hänsyn till forskningens behov som föreslås ovan.

Handlingar i enskild verksamhet, som skall undantas från gallring enligt ovan och som förvaras hos arkivmyndigheten i den kommun akterna omhändertagits, får inte heller gallras hos arkivmyndigheten.

Förslagen i Socialstyrelsens rapport och promemorian Bevarande av dokumentation vid vissa placeringar av barn: Överensstämmer i huvudsak med regeringens, dock har bearbetningar gjorts för att beakta Socialstyrelsens förslag och lagtekniskt samordna förslagen i rapporten och promemorian. Socialstyrelsen bedömer i sin rapport att skyldigheten att överlämna dokumentation bör begränsas till datumurval och inte avse intensivdataområden. I rapporten och promemorian berörs inte situationer där handlingar hos enskild verksamhet omhändertas.

Remissinstanserna: Det stora flertalet av remissinstanserna tillstyrker eller har inget att erinra mot förslaget. *Socialstyrelsen* anser att tillämpningsområdet bör utvidgas till att avse alla enskilt bedrivna hem för vård eller boende. Annars kommer entreprenadverksamhet, eftersom sådan

verksamhet enligt SoL inte är tillståndspliktig, att undantas från skyldigheten att överlämna dokumentation till socialnämnden. Socialstyrelsen anser att det finns skäl att utreda frågan om rätten att i vuxen ålder ta del av dokumentation om sina uppväxtförhållanden. *Kammarrätten i Stockholm* ifrågasätter om inte anteckningar och uppgifter ur fler enskilda verksamheter, med boende- och behandlingsformer borde omfattas av gallringsföreskrifterna och det obligatoriska kravet på återlämnande till ansvarig nämnd samt att viss dokumentation alltid bör lämnas till kommunen vid den tidpunkt då den inte längre får bevaras i den enskilda verksamheten t.ex. handlingar som kommit in eller upprättats i samband med utredning om faderskap eller föräldraskap enligt föräldrabalken, utredning om adoption eller placering av barn i familjehem eller i annat enskilt hem som inte tillhör någon av föräldrarna eller någon annan som har vårdnaden av barnet. *Vårlyjus AB* anser att argumenten om att dokumentationen i familjehem är begränsad på grund av att det rör sig om en lekmannainsats, och att den som finns huvudsakligen upprättats av handläggare från socialtjänsten, inte är relevant vid placeringar i konsulentstött verksamhet. I sådana fall har en anställd konsulent ett ärendansvar, och dokumentationen är i de flesta fall mer omfattande, vilket medför att det är rimligt att dessa omfattas av förslaget. *Riksarkivet* påtalar att ett bevarande av enbart ett statistiskt urval med tre födelsedatum per månad ger ett urval på 10 procent av det totala materialet. När det gäller enskild verksamhet kan man utgå ifrån att denna omfattar ett betydligt mindre antal personer än den offentliga verksamhet, vilket i praktiken innebär att få akter bevaras. Riksarkivet anser att ett undantag från gallring i enskild verksamhet med hänsyn till forskningens behov bör ha samma omfattning som i offentlig verksamhet. *Länsstyrelsen i Jönköpings län* önskar ett förtydligande av hur dokumentation avseende barn som placerats och avseende ett representativt urval av personer för forskningens behov skall hanteras när en enskild verksamhet upphör. Detta gäller oavsett om länsstyrelsen beslutar att omhänderta personakterna med stöd av t.ex. 7 kap. 5 § (2001:453, SoL) eller om inget sådant beslut fattas. *Sveriges advokatsamfund* ser inget hinder mot att införa en skyldighet att bevara dokumentation i familjehem eller i andra enskilda hem. För att säkerställa den enskildes integritet i samband med gallringsundantag anser samfundet att handlingarna bör förvaras centralt hos Socialstyrelsen i stället för hos socialnämnden. Det behövs en särskild regel om sekretesslättnad för vuxna personer som efterforskar sitt ursprung. Intresset av att barn eller vuxna har rätt att ta del av viktiga uppgifter om sitt ursprung skall vara överordnat närståendes och vårdgivares intresse av sekretess.

Skälen för regeringens förslag

Nuvarande ordning

Enligt 12 kap. 2 § socialtjänstlagen (2001:453, SoL) får handlingar hos socialnämnden inte gallras med stöd av bestämmelserna i 1 § bl.a. då handlingar kommit in eller upprättats i samband med att ett barn har placerats eller tagits emot i ett hem för vård eller boende, i ett familjehem eller i ett annat enskilt hem som inte tillhör någon av föräldrarna eller

någon annan som har vårdnaden om barnet. I 21 d § lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade (LSS) finns en motsvarande reglering med innebörden att handlingar som kommit in eller upprättats i samband med att en insats lämnas enligt 9 § 8 inte får gallras med stöd av bestämmelserna i 21 c §. Skäl för att ha bestämmelse om undantag från gallring är att det finns situationer i en persons liv där det finns ett behov av att få veta mer om sin bakgrund. Detta kan t.ex. inträffa i samband med puberteten, med att personen får egna barn eller någon i omgivningen avlider. Det kan hos många barn och vuxna upplevas som en trygghet att då kunna få reda på förhållanden kring en placering i ett annat hem än det egna hemmet. Vidare finns i såväl 12 kap. 2 § SoL och 21 d § LSS undantag från gallring av hänsyn till forskningens behov.

Åtgärda brister i nuvarande ordning

Insatser inom den sociala barnvården kan innebära ett stort ingrepp i ett barns och dess familjs liv. Det måste därför ställas stora krav på insatsernas säkerhet och kvalitet liksom rättssäkerheten i handläggning och dokumentation. I Socialstyrelsens rapport och promemorian lämnades förslag till undantag från gallring avseende dokumentation om barn som placerats i ett hem för vård eller boende. I promemorian lämnades förslag att handlingar som kommit in eller har upprättats i samband med att ett barn placerats i ett sådant boende som avses i 5 kap. 7 § tredje stycket SoL, dvs. bostad med särskild service för dem som till följd av fysiska, psykiska eller andra skäl möter betydande svårigheter i sin livsföring behöver sådant boende. Regeringen anser att det finns anledning att förbättra enskilda personers möjligheter av att få veta mer om sin bakgrund. Den dokumentation som skett av beslutande kommun innehåller en stor del av den dokumentation som kan vara viktig för en person som exempelvis i vuxen ålder söker information om förhållanden kring en placering i barnåren. När det gäller förhållanden under t.ex. en placering kan dock de journaler eller annan dokumentation som finns i en enskild verksamhet innehålla uppgifter om den enskilde som han eller hon av rätts-säkerhetsskäl inte bör berövas möjligheten att i vuxen ålder ta del av.

I promemorian bedömdes att det dock inte var lämpligt att införa en bestämmelse om bevarande av dokumentation i familjehem och andra enskilda hem. Skälen för denna bedömning var att den eventuella dokumentation som förs i familjehem eller i andra enskilda hem är begränsad och torde till sitt innehåll mer ligga till grund för uppföljningssamtal mellan familjehemsföräldrarna och socialnämndens tjänstemän. Dessutom borde beaktas att familjehemsplaceringar syftar till att skapa en god känslomässig relation mellan familjehemsföräldrarna och barnet.

Vårlyjus AB anser att argumenten att dokumentationen vid placeringar i familjehem inte är relevant vid placeringar i konsulentstödd verksamhet, eftersom en anställd konsulent i sådana fall har ett ärendansvar och dokumentationen är i de flesta fall mer omfattande. Det vore därför rimligt att inbegripa den kategorin i de föreslagna reglerna.

Den som anvisar eller på annat sätt främjar rekryteringen av familjehem anses inte bedriva myndighetsutövning mot någon enskild. Därmed kan inte en konsulent anses ha ett ansvar för handläggning av ärenden. Ansvar för dokumentation avseende barn som placerats i ett familje-

hem åligger den kommunala nämnden som ansvarar för placeringen och detsamma gäller för bevarande av sådan dokumentation (enligt 11 kap. 5–6 §§ och 12 kap. 2 § SoL). I de fall kommunen har avtalat med annan, t.ex. en konsult eller ett bolag som har anställda konsulter, om att utföra kommunens uppgifter kan SoL:s bestämmelser om dokumentation bli tillämpliga, jfr 2 kap. 5 § och 7 kap. 3 § SoL. Uppgifter som innefattar myndighetsutövning får dock inte med stöd av 2 kap. 5 § SoL överlämnas till ett bolag, en förening, en samfällighet, en stiftelse eller en enskild individ. Det finns anledning att särskilt beakta detta när kommunerna lämnar uppdrag till familjehem, som anvisats av t.ex. en konsultstödd verksamhet. Mot denna bakgrund anser regeringen att det inte finns skäl att göra en annan bedömning än den som gjordes i promemorian beträffande bevarande av eventuell dokumentation i familjehem.

Kammarrätten i Stockholm ifrågasätter med hänsyn till den enskildes rättssäkerhet om inte anteckningar och uppgifter ur fler enskilda verksamheter borde omfattas av gallringsföreskrifterna och det obligatoriska kravet på återlämnande till ansvarig nämnd samt annan dokumentation som borde undantas från gallring av rättssäkerhetsskäl.

Vad gäller bevarande och gallring av dokumentation i enskild verksamhet som avser handlingar som kommit in eller upprättats i samband med utredning om faderskap eller föräldraskap enligt 1 kap. 9 § föräldrabalken och utredning om adoption har det inte framkommit att det skulle finnas ett behov av sådan reglering. I fråga om adoptioner kan nämnas att en auktoriserad sammanslutning är skyldig att skicka kopia av handlingar som avser en viss adoption till socialnämnden och att dokumentation hos sammanslutningen skall bevaras så länge den kan antas ha betydelse för den som förmedlats för adoption genom sammanslutningen, eller för honom eller henne närstående personer samt om sammanslutningen upphör med sin förmedlingsverksamhet skall dokumentation överlämnas till Myndigheten för internationella adoptionsfrågor. Detta regleras i 8 b § lagen (1997:192) om internationell adoptionsförmedling, se också prop. 2003/04:131 s. 45 f.

Regeringen anser att dokumentation som finns i enskild verksamhet som avser barn som placerats eller tagits emot i ett hem för vård eller boende (HVB) eller sådant boende som avses i 5 kap. 7 § tredje stycket SoL skall bevaras för att öka enskilda personers möjligheter att få veta mer om sin bakgrund när han eller hon som barn varit placerad i ett sådant boende. Av samma skäl skall även handlingar hos socialnämnden som gäller barn som har placerats eller tagits emot i sådant boende som avses i 5 kap. 7 § tredje stycket SoL bevaras. Dessutom skall motsvarande reglering om bevarande också gälla dokumentation i enskild verksamhet som har kommit in eller upprättats i samband med att ett barn har placerats eller tagits emot i en bostad med särskild service för barn som behöver bo utanför föräldrahemmet (9 § 8 LSS). Regeringens förslår därför att sådana handlingar skall, när gallringsskyldigheten annars skulle ha inträtt, överlämnas till den kommunala nämnden som beslutat om insatsen för bevarande.

Sveriges advokatsamfund framför att för att säkerställa den enskildes integritet i samband med gallringsundantag bör handlingarna förvaras centralt hos Socialstyrelsen i stället för hos den handläggande nämnden.

För närvarande har kommunen ansvar för att vissa handlingar hos socialnämnden eller annan nämnd inte gallras av rättssäkerhetsskäl (se 12 kap. 2 § SoL och 21 d § LSS). Kommunerna svarar själv för förvaringen av de handlingar som undantagits från gallring. Hur detta närmare skall ske bestäms självständigt av kommunerna. Av 7–8 § arkivlagen (1990:782) följer att i varje kommun skall det finnas en kommunal arkivmyndighet. Kommunstyrelsen är arkivmyndighet i kommunen, om inte kommunfullmäktige har utsett någon annan nämnd eller styrelse till arkivmyndighet. När en arkivmyndighet har övertagit arkivmaterialet från en annan myndighet övergår hela ansvaret för det materialet till arkivmyndigheten t.ex. ansvarar för förvaring och frågor om utlämnande. Av 13 kap. 4 § sekretesslagen (1980:100) följer att socialtjänstsekreteressen i 7 kap. 4 § sekretesslagen för uppgifterna hos socialnämnderna överförs till arkivmyndigheten när den erhåller uppgifterna för arkivering. Eftersom sekretess enligt sekretesslagen gäller mellan myndigheter, kommer sekretesslagens regler att gälla även mellan arkivmyndigheten och socialnämnden. Dokumentation i enskild verksamhet, som t.ex. avser en placering av barn i ett hem för vård eller boende som genomförs i en enskild verksamhet, bör enligt regeringens mening vara ett ansvar för den kommun som ansvarar för den aktuella placeringen. Därigenom kan dokumentationen hållas mer samlad i fråga om placeringar av ett barn. Senast när barnet blir myndigt – om placeringen då har upphört – bör dokumentationen överlämnas till arkivmyndigheten (jfr prop. 1989/90:72 s. 100 ff.).

Socialstyrelsen framför att rätten att i vuxen ålder ta del av dokumentation rörande sina uppväxtförhållanden även med den föreslagna regleringen kommer att vara väsentligt beskuren. I praktiken kommer sekretess till skydd för tredje man om vilken uppgift som kan finnas i akten (t.ex. de biologiska föräldrarna och syskon) fortfarande förhindra att den enskilde får ta del av handlingarna. Frågan om sekretess till skydd för tredje man och de olägenheter sekretessen medför för en person i vuxen ålder att få ta del av dokumentation om sin uppväxt bör dock så långt det är möjligt beaktas vid den menprövning som skall göras vid ställningstagande om uppgifter kan lämnas ut. Vidare bör undersökas möjligheterna, att inhämta samtycke från den eller dem sekretessen avser att skydda, att få lämna ut uppgifter för vilken sekretess råder. Vidare bör möjligheterna att lämna ut uppgifter i avidentifierad form övervägas. Regeringen anser att det i detta lagstiftningsärende inte finns förutsättningar att ändra sekretesslagen på så sätt att det sekretesskydd som nu råder för tredje man begränsas.

Bevarande av dokumentation av hänsyn till forskningens behov

Det finns anledning att bevara vissa handlingar också inom enskild verksamheten i syfte att trygga behovet av data för forsknings- och utvecklingsarbete. Forskning inom det sociala området har stor betydelse, exempelvis för metodutvecklingsarbete samt social- och medicinhistoria. Forskningens resultat kan på ett vetenskapligt sätt underbygga det sociala arbetet (se 12 kap. 1 § SoL och prop. 1989/90:72 s. 98 f.). Det är angeläget att öka kunskapen kring effekterna av insatser som ges, också i

fråga om genomförandet av insatser i enskilda verksamheter. Forskningen kan därmed främja ökad rättssäkerhet och kvalitetsuppföljning.

Socialstyrelsen har, efter samråd med Sveriges Kommuner och Landsting (SKL), i sin rapport bedömt att skyldigheten att överlämna dokumentation bör begränsas till datumurval och inte avse intensivdataområden. *Riksarkivet* påtalar i sitt remissyttrande att ett bevarande av enbart ett statistiskt urval med tre födelsedatum per månad skulle ge ett urval på 10 procent av det totala materialet. När det gäller enskild verksamhet kan man utgå ifrån att denna omfattar ett betydligt mindre antal personer än den offentliga verksamhet som regleras av SoL och LSS, varför ett statistiskt urval enbart baserat på tre födelsedatum skulle i praktiken innebära att mycket få akter blev bevarade. *Riksarkivet* anför att ett undantag från gallring i enskild verksamhet med hänsyn till forskningens behov borde ha samma omfattning som inom den offentligt bedrivna verksamheten.

Det har enligt regeringen inte framkommit skäl till att ett sådant bevarande skulle begränsas till att endast avse datumurval. En begränsning till datumurval för bevarande är olämplig eftersom detta kan försämra förutsättningarna för jämförelser mellan offentliga och enskilda verksamheter. Regeringen föreslår därför att det i såväl SoL som LSS införs en bestämmelse av den innebörden att handlingar i enskild verksamhet skall överlämnas till den nämnd som beslutat om insatsen för att bevaras av hänsyn till forskningens behov i ett representativt urval av kommuner och landsting och i övriga kommuner och landsting i fråga om ett representativt urval av personer. I verkställighetsföreskrifter till bestämmelsen kommer närmare anges vilka handlingar som skall undantas. Därmed möjliggörs en jämförelse mellan olika verksamheter som bedrivs i såväl offentlig som enskild regi. Handlingar skall således av hänsyn till forskningens behov undantas från gallring i de kommuner och landsting som ingår i Östergötlands, Gotlands och Västernorrlands län samt Göteborgs kommun. I landets övriga kommuner och landsting skall sådana handlingar undantas från gallring när det gäller personer födda den femte, femtonde och tjugofemte i varje månad.

Angående att kommunerna själva svarar för förvaringen av de handlingar som undantagits från gallring, se föregående underavsnitt.

Situationer där handlingar hos enskild verksamhet kan omhändertas

I nuvarande lagstiftning finns bestämmelser i 7 kap. 5 § SoL och 23 c § LSS som särskilt reglerar möjligheten att i vissa fall omhänderta personakt i enskild verksamhet. En sådan situation är t.ex. att den enskilda verksamheten upphör. *Länsstyrelsen i Jönköpings län* framför att det krävs ett förtydligande av hur dokumentation avseende barn som placerats och avseende ett representativt urval av personer för forskningens behov skall hanteras när en enskild verksamhet upphör. Detta gäller oavsett om länsstyrelsen beslutar att omhänderta personakterna med stöd av 7 kap. 5 § SoL eller 23 c § LSS eller om inget sådant beslut fattas.

I förarbetena anges att frågan om ett säkert förvarande av personakterna närmast är en tillsynsfråga och att det därför bör vara en naturlig uppgift för länsstyrelsen såsom regional tillsynsmyndighet för socialtjänsten att handha frågor som gäller hanteringen av personakter hos den

som bedriver enskild verksamhet (prop. 1996/97:124 s. 155 f. och prop. 2004/05:39 s. 40 ff.). Regeringen har inte för avsikt att ändra detta. Prop. 2006/07:129

Allmänt bör beaktas att dokumentationen i enskilda verksamheter givetvis även är en fråga som kommunerna också har ett ansvar för och att dessa borde ha ett intresse av att se till att dokumentationen förvaras på ett tillfredsställande sätt. Kommuner har ansvaret för att en verksamhet som har lagts ut på entreprenad kontrolleras och följs upp. Sådan kontroll kan ske t.ex. genom att i entreprenadavtalet närmare reglera dokumentationen i den enskilda verksamheten.

I ovan nämnda bestämmelser anges att personakter som har tagits om hand skall förvaras avskilda hos arkivmyndigheten i den kommun där akterna omhändertagits och att personakterna skall bevaras i minst två år från det att de kom in till arkivmyndigheterna (tredje styckena i 7 kap. 5 § SoL eller nuvarande 23 c § LSS). Regeringen anser att sådan dokumentation som föreslås undantas från gallring i enskild verksamhet av hänsyn till rättssäkerhetsskäl och forskningens behov inte heller bör få gallras hos arkivmyndigheten. Regeringen föreslår därför ändring i 7 kap. 5 § SoL och nuvarande 23 c § LSS som innebär att sådana handlingar inte får gallras hos arkivmyndigheten.

12 Tillsynsfrågor

Inledning

FN:s konvention om barnets rättigheter (barnkonventionen) uttrycker att barn och unga skall komma till tals, att deras åsikt skall respekteras och att de skall ha inflytande över sin situation. Som ett led i arbetet med att genomföra barnkonventionen i den sociala barn- och ungdomsvården har barnperspektivet inom socialtjänsten, särskilt sedan slutet av 1990-talet, lyfts fram i länsstyrelsernas tillsyn av socialtjänsten, inklusive den sociala barn- och ungdomsvården. Tillsynsrapporterna visar att utvecklingen går framåt, men att förhållandena är ojämna över landet. Höga krav måste ställas på insatsernas säkerhet och kvalitet liksom på rättssäkerheten i handläggning och dokumentation inom den sociala barn- och ungdomsvården. Det är inom dessa områden som socialtjänsten ofta får kritik i samband med länsstyrelsernas tillsyn.

I regleringsbrevet för år 2006 fick länsstyrelserna ett särskilt tvåårigt uppdrag rörande tillsynen inom den sociala barn- och ungdomsvården. För att uppnå den förstärkning av tillsynen som bedömdes nödvändig kopplades uppdraget till en tvåårig arbetsmarknadspolitisk satsning på länsstyrelserna med bl.a. extra tjänster för tillsyn och ärendehandläggning. Uppdraget skall redovisas senast den 1 april 2008. I uppdraget ingår att

- särskilt utöva strukturerad och operativ tillsyn över samtliga enskilda och offentliga verksamheter där barn och unga ges insatser av socialtjänsten. Tonvikten skall ligga på kvalitet och säkerhet samt att brister skall åtgärdas,
- granska kommuners hantering av familjehemsärenden och familjehemsplaceringar,

- granska dokumentation och handläggning av utredningar i länets samtliga kommuner och se till att hanteringen är rättssäker samt att barn kommer till tals,
- påverka kommuner att aktivt planera för de resurser som behövs för att barn och unga skall få den vård, omsorg och tillsyn som de behöver,
- se till att barn och unga inte hamnar mellan stolarna när förvaltningar inom en och samma kommun, kommuner eller olika huvudmän tvistar,
- granska hur kommuner hanterar anmälningar om barn som far illa samt åtgärda eventuella brister.

Riksdagen har därutöver för åren 2007–2008 beslutat att förstärka resurserna för länsstyrelsernas tillsyn av den sociala barn- och ungdomsvården med 10 miljoner kronor årligen. Förstärkningen gör det möjligt för länsstyrelserna att utöva tillsyn av samtliga enskilda hem för vård eller boende för barn och unga samt för barn och familj under denna period. Länsstyrelserna skall redovisa omfattningen och resultatet av denna tillsyn, antingen samlat i samband med att det pågående uppdraget om tillsyn av den sociala barn- och ungdomsvården redovisas, eller senast i årsredovisningen för 2008.

Utredningen om en stärkt och tydligare tillsyn inom socialtjänstens område (S 2004:12) har ett omfattande uppdrag att se över tillsynen inom socialtjänstens områden. Bl.a. skall utredaren se över och överväga förändringar i organisationen av och ansvarsfördelningen avseende den statliga tillsynen inom socialtjänstens område. Utgångspunkten i analysen skall vara att tillsynsansvaret skall stärkas och göras tydligare, att sårbarheten i tillsynsfunktionen skall minska samt att tillsynen skall fungera samordnat, strukturerat och effektivt med ett tydligt jämställdhetsperspektiv. Ansvar för tillsynen av Statens institutionsstyrelses institutioner behöver ses över och utredaren skall analysera de problem som finns i dag samt lämna förslag på hur tillsynen av verksamheten kan organiseras. Utredningen skall redovisa sitt uppdrag den 1 juli 2007. För att ytterligare stärka barnperspektivet inom den sociala tillsynen har utredningen fått tilläggsdirektiv. De innebär att utredaren inom ramen för sitt huvuduppdrag skall överväga och föreslå åtgärder som särskilt stärker tillsynen över barns och ungas rättigheter inom socialtjänstens olika områden.

Socialstyrelsen har vidare fått regeringens uppdrag att, i enlighet med riksdagens tillkännagivande (2005/06:SoU31, rskr. 2005/06:332), påtala vikten av att tillsynsmyndigheter uppmärksammar och följer upp hur verksamheter med anmälningsskyldighet enligt 14 kap. 1 § socialtjänstlagen (2001:453) kan bli bättre på att upptäcka och anmäla misstanke om barnmisshandel. Uppdraget skall redovisas i årsredovisningen för 2007.

Regeringens förslag: Om det vid ett hem för vård eller boende förekommer ett så allvarligt missförhållande att det föreligger fara för barns liv, hälsa eller personliga säkerhet skall länsstyrelsen, utan föregående föreläggande, få förbjuda fortsatt verksamhet vid annat hem för vård eller boende än sådant som avses i 6 kap. 3 §.

Kommitténs förslag: Kommitténs förslag överensstämmer i huvudsak med regeringens förslag. Som kommitténs förslag till lagtext utformats finns dock ingen begränsning till verksamhet i form av hem för vård eller boende. Kommitténs redogörelse för skälen till förslagen, där andra verksamheter än hem för vård eller boende inte nämns, måste dock tolkas som att en sådan begränsning är avsedd.

Remissinstanserna: Bland de remissinstanser som yttrat sig i frågan är samtliga positiva till förslaget utom *Länsstyrelsen i Gävleborgs län* som anser att förslaget om förbud mot fortsatt verksamhet behöver utredas ytterligare.

Skälen för regeringens förslag: Idag kan länsstyrelsen enligt 13 kap. 6 § socialtjänstlagen (2001:453, SoL), om det förekommer något missförhållande i annat sådant hem än som avses i 6 kap. 3 §, förelägga den som svarar för verksamheten att avhjälpa missförhållandet. Om missförhållandet är allvarligt och länsstyrelsens föreläggande inte följs, får länsstyrelsen förbjuda fortsatt verksamhet. Hem som avses i 6 kap. 3 § är hem som drivs av Statens institutionsstyrelse och avses i 12 § lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga samt 22 och 23 §§ lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall

Såväl Socialstyrelsen som de flesta länsstyrelser och Riksrevisionsverket har i rapporter och till utredningen påtalat att det är otillfredsställande att länsstyrelserna saknar möjlighet att omedelbart, utan föregående föreläggande, förbjuda fortsatt verksamhet vid hem för vård eller boende när det föreligger allvarliga missförhållanden. Länsstyrelsen skall i samband med sin tillsyn uppmärksamma allvarliga brister och kontakta de socialnämnder som placerat barn vid hemmet för att påtala bristerna och därmed ge nämnderna en möjlighet att placera barnen i ett annat hem. Även om detta har gjorts kan socialnämnder, som är ovetande om bristerna placera nya barn i ett sådant hem. Regeringen anser att länsstyrelsen skall ges möjlighet att förbjuda fortsatt verksamhet utan föregående föreläggande om missförhållandena i hemmet för vård eller boende är så allvarliga att barns liv, hälsa eller personliga säkerhet är i fara. Det är så viktigt att regler för att öka barns säkerhet i detta avseende införs så snart som möjligt att eventuella förslag från Utredningen om tillsynen inom socialtjänsten (S 2004:12) inte bör avvaktas. Regeringen föreslår därför att en bestämmelse som ger länsstyrelsen möjlighet att omedelbart förbjuda fortsatt verksamhet införs i 13 kap. 6 § SoL. För att länsstyrelsen skall kunna utnyttja denna möjlighet krävs att faran beror på något missförhållande i hemmet för vård eller boende. Såväl fysisk som mental hälsa och säkerhet avses. Bestämmelsen är avsedd att användas i fall då missförhållandena i hemmet är så allvarliga att de inte kan åtgärdas eller det klart framgår att huvudmannen inte har för avsikt att åtgärda dem.

Länsstyrelsens beslut om att förbjuda fortsatt verksamhet vid hem för vård eller boende kan överklagas enligt 16 kap. 4 § SoL oavsett om förbudet föregåtts av ett föreläggande eller inte.

Länsstyrelserna har inte tillsynsansvar över och, som nämnts ovan, inte heller möjlighet att efter föreläggande förbjuda fortsatt verksamhet vid hem för vård eller boende som avses i 6 kap. 3 § SoL. Statens institutionsstyrelse (SiS) utövar nu kontroll över sådana hem för vård eller boende. Utredningen om tillsynen inom socialtjänsten har i uppdrag att lämna förslag till hur tillsynen av SiS verksamhet kan organiseras (dir. 2004:178).

12.2 Ett förtydligt tillsynsansvar av vård enligt LVU och LVM

Regeringens förslag: Länsstyrelsernas tillsynsuppdrag avseende tvångsvård enligt lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall och lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga skall förtydligas.

Utredningens förslag: Överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: Flera remissinstanser, bl.a. *Länsrätten i Göteborg*, *Brottsförebyggande rådet*, *Kriminalvården*, *Länsstyrelsen i Hallands län*, *Västra Götalands läns landsting*, *Verdandi* och *Sveriges Kommuner och Landsting* tillstyrker utredningens förslag. *Justitieombudsmannen (JO)*, *Länsrätten i Jönköpings län*, *Statens institutionsstyrelse*, *Länsstyrelsen i Västerbottens län* och *Huddinge kommun* m.fl. påtalar att utredningens arbete endast avsett tillsynen när det gäller missbrukarvård men att den föreslagna bestämmelsens ordalydelse avser lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU) i dess helhet. *Socialstyrelsens* uppfattning är att den föreslagna lagtekniska lösningen inte bidrar till det önskade förtydligandet. En alternativ lösning skulle kunna vara att se över hela paragrafen som reglerar länsstyrelsernas tillsyn över socialtjänsten. Regeringen skulle också kunna överväga att föra in särskilda bestämmelser om tillsyn i lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall och LVU. *Länsstyrelsen i Stockholms län* tillägger att utredningens motiv att markera tillsynens fokus på pågående ärenden inte kan utläsas i lagförslaget. *Länsstyrelsen i Dalarnas län* menar att förslaget kan medföra att länsstyrelserna inte kommer att uppfatta sig ha ett liknande mandat för tillsyn enligt annan lagstiftning. *Länsstyrelsen i Jämtlands län* ifrågasätter om en lagändring är rätt väg att gå och menar att styrning via regleringsbrev skulle vara mer ändamålsenlig. *Järfälla kommun* anser att den föreslagna lagändringen är onödig. *Övertorneå kommun* påtalar värdet av en tillsyn som kan se till hela vårdkedjan för den enskilde missbrukaren oavsett vilken huvudman som ger vården, särskilt för personer med psykiskt funktionshinder och missbruk.

Ansvar för vård enligt LVM och LVU

Ansvar för missbrukarvården ligger på kommunerna och landstingen inom ramen för socialtjänsten respektive hälso- och sjukvården. Staten har ansvar för tvångsvården enligt lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall (LVM) och missbrukar- och beroendevården inom kriminalvården. Staten ansvarar för att driva särskilda ungdomshem. Landstingen svarar för bl.a. abstinensbehandling, psykiatrisk vård för personer med missbruksproblem som också har psykiska problem samt läkemedelsassisterad behandling för både alkohol- och narkotikamissbruk. Det yttersta ansvaret för vården av unga ligger hos kommunen.

Tillsynen över socialtjänstens insatser

Tillsynsansvaret när det gäller tillämpningen av socialtjänstlagen (2001:453, SoL), LVM och lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU) regleras i SoL.

Socialstyrelsen har tillsyn över socialtjänsten i landet och skall följa och vidareutveckla socialtjänsten. Till ledning för tillämpningen av lagen utfärdar Socialstyrelsen bl.a. allmänna råd.

Länsstyrelsen har tillsyn över den socialtjänst som kommunerna i länet ansvarar för. Det innebär att länsstyrelsen skall följa socialnämndernas tillämpning av lagen, informera och ge råd till allmänheten i frågor som rör socialtjänsten, biträda socialnämnderna med råd i deras verksamhet, främja samverkan på socialtjänstens område mellan kommunerna och andra samhällsorgan, verka för att kommunerna planerar för att kunna tillgodose framtida behov av t.ex. bistånd i form av hemtjänst och boende i vissa former. Länsstyrelserna skall även i övrigt se till att socialnämnderna fullgör sina uppgifter på ett ändamålsenligt sätt.

Länsstyrelsernas sociala tillsyn styrs på ett övergripande plan av lagstiftning samt för varje år av regleringsbrev och specifika regeringsuppdrag. Den styrs även av det pågående samarbetet mellan Socialstyrelsen och länsstyrelserna inom ramen för ett nationellt program.

Länsstyrelsen utövar tillsyn både efter anmälningar från enskilda och på eget initiativ.

Tillsynen är riksdagens och regeringens viktigaste instrument för att se till att lagar och förordningar genomförs och efterlevs. Det är därför viktigt att tillsynen fungerar effektivt och att den ger märkbara och långsiktiga effekter. Tillsynen är även ett verktyg för att bevaka den enskildes rättssäkerhet och lagligheten i socialtjänstens verksamheter samt till att uppnå en likvärdig tillämpning över hela landet av lagstiftningen. Det har hos många länsstyrelser skett en förändring i synen på vilket mandat länsstyrelsen har vid tillsyn. Flera länsstyrelser anser sig inte kunna göra en självständig bedömning i det aktuella ärendet utan har i likhet med JO mer inriktat tillsynen på hur socialtjänsten har handlagt ärendet. De anser också att tillsynen skall ske i efterhand, vilket medför att länsstyrelsen inte genom tidiga påpekanden om felaktigheter eller tveksamheter bidrar till att socialtjänsten kan undvika felaktiga beslut och att enskilda lider skada genom detta.

Enligt Socialstyrelsens uppfattning kan länsstyrelsen göra en prövning av den bedömning som socialnämnd och socialtjänst gör eller har gjort i ett ärende som rör huruvida LVM eller LVU är tillämplig eller inte. Detta till skillnad från sådana ärenden enligt SoL där socialnämndens bedömning kan bli föremål för prövning i högre instans genom överklagande och där länsstyrelsen inte skall överpröva socialnämndens beslut. I praktiken har det vid vissa länsstyrelser skett en utveckling som innebär att de inte anser sig kunna uttala sig ifråga om kommunen skall utreda behovet av och eventuellt ansöka om vård enligt LVU eller LVM utan att det föreligger speciella skäl.

Det är vanligt att länsstyrelsen som tillsynsmyndighet inte uttalar sig om kommunens biståndsbedömning i ärenden som kan överklagas till förvaltningsdomstol såvida inte domstolen begär att länsstyrelsen yttrar sig. Tillsynen över tillämpningen av LVM och LVU behandlas av vissa länsstyrelser på samma sätt.

Regeringens överväganden

Det mandat länsstyrelsen har vid tillsyn enligt socialtjänstlagen är omfattande och innebär att länsstyrelsen genom påpekanden kan låta en socialnämnd få ta del av länsstyrelsens uppfattning i ett enskilt ärende även innan handläggningen avslutats. Socialnämnden bör vid sin bedömning väga in länsstyrelsens råd. Det är viktigt att påpeka att ingen myndighet får bestämma hur kommunen skall besluta i ett ärende som rör myndighetsutövning mot enskild eller tillämpning av lag (jfr. 11 kap. 7 § regeringsformen). Socialkonsulenterna hos länsstyrelserna har dock stor kompetens och åtnjuter stort förtroende hos socialnämnder och kommunernas socialtjänst och de kan medverka till att socialtjänsten tillämpar SoL, LVM och LVU på ett rättssäkert sätt. Därigenom finns också stora vinster att göra, såväl ekonomiskt som mänskligt, eftersom riskerna för att ärendena hanteras felaktigt minskar.

När det gäller tvångsvård av personer finns det särskilda skäl för en mer omfattande tillsyn av enskilda ärenden. Vid anmälningar från anhöriga och andra är det av stor vikt att länsstyrelsen genomför en aktiv tillsyn i den här typen av ärenden och även har resurser att i förekommande fall göra en egen bedömning av om kommunerna bör utreda behovet av eller ansöka om vård enligt LVU eller LVM. Det är särskilt angeläget eftersom socialtjänstens bedömning att avstå från att ansöka om tvångsvård inte kan överprövas av domstol eller på annat sätt. Även de som saknar anhöriga eller andra som engagerar sig i deras sak måste fångas upp av länsstyrelsens tillsyn över kommunens verksamhet.

Med hänsyn till vad som anförts i betänkandet En bättre tillsyn över missbrukarvården (SOU 2006:57) är det nödvändigt med ett förtydligande av de regler som gäller för tillsyn av socialtjänstens hantering av ärenden enligt LVM och LVU. Det handlar om vad tillsynen kan omfatta och länsstyrelsens möjlighet att uttala sig i olika bedömningsfrågor. Detta kan säkerställa en likvärdig tillämpning mellan länsstyrelserna. Länsstyrelsens mandat och skyldigheter när det gäller tillsyn av missbrukar- och beroendevård och vad sådan tillsyn skall omfatta måste vara lika över hela landet. Det är en viktig kvalitets- och rättssäkerhetsfråga.

Regeringen anser därför att det i SoL bör särskilt anges att länsstyrelserna skall kontrollera efterlevnaden av LVM och LVU. Förslaget innebär inte någon ändring i sak från vad som gäller i dag, men ett förtydligande av behovet av tillsyn när det gäller frågor som kan medföra tvångsvård.

Enligt regeringens mening vore det olyckligt att i detta lagstiftningsförslag behandla tillsynen över ärenden enligt LVU respektive LVM på olika sätt. Att behandla LVU-ärenden olika beroende på om den unge utvecklat ett missbruk eller inte vore ännu olyckligare. Detta skulle nämligen riskera att uppfattas som att tillsynen över tvångsvård av unga är mindre viktig än tillsynen avseende tvångsvård av personer med missbruk. Förtydligandet i lagtexten bör därför som utredaren föreslagit omfatta tillsynen över både LVM och hela LVU.

Att tillsynen av missbruks- och beroendevården eftersatts så att det enligt regeringens bedömning nu blivit nödvändigt att särskilt nämna tillsynen över efterlevnaden av LVU och LVM i lagtexten som en påminnelse i denna del medför givetvis inte att länsstyrelserna fräntas ansvaret för att utöva tillsyn över andra områden.

Enligt regeringen är det viktigt att länsstyrelserna i sin tillsyn har fokus på pågående ärenden. Det handlar således inte enbart om granskning av ärenden i efterhand. Länsstyrelserna skall vara aktiva och reagera på de klagomål som framförs. Tillsynen skall förbättras och vid tillsynen skall de särskilda omständigheter som reglerna om tvångsvård för med sig beaktas. Den synpunkt som ofta framförs från länsstyrelsernas sida om att tillsyn inte bör innebära en prövning av de bedömningar som socialtjänsten gjort är inte bärande när det gäller frågan om reglerna om tvångsvård enligt LVM eller LVU. Bedömningen att avstå från att ansöka om tvångsvård kan inte överprövas i annan ordning. Länsstyrelserna har redan dessa befogenheter och någon lagändring i denna del behövs således inte. Däremot kan det i många fall vara nödvändigt med ett förändrat arbetssätt.

12.3 En samordnad utveckling av den sociala tillsynen

Regeringens bedömning: Länsstyrelserna har under åren 2006–2008 två uppdrag som avser den sociala barn- och ungdomsvården. Frågor om att stärka länsstyrelsens tillsyn av verksamheter som vänder sig till barn och unga ingår i uppdraget för Utredningen om tillsynen inom socialtjänsten (S 2004:12). Något ytterligare uppdrag bör därför inte ges.

Kommitténs förslag: Kommittén föreslår att länsstyrelserna bör ges ett särskilt tillsynsuppdrag med avseende på familjehemsvården och med inriktning på utredning av familjehem och uppföljning av vården. Kommittén föreslår att länsstyrelserna skall inspektera nystartade verksamheter som riktar sig till barn senast inom ett år från det tillstånd beviljats. Kommittén föreslår vidare att medel tillförs länsstyrelserna för att kunna utföra regelbunden, återkommande tillsyn av verksamheter som de har tillsyn över.

Remissinstanserna: De flesta remissinstanserna som uttalar sig i frågan är positiva till förslagen. *Justitieombudsmannen* anför att frågor som har samband med tillsyn över socialtjänsten behandlas av Utredningen om tillsynen inom socialtjänsten (S 2004:12).

Skälen för regeringens bedömning: De pågående uppdragen till länsstyrelserna som redovisats i inledning till avsnitt 12 ovan får, enligt regeringen, anses motsvara kommitténs förslag avseende familjehemsvården och för att kunna utföra tillsyn av verksamheter som de har tillsyn över, varför regeringen gör bedömningen att ytterligare uppdrag inom området nu inte bör ges. Ett av uppdragen skall redovisas den 1 april 2008, det andra senast i samband med årsredovisningen för 2008.

Kommitténs förslag om att inspektera nystartade verksamheter och en mer långsiktig förstärkning av tillsynen av den sociala barn- och ungdomsvården får anses omfattas av direktiven till Utredningen om en stärkt och tydligare tillsyn inom socialtjänstens område (S 2004:12).

13 Individuell vårdplan även för vuxna i hem för vård eller boende eller familjehem

Regeringens förslag: En vårdplan skall upprättas för vuxna som behöver vårdas i ett hem för vård eller boende eller i ett familjehem.

Promemorians förslag: Överensstämmer med regeringens förslag.

Remissinstanserna: Samtliga remissinstanser tillstyrker förslaget. *Länsrätten i Uppsala län* och *Socialstyrelsen* påtalar att det i 5 kap. 1 a § socialtjänstförordningen (2001:937) närmare bör föreskrivas vad en vårdplan skall innehålla. *Föreningen Sveriges Socialchefer* anser att ordet familjehem bör reserveras för barn och unga och att istället ordet familjevård bör användas i den föreslagna bestämmelsen.

Skälen för regeringens förslag: När ett barn behöver vårdas i ett annat hem än det egna skall, enligt 11 kap. 3 § socialtjänstlagen (2001:453, SoL), en plan upprättas för den vård som socialnämnden avser att anordna. Planen skall även uppta åtgärder och insatser som andra huvudmän har ansvar för. När det i 11 kap. 3 § talas om vård i ett annat hem än det egna avses familjehem eller hem för vård eller boende, jfr 6 kap. 1 § SoL.

En individuell vårdplan utgör ett i flera avseenden viktigt dokument. Dels är syftet att underlätta tydlighet och kommunikation mellan socialnämnden och den enskilde, dels utgör den underlag för uppföljning och utvärdering av vårdinsatsen. Den individuella vårdplanen skapar också i förekommande fall tydlighet mellan olika huvudmän då det i planen också redovisas åtgärder och insatser som andra huvudmän har ansvar för, t.ex. medicinsk behandling. Det är också viktigt att den enskilde inkluderas i vårdplaneringen. Den individuella vårdplanen utgör också ett viktigt dokument, inte minst för den enskilde, för att kunna följa och förstå syftet med vården.

Även för vuxna som av någon anledning behöver vårdas i ett hem för vård eller boende eller i ett familjehem är det viktigt att det upprättas en

plan för vården. Regeringen föreslår därför en lagändring i avsikt att en plan skall upprättas även i sådana fall. Eftersom det uttryck som används i 11 kap. 3 § i dag – ”vård i ett annat hem än det egna” – är språkligt mindre lämpligt vad avser vuxna och inte har något mervärde avseende barnen föreslås det ersättas med ”vård i ett hem för vård eller boende eller i ett familjehem”. Detta medför inga ändringar beträffande skyldigheten att upprätta vårdplaner för barn.

I betänkandet Personer med tungt missbruk – stimulans till bättre vård och behandling (SOU 2005:82) framförs vikten av att en vårdplan upprättas i samråd med den enskilde och att den samordnas med andra huvudmän. En vårdplan ger, enligt betänkandet, stöd för ett målinriktat arbete och gör det möjligt att bedöma vårdresultat och effekter av missbruksvårdens beslutade och genomförda insatser.

Regeringen har för avsikt att i socialtjänstförordningen närmare reglera vad en sådan vårdplan bör innehålla. Enligt regeringen är det inte lämpligt att i lag fastställa exakt vad en individuell vårdplan ska innehålla. Den bör dock i princip innehålla samma delar som de vårdplaner som redan idag upprättas för barn. Ett grundläggande krav på en vårdplan är att det tydligt framgår vilken vård som socialnämnden har för avsikt att anordna. Detta är en förutsättning för att brukaren ska kunna ta ställning till vården. En vårdplan bör också redovisa de övergripande målen med placeringen.

Föreningen Sveriges Socialchefer anför att ordet familjehem bör reserveras för barn och unga och att ordet familjevård istället bör användas i den föreslagna bestämmelsen. Varken ordet familjehem eller vården i ett familjehem är i dag reserverad för någon särskild kategori vårdbehandling. Enligt regeringens mening skulle det leda till onödigt begreppsförvirring om begreppet familjehem reserverades för t.ex. barn och unga. Det skulle också kunna leda till att ytterligare ett begrepp, familjevård, måste definieras utan att detta medför något tydligt mervärde.

14 Konsekvenser

Enskild verksamhet

Den föreslagna ändringen om gallring innebär att dokumentation generellt skall bevaras två år efter det att den sista anteckningen gjordes i akten och att den nämnd som beslutat om insatsen får träffa avtal som innebär att dokumentationen skall överlämnas till nämnden när gallrings-skyldigheten inträder. Förslagen bedöms medföra vissa, mindre, ökade kostnader för avseende administration i den enskilt bedrivna verksamheten.

Kommun

Förslagen om att anmäla viss icke tillståndpliktig verksamhet till länsstyrelsen samt om genomförande- och vårdplan bör inte innebära några ökade kostnader för kommunerna.

Förslagen om bevarande av dokumentation medför att kommunerna kommer att få bevara mer dokumentation än för närvarande. Kostnaderna bedöms bli begränsade och uppvägs av den nytta som kommunerna kan ha av att genom bevarad dokumentation få bättre möjligheter att följa upp beslutade placeringar och utöva tillsyn av verksamheterna.

Staten

Domstolarna

Regeringen har föreslagit att länsstyrelserna i vissa fall, utan föregående föreläggande, skall få förbjuda fortsatt verksamhet vid hem för vård eller boende. Sådana omedelbara förelägganden kan antas bli sällsynt förekommande och om förslaget medför några kostnadskonsekvenser för domstolarna kommer dessa att vara av mindre betydelse. I fall då verksamheten förbjuds omedelbart kommer det inte att finnas några förelägganden som kan bli föremål för domstolsprövning och antalet mål kan därför minska marginellt i domstolarna. Antalet mål kan dock också komma att öka marginellt eftersom det är möjligt att incitamentet att överklaga beslut om förbud att driva verksamheten ökar om det inte givits möjlighet att rätta sig efter ett föreläggande. Regeringens bedömning är dock att förslaget inte kommer att leda till några kostnadsökningar för domstolarna. Inte heller i övrigt kommer förslagen att leda till några kostnadsökningar för domstolarna.

Länsstyrelserna

Länsstyrelserna får i uppdrag att föra register över olika verksamheter. Registren utgör ett underlag för att bedriva tillsyn och bedöms inte medföra några ökade kostnader.

Länsstyrelsernas tillsynsuppdrag ändras inte. Att länsstyrelserna genom sin tillsyn kan förebygga att ärenden handläggs eller på annat sätt hanteras felaktigt av socialnämnderna, antas medföra minskade kostnader för såväl kommuner som rättsväsende.

Socialstyrelsen

Socialstyrelsen skall utveckla nationella uppföljningssystem och register för att på ett bättre sätt möjliggöra uppföljning och resultatmätning på nationell nivå. Även om frågorna ligger inom styrelsens nuvarande ansvarsområde är uppdraget omfattande och det finns därför behov av att tillföra Socialstyrelsen ytterligare medel. Regeringen uppskattar att myndigheten engångsvis behöver tillföras tre miljoner kronor för utvecklingskostnader år 2007 och sedan från och med 2008 behöver tillföras 2,5 miljoner kronor per år. För uppdraget att kartlägga familjecentraler och sammanställa det internationella kunskapsläget om familjecentraler beräknas kostnaden till 800 000 kronor under 2007 och 2008. De ökade utgifterna för Socialstyrelsen skall finansieras från befintliga anslagsramar för utgiftsområde 9. Regeringen avser att återkomma med förslag till fördelning på anslag i budgetpropositionen för år 2008.

För staten medför ändringarna om bevarande av dokumentation inga ökade kostnader. Förslagen bedöms underlätta Socialstyrelsens och länsstyrelsernas tillsynsarbete enligt socialtjänstlagen (2001:453) och lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade och kan därför medföra minskade kostnader.

15 Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser

Lagändringarna bör genomföras snarast möjligt och föreslås därför träda i kraft den 1 april 2008.

Socialstyrelsen har framfört att den enkätundersökning som genomfördes för att utarbeta rapporten Vissa frågor om överförande, bevarande och gallring av dokumentation enligt socialtjänstlagen (2001:453) och lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade tyder på att det är relativt vanligt att det finns dokumentation i enskilda verksamheter som har bevarats under perioder som överstiger två år från sista anteckningen i personakten. Utan övergångsbestämmelser skulle gallringsskyldighet omedelbart inträda för detta mycket omfattande material. För att ge skäligt rådrum för verksamheterna och för att möjliggöra för kommunerna att förbereda mottagandet av handlingar som överlämnas från enskilda verksamheter bör övergångsbestämmelser införas. Övergångsbestämmelserna bör utformas så att gallring med stöd av de nya bestämmelserna får göras tidigast två år efter lagändringarnas ikraftträdande och att bestämmelserna om överlämnande av viss dokumentation inte skall tillämpas för handlingar i vilka sista anteckningen gjorts före ikraftträdandet.

16 Författningskommentar

16.1 Förslaget till lag om ändring i sekretesslagen (1980:100)

7 kap. 4 §

Ändringen är redaktionell som en följd av att 23 c § lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade numera skall betecknas 23 d §.

16.2 Förslaget till lag om ändring i lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga

1 §

Förslaget behandlas i avsnitt 6.1.

I *sjätte stycket* anges att den unge skall få relevant information. Att se till att information ges är i första hand en uppgift för socialnämnden. Att ta del av informationen är en möjlighet, inte en skyldighet, för barn och unga. Hänsyn skall vid informationsgivning tas till barnets bästa och det

råder därför inte någon absolut rätt för ett barn att ta del av information som är olämplig för det. Vid bedömningen av vilken information som skall ges skall hänsyn tas till barnets ålder, mognad och tidigare kunskaper. Informationen och hur den ges bör anpassas efter barns och ungas förutsättningar att ta till sig den och ges på ett sådant sätt att den inte är onödigt uppplitande.

Sedan tidigare stadgas i sjätte stycket att den unges inställning så långt möjligt skall klarläggas. Att inställningen skall klarläggas tar sikte på alla beslutssituationer och åtgärder som vidtas med stöd av LVU och den ändring som nu görs medför ingen ändring i detta avseende.

4 §

Förslaget behandlas i avsnitt 6.2.

I *andra stycket* har gjorts en redaktionell ändring så att uppräkningsen av vad en ansökan skall innehålla numera görs i punktform. I uppräkningsen har också lagts till att en ansökan om vård skall innehålla en redogörelse även för hur relevant information lämnats till den unge, vilket slags relevant information som lämnats samt för den unges inställning. Bestämmelser om både den unges rätt att få relevant information och att hans eller hennes inställning så långt möjligt skall klarläggas finns i 1 § sjätte stycket.

11 §

Förslaget behandlas i avsnitt 10.1

I *första stycket* stadgas att Statens institutionsstyrelse i samband med att den som vårdas i hem som avses i 12 § första stycket transporteras får besluta att han eller hon tillfälligt skall vistas i ett annat sådant hem.

Normalt sett är det socialnämnden som beslutar om placering av den unge i ett visst hem. I samband med transporter för att den unge behöver göra t.ex. ett sjukhusbesök eller skall närvara vid en rättegång uppstår det dock ibland ett tillfälligt behov av övernattnings på annan plats än i det hem där den unge placerats. Behovet kan uppstå med kort varsel och det har ibland visat sig vara svårt för socialnämnden att i tid fatta ett nytt beslut om placering. Det är lämpligare att den unge vistas på ett annat sådant hem än på t.ex. ett häkte och Statens institutionsstyrelse ges därför rätt att besluta om en tillfällig vistelse.

17 a §

Förslaget behandlas i avsnitt 10.3.

Paragrafen ändras så att den intagne är, om inte annat föranleds av medicinska eller liknande skäl, skyldig att efter uppmaning lämna blod-, urin- eller utandningsprov för kontroll av om han eller hon är påverkad av vissa medel, om det kan misstänkas att han eller hon är det, även vid andra tillfällen än i samband med ankomsten till hemmet eller i samband med vistelse utanför hemmet.

Motsvarande ändringar görs i 18 a § lagen (1998:603) om verkställighet av sluten ungdomsvård.

24 §

Förslaget behandlas i avsnitt 8.4.2.

I paragrafen stadgas idag att länsrätten efter ansökan av socialnämnden får förbjuda den som har vårdnaden om en underårig att ta denne från ett hem som avses i 6 kap. 6 § socialtjänstlagen (2001:453, SoL). Med detta avses ett enskilt hem som inte har vårdnaden om ett barn men som tar emot det för stadigvarande vård och fostran.

Regeringen föreslår att vissa ändringar görs i 6 kap. 6 § SoL. Efter dessa ändringar kommer även jourhem, dvs. hem som vid upprepade tillfällen tar emot barn för tillfällig vård och fostran att nämnas i 6 kap 6 § SoL:s nya tredje och fjärde stycken. Möjligheten att tillämpa flyttningsförbud bör dock uteslutande avse barn som placerats i ett hem för stadigvarande vård och fostran. Hänvisningen till 6 kap. 6 § SoL i 24 § LVU begränsas därför till dess första stycke.

16.3 Förslaget till lag om ändring i lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade

23 a §

Förslaget behandlas i avsnitt 11.1

Paragrafen motsvarar den ändring som föreslås i 7 kap. 3 § socialtjänstlagen (2001:453).

23 b §

Förslaget behandlas i avsnitt 11.2.

Paragrafen motsvarar den ändring som föreslås i 7 kap. 3 a § socialtjänstlagen (2001:453).

I *första stycket* anges att handlingar i en personakt i enskild verksamhet som avser barn som har placerats eller tagits emot i bostad med särskild service för barn som behöver bo utanför föräldrahemmet (9 § 8 lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade) skall, när gallringsskyldigheten enligt 23 a § första stycket inträder, överlämnas för bevarande till den nämnd som beslutat om insatsen.

I *andra stycket* anges ett motsvarande undantag från gallring av dokumentation i enskild verksamhet av hänsyn till forskningens behov som föreslås i 7 kap. 3 a § socialtjänstlagen.

23 d §

Förslaget behandlas i avsnitt 11.2.

Ändringen innebär att sådan dokumentation som undantas från gallring i enskild verksamhet av hänsyn till rättssäkerhetsskäl och forskningens behov enligt 23 b § inte heller får gallras hos arkivmyndigheten. Detta gäller sådana handlingar som avses i nämnda paragraf och som inte har överlämnats till nämnden.

Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser

Förslaget behandlas i avsnitt 15. Lagändringen föreslås träda i kraft den 1 april 2008.

För att ge skäligt rådrum för de enskilda verksamheterna och för att möjliggöra för kommunernas nämnder att förbereda mottagandet av handlingar som överlämnas från de enskilda verksamheterna föreslås övergångsbestämmelser. Övergångsbestämmelserna utformas så att gallring med stöd av 23 a § får göras tidigast två år efter lagändringens ikraftträdande, dvs. tidigast den 1 april 2010, och att bestämmelserna om överlämnande av handlingar enligt 23 b § inte skall tillämpas om sista anteckningen i handlingarna gjorts före ikraftträdandet.

16.4 Förslaget till lag om ändring i lagen (1998:603) om verkställighet av sluten ungdomsvård

18 a §

Förslaget behandlas i avsnitt 10.3.

Paragrafen ändras så att den dömda är, om inte annat föranleds av medicinska eller liknande skäl, skyldig att efter uppmaning lämna blod-, urin- eller utandningsprov för kontroll av om han eller hon är påverkad av vissa medel, om det kan misstänkas att han eller hon är det, även vid andra tillfällen än i samband med ankomsten till hemmet eller i samband med vistelse utanför hemmet.

Motsvarande ändringar görs i 17 a § lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga.

16.5 Förslaget till lag om ändring i socialtjänstlagen (2001:453)

3 kap.

5 §

Förslaget behandlas i avsnitt 6.1.

I *andra stycket* anges att den unge skall få relevant information. Att se till att information ges är i första hand en uppgift för socialnämnden. Att ta del av informationen är en rättighet, inte en skyldighet. Hänsyn skall vid informationsgivning tas till barnets bästa och det råder därför inte någon absolut rätt för ett barn att ta del av information som är olämplig för det. Vid bedömningen av vilken information som skall ges skall hänsyn tas till barnets ålder, mognad och tidigare kunskaper. Informationen och hur den ges bör anpassas efter barnets förutsättningar att ta till sig den och ges på ett sådant sätt att den inte är onödigt uppslitande.

5 kap.

1 §

Förslaget behandlas i avsnitt 8.2.

I paragrafen tydliggörs att socialnämnden i sin omsorg om barn och ungdom skall tillgodose det särskilda behov av stöd och hjälp som kan finnas sedan vård utanför det egna hemmet upphört.

6 kap.**6 §**

I *andra stycket* förtydligas att en utredning av förhållandena i ett enskilt hem och förutsättningarna för att ge vård i det skall göras av en socialnämnd. Det krävs dock inte att det är den socialnämnd som lämnar medgivande till stadigvarande vård och fostran i hemmet som gjort utredningen, även om det är den socialnämnd som lämnar medgivandet som ansvarar för att ärendet är utrett på ett sådant sätt att utredningen kan ligga till grund för ett beslut om placering. Förslaget till denna ändring behandlas i avsnitt 8.4.1.

I *tredje stycket*, som är nytt, stadgas att socialnämnden inte får placera ett barn i ett enskilt hem som vid upprepade tillfällen tar emot barn för tillfällig vård och fostran (jourhem) om inte förhållandena i det enskilda hemmet och förutsättningarna för vård i det är utredda av socialnämnd. Att det i bestämmelsen anges att det skall röra sig om mottagande av barn vid upprepade tillfällen för att en utredningsskyldighet skall föreligga är endast en markering av att familjer som vårdar t.ex. en nära anhörigs eller goda vänners barn under en kortare tid, dvs. en familj som barnet känner väl sedan tidigare, inte behöver utredas på samma sätt som ett för barnet främmande hem, även om det naturligtvis är mycket viktigt att hemmet är lämpligt för barnet. Det förutsätts också att det rör sig om olika barn för att hemmet skall betraktas som ett jourhem. Att t.ex. morföräldrar efter socialnämndens medverkan vid upprepade tillfällen vårdar ett barnbarn medför alltså inte att morföräldrarnas hem skall betraktas som ett jourhem. Om ett hem däremot t.ex. kontrakteras för att vid upprepade tillfällen ta emot olika barn skall det redan innan den första placeringen skett betraktas som ett jourhem.

I *fjärde stycket*, som är nytt, stadgas att om det inte finns särskilda skäl får ett barn vårdas i ett jourhem i högst två månader efter det att socialnämndens utredning enligt 11 kap. 2 § om ingripande till barnets skydd eller stöd avslutats. Särskilda skäl kan t.ex. föreligga om en process om vården av barnet pågår vid förvaltningsdomstol eller det saknas ett lämpligt familjehem där barnet kan placeras för stadigvarande vård och fostran. Det kan också handla om att barnet kan komma att flytta hem till sina vårdnadshavare inom en kortare tid eller om att det finns en tilltänkt familj som kan ta emot barnet vid en något senare tidpunkt. Förslaget till dessa ändringar behandlas i avsnitt 8.4.2.

7 kap.**1 §**

I *första stycket fjärde punkten* görs ett förtydligande. Ändringen är föranledd av att ett tidigare förarbetsuttalande medfört att bestämmelsen i vissa fall kommit att tillämpas på ett sätt som inte står i överensstämmelse med lagtexten. Det skall för avgörandet av om tillståndsplikt föreligger för en öppenvårdverksamhet inte spela någon roll om verksamheten bedrivs i en särskilt anpassad lokal eller inte. Genom ändringen klargörs att ett bolag, en förening, en samfällighet, en stiftelse eller en enskild individ inte utan tillstånd av länsstyrelsen yrkesmässigt får bedriva verksamhet i form av hem eller öppen verksamhet för vård under en begränsad del av dygnet, oavsett var verksamheten bedrivs. Som framgår av andra stycket skall tillstånd sökas hos länsstyrelsen i det län

där verksamheten bedrivs. Lagrådets synpunkter har beaktats vid utformningen av stycket. Förslaget behandlas i avsnitt 8.3.

I *fyärde stycket*, som är nytt, stadgas att kommun och landsting som driver hem för vård eller boende samt kommun som genom avtal enligt 2 kap. 5 § har överlämnat till enskild att driva sådant hem skall anmäla denna verksamhet till länsstyrelsen. För anmälningsskyldigheten saknar det betydelse om kommunen eller landstinget driver verksamheten ensamt eller om det sker gemensamt. Anmälan skall göras till den länsstyrelse där hemmet är beläget. Förslaget behandlas i avsnitt 8.5.2.

3 §

Förslaget behandlas i avsnitt 11.1.

Paragrafen innehåller den föreskrift som gör att dokumentationsbestämmelserna 11 kap. 5 och 6 §§ socialtjänstlagen gäller i tillämpliga delar i enskild verksamhet som står under länsstyrelsens tillsyn. Paragrafen innehåller regleringen av hur länge dokumentationen i enskild verksamhet måste bevaras. Ändringen i paragrafen syftar till att säkerställa att dokumentation i enskild verksamhet under viss tid skall bevaras och därefter gallras. Av ändringen i *första styckets andra mening* följer att anteckningar och andra uppgifter i en personakt som tillhör en sådan sammanställning av uppgifter som avses i lagen (2001:454) om behandling av personuppgifter inom socialtjänsten skall bevaras och därefter gallras två år efter det att den sista anteckningen gjordes i akten. Datum för sista anteckning i akten bildar utgångspunkt för beräkning av gallringsfristen. Det är därför viktigt att anteckning görs om förekommande kontakter. Syftet med gallringsbestämmelserna är att klienternas handlingar skall gallras bort, sedan deras kontakter med verksamheten har avslutats. Med personakt avses en akt med handlingar rörande en eller flera enskilda personer. Förutom de personakter som upprättas inom socialtjänstverksamheten görs även olika typer av sammanställningar om klienterna (prop. 1989/90:72 s. 89). Personakten kan innehålla dels handlingar och anteckningar som tillkommit inom socialtjänsten, dels handlingar som har givits in dit (prop. 1996/97:124 s. 182).

I *tredje meningen i första stycket* föreslås att gallring av en personakt inte skall ske så länge uppgifter om samma person inte har gallrats enligt andra stycket. Även om två år har gått efter sista anteckningen i en personakt skall den alltså inte gallras så länge uppgifter om personen finns kvar i en sammanställning som avses i lagen om behandling av personuppgifter inom socialtjänsten. Eftersom det vid en bestående åtgärd oftast behövs löpande anteckningar i personakten torde den nya regeln i första styckets andra mening få begränsad betydelse.

I det *andra stycket* införs en gallringsplikt för uppgifter i en sammanställning som avses i lagen om behandling av personuppgifter inom socialtjänsten. Uppgifter i en sammanställning skall gallras två år efter det att de förhållanden som uppgiften avser har upphört. Innebörden är att en uppgift i en sammanställning om en bestående åtgärd, t.ex. placering i ett särskilt boende, inte skall gallras förrän två år efter det att placeringen upphört. Först då får personakten gallras, om dessutom två år har gått från sista anteckningen i personakten, jfr första stycket.

Av det *tredje stycket* följer att gallringen skall vara avslutad senast kalenderåret efter det att gallringsskyldigheten inträdde.

Av det *fjärde stycket* följer att gallringsplikten i enskild verksamhet inte hindrar att den socialnämnd som beslutat om insatsen träffar avtal med den som bedriver den enskilda verksamheten om att handlingar skall överlämnas till nämnden när gallringsskyldigheten inträder. Det kan vara fråga om såväl all som viss dokumentation. Avsikten är att handlingarna lämpligen bör tillföras nämndens personakt och sedan följa de regler om gallring som gäller för nämndens egna akter. Handlingarna som överlämnas till nämnden från den enskilda verksamheten bör dock förvaras på sådant sätt att det framgår om handlingarna har upprättats i eller inkommit i den enskilda verksamheten.

3 a §

Paragrafen är ny. Förslaget behandlas i avsnitt 11.2.

I paragrafen anges undantag från gallringsskyldigheten. Av *första stycket* följer att handlingar i personakt i enskild verksamhet som avser barn som har placerats eller tagits emot i ett hem för vård eller boende eller i sådant boende som avses i 5 kap. 7 § tredje stycket socialtjänstlagen (SoL) skall, när gallringsskyldigheten enligt 3 § första stycket inträder, överlämnas för bevarande till den socialnämnd som beslutat om insatsen. Detta gäller en socialnämnds beslut om insats som avser frivillig placering enligt SoL. Även fall som gäller placering enligt lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU) omfattas av bestämmelsen om överlämnande. I sistnämnda fall beslutar länsrätten om vård, men sedan beslutar socialnämnden om placering med stöd av 11 § LVU.

I *andra stycket* anges att när gallringsskyldigheten enligt 3 § första stycket inträder skall handlingar, av hänsyn till forskningens behov, i ett representativt urval av kommuner och i övriga kommuner i fråga om ett representativt urval av personer överlämnas för bevarande till den socialnämnd som beslutat om insatsen. Avsikten är att regeringen genom verkställighetsföreskrifter närmare skall föreskriva vilka urval och undantag som skall göras för detta ändamål.

5 §

Förslaget behandlas i avsnitt 11.2.

Ändringen innebär att sådan dokumentation som undantas från gallring i enskild verksamhet av hänsyn till rättssäkerhetsskäl och forskningens behov enligt 3 a § inte heller får gallras hos arkivmyndigheten. Detta gäller sådana handlingar som avses i nämnda paragraf och som inte har överlämnats till socialnämnden.

11 kap.

3 §

Första stycket ändras så att vårdplan skall upprättas även när vuxna, inte endast barn, behöver vårdas i ett hem för vård eller boende eller i ett familjehem. Med det uttryck som tidigare användas i bestämmelsen "annat hem än det egna" avsågs just "hem för vård eller boende eller familjehem". Förslaget behandlas i avsnitt 13.

I *andra stycket*, som är nytt, stadgas att för barn och unga som vårdas i ett hem för vård eller boende eller i ett familjehem skall en plan upprättas över hur vården skall genomföras. Regeringen har för avsikt att i social-

tjänstförordningen (2001:937) närmare reglera vad en sådan genomförandeplan skall innehålla. Förslaget behandlas i avsnitt 8.1. Prop. 2006/07:129

12 kap.

2 §

Förslaget behandlas i avsnitt 11.2.

Ändring föreslås på så sätt att det i *första stycket 3* införs ett undantag från gallring för handlingar hos socialnämnden som kommit in eller upprättats i samband med att ett barn har placerats eller tagits emot i sådant boende som avses i 5 kap. 7 § tredje stycket socialtjänstlagen.

13 kap.

2 §

Förslaget behandlas i avsnitt 12.2.

I paragrafen tydliggörs länsstyrelsernas tillsynsuppdrag avseende tvångsvård enligt lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall och lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga.

6 §

Förslaget behandlas i avsnitt 12.1.

I *fjärde stycket*, som är nytt, stadgas att om missförhållandet är så allvarligt att det föreligger fara för barns liv, hälsa eller personliga säkerhet får länsstyrelsen, utan föregående föreläggande, förbjuda fortsatt verksamhet vid annat hem för vård eller boende än sådant som avses i 6 kap. 3 §. För att länsstyrelsen skall kunna utnyttja denna möjlighet krävs att faran beror på något missförhållande i hemmet för vård eller boende. Såväl fysisk som mental hälsa och säkerhet avses. Bestämmelsen är avsedd att användas i fall då missförhållandena i hemmet är så allvarliga att de inte kan åtgärdas eller det klart framgår att huvudmannen inte har för avsikt att åtgärda dem.

Länsstyrelsens beslut gäller enligt 16 kap. 4 § omedelbart och får överklagas till allmän förvaltningsdomstol.

Paragrafen har utformats i enlighet med Lagrådets förslag.

Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser

Förslaget behandlas i avsnitt 15. Lagändringarna föreslås träda i kraft den 1 april 2008.

För att ge skäligt rådrom för de enskilda verksamheterna och för att möjliggöra för kommunernas nämnd att förbereda mottagandet av handlingar som överlämnas från de enskilda verksamheterna föreslås övergångsbestämmelser. Övergångsbestämmelserna utformas så att gallring med stöd av 7 kap. 3 § får göras tidigast två år efter lagändringens ikraftträdande, dvs. tidigast den 1 april 2010, och att bestämmelserna om överlämnande av handlingar enligt 7 kap. 3 a § inte skall tillämpas om sista anteckningen i handlingarna gjorts före ikraftträdandet.

Sammanfattning av betänkandet Källan till en chans Nationell handlingsplan för den sociala barn- och ungdomsvården (SOU 2005:81)

Prop. 2006/07:129
Bilaga 1

Belastningen på den sociala barn- och ungdomsvården har ökat när det gäller såväl ärendetal, insatser som kostnader. Trots ökningen av öppenvård ökar samtidigt institutions- och familjehemsvården mätt i vårddygn per invånare under 20 år. Samtidigt minskar vårdtiderna. Till följd av ofullständiga statistiska uppgifter är det svårt att veta om det är fler flickor och pojkar totalt sett som får vård eller om det är samma personer som vårdas vid olika tillfällen. Kostnaderna för vård av barn och unga ökade under perioden 1999–2003 med 21 procent i fasta priser.

Denna utveckling har lett till att frågor om samhällets stöd till flickor och pojkar som av olika skäl kan behöva det på senare tid aktualiserats allt mer. Frågorna har handlat om vilken åtgärd som är den bästa för ett visst barn vid ett visst tillfälle, när åtgärden skall sättas in och vem som skall göra det. Det har blivit allt mer uppenbart att de aktörer som iakttar att ett barn börjar uppvisa problem, behöver samordna sina insatser för att hjälpa barnet och familjen och att hjälpen skall ges så tidigt som möjligt. Vidare har frågor ställts om vilken vägledning forskningen på området kan ge då det gäller att välja bästa möjliga åtgärd till en flicka eller pojke till bästa möjliga kostnad för samhället. Mot denna bakgrund har vi haft regeringens uppdrag att med FN:s konvention om barns rättigheter och barns bästa för ögonen, ta fram en nationell handlingsplan för den sociala barn- och ungdomsvården. Uppdraget har inneburit att göra en analys av den sociala barn- och ungdomsvårdens mål, innehåll, resultat och organisation och om det visar sig behövas, föreslå förändringar. Kommitténs utgångspunkter har varit att skapa förutsättningar för en bättre sammanhållen vård av hög kvalitet grundad på kunskap och beprövad erfarenhet för att bättre kunna utnyttja de resurser som idag avsätts på området.

Vi har valt att presentera våra förslag inom ramen för tre övergripande mål i en handlingsplan som vi menar måste uppfyllas för att den sociala barn- och ungdomsvården skall bli Källan till en chans för de flickor och pojkar som behöver samhällets stöd.

MÅL 1

Barn, unga och deras familjer skall erbjudas tidigt stöd i sådan omfattning och av sådan kvalitet att deras behov av senare insatser förebyggs samtidigt som deras förutsättningar att utveckla sina egna resurser ökar.

Förebyggande arbete

Hela samhället behöver bli barnvänligare. Att skapa trygghet för barnen är avgörande för deras utveckling. Det råder stor enighet om att det ur såväl flickors och pojkars synvinkel som ur samhällets och den sociala barn- och ungdomsvårdens är angeläget med förebyggande arbete och tidigt stöd. Mycket av samhällets förebyggande arbete, det vill säga

verksamhet som riktar sig till alla barn och unga eller vida grupper av barn och unga och som förebygger sociala problem, bedrivs av andra än den sociala barn- och ungdomsvården inom socialtjänsten. Det är arbete som bedrivs vid mödravårdscentraler, barnavårdscentraler, öppna förskolor, förskolor, skolor och i ideella organisationer. Vi i kommittén menar därför att förebyggande arbete i första hand inte skall vara ett ansvar för den sociala barn- och ungdomsvården utan för de verksamheter där barn och unga vanligtvis finns i sin vardag och verksamheter som har regelbunden kontakt med i stort sett alla barn, unga och föräldrar.

Tidigt stöd

Med tidigt stöd menar vi åtgärder som ett barn eller en ung person kan behöva som stöd i sin utveckling utan att ha behov av skydd. Stödet kan vara individuellt eller ges i grupp till föräldrar, barn eller unga med en viss typ av problematik. Det centrala är att föräldrar, barn eller unga får stöd att hantera faktorer som kan innebära en risk för en ogynnsam utveckling för barnen och ungdomarna. Ur allas perspektiv är det bra att ge stöd innan flickor och pojkar fått problem som kräver mer ingripande insatser.

Ansvar för att barn som behöver tidigt stöd också får tillgång till det måste vila på många olika verksamheter gemensamt även om socialtjänsten med den sociala barn- och ungdomsvården har det yttersta ansvaret. För att barn, unga och föräldrar skall få det stöd de behöver är personalen i socialtjänsten beroende av samverkan med bland andra barnhälsovård och skolverksamheter samt ett förtroendefullt samarbete med barnens föräldrar. Det gäller för det första att få kännedom om vilka barn och unga som behöver stöd. För det andra måste barnen eller de unga som får stöd få det från den verksamhet som har bäst kompetens att ge det.

Samverkan

Samverkan och samarbete mellan den sociala barn- och ungdomsvården och andra verksamheter som också arbetar med barn och unga har utvecklats på många håll och på olika sätt över landet.

Familjecentralerna som finns i många kommuner är exempel på samverkan mellan mödrahälsovården, barnhälsovården, den sociala barn- och ungdomsvården samt den öppna förskolan. Huvudmännen samordnar sina resurser och möjliggör därmed tvärfacklig samverkan och olika yrkeskategorier arbetar tillsammans runt barnfamiljen. Genom samverkan mellan kommun och landsting har familjecentraler kunnat byggas upp och ge föräldrar och barn i förskoleåldern tillgång till förebyggande arbete och tidigt stöd.

För ungdomar finns ungdomsmottagningar som drivs av kommuner och landsting gemensamt eller var för sig. Ungdomsmottagningarna har en viktig roll att fylla i det förebyggande arbetet och för att tidigt fånga upp och ge stöd till ungdomar med problem.

För tidigt och samordnat stöd till barn som lämnat förskoleåldern men inte nått de tidiga tonåren saknas en motsvarande gemensam verksamhet som familjecentral och ungdomsmottagning. Dock finns exempel på familjecentraler som vänder sig även till äldre barn och unga där elevvård och fritidsverksamhet ingår i verksamheten. Frågan är om det finns anledning att bygga upp särskilda verksamheter för skolbarn. I den här åldersgruppen finns alla barn i skolan. Skolhälsovården, eller enligt skollagskommittén elevhälsan, skall enligt deras förslag främst vara förebyggande och omfatta omvårdnad, samt medicinska, psykologiska, sociala och pedagogiska insatser. Socialtjänsten och skolan har således delvis liknande uppdrag. Den här åldersgruppens behov av förebyggande arbete och tidigt stöd bör lösas i samverkan mellan socialtjänst och skola som båda har kommunen som huvudman.

Förutsättningar för kommunernas arbete med tidigt stöd

Det är svårt eller omöjligt att på ett generellt sätt ange hur kommunerna bör organisera den sociala barn- och ungdomsvården för att förebyggande arbete och tidigt stöd till barn, unga och deras familjer skall fungera så bra som möjligt. Organisationen av det arbete som bedrivs i dag varierar. Kommunerna har olika förutsättningar vad gäller befolkningens mängd, befolkningsstruktur och möjlighet att samverka med andra kommuner. Sättet att organisera stöd måste kunna variera och utgå från kommunernas olika förutsättningar samtidigt som samhällets samlade resurser för att ge barn och unga stöd måste utnyttjas effektivt. Det innebär att den sociala barn- och ungdomsvården måste samverka med övriga verksamheter som på olika sätt ger stöd till barn och unga.

Det finns ingen samlad utvärdering av familjecentralerna men enskilda utvärderingar och kartläggningar tyder på att verksamheten är betydelsefull för att fånga upp och ge tidigt stöd till familjer och barn som behöver det.

Vi föreslår därför

att Socialstyrelsen ges i uppdrag att göra en nationell kartläggning och utvärdering av familjecentraler och familjecentralsliknande verksamheter för att se vad de betyder för förebyggande arbete och tidigt stöd.

I skolåldern kan tecken på problem som senare kan få allvarliga konsekvenser visa sig hos flickor och pojkar. För barn som börjat skolan finns dock inte lika tydligt etablerade samverkansformer som för förskolebarnen.

Vi förslår därför

att medel avsätts för att ge bidrag till kommuner eller kommuner och landsting som startar eller etablerar fast samverkan kring förebyggande arbete och tidigts stöd som riktar sig till barn och unga som lämnat förskoleåldern.

Samverkan behöver ske kring mindre utsatta barn som behöver tidigt stöd. Kommittén menar dock att det inte behövs någon särskild reglering i den delen. De olika verksamheterna behöver emellertid ta ställning till hur och inom vilka områden samverkan behöver utvecklas. Dessutom behöver huvudmännen ta ställning till om den samverkan eller det samarbete som redan bedrivs fungerar tillräckligt bra och behövs.

Vi föreslår därför

att socialnämnden tillsammans med företrädare för polisen, skolan och hälso- och sjukvården skall utvärdera samverkan kring förebyggande arbete och tidigt stöd som bedrivs samt inventera behovet av ytterligare samverkan en gång per år.

MÅL 2

Barn och unga som behöver insatser från socialnämnden skall tillförsäkras kompetent utredning samt en sammanhållen, kontinuerlig och säker vård av god kvalitet som följs upp.

Utredning och uppföljning

Även om ambitionen är att så långt möjligt erbjuda barn och unga och deras familjer tidigt stöd, kommer det antagligen alltid att finnas flickor och pojkar som behöver mer omfattande insatser. Satsning på tidigt stöd får inte innebära att barn och unga som har behov av skydd eller mer omfattande insatser åsidosätts. För att målsättningen skall uppnås krävs att kvaliteten är hög i såväl socialtjänstens utredande, stödjande och uppföljande arbete som i det vårdande. Kvaliteten i utrednings- och uppföljningsarbetet är så grundläggande och avgörande för att vården skall ha förutsättning att bli sammanhållen och kontinuerlig att en viss reglering är motiverad. Kravet på vårdplan behöver kompletteras med krav på behandlingsplan. Behandlingsplan skall inte endast krävas vid vård på hem för vård eller boende utan vid alla utredda och beslutade vård- och behandlingsinsatser.

Vården skall inte upphöra förrän målet med den är uppnått och behovet av stöd och hjälp upphört. Med hänsyn till den stora andel flickor och pojkar som återplaceras efter en tidigare placering behövs ett förtydligande av socialnämndens ansvar för det behov av stöd och hjälp som kan finnas för ett barn som varit placerat i dygnsvård efter det att placeringen upphört. Även om målet med placeringen är uppnått är det inte självklart att barnets behov av fortsatt stöd och hjälp har upphört.

Vi föreslår därför

att det i socialtjänstförordningen införs en bestämmelse om att när socialnämnden beslutat om en insats skall en behandlingsplan upprättas som beskriver hur målet med vården skall uppnås och

att det i socialtjänstlagen görs ett tillägg där det framgår att socialnämnden skall tillgodose det särskilda behov av stöd och hjälp som kan finnas för ett barn som varit placerat i familjehem, hem för vård eller boende eller särskilt ungdomshem.

Ansvar för barn och unga i vård

Öppenvård

Det är ett stort ingripande i ett barns och en familjs liv när ett barn placeras utanför sin familj och delvis skiljs från sitt naturliga nätverk. Samhället tar i sådana situationer på sig ett mycket stort ansvar. Men även öppenvårdsinsatser som barn och familjer får på hemmaplan kan vara omfattande och ingripande. En tydlig tendens är att kommuner i allt högre utsträckning erbjuder kvalificerade öppenvårdsinsatser som alternativ till dyra institutionsplaceringar. Även enskilda verksamheter erbjuder kvalificerad öppenvård som alternativ till institutionsplacering. All öppenvård måste vara av god kvalitet och utföras av personal med lämplig utbildning. Ingripande och strukturerad öppenvård bör vara tillståndspliktig när den bedrivs av enskilda även när den inte bedrivs i särskilt anpassade lokaler eftersom behovet av insyn och kontroll inte är relaterat till var verksamheten bedrivs utan till hur omfattande intrånget i ett barns eller familjs liv är. För att uppnå motsvarande kontroll av kommunalt bedriven öppenvård måste länsstyrelsen känna till vilka verksamheter som finns.

Vi föreslår därför

att bestämmelsen i 7 kap 1 § socialtjänstlagen förtydligas. Socialnämnden skall vidare ha skyldighet att till länsstyrelsen anmäla öppenvårdsverksamhet som nämnden bedriver om den varit tillståndspliktig för en enskild utförare.

Familjehem

Rekrytering av familjehem

En målsättning för den sociala barn- och ungdomsvården har sedan länge varit att hellre placera barn och unga i familjehem än på institution. Förutsättningen för att målsättningen skall kunna nås är att det finns lämpliga familjehem som vill och kan ta emot barn och unga i sitt hem. För att vilja det måste man veta om att möjligheten att bli familjehem finns och för att vilja fortsätta som familjehem behöver familjerna få tillgång till utbildning, stöd och handledning. Olika trygghetssystem, till exempel arbetslöshetsförsäkringen, är inte utformade efter familjehemsföräldrars förutsättningar. Missgynnas familjehemsföräldrar i detta avse-

ende finns risken att personers vilja att åta sig sådana uppdrag påverkas. Det förekommer även att de som har uppdrag som kontaktpersoner/-familjer har svårighet att få sjukpenning.

För att flickor och pojkar som behöver det skall kunna placeras i familjehem måste rekrytering av familjehem stimuleras och villkoren för familjehemsföräldrars och kontaktpersoners arbets- och socialförsäkring utredas särskilt.

Vi föreslår därför

att Socialstyrelsen ges i uppdrag att, tillsammans med kommunerna, vart annat år under en tioårsperiod ta initiativ som underlättar rekryteringen av familjehem,

att medel anslås för bidrag till uppbyggnad av kommunal samverkan kring rekrytering, utbildning och handledning av familjehem och

att villkoren för familjehemsföräldrars och kontaktpersoners arbetslöshets- och socialförsäkring utreds särskilt.

Villkor för att vara familjehem

Många flickor och pojkar som placeras i familjehem har levt i instabila miljöer, varit utsatta för övergrepp och tidigare separationer från sina anhöriga. En placering kan ha föregåtts av en akut kris eller en längre tids svårigheter. Barnens problem kan vara av allvarlig karaktär såväl socialt, psykiatriskt som beteendemässigt. Oavsett skälet till en placering skall familjehemmet kunna ge barnet relevant stöd och hantera de svåra situationer som kan uppkomma. De familjehem som tar hand om barn med särskilt stora problem måste ha och ges förutsättningar att ge barnen det stöd som de behöver. Det här ställer stora krav på familjehemmen och på den sociala barn- och ungdomsvården. Hemmen måste vara omsorgsfullt utredda, ges utbildning samt det stöd och den handledning som de behöver. Det har i vårt analysarbete framkommit att det ibland finns brister i socialnämndernas formulering av uppdrag till familjehemmen. Avtal mellan socialnämnden och familjehemmet kan saknas och vara upprättat mellan en verksamhet som rekryterar och stödjer familjehem och familjehemmet. Detta kan leda till att det blir oklart för familjehemmet vilket uppdrag de har och vem som är uppdragsgivare. Det får inte råda några som helst oklarheter om vem som är uppdragsgivare och uppdragstagare.

Vi föreslår därför

att socialnämnden skall ge familjehemsföräldrar som behöver det anpassad utbildning,

att familjehem skall vara utredda av socialnämnden,

att socialnämnden skall ge familjehemmen den handledning som de behöver,

att Socialstyrelsen skall ges i uppdrag att ta fram lämpligt utbildningsmaterial för familjehem samt verka för att det sprids till kommunerna,

att Socialstyrelsen ges i uppdrag att i allmänna råd utarbeta grundläggande kriterier för bedömning av familjehem och

att en bestämmelse om att socialnämnden skall sluta avtal med familjehem tas in i socialtjänstförordningen.

Jourhem

Det förekommer att barn behöver placeras utanför sitt hem med mycket kort varsel. Ofta sker då placeringen i ett så kallat jourhem. Det ställs stora krav på jourhem eftersom de kontinuerligt tar emot barn i kris. För att kvalitet och säkerhet skall garanteras flickor och pojkar som vårdas eller utreds i jourhem skall socialnämnden få placera barnen där endast om förhållandena i det enskilda hemmet är utredda. Det är angeläget att barnens vistelse i jourhem inte blir för långvarig eftersom det kan påverka senare vård negativt.

Vi föreslår därför

att ett barn efter socialnämndens beslut, inte skall få placeras i ett enskilt hem som återkommande tar emot barn för tillfällig vård (jourhem) om inte förutsättningarna för vård i hemmet är utredda av nämnden och

att ett barn inte får vara placerat i jourhem längre tid än två månader räknat från tidpunkten när socialnämndens utredning av barnet avslutades, om inte särskilda skäl föreligger.

Verksamheter som rekryterar och stödjer familjehem

Det finns verksamheter som rekryterar och förmedlar familjehem till kommunernas sociala barn- och ungdomsvård. Verksamheterna ger också stöd till familjehemmen i form av täta och regelbundna kontakter. Antalet verksamheter har ökat de senare åren vilket sannolikt beror på en ökad efterfrågan från kommunerna till följd av bristen på familjehem och att vissa, framförallt mindre, kommuner saknar resurser för att bygga upp en egen verksamhet som stödjer familjehem. De problem som har uppstått när den här typen av verksamheter vuxit fram är att det utvecklats en otydlig rollfördelning mellan de enskilda verksamheter som

rekryterar och stödjer familjehem och kommunernas sociala barn- och ungdomsvård. Det förekommer att kommunerna inte gör någon utredning av det hem där barn placeras, att placeringen inte följs upp och att det saknas avtal mellan familjehemmet och kommunen. I stället kan den verksamhet som stödjer familjehemmet ha tagit över en eller flera uppgifter från socialnämnden såsom att teckna avtal med eller betala ut lön till familjehemmet.

Socialnämnden har, som ett led i sin myndighetsutövning, ansvaret för att familjehem utreds. Socialnämnden har alltid ansvaret för det placerade barnet och för att vården följs upp. Ansvaret är detsamma hur ett familjehem än rekryteras. Ansvars- och rollfördelningen mellan socialnämnden och verksamhet som rekryterar och stödjer familjehem behöver förtydligas.

Vi har diskuterat om det bör krävas tillstånd för att bedriva den aktuella typen av verksamhet. Eftersom det är socialnämndens ansvar att utreda och bedöma ett familjehems lämplighet och förmåga att tillgodose det aktuella barnets behov samt följa upp vården av barnet har verksamheter som rekryterar och stödjer familjehem inget självständigt ansvar för barnet eller den vård som bedrivs. Mot bakgrund härav menar vi att tillstånd inte är nödvändigt. Dock behöver länsstyrelsernas tillsyn vad gäller familjehemsvården intensifieras.

Vi föreslår därför

att länsstyrelserna skall få ett särskilt tillsynsuppdrag avseende familjehemsvården med inriktning på utredning av familjehem och uppföljning av vården.

Hem för vård eller boende

En stor del av de flickor och pojkar som vårdas på institution finns på enskilda hem för vård eller boende. För att de unga som vistas här skall tillförsäkras vård av god kvalitet är det angeläget att tydliga krav ställs på verksamheterna i samband med att länsstyrelserna prövar om enskilda skall beviljas tillstånd att bedriva verksamhet. Vilka krav som kan ställas på kvalitet och kompetens är inte tydligt reglerat och länsstyrelserna gör olika bedömningar. Personalens kompetens är en viktig faktor för vårdens kvalitet men det finns även andra. Det kan vara fråga om hur många och vilka målgrupper som en verksamhet samtidigt vänder sig till. Andra faktorer kan vara hur vida åldersgrupper en verksamhet kan vända sig till, liksom behandlingsmetoder och personalens kompetens att tillämpa dem. För att flickor och pojkar skall få vård av god kvalitet och som är likvärdig över landet behövs en tydligare reglering.

Kraven på en offentligt och enskilt bedriven verksamhet måste vara lika höga. Kommunerna bör dock vara väl förtrogna med de krav som ställs på olika typer av verksamheter. Det är därför inte motiverat att ställa samma krav på tillstånd som för enskild verksamhet. Däremot är det av allmänt intresse att kunna bedöma utvecklingen av den sociala barn- och ungdomsvården och veta vilka verksamheter som bedrivs och vänder sig till barn och unga. Inte minst är detta viktigt då länsstyrelserna skall planera och genomföra tillsyn.

Vi föreslår därför

att Socialstyrelsen skall ges bemyndigande att meddela föreskrifter om lämplig utbildning och erfarenhet för personal samt om villkor av betydelse för säkerhet och kvalitet i tillståndspliktig verksamhet och

att socialnämnden skall till länsstyrelsen anmäla de hem för vård eller boende som nämnden bedriver och som vänder sig till barn och unga.

Tillsyn av enskild och offentlig verksamhet

Tillstånd ges innan en enskild verksamhet börjat bedrivas och det kan vara svårt att bedöma en verksamhet som ännu inte är i drift. Utan att begränsa en nystartad verksamhets förutsättningar att utvecklas med till exempel tidsbegränsade tillstånd, kan kontroll av nystartade verksamheter ändå uppnås om tillsyn görs obligatorisk en bestämd tid efter att en verksamhet startats. Upptäcker länsstyrelsen brister kan den som bedriver verksamheten föreläggas att rätta till dem. Vid allvarliga missförhållanden måste länsstyrelsen få möjlighet att omedelbart stänga en verksamhet.

Vi förutsätter att tillståndspliktiga verksamheter som vänder sig till barn och unga får regelbundna tillsynsbesök. En regelbunden återkommande tillsyn förutsätter att det finns tillräckliga resurser för uppgiften.

Om säkerhet och trygghet skall kunna garanteras varje flicka och pojke som får vård genom samhällets försorg är det nödvändigt att länsstyrelsernas ges befogenhet att förbjuda fortsatt verksamhet omedelbart om barns och ungas liv, hälsa och personliga säkerhet hotas.

Vi föreslår därför

att länsstyrelserna skall inspektera nystartade verksamheter som vänder sig till barn senast ett år räknat från tidpunkten när tillstånd beviljades,

att länsstyrelserna tillförs nivåhöjande medel för att kunna utföra regelbunden, återkommande tillsyn av de verksamheter som de har tillsyn över och som vänder sig till barn och unga och

att länsstyrelsen får förbjuda fortsatt verksamhet, utan föregående föreläggande, om det föreligger fara för barns liv, hälsa och personliga säkerhet.

Vi föreslår inte någon reglering av anmälningsskyldighet för personal på hem för vård eller boende i likhet med den som gäller för personal som är verksam i omsorgen om personer med funktionshinder och äldre personer. Socialnämnden har ansvar för att följa vården och barnets utveckling i alla avseenden och personalen vid hem för vård eller boende har anmälningsskyldighet om socialnämnden kan behöva ingripa till ett barns skydd. Vi menar att detta bör skapa tillräckliga förutsättningar för att eventuella missförhållanden skall uppmärksammas. Skulle det vid länsstyrelsens tillsyn av socialtjänsten visa sig att uppföljningen av barn och

unga inte görs på det sätt som avsetts måste en reglerad anmälningsplikt övervägas.

Prop. 2006/07:129
Bilaga 1

Förteckning över hem för vård eller boende m.m.

I dagsläget finns inte någon samlad information om vilka hem för vård eller boende och särskilda ungdomshem som finns i landet. Staten, kommuner och andra intressenter behöver samlad information för att kunna följa utvecklingen av vården och bevaka behov av förändringar. En förteckning kan utgöra underlag för tillsyn, uppföljning och utvärdering om hem för vård eller boende och särskilda ungdomshem. Vidare kan en förteckning vara ett redskap när den sociala barn- och ungdomsvården söker lämpliga insatser för flickor och pojkar.

Vi föreslår därför

att Socialstyrelsen får i uppdrag att i samråd med länsstyrelserna och Statens institutionsstyrelse upprätta och årligen revidera en förteckning över hem för vård eller boende och särskilda ungdomshem.

Övergripande frågor

Insatser för barn som har sociala och psykiatriska problem samtidigt

Det finns en grupp unga med starkt utagerande beteende riktat mot omgivningen eller ett beteende riktat mot dem själva, som har svårt att få sina behov av utredning och behandling tillgodosedda. De har ofta behov av såväl sociala som psykiatriska insatser samtidigt. Det har under arbetets gång stått allt mer klart för kommittén att det inte är möjligt eller fruktbart att försöka dela upp flickors och pojkars problem och behov i vad som är socialt betingat och vad som är psykiatriskt. I den organisatoriska uppdelning mellan barn- och ungdomspsykiatri och den sociala barn- och ungdomsvården som finns idag, krävs att ansvariga och de som utför vård- och behandlingsarbete trots allt anstränger sig att göra en sådan uppdelning, eftersom tilldelade resurser baseras på vad som bedöms rymmas i det egna ansvaret och vad som bedöms vara någon annans ansvar. Det är i denna framtvingade gränsdragning som flickor och pojkar med behov av samtidiga insatser riskerar att hamnar mellan två stolar. Då är det inte rimligt att fortsätta en sådan gränsdragning och uppdelning. Vi menar att det skall vara barnens och ungdomarnas behov som styr vad som skall göras. En helhetssyn på barnen måste vara avgörande vid val av tillvägagångssätt. När det gäller flickor och pojkar med komplicerade behovsbilder av såväl social som psykiatrisk natur menar vi att en sammanslagning av huvudmännens verksamheter på några platser i landet har de största förutsättningarna att åstadkomma kvalificerad vård inom båda områdena och att det skulle kunna innebära en förbättring. Att flickors och pojkars behov utreds på ett och samma ställe där personal med olika kompetens arbetar nära varandra menar vi kan höja kvaliteten i utredningen, liksom i de insatser och den behandling som en utredning leder till. En sådan kvalificerad verksamhet bör också kunna bistå institutioner som vårdar flickor och pojkar med

närliggande problematik och som kanske redan är placerade när behovet av sådan vård uppdagas. Den föreslagna typen av verksamhet skulle efter en försöksperiod på fem år om den visar sig tillgodose flickornas och pojkarnas behov, kunna komma att utgöra kliniks bas för forskning och utveckling inom området.

Vi föreslår därför

att försök görs med fem samordnade verksamheter genom att bidrag ges till kommuner och landsting som gemensamt skapar och bedriver verksamhet som riktar sig till flickor och pojkar som samtidigt behöver kvalificerade sociala och psykiatriska insatser.

Definition av heldygnsinsats

I socialtjänstförordningen definieras hem för vård eller boende respektive familjehem. Där anges att hem för vård eller boende till skillnad från familjehem bedrivs yrkesmässigt. Många familjehemsföräldrar har uppdrag från socialnämnden som innebär att de stödjer de placerade barnen på hel- eller halvtid. Uppdraget får därför betydelse för deras försörjning och är i den meningen yrkesmässigt men det bör enligt kommittén inte ändra hemmets karaktär av familjehem. Skillnaden skall vara att ett hem för vård eller boende till skillnad från familjehem förestås av en utbildad föreståndare.

Vi föreslår därför

att definitionerna av hem för vård eller boende respektive familjehem skall ändras och begreppet hem för vård eller boende ändras till hem för vård och boende. Ändringarna görs i socialtjänstförordningen.

Statistik och informationssystem

Vi har konstaterat att det finns brister när det gäller statistik och informationssystem inom den sociala barn- och ungdomsvården.

Det saknas till exempel årlig nationell statistik om antalet anmälningar, antalet utredningar, vem som gör anmälningarna, skälen till anmälningarna. Det går inte heller att ange hur många anmälningar som leder till utredning och hur många utredningar som slutligen leder till att barnet får en insats. Det är inte heller möjligt att tala om hur många barn eller familjer som får en eller flera öppenvårdsinsatser, hur väl de fungerar och vad som är verksamt. Det gör det svårt att följa eventuella förändringar i riket över tid.

På nationell nivå saknas också tillförlitlig statistik över antal familjehem, behandlingshem och antal platser. Det är alltså inte möjligt att följa utvecklingen av vårdens kapacitet över hela landet. Det finns inte heller någon säker information om målgrupper och behandlingsinnehåll.

Vi föreslår därför

att Socialstyrelsen får i uppdrag att ta fram ett system för en utvidgad insamling av data rörande den sociala barn- och ungdomsvården.

Bestämmelsen om krav på god kvalitet inom socialtjänstens område gäller vare sig utförandet sker i offentlig eller enskild regi. Regleringen infördes för att säkerställa att den enskilde får insatser av god kvalitet. Det finns idag inte någon nationell konsensus om vad som utgör förutsättningar för vård av god kvalitet inom den sociala barn- och ungdomsvården och hur detta samspelar med önskvärda resultat. Flickor och pojkar riskerar därför att få stöd och insatser med osäker effekt. Det försvårar också arbetet för den sociala barn- och ungdomsvården eftersom det är svårt att veta vilken insats som skall väljas framför en annan. Problemet blir aktuellt såväl när det gäller att välja rätt insats för en flicka eller pojke som när det gäller att välja kostnadseffektiv vård.

Ett så svårfångat område som kvalitet inom den sociala barn- och ungdomsvården behöver stöd på nationell nivå för att kunna definieras. Det är inte rimligt att varje kommun skall lägga tid och resurser på att identifiera kriterier och relevanta mått för att uppnå god kvalitet i arbetet. Ett nationellt kvalitetsregister skulle kunna ge en kunskapsbas som kommunerna kunde använda i sitt lokala kvalitetsarbete och få betydelse för såväl utvecklad vårdkvalitet som resursutnyttjande.

Vi föreslår därför

att Socialstyrelsen får i uppdrag att i nära samarbete med forskare inom området, den sociala barn- och ungdomsvårdens verksamheter och företrädare för brukarorganisationer utarbeta system för att upprätta nationella kvalitetsregister för den sociala barn- och ungdomsvården. Socialstyrelsen skall ansvara för att upprätta och föra registren.

MÅL 3

Den sociala barn- och ungdomsvården skall i allt högre utsträckning och så långt möjligt vila på kunskap och beprövad erfarenhet.

Utbildning och kompetenskrav

Arbetsuppgifterna inom den sociala barn- och ungdomsvården spänner över vidsträckta kompetensområden och ställer stora krav på yrkesutövarna. Det finns idag inga nationella riktlinjer för hur kompetensen bör se ut inom den sociala barn- och ungdomsvården i kommunerna. Detta lämnar stor frihet vid såväl tillsättning av tjänster, som utformning av grundutbildning och den kontinuerliga kompetensutveckling inom området som är nödvändig. Vi tar inte ställning till vilken slags kompetens som exakt borde krävas för arbetsuppgifterna inom den sociala barn- och ungdomsvården. Vi menar dock att om målsättningen om en social barn- och ungdomsvård som i allt högre utsträckning vilar på kunskap och beprövad erfarenhet skall kunna uppfyllas är en av förutsättningarna att personalen har en god utbildning och att kraven på kompetens är tydliga.

Möjligheten till legitimation av socionomer har förts fram som ett verktyg att stärka socionomernas ställning som självständiga och kompe-

tenta yrkesutövare samt som ett sätt att garantera klienterna kvalitet i stöd och insatser. Vi menar att en sådan ordning på sikt vore möjligt men först efter det att vissa förutsättningar är uppfyllda.

Prop. 2006/07:129
Bilaga 1

Vi föreslår därför

att vid den beredning som för närvarande pågår inom Utbildnings- och kulturdepartementet av ett förslag om en ny examensordning för socionomutbildningen särskilt bör beaktas behovet av fördjupade kunskaper inom fem områden som särskilt bör prioriteras; barnkunskap, rättskunskap, utredningsmetodik, metodkunskap samt uppföljning och utvärdering. Dessutom bör de olika kompetensnivåer som skall uppnås i grundutbildningen respektive fort- och vidareutbildning tydligt anges,

att Socialstyrelsen ges ett bemyndigande att meddela föreskrifter om vilken kompetens som skall krävas för arbetsuppgifter inom den kommunala sociala barn- och ungdomsvården och

att förutsättningarna för införande av legitimation för socionomer utreds efter det att en förstärkning av såväl grund- som vidareutbildning och fortbildning skett, när kompetenskriterierna för olika delar av socialtjänstens arbete fastställts och när forskningen inom området intensifierats och former för ett meningsfullt utbyte mellan fält och forskning etablerats.

Forskning och kompetensutveckling

Kunskapsområdet social barn- och ungdomsvård är i flera avseenden utforskat. Behovet av ytterligare kunskaper berör sådant som vilka faktorer som är de mest avgörande för gynnsam respektive ogynnsam utveckling hos barn och unga, vilka behandlingsmetoder som är de mest effektiva för individer och grupper med olika typer av sociala problem, jämförelser mellan olika behandlingsmetoder, långtidsuppföljningar efter genomförda insatser, betydelsen av tidiga insatser. Detta medför stor osäkerhet om vilka grupper som skall prioriteras i den sociala barn- och ungdomsvården, vilka behandlingsmetoder som är att föredra och vilka resultat de ger samt vilka insatser som är mest kostnadseffektiva.

I den utvärdering av socionomutbildningen som Högskoleverket gjorde 2003 påtalas att högre utbildning skall vila på vetenskaplig grund och vara forskningsanknuten. Bedömargruppen fann att forskningsanknytningen varierade högst väsentligt mellan lärosätena och slog fast att forskningsanknytningen vid de forskningssvaga institutionerna behöver förstärkas avsevärt.

För att forskningsanknytningen i utbildningarna skall kunna förstärkas och för att fältet så långt möjligt skall kunna bedriva arbete som vilar på kunskap och beprövad erfarenhet krävs att forskningen inom området intensifieras och att den kompetensutveckling som pågår inte avstannar.

Vi förslår därför följande.

Att regeringen ger Forskningsrådet för arbetsliv och socialvetenskap, FAS i uppdrag att som en del i det samordningsansvar som tilldelats FAS inom barn- och ungdomsforskningen, utlysa ett programstöd för forskning med specifik anknytning till den sociala barn- och ungdomsvården. Särskild prioritet bör ges åt utvärdering av olika metoder för insatser, stöd och behandling samt kontrollerade jämförande studier av effektiva behandlingsmetoder. För detta ändamål avsätts medel att fördelas under en sexårsperiod till fyra forskningsprogram.

Att regeringen årligen avsätter medel för strategiska insatser som stimulerar och underlättar utvecklingen av en kunskapsbaserad socialtjänst inom den sociala barn- och ungdomsvårdens område. Hur dessa medel skall användas regleras genom avtal mellan staten och Sveriges kommuner och landsting. Insatserna skall genomföras på lokal och regional nivå med stöd av samordning och styrning på nationell nivå.

Förslag till lag om ändring i socialtjänstlagen (2001:453)

Härigenom föreskrivs i fråga om socialtjänstlagen

dels att i 6 kap. 1–2 §§, 4 §, 7 kap. 1 §, 8 kap 1 §, 12 kap 3 § 3., 10 § andra stycket 1. 13 kap. 6 §, 15 kap 7 § och 16 kap 2 och 7 §§ uttrycket ”hem för vård eller boende” skall bytas ut mot ”hem för vård och boende”,

dels att rubriken till 6 kap. skall ha följande lydelse,

dels att 5 kap. 1 §, 6 kap. 6–7 §§, 7 kap. 1 §, 13 kap. 4 och 6 §§ skall ha följande lydelse,

dels att det i lagen införs en ny paragraf 3 kap. 8 § och 7 kap. 6 §.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

3 kap. Socialnämndens uppgifter

8 §

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer meddelar ytterligare föreskrifter om lämplig utbildning och erfarenhet för personal som utför socialnämndens uppgifter för barn och unga.

5 kap. Särskilda bestämmelser om olika grupper

Barn och unga

1 §

Socialnämnden skall

– verka för att barn och ungdom växer upp under trygga och goda förhållanden,

– i nära samarbete med hemmen främja en allsidig personlighetsutveckling och en gynnsam fysisk och social utveckling hos barn och ungdom,

– med särskild uppmärksamhet följa utvecklingen hos barn och ungdom som har visat tecken till en ogynnsam utveckling,

– aktivt arbeta för att förebygga och motverka missbruk bland barn och ungdom av alkoholhaltiga

Socialnämnden skall

– verka för att barn och ungdom växer upp under trygga och goda förhållanden,

– i nära samarbete med hemmen främja en allsidig personlighetsutveckling och en gynnsam fysisk och social utveckling hos barn och ungdom,

– med särskild uppmärksamhet följa utvecklingen hos barn och ungdom som har visat tecken till en ogynnsam utveckling,

– aktivt arbeta för att förebygga och motverka missbruk bland barn och ungdom av alkoholhaltiga

drycker, andra berusningsmedel eller beroendeframkallande medel samt dopningsmedel,

– i nära samarbete med hemmen sörja för att barn och ungdom som riskerar att utvecklas ogynnsamt får det skydd och stöd som de behöver och, om hänsynen till den unges bästa motiverar det, vård och fostran utanför det egna hemmet,

– i sin omsorg om barn och ungdom tillgodose det särskilda behov av stöd och hjälp som kan finnas sedan ett mål eller ärende om vårdnad, boende, umgänge eller adoption har avgjorts.

6 kap. Vård i familjehem och i hem för vård *eller* boende

Ett barn får inte utan socialnämndens medgivande eller beslut om vård tas emot för stadigvarande vård och fostran i ett enskilt hem som inte tillhör någon av föräldrarna eller någon annan som har vårdnaden om honom eller henne.

Socialnämnden får inte lämna medgivande eller fatta beslut om vård utan att förhållandena i det enskilda hemmet och förutsättningarna för vård i hemmet *är utredda*. Om nämndens prövning gäller ett hem i en annan kommun, skall nämnden informera och samråda med den kommunen innan den fattar sitt beslut.

drycker, andra berusningsmedel eller beroendeframkallande medel samt dopningsmedel,

– i nära samarbete med hemmen sörja för att barn och ungdom som riskerar att utvecklas ogynnsamt får det skydd och stöd som de behöver och, om hänsynen till den unges bästa motiverar det, vård och fostran utanför det egna hemmet,

– tillgodose det särskilda behov av stöd och hjälp som kan finnas sedan ett barn varit placerat i dygnsvård

– i sin omsorg om barn och ungdom tillgodose det särskilda behov av stöd och hjälp som kan finnas sedan ett mål eller ärende om vårdnad, boende, umgänge eller adoption har avgjorts.

6 kap. Vård i familjehem och i hem för vård *och* boende

6 §

Ett barn får inte utan socialnämndens medgivande eller beslut om vård tas emot för stadigvarande vård och fostran i ett enskilt hem som inte tillhör någon av föräldrarna eller någon annan som har vårdnaden om honom eller henne.

Socialnämnden får inte lämna medgivande eller fatta beslut om vård utan att förhållandena i det enskilda hemmet och förutsättningarna för vård i hemmet *är utredda av nämnden*. Om nämndens prövning gäller ett hem i en annan kommun, skall nämnden informera och samråda med den kommunen innan den fattar sitt beslut.

Ett barn får inte efter socialnämndens beslut placeras i ett enskilt hem som vid uppredade tillfällen tar emot barn för tillfällig vård (jourhem) om inte förutsättningarna för vård i hemmet är utredda av nämnden. Ett barn får inte vara placerat i ett jourhem

längre tid än två månader räknat från tidpunkten när socialnämndens utredning avslutades, om inte särskilda skäl föreligger.

Prop. 2006/07:129
Bilaga 2

7 §

Socialnämnden skall i fråga om de barn som avses i 6 §

– medverka till att de får god vård och fostran och i övrigt gynnsamma uppväxtförhållanden,

– verka för att de får lämplig utbildning,

– lämna vårdnadshavarna och dem som vårdar sådana barn råd, stöd och annan hjälp som de behöver.

Socialnämnden skall i fråga om de barn som avses i 6 §

– medverka till att de får god vård och fostran och i övrigt gynnsamma uppväxtförhållanden,

– verka för att de får lämplig utbildning,

– lämna vårdnadshavarna och dem som vårdar sådana barn råd, stöd, *handledning* och annan hjälp som de behöver,

– *tillhandahålla anpassad utbildning till dem som vårdar sådana barn och som behöver den.*

7 kap. Föreskrifter om enskild verksamhet

1 §

Ett bolag, en förening, en samfällighet, en stiftelse eller en enskild individ får inte utan tillstånd av länsstyrelsen yrkesmässigt bedriva verksamhet i form av

1. hem för vård *eller* boende,
2. sådana boenden som motsvarar dem som avses i 5 kap. 5 § andra stycket eller 5 kap. 7 § tredje stycket,

3. hem för viss annan heldygnsvård,

4. hem eller öppen verksamhet för vård under en begränsad del av dygnet.

Tillstånd skall sökas hos länsstyrelsen i det län där verksamheten skall bedrivas.

Tillstånd behövs inte för sådan verksamhet som kommunen genom avtal enligt 2 kap. 5 § har överlämnat till en enskild att utföra.

Ett bolag, en förening, en samfällighet, en stiftelse eller en enskild individ får inte utan tillstånd av länsstyrelsen yrkesmässigt bedriva verksamhet i form av

1. hem för vård *och* boende,
2. sådana boenden som motsvarar dem som avses i 5 kap. 5 § andra stycket eller 5 kap. 7 § tredje stycket,

3. hem för viss annan heldygnsvård,

4. hem eller öppen verksamhet för vård under begränsad del av dygnet,

5. *ingripande och strukturerad öppen verksamhet för barn eller deras vårdnadshavare.*

Tillstånd skall sökas hos länsstyrelsen i det län där verksamheten skall bedrivas.

Tillstånd behövs inte för sådan verksamhet som kommunen genom avtal enligt 2 kap. 5 § har överlämnat till en enskild att utföra.

6 §

Regeringen eller den myndighet

som regeringen bestämmer meddelar ytterligare föreskrifter om villkor för säkerhet och kvalitet i tillståndspliktig verksamhet som vänder sig till barn och unga.

Prop. 2006/07:129
Bilaga 2

13 kap. Tillsyn över socialtjänsten

4 §

Länsstyrelsen har rätt att inspektera verksamhet som står under dess tillsyn och får inhämta de upplysningar och ta del av de handlingar och annat material som behövs för tillsynen.

Länsstyrelsen har rätt att inspektera verksamhet som står under dess tillsyn och får inhämta de upplysningar och ta del av de handlingar och annat material som behövs för tillsynen.

Länsstyrelsen skall inspektera verksamhet som har tillstånd att vårda barn senast ett år räknat från tidpunkten när tillstånd beviljades.

Den vars verksamhet inspekteras är skyldig att lämna den hjälp som behövs vid inspektionen.

Den vars verksamhet inspekteras är skyldig att lämna den hjälp som behövs vid inspektionen.

6 §

Om det förekommer något missförhållande i

1. annat hem för vård *eller* boende än sådant som avses i 6 kap. 3 §,

2. enskild verksamhet som står under länsstyrelsens tillsyn enligt 3 §,

3. hemtjänst,

4. sådant boende som avses i 5 kap. 5 § andra stycket och 5 kap. 7 § tredje stycket, får länsstyrelsen förelägga den som svarar för verksamheten att avhjälpa missförhållandet.

Ett föreläggande skall innehålla uppgifter om de åtgärder som tillsynsmyndigheten anser nödvändiga för att det påtalade missförhållandet skall kunna avhjälpas.

Om missförhållandet är allvarligt och länsstyrelsens föreläggande inte följs, får länsstyrelsen förbjuda fortsatt verksamhet.

Om det förekommer något missförhållande i

1. annat hem för vård *och* boende än sådant som avses i 6 kap. 3 §,

2. enskild verksamhet som står under länsstyrelsens tillsyn enligt 3 §,

3. hemtjänst,

4. sådant boende som avses i 5 kap. 5 § andra stycket och 5 kap. 7 § tredje stycket, får länsstyrelsen förelägga den som svarar för verksamheten att avhjälpa missförhållandet.

Ett föreläggande skall innehålla uppgifter om de åtgärder som tillsynsmyndigheten anser nödvändiga för att det påtalade missförhållandet skall kunna avhjälpas.

Om missförhållandet är allvarligt och länsstyrelsens föreläggande inte följs, får länsstyrelsen förbjuda fortsatt verksamhet.

Om det föreligger fara för barns liv, hälsa eller personliga säkerhet i övrigt, får länsstyrelsen utan

Förslag till förordning om ändring i socialtjänstförordningen (2001:937)

Härigenom föreskrivs i fråga om socialtjänstförordningen

dels att 3 kap. 1 och 2 §§, 8 kap. 2 § skall ha följande lydelse,

dels att det i förordningen införs en nya paragrafer 5 kap. 1 a §, 1 c § och 5 §,

dels att nuvarande 5 kap. 1 a §, 1 b §, 1 c § skall betecknas 5 kap. 1 b §, 1 d § respektive 1 e §,

dels att i 1 kap. 2 § punkterna 2–4, 3 kap. 1 § första och andra stycket, 3 §, 5 §, 7 §, 8 §, 9 §, 10 § första stycket, 11 § första stycket och 8 kap. 2 § uttrycket ”hem för vård eller boende” skall bytas ut mot ”hem för vård och boende”,

dels att rubrikerna till 3 kap. skall ha följande lydelse,

dels att i rubriken närmast före 3 kap. 3, 10 och 14 §§ uttrycket ”hem för vård eller boende” skall bytas ut mot ”hem för vård och boende”.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

3 kap. Vård i familjehem eller i hem för vård *eller* boende

3 kap. Vård i familjehem eller i hem för vård *och* boende

Definitioner

1 §

Med hem för vård *eller* boende avses ett hem inom socialtjänsten som tar emot enskilda för vård eller behandling i förening med ett boende. Om ett sådant hem drivs av ett bolag, en förening, en samfällighet, en stiftelse eller en enskild individ krävs dessutom att verksamheten bedrivs yrkesmässigt.

Som hem för vård *eller* boende räknas inte sådana särskilda boendeformer som avses i 5 kap. 5 § andra stycket eller 5 kap. 7 § tredje stycket socialtjänstlagen.

Med hem för vård *och* boende avses ett hem inom socialtjänsten som tar emot enskilda för vård eller behandling i förening med ett boende *och som har en föreståndare med lämplig utbildning*. Om ett sådant hem drivs av ett bolag, en förening, en samfällighet, en stiftelse eller en enskild individ krävs dessutom att verksamheten bedrivs yrkesmässigt.

Som hem för vård *och* boende räknas inte sådana särskilda boendeformer som avses i 5 kap. 5 § andra stycket eller 5 kap. 7 § tredje stycket socialtjänstlagen.

2 §

Med familjehem avses ett enskilt hem som på uppdrag av socialnämnden tar emot barn för stadigvarande vård och fostran eller vuxna för vård och omvårdnad *och vars verksamhet inte bedrivs yrkesmässigt*.

Med familjehem avses ett enskilt hem som på uppdrag av socialnämnden tar emot barn för stadigvarande vård och fostran eller vuxna för vård och omvårdnad.

5 kap. Vissa uppgifter för socialnämnden

1 a §

Socialnämnden skall ingå skriftligt avtal med den som på uppdrag av nämnden tar emot ett barn för stadigvarande vård. I avtalet skall villkoren för uppdraget regleras.

1 c §

När socialnämnden beslutat om vård av ett barn skall en behandlingsplan upprättas som beskriver hur målen med vården skall uppnås.

5 §

Socialnämnden skall till länsstyrelsen anmäla, hem för vård och boende samt hem eller strukturerad och kvalificerad öppen verksamhet för vård under delar av dygn, som nämnden bedriver.

8 kap. Vissa bemyndiganden

2 §

Socialstyrelsen får meddela ytterligare föreskrifter om vård i familjehem och i hem för vård eller boende enligt 6 kap. 4 § andra stycket socialtjänstlagen.

Socialstyrelsen får meddela ytterligare föreskrifter om vård i familjehem och i hem för vård och boende enligt 6 kap. 4 § andra stycket socialtjänstlagen, om lämplig utbildning och erfarenhet för personal som utför socialnämndens uppgifter för barn och unga enligt 3 kap. 8 § socialtjänstlagen och om villkor av betydelse för säkerhet och kvalitet i tillståndspliktig verksamhet som riktar sig till barn och unga enligt 7 kap. 6 § socialtjänstlagen.

Remissinstanser till betänkandet Källan till en chans. Nationell handlingsplan för den sociala barn- och ungdomsvården (SOU 2005:81)

Prop. 2006/07:129
Bilaga 3

Remissinstanser som avgivit yttrande:

Justitieombudsmannen, Riksrevisionen, Göta hovrätt, Kammarrätten i Göteborg, Domstolsverket, Rikspolisstyrelsen (RPS), Brottsförebyggande rådet, Brottsoffermyndigheten, Socialstyrelsen, Statens institutionsstyrelse (SiS), Statens Folkhälsoinstitut, Barnombudsmannen (BO), Forskningsrådet för arbetsliv och socialvetenskap (FAS), Länsstyrelsen i Stockholms län, Länsstyrelsen i Västra Götalands län, Länsstyrelsen i Örebro län, Länsstyrelsen i Västmanlands län, Länsstyrelsen i Dalarnas län, Länsstyrelsen Gävleborg, Länsstyrelsen Västernorrlands län, Länsstyrelsen i Norrbottens län, Skolverket, Myndigheten för skolutveckling, Institutionen för socialt arbete vid Stockholms universitet, Institutionen för socialt arbete vid Göteborgs universitet, Ungdomsstyrelsen, Jämställdhetsombudsmannen (JämO), Botkyrka kommun, Haninge kommun, Sollentuna kommun, Stockholm Stad, Upplands-Bro kommun, Uppsala kommun, Eskilstuna kommun, Oxelösunds kommun, Valdemarsviks kommun, Åtvidabergs kommun, Emmaboda kommun, Malmö stad, Sjöbo kommun, Falkenbergs kommun, Västerviks kommun, Kungsbacka kommun, Laholms kommun, Bengtsfors kommun, Grästorps kommun, Göteborgs stad, Tranemo kommun, Skövde kommun, Torsby kommun, Ljusdals kommun, Hallstahammars kommun, Mora kommun, Umeå kommun, Landstinget Sörmland, Region Skåne, Västra Götalandsregionen, Landstinget Dalarna, Landstinget Gävleborg, Rädda Barnen, Riksförbundet BRIS, Sveriges Kommuner och Landsting, SKTF, Akademikerförbundet SSR, Familjevårdens Centralorganisation (FaCO), Familjehemmens Riksförbund, Föreningen för familjecentralers främjande (FFFF), Föreningen Sveriges Socialchefer (FSS), Gryning vård AB, Nätverket mot socialt utanförskap, Organisationen för vuxna adopterade (AFO), Riksförbundet Frivilliga Samhällsarbetare (RFS), Riksförbundet För Familjers Rättigheter (RFFR), Riksförbundet för Förstärkt Familjehemsvård (RFF), Föreningen Samhällets Styvbarn, Vårdförbundet Blekinge (VfB), AB VårLjus.

Övriga remissyttrandena: Riksförbundet Attention, Svensk Förening för Allmänmedicin (SFAM), Skyddsvärnet i Stockholm, Forum för Familjevård (Fff), Förebyggande socionomer, Sveriges Muslimska Råd, RFSL, Länsstyrelsen Kalmar län, Svenska Läkaresällskapet (SLS).

Remissinstanser som inte avgivit yttrande: Karlstad kommun, Timrå kommun, Arjeplogs kommun, Kronobergs läns landsting, Västerbottens läns landsting, Stiftelsen Stora Sköndal, Riksförbundet för enskilda HVB, Riksförbundet ungdom för social hälsa (RUS), Socionomer inom fosterbarnsvården (FSF), svensk förening för barn- och ungdomspsykiatri, Umgängesföräldrarnas Riksförening (UFR).

Sammanfattning av promemorian Barns rätt till information m.m. (S2006/5256/ST)

Prop. 2006/07:129
Bilaga 4

I promemorian lämnas förslag till lagändringar i syfte att stärka barns och ungas rätt till information och att komma till tals i ärenden och mål enligt lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga och socialtjänstlagen (2001:453).

Dels föreslås att det i lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU) skall införas en bestämmelse som tillförsäkrar den unge rätt att erhålla relevant information så långt detta bedöms möjligt. Hänsyn skall därvid tas till den unges vilja med beaktande av hans eller hennes ålder och mognad. Vidare skall socialnämndens ansökan om vård enligt lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU) enligt promemorians förslag innehålla uppgift om lämnande av information samt om den unges inställning. Slutligen föreslås att det i socialtjänstlagen (2001:453, SoL) skall införas en bestämmelse som tillförsäkrar den unge rätt att erhålla relevant information så långt detta bedöms möjligt. Hänsyn skall därvid tas till den unges vilja med beaktande av hans eller hennes ålder och mognad. Det föreligger enligt promemorian inte behov av att i SoL införa någon ny bestämmelse om dokumentation av informationsgivning eller inhämtande av barnets inställning.

Förslag till lag om ändring i lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga

Härigenom föreskrivs att 1 och 4 §§ lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

1 §¹

Insatser inom socialtjänsten för barn och ungdom skall göras i samförstånd med den unge och hans eller hennes vårdnadshavare enligt bestämmelserna i socialtjänstlagen (2001:453). Insatserna skall präglas av respekt för den unges människovärde och integritet.

Den som är under 18 år skall dock beredas vård enligt denna lag, om någon av de situationer som anges i 2 eller 3 § föreligger och det kan antas att behövlig vård inte kan ges den unge med samtycke av den eller dem som har vårdnaden om honom eller henne och, när den unge har fyllt 15 år, av honom eller henne själv.

Vård med stöd av 3 § får även beredas den som har fyllt 18 men inte 20 år, om sådan vård med hänsyn till den unges behov och personliga förhållanden i övrigt är lämpligare än någon annan vård och det kan antas att behövlig vård inte kan ges med den unges samtycke.

Vissa andra åtgärder får vidtas utan samtycke enligt 22 och 24 §§.

Vid beslut enligt denna lag skall vad som är bäst för den unge vara avgörande.

Den unges inställning skall så

Insatser inom socialtjänsten för barn och ungdom skall göras i samförstånd med den unge och hans eller hennes vårdnadshavare enligt bestämmelserna i socialtjänstlagen (2001:453). Insatserna skall präglas av respekt för den unges människovärde och integritet.

Den som är under 18 år skall dock beredas vård enligt denna lag, om någon av de situationer som anges i 2 eller 3 § föreligger och det kan antas att behövlig vård inte kan ges den unge med samtycke av den eller dem som har vårdnaden om honom eller henne och, när den unge har fyllt 15 år, av honom eller henne själv.

Vård med stöd av 3 § får även beredas den som har fyllt 18 men inte 20 år, om sådan vård med hänsyn till den unges behov och personliga förhållanden i övrigt är lämpligare än någon annan vård och det kan antas att behövlig vård inte kan ges med den unges samtycke.

Vissa andra åtgärder får vidtas utan samtycke enligt 22 och 24 §§.

Vid beslut enligt denna lag skall vad som är bäst för den unge vara avgörande.

Den unge skall få relevant infor-

¹ Senaste lydelse 2003:406.

långt möjligt klarläggas. Hänsyn skall tas till den unges vilja med beaktande av hans eller hennes ålder och mognad.

mation och hans eller hennes inställning skall så långt möjligt klarläggas. Hänsyn skall tas till den unges vilja med beaktande av hans eller hennes ålder och mognad.

Prop. 2006/07:129
Bilaga 5

4 §

Beslut om vård med stöd av denna lag meddelas av länsrätten efter ansökan av socialnämnden.

Ansökan skall innehålla en redogörelse för den unges förhållanden, de omständigheter som utgör grund för att den unge behöver beredas vård, tidigare vidtagna åtgärder och den vård som socialnämnden avser att anordna.

Beslut om vård med stöd av denna lag meddelas av länsrätten efter ansökan av socialnämnden.

Ansökan skall innehålla en redogörelse för den unges förhållanden, de omständigheter som utgör grund för att den unge behöver beredas vård, tidigare vidtagna åtgärder och den vård som socialnämnden avser att anordna.

Ansökan skall även innehålla uppgift om lämnande av information och den unges inställning enligt 1 § sjätte stycket.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2007.

Härigenom föreskrivs att 3 kap. 5 § socialtjänstlagen (2001:453) skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

3 kap.
5 §

Socialnämndens insatser för den enskilde skall utformas och genomföras tillsammans med honom eller henne och vid behov i samverkan med andra samhällsorgan och med organisationer och andra föreningar.

När en åtgärd rör ett barn skall *barnets* inställning så långt det är möjligt klarläggas. Hänsyn skall tas till barnets vilja med beaktande av dess ålder och mognad.

Socialnämndens insatser för den enskilde skall utformas och genomföras tillsammans med honom eller henne och vid behov i samverkan med andra samhällsorgan och med organisationer och andra föreningar.

När en åtgärd rör ett barn skall *barnet få relevant information och hans eller hennes* inställning så långt det är möjligt klarläggas. Hänsyn skall tas till barnets vilja med beaktande av dess ålder och mognad.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2007.

Departementspromemorian Barns rätt till information
m.m. (S2006/5256/ST),

Departementspromemorian Bevarande av
dokumentation vid vissa placeringar av barn
(S2006/5257/ST)

Skrivelse från Statens institutionsstyrelse
(S2006/5143/ST).

Riksdagens ombudsmän (JO), Riksrevisionen, Hovrätten för Västra Sverige, Kamrarrätten i Stockholm, Länsrätten i Uppsala, Länsrätten i Göteborg, Domstolsverket, Kriminalvården, Socialstyrelsen, Statens institutionsstyrelse, Barnombudsmannen, Ungdomsstyrelsen, Umeå universitet Institutionen för socialt arbete, Örebro universitet Institutionen för socialt arbete, Länsstyrelsen i Skåne län, Länsstyrelsen i Jönköping, Länsstyrelsen i Värmland, Länsstyrelsen i Västerbotten, Riksarkivet, Borgholms kommun, Heby kommun, Helsingborgs kommun, Härryda kommun, Jokkmokks kommun, Järfälla kommun, Kristianstads kommun, Landskrona kommun, Luleå kommun, Malmö kommun, Malungs kommun, Nacka kommun, Nordanstig kommun, Norrköpings kommun, Stenungssunds kommun, Stockholm kommun, Vårgårda kommun, Åmåls kommun, Åre kommun, Älmhults kommun, Uppsala läns landsting, Blekinge läns landsting, Norrbottens läns landsting, Riksförbundet BRIS, Rädda Barnen, Sveriges Kommuner och Landsting, SKTF, Akademikerförbundet SSR, Föreningen Sveriges Socialchefer, Gryning Vård AB, Riksförbundet för enskilda HVB, Vår ljus AB, Familjehemmens Centralorganisation, FaCo, Familjehemmens Riksförening, FR, Samhällets styvbarn, Sveriges advokatsamfund, Sveriges Mansjourers Riksförbund, Nätverket mot fattigdom och social utestängning.

Lagförslag ur Socialstyrelsens rapport Vissa frågor om överförande, bevarande och gallring av dokumentation enligt SoL och LSS (S2006/1858/ST)

Prop. 2006/07:129
Bilaga 7

Förslag till lag om ändring i lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade

dels att nuvarande 23 b § och 23 c § skall betecknas 23 d § respektive 23 e §,

dels att 23 a § skall ha följande lydelse,

dels att det i lagen införs två nya paragrafer, 23 b § och 23 c §, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

23 a §

Bestämmelserna i 21 a och 21 b §§ gäller i tillämpliga delar i enskild verksamhet. Dokumentationen skall bevaras så länge den kan antas ha betydelse för åtgärder i verksamheten.

Bestämmelserna i 21 a och 21 b §§ gäller i tillämpliga delar i enskild verksamhet. *Anteckningar och andra uppgifter i en personakt i verksamheten skall gallras två år efter det att sista anteckningen gjordes i akten.*

Uppgifter i en sammanställning som avses i lagen (2001:454) om behandling av personuppgifter inom socialtjänsten skall gallras när uppgifterna om samma person gallras i verksamheten enligt första stycket.

Gallringen skall vara avslutad senast kalenderåret efter det att gallringsskyldigheten inträdde.

23 b §

Handlingar i en personakt i sådan enskild verksamhet som tillhandahåller insatser som avses i 9 § 8 skall när gallringsskyldigheten enligt 23 a § första stycket inträder lämnas till den nämnd som fattat beslut om insatsen.

Vidare skall när gallringsskyldigheten inträder handlingar beträffande ett representativt urval av personer lämnas från en enskild

*verksamhet till den nämnd som
fattat beslut om insatsen.*

Prop. 2006/07:129
Bilaga 7

23 c §

*En nämnd som fattat beslut om
insats som genomförs i en enskild
verksamhet får träffa avtal med den
som bedriver verksamheten om att
handlingar skall lämnas till nämnden
när gallringsskyldigheten enligt
23 a § första stycket inträder.
Som villkor för överlämnande av
handlingarna skall gälla att hinder
inte föreligger enligt 29 §.*

-
1. Denna lag träder i kraft den xx.
 2. Gallring med stöd av bestämmelserna i 23 a § får göras tidigast den xx.
 3. Bestämmelserna i 23 b § tillämpas inte om sista anteckningen i den personakt till vilken handlingarna hör har gjorts före ikraftträdandet av denna lag.

Härigenom föreskrivs i fråga om socialtjänstlagen (2001:453)
dels att 7 kap. 3 § skall ha följande lydelse,
dels att det i lagen skall införas två nya paragrafer, 7 kap 3 a och
3 b §§, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

7 kap.

3 §

Bestämmelserna i 11 kap 5 och 6 §§ gäller i tillämpliga delar i enskild verksamhet som står under länsstyrelsens tillsyn enligt denna lag. Dokumentationen skall bevaras så länge den kan antas ha betydelse för åtgärder i verksamheten.

Bestämmelserna i 11 kap. 5 och 6 §§ gäller i tillämpliga delar i enskild verksamhet som står under länsstyrelsens tillsyn enligt denna lag. *Anteckningar och andra uppgifter i en personakt i sådan enskild verksamhet skall gallras två år efter det att sista anteckningen gjordes i akten.*

Uppgifter i en sammanställning som avses i lagen (2001:454) om behandling av personuppgifter inom socialtjänsten skall gallras när uppgifterna om samma person gallras i verksamheten enligt första stycket.

Gallringen skall vara avslutad senast kalenderåret efter det att gallringskyldigheten inträdde.

3 a §

Handlingar i en personakt som avser ett barn som har placerats i ett hem för vård eller boende för vilket tillstånd krävs enligt 7 kap. 1 § första stycket 1 skall när gallringskyldighet enligt 3 § första stycket inträder lämnas till den socialnämnd som fattat beslut om placeringen.

Vidare skall när gallringskyldigheten inträder handlingar beträffande ett representativt urval av personer lämnas från en enskild verksamhet som står under länsstyrelsens tillsyn enligt denna lag till den socialnämnd som fattat beslut om stödinsatsen, vården eller behandlingen.

3 b §

Prop. 2006/07:129

Bilaga 7

En socialnämnd som fattat beslut om stödinsatser, vård eller behandling som genomförs i en enskild verksamhet som står under länsstyrelsens tillsyn enligt denna lag får träffa avtal med den som bedriver verksamheten om att handlingar skall lämnas till nämnden när gallringsskyldigheten enligt 3 § första stycket inträder. Som villkor för överlämnande av handlingarna skall gälla att hinder inte föreligger enligt 15 kap 1 §.

-
1. Denna lag träder i kraft den xx.
 2. Gallring med stöd av bestämmelserna i 7 kap. 3 § får göras tidigast den xx.
 3. Bestämmelserna i 7 kap. 3 a § tillämpas inte om sista anteckningen i den personakt till vilken handlingarna hör har gjorts före ikraftträdandet av denna lag.

Härigenom föreskrivs i fråga om förordningen (1993:1090) om stöd och service till vissa funktionshindrade

dels att de nuvarande paragraferna 12–14 §§ skall betecknas 13–15 §§,

dels att den nuvarande rubriken Gallring skall lyda Gallring i kommuner och landsting,

dels att det skal införas en ny paragraf, 12 §, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

12 §

Handlingar som avses i 23 b § andra stycket lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade skall, när det gäller personer födda den femte, femtonde och tjugofemte i varje månad, när gallringsskyldigheten inträder lämnas från en enskild verksamhet till den nämnd som fattat beslut om insatsen.

Denna förordning träder i kraft den xx.

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade

dels att nuvarande 23 b § och 23 c § skall betecknas 23 d § respektive 23 e §,

dels att 23 a § skall ha följande lydelse,

dels att det i lagen införs två nya paragrafer, 23 b § och 23 c §, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

4 kap.

Gallring

6 §

Handlingar som avses i 7 kap. 3 a § andra stycket socialtjänstlagen (2001:453) skall, när det gäller personer födda den femte, femtonde och tjugofemte i varje månad, lämnas från en enskild verksamhet som står under länsstyrelsens tillsyn enligt nämnda lag till den socialnämnd som fattat beslut om stödinsatsen, vården eller behandlingen.

Denna förordning träder i kraft den xx.

Remissinstanser till Socialstyrelsens rapport Vissa frågor om överförande, bevarande och gallring av dokumentation enligt SoL och LSS (S2006/1858/ST)

Prop. 2006/07:129
Bilaga 8

Remissinstanser som avgivit remissyttrande: Riksdagens ombudsmän (JO), Riksrevisionen, Hovrätten för Västra Sverige, Kammarrätten i Stockholm, Länsrätten i Uppsala län, Länsrätten i Göteborg län, Socialstyrelsen, Statens institutionsstyrelse, Barnombudsmannen, Ungdomsstyrelsen, Länsstyrelsen i Jönköpings län, Länsstyrelsen i Värmlands län, Länsstyrelsen i Västerbottens län, Riksarkivet, Borgholms kommun, Helsingborgs kommun, Järfälla kommun, Landskrona kommun, Luleå kommun, Malmö kommun, Norrköpings kommun, Stockholm kommun, Åmål kommun, Åre kommun, Uppsala läns landsting, Rädda Barnen, Sveriges Kommuner och Landsting, Akademikerförbundet SSR, Gryning Vård AB, Handikappombudsmannen, Handikappförbundens samarbetsorgan (HSO), Schizofreniförbundet, Riksrevisionen, Helsingborgs kommun, Kristianstads kommun, Åmåls kommun, Schizofreniförbundet, Hovrätten för Västra Sverige, Länsrätten i Göteborg län, Statens institutionsstyrelse, Barnombudsmannen, Länsstyrelsen i Västerbottens län, Borgholms kommun, Helsingborgs kommun, Landskrona kommun, Luleå kommun, Malmö kommun, Åre kommun, Uppsala läns landsting, Rädda Barnen, Sveriges Kommuner och Landsting, Akademikerförbundet SSR, Handikappombudsmannen, Umeå universitet, Örebro universitet, Länsstyrelsen i Skåne län, Heby kommun, Härryda kommun, Jokkmokks kommun, Kristianstads kommun, Malungs kommun, Nacka kommun, Nordanstig kommun, Stenungssunds kommun, Vårgårda kommun, Älmhults kommun, Blekinge läns landsting, Norrbottens läns landsting, Riksförbundet BRIS, SKTF, Föreningen Sveriges Socialchefer, Riksförbundet för enskilda HVB, Vårlyjus AB, Familjehemmens Centralorganisation, FaCo, Familjehemmens Riksförening, FR, Samhällets styvbarn, De handikappades riksförbund (DHR), Synskadades Riksförbund (SRF), Riksförbundet för Utvecklingsstörda Barn, Ungdomar och Vuxna (FUB), Intressegruppen för assistansberättigade (IfA), Brukarkooperativet JAG, Stockholmskooperativet för Independent Living (STIL), Arkivnämnden för Västra Götalandsregionen och Göteborgs stad.

Lagförslag ur promemorian Bevarande av dokumentation vid vissa placeringar av barn (S2006/5257/ST)

Prop. 2006/07:129
Bilaga 9

Förslag till lag om ändring i socialtjänstlagen (2001:453)

Häriigenom föreskrivs i fråga om socialtjänstlagen (2001:453) att 7 kap. 3 § och 12 kap. 2 § skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

7 kap.

3 §

Bestämmelserna i 11 kap. 5 och 6 §§ gäller i tillämpliga delar i enskild verksamhet som står under länsstyrelsens tillsyn enligt denna lag. Dokumentationen skall bevaras så länge den kan antas ha betydelse för åtgärder i verksamheten.

Bestämmelserna i 11 kap. 5 och 6 §§ gäller i tillämpliga delar i enskild verksamhet som står under länsstyrelsens tillsyn enligt denna lag. Dokumentationen skall bevaras så länge den kan antas ha betydelse för åtgärder i verksamheten. Efter denna tid skall dock handlingar som kommit in eller har upprättats i samband med att ett barn har placerats eller tagits emot:

1. i ett hem för vård eller boende, eller
2. i sådant boende som avses i 5 kap. 7 tredje stycket bevaras genom att överlämnas till socialnämnden.

12 kap.

2 §¹

Följande handlingar får inte gallras med stöd av bestämmelserna i 1 § första stycket:

1. handlingar som kommit in eller upprättats i samband med utredning om faderskap eller föräldraskap enligt 1 kap. 9 § föräldrabalken,
2. handlingar som kommit in eller upprättats i samband med utredning om adoption,
3. handlingar som kommit in eller upprättats i samband med att

Följande handlingar får inte gallras med stöd av bestämmelserna i 1 § första stycket:

1. handlingar som kommit in eller upprättats i samband med utredning om faderskap eller föräldraskap enligt 1 kap. 9 § föräldrabalken,
2. handlingar som kommit in eller upprättats i samband med utredning om adoption,
3. handlingar som kommit in eller upprättats i samband med att

¹ Senaste lydelse 2005:452.

ett barn har placerats eller tagits emot i ett hem för vård eller boende, i ett familjehem eller i ett annat enskilt hem som inte tillhör någon av föräldrarna eller någon annan som har vårdnaden om barnet.

ett barn har placerats eller tagits emot i ett hem för vård eller boende, i ett familjehem, *i sådant boende som avses i 5 kap. 7 § tredje stycket* eller i ett annat enskilt hem som inte tillhör någon av föräldrarna eller någon annan som har vårdnaden om barnet.

Avtal enligt 6 kap. 6 §, 14 a § andra stycket eller 15 a § andra stycket föräldrabalken som godkänts av socialnämnden får inte gallras förrän barnet fyllt arton år.

Handlingar skall vidare undantas från gallring enligt bestämmelserna i 1 § av hänsyn till forskningens behov i ett representativt urval av kommuner och i övriga kommuner beträffande ett representativt urval av personer.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2007.

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade att 23 a § skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

23 a §

Bestämmelserna i 21 a och 21 b §§ gäller i tillämpliga delar i enskild verksamhet. Dokumentationen skall bevaras så länge den kan antas ha betydelse för åtgärder i verksamheten.

Bestämmelserna i 21 a och 21 b §§ gäller i tillämpliga delar i enskild verksamhet. Dokumentationen skall bevaras så länge den kan antas ha betydelse för åtgärder i verksamheten. *Efter denna tid skall dock handlingar som kommit in eller har upprättats i samband med att ett barn har placerats eller tagits emot i bostad med särskild service för barn som behöver bo utanför föräldrahemmet bevaras genom att överlämnas till den eller de nämnder som avses i 22 §.*

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2007.

Förslag till lag om ändring i lagen (1990:52) med särskilda
bestämmelser om vård av unga

Härigenom föreskrivs att 11, 12 och 17 a §§ lagen (1990:52) med
särskilda bestämmelser om vård av unga skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

11 §¹

Socialnämnden bestämmer hur
vården av den unge skall ordnas
och var han eller hon skall vistas
under vårdtiden.

Socialnämnden bestämmer hur
vården av den unge skall ordnas
och var han eller hon skall vistas
under vårdtiden *om annat inte
följer av 12 §.*

Nämnden får medge att den unge vistas i sitt eget hem, om detta kan
antas vara bäst ägnat att främja vården av honom eller henne. Vård med
stöd av denna lag skall dock alltid inledas utanför den unges eget hem.

Om nämndens beslut enligt första eller andra stycket inte kan avvaktas,
får ordföranden eller någon annan ledamot som nämnden har förordnat
besluta i frågan. Beslutet skall anmälas vid nämndens nästa
sammanträde.

Nämnden eller den åt vilken nämnden har uppdragit vården skall ha
uppsikt över den unge och, i den utsträckning det behövs för att
genomföra vården, bestämma om hans eller hennes personliga
förhållanden.

Nämnden har under vårdtiden samma ansvar som vårdnadshavaren för
att den unges grundläggande rättigheter enligt 6 kap. 1 § föräldrabalken
tillgodoses.

12 §²

För vård av unga som på någon grund som anges i 3 § behöver stå
under särskilt noggrann tillsyn skall det finnas särskilda ungdomshem.

Om socialnämnden har beslutat
att den unge skall vistas i ett hem
som avses i första stycket skall
Statens institutionsstyrelse anvisa
plats i ett sådant hem.

Om socialnämnden har beslutat
att den unge skall vistas i ett hem
som avses i första stycket skall
Statens institutionsstyrelse anvisa
plats i ett sådant hem. *För den som
vårdas i ett sådant hem beslutar
Statens institutionsstyrelse om
tillfällig vistelse i ett annat sådant
hem i samband med transport av
den unge.*

¹ Senaste lydelse 2003:406.

² Senaste lydelse 2005:468.

Får någon som tillhör hälso- och sjukvårdspersonalen och är verksam vid ett särskilt ungdomshem kännedom om att den unge har en sådan smittsam sjukdom som enligt 1 kap. 3 § andra stycket smittskyddslagen (2004:168) utgör allmänfarlig sjukdom, skall Statens institutionsstyrelse underrättas, om det inte står klart att det inte finns risk för smittspridning.

17 a §³

Den intagne är, om inte annat föränleds av medicinska eller liknande skäl, skyldig att efter uppmaning *vid ankomsten till hemmet samt i samband med vistelse utanför hemmet* lämna blod-, urin- eller utandningsprov för kontroll av om han eller hon är påverkad av narkotika, alkoholhaltiga drycker, andra berusningsmedel, sådana medel som avses i 1 § lagen (1991:1969) om förbud mot vissa dopningsmedel eller sådana medel som omfattas av lagen (1999:42) om förbud mot vissa hälsofarliga varor, om det kan misstänkas att den intagne är påverkad av något sådant medel.

Den intagne är, om inte annat föränleds av medicinska eller liknande skäl, skyldig att efter uppmaning lämna blod-, urin- eller utandningsprov för kontroll av om han eller hon är påverkad av narkotika, alkoholhaltiga drycker, andra berusningsmedel, sådana medel som avses i 1 § lagen (1991:1969) om förbud mot vissa dopningsmedel eller sådana medel som omfattas av lagen (1999:42) om förbud mot vissa hälsofarliga varor, om det kan misstänkas att den intagne är påverkad av något sådant medel.

Denna lag träder i kraft den xx 2007.

³ Senaste lydelse 2001:466

Härigenom föreskrivs att 13 och 18 a §§ lagen (1998:603) om verkställighet av sluten ungdomsvård skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

13 §⁴

Den dömden får hindras att lämna det särskilda ungdomshemmet och i övrigt underkastas den begränsning av rörelsefriheten som är nödvändig för att verkställigheten skall kunna genomföras. Den dömden får också hindras att disponera sitt pass. Den dömdes rörelsefrihet får även inskränkas, när det behövs av hänsyn till andra intagnas eller personalens säkerhet.

Den dömden får hindras att lämna det särskilda ungdomshemmet och i övrigt underkastas den begränsning av rörelsefriheten som är nödvändig för att verkställigheten skall kunna genomföras. Den dömden får också hindras att disponera sitt pass. Den dömdes rörelsefrihet får även inskränkas, när det behövs av hänsyn till andra intagnas eller personalens säkerhet. *I anslutning till dygnsvilan får den dömden hållas inlåst i sitt bostadsrum eller i en bostadsenhet.*

18 a §⁵

Den dömden är, om inte annat föranleds av medicinska eller liknande skäl, skyldig att efter uppmaning vid ankomsten till det särskilda ungdomshemmet samt i samband med vistelse utanför hemmet enligt 18 § lämna blod-, urin- eller utandningsprov för kontroll av om han eller hon är påverkad av narkotika, alkoholhaltiga drycker, andra berusningsmedel, sådana medel som avses i 1 § lagen (1991:1969) om förbud mot vissa dopningsmedel eller sådana medel som omfattas av lagen (1999:42) om förbud mot vissa hälsofarliga varor, om det kan misstänkas att den dömden är påverkad av något sådant medel.

Den dömden är, om inte annat föranleds av medicinska eller liknande skäl, skyldig att efter uppmaning lämna blod-, urin- eller utandningsprov för kontroll av om han eller hon är påverkad av narkotika, alkoholhaltiga drycker, andra berusningsmedel, sådana medel som avses i 1 § lagen (1991:1969) om förbud mot vissa dopningsmedel eller sådana medel som omfattas av lagen (1999:42) om förbud mot vissa hälsofarliga varor, om det kan misstänkas att den intagne är påverkad av något sådant medel.

Denna lag träder i kraft den xx 2007.

⁴ Senaste lydelse 2005:658

⁵ Senaste lydelse 2001:480

Härigenom föreskrivs att 3 kap. 14 § socialtjänstförordningen (2001:937) skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

3 kap.

14 §⁶

När behovet av vård i hemmet har upphört skall den som vårdas skrivas ut. Statens institutionsstyrelse beslutar om utskrivning. För den som vårdas enligt socialtjänstlagen (2001:453) skall utskrivning ske tidigare om den enskilde eller dennes vårdnadshavare begär det. Detsamma gäller om den enskilde har förvaltare enligt 11 kap. 7 § föräldrabalken och angelägenheten omfattas av dennes uppdrag, om förvaltaren begär det.

Om den enskilde vårdas med stöd av lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga får han eller hon inte skrivas ut om inte socialnämnden har begärt eller medgivit det. Om utskrivning från vård med stöd av lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall föreskrivs i den lagen.

Om den enskilde vårdas med stöd av lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga får han eller hon inte skrivas ut om inte socialnämnden har begärt eller medgivit det *och det inte heller är fråga om en sådan tillfällig vistelse som anges i 12 § andra stycket nämnda lag.* Om utskrivning från vård med stöd av lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall föreskrivs i den lagen.

Särskilda regler om fastställande av slutdag för verkställighet av slutna ungdomsvård finns i lagen (1998:603) om verkställighet av slutna ungdomsvård.

Denna förordning träder i kraft den xx 2007.

⁶ Senaste lydelse 2005:473

Sammanfattning av delbetänkandet SOU 2006:57 En bättre tillsyn av missbrukarvården i för denna proposition relevanta delar.

Prop. 2006/07:129
Bilaga 11

Utredningens uppdrag är att se över och överväga förändringar i organisationen av och ansvarsfördelningen för den statliga tillsynen inom socialtjänstens område. Utgångspunkten är att tillsynsansvaret skall stärkas och göras tydligare, att tillsynsfunktionens sårbarhet skall minska samt att tillsynen skall fungera samordnat, strukturerat och effektivt med ett tydligt jämställdhetsperspektiv. Enligt de tilläggsdirektiv som behandlas i detta delbetänkande skall utredaren analysera behovet av förstärkt tillsyn över socialnämndens ställningstagande att inte ansöka om tvångsvård för personer med missbruk, i syfte att säkerställa att ansökan om tvångsvård av personer med missbruk sker när det behövs och att rättstillämpningen som avser sådan tvångsvård skall bli enhetlig. När det gäller "socialnämndens ställningstagande att inte ansöka om tvångsvård då det föreligger missbruk" har utredningen utgått från det problem som direktiven anger dvs. att socialtjänsten inte vidtar de åtgärder som måste anses påkallade med hänsyn till missbruket, t.ex. att inleda utredning enligt lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall (LVM) eller lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU). Utredningens analys avser därför behovet av förstärkt tillsyn av socialtjänstens arbete när det gäller vuxna personer med missbruk för att säkerställa att LVM/LVU, som är en tvingande lagstiftning, följs. En i realiteten viktig fråga när det gäller att förbättra situationen för personer med missbruk är, enligt utredningens mening, hur man kan påverka kommunerna att vidta åtgärder innan förutsättningarna för LVM/LVU är uppfyllda. Detta är visserligen en del av utredningens huvuduppdrag men ryms även inom tilläggsuppdragets förutsättningar. Inte heller kan tvångsvård ses isolerat från övrig missbrukarvård. Insatser för att bryta missbruk måste vidtas i ett mycket tidigare skede än när tvångsvård kan ske. Utredningen behandlar därför i detta delbetänkande tillsynen över socialtjänstens arbete med personer med missbruk i ett bredare perspektiv än vad LVM/LVU reglerar.

När det gäller tvångsvård av personer med missbruk finns det särskilda skäl för en mer omfattande tillsyn av enskilda ärenden än på andra områden inom socialtjänsten. Tillsyn av enskilda ärenden är en garanti för likabehandling och rättssäkerhet på ett område med "icke-beslut" som i flertalet fall inte kan överklagas. För att markera att tillsynen skall ha fokus på pågående ärenden och således inte begränsas till granskning av ärenden i efterhand, föreslår utredningen att länsstyrelsernas tillsynsuppdrag avseende tvångsvård enligt LVM och LVU förtydligas genom ett tillägg i Socialtjänstlagen.

Förslag till lag om ändring i socialtjänstlagen (2001:453)

Härigenom föreskrivs i fråga om socialtjänstlagen (2001:453) att 13 kap. 2 § skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

13 kap.

2 §

Länsstyrelsen har tillsyn över den socialtjänst som kommunerna inom länet svarar för.

Länsstyrelsen skall därvid

– följa socialnämndernas tillämpning av denna lag,

– informera och ge råd till allmänheten i frågor som rör socialtjänsten,

– biträda socialnämnderna med råd i deras verksamhet,

– främja samverkan på socialtjänstens område mellan kommunerna och andra samhällsorgan,

– verka för att kommunerna planerar för att kunna tillgodose framtida behov av bistånd i form av hemtjänst samt sådant boende som avses i 5 kap. 5 § andra stycket och 5 kap. 7 § tredje stycket,

– även i övrigt se till att socialnämnderna fullgör sina uppgifter på ett ändamålsenligt sätt.

Länsstyrelsen skall därvid

– följa socialnämndernas tillämpning av denna lag,

– informera och ge råd till allmänheten i frågor som rör socialtjänsten,

– biträda socialnämnderna med råd i deras verksamhet,

– främja samverkan på socialtjänstens område mellan kommunerna och andra samhällsorgan,

– verka för att kommunerna planerar för att kunna tillgodose framtida behov av bistånd i form av hemtjänst samt sådant boende som avses i 5 kap. 5 § andra stycket och 5 kap. 7 § tredje stycket,

– *kontrollera efterlevnaden av lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall och lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga,*

– även i övrigt se till att socialnämnderna fullgör sina uppgifter på ett ändamålsenligt sätt.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2007.

Remissinstanser till delbetänkandet En bättre tillsyn av missbruksvården (SOU 2006:57)

Prop. 2006/07:129
Bilaga 13

Justitieombudsmannen, Riksrevisionen, Domstolsverket, Kammarrätten i Göteborg, Länsrätten i Stockholms län, Länsrätten i Göteborg, Länsrätten i Jönköpings län, Rikspolisstyrelsen, Kriminalvårdsstyrelsen, Brottsförebyggande Rådet, Statens Folkhälsoinstitut, Statskontoret, Socialstyrelsen, Statens institutionsstyrelse, Ungdomsstyrelsen, Barnombudsmannen, Länsstyrelsen i Stockholms län, Länsstyrelsen i Uppsala län, Länsstyrelsen i Södermanlands län, Länsstyrelsen i Östergötlands län, Länsstyrelsen i Jönköpings län, Länsstyrelsen i Kronobergs län, Länsstyrelsen i Kalmar län, Länsstyrelsen i Gotlands län, Länsstyrelsen i Blekinge län, Länsstyrelsen i Skåne län, Länsstyrelsen i Hallands län, Länsstyrelsen i Västra Götalands län, Länsstyrelsen i Värmlands län, Länsstyrelsen i Örebro län, Länsstyrelsen i Västmanlands län, Länsstyrelsen i Dalarnas län, Länsstyrelsen i Gävleborgs län, Länsstyrelsen i Västernorrlands län, Länsstyrelsen i Jämtlands län, Länsstyrelsen i Västerbottens län, Länsstyrelsen i Norrbottens län, Centrum för socialvetenskaplig alkohol- och drogforskning (SORAD), Stockholms universitet, Göteborgs kommun, Malmö kommun, Stockholms kommun, Huddinge kommun, Järfälla kommun, Södertälje kommun, Tyresö kommun, Kungsbacka kommun, Uppsala kommun, Umeå kommun, Höganäs kommun, Kungsör kommun, Stenungsunds kommun, Vänersborgs kommun, Knivsta kommun, Lycksele kommun, Nordmalings kommun, Strömsunds kommun, Övertorneå kommun, Markaryds kommun, Oskarshamns kommun, Värnamo kommun, Finspångs kommun, Arvika kommun, Piteå kommun, Landskrona kommun, Söderhamns kommun, Båstads kommun, Hedemora kommun, Högsby kommun, Stockholms läns landsting, Västra Götalands läns landsting, Skåne läns landsting, Västernorrlands läns landsting, Sveriges Kommuner och Landsting, Alkoholkommittén, Mobilisering mot narkotika, Föreningen Sveriges socialchefer, Nätverket mot socialt utanförskap, Verdandi, Kvinnoorganisationernas samarbetsråd i alkohol- och narkotikafrågor (KSAN), Riksförbundet Narkotikafritt Samhälle (RNS), Föräldraföreningen Mot Narkotika (FMN), Centralförbundet för Alkohol- och Narkotikaupplysning (CAN), Riksförbundet för hjälp åt narkotika- och läkemedelsberoende (RFHL), Svenska Narkomanvårdsförbundet, Rädda Barnen.

Förslag till lag om ändring i socialtjänstlagen (2001:453)

Härigenom föreskrivs att 11 kap. 3 § socialtjänstlagen (2001:453) skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

11 kap

3 §

När ett barn behöver vårdas i ett *annat hem än det egna* skall en plan upprättas för den vård som socialnämnden avser att anordna. Planen skall även uppta åtgärder och insatser som andra huvudmän har ansvar för.

När någon behöver vårdas i ett *hem för vård eller boende eller i ett familjehem* skall en plan upprättas för den vård som socialnämnden avser att anordna. Planen skall även uppta åtgärder och insatser som andra huvudmän har ansvar för.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2007.

Remissinstanser till promemorian Ändring i socialtjänstlagen (2001:453)

Prop. 2006/07:129
Bilaga 15

Kammarrätten i Sundsvall, Länsrätten i Uppsala län, Kriminalvårdsstyrelsen, Socialstyrelsen, Statens institutionsstyrelse, Länsstyrelsen i Stockholms län, Länsstyrelsen i Hallands län, Länsstyrelsen i Väster-norrlands län, Haninge kommun, Norrköpings kommun, Jönköpings kommun, Helsingborgs kommun, Mölndals kommun, Karlstad kommun, Sala kommun, Mora kommun, Strömsunds kommun, Luleå kommun, Landstinget i Värmlands län, Sveriges Kommuner och Landsting, Föreningen Sveriges socialchefer, Sveriges narkomanvårdsförbund.

Förslag till lag om ändring i sekretesslagen (1980:100)

Härigenom föreskrivs att 7 kap. 4 § sekretesslagen (1980:100)¹ skall ha följande lydelse.

Lydelse enligt prop. 2006/07:108 Föreslagen lydelse

7 kap.
4 §²

Sekretess gäller inom socialtjänsten för uppgift om enskilds personliga förhållanden, om det inte står klart att uppgiften kan röjas utan att den enskilde eller någon honom eller henne närstående lider men. Sekretessen gäller dock inte beslut om omhändertagande, beslut om vård utan samtycke eller beslut om slutna ungdomsvård. Utan hinder av sekretessen får uppgift lämnas till enskild som uppnått myndig ålder om förhållanden av betydelse för att denne skall få vetskap om vilka hans eller hennes biologiska föräldrar är.

Inom kommunal familjerådgivning gäller sekretess för uppgift som enskild har lämnat i förtroende eller som har inhämtats i samband med rådgivningen.

Med socialtjänst förstås verksamhet enligt lagstiftningen om socialtjänst och den särskilda lagstiftningen om vård av unga och av missbrukare utan samtycke samt verksamhet som i annat fall enligt lag handhas av socialnämnd eller av Statens institutionsstyrelse. Till socialtjänst räknas också verksamhet hos annan myndighet som innefattar omprövning av socialnämnds beslut eller särskild tillsyn över nämndens verksamhet, verksamhet hos kommunal invandrarbyrå samt verksamhet enligt lagen (2007:000) om utredningar avseende barn som har avlidit i anledning av brott m.m. Med socialtjänst jämställs ärenden om bistånd åt asylsökande och andra utlänningar, ärenden om introduktionsersättning för flyktingar och vissa andra utlänningar, ärenden om tillstånd till parkering för rörelsehindrade, ärenden om allmän omvårdnad hos nämnd med uppgift att bedriva patientnämndsverksamhet samt verksamhet enligt lagstiftningen om stöd och service till vissa funktionshindrade.

Sekretess gäller i verksamhet som avser omhändertagande av personakt enligt 7 kap. 5 § socialtjänstlagen (2001:453) eller 23 c § lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade för uppgift om enskilds personliga förhållanden. Utan hinder av sekretessen får uppgift i verksamhet som avses i 7 kap. 5 § socialtjänstlagen lämnas till socialnämnd och uppgift i verksamhet

Sekretess gäller i verksamhet som avser omhändertagande av personakt enligt 7 kap. 5 § socialtjänstlagen (2001:453) eller 23 d § lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade för uppgift om enskilds personliga förhållanden. Utan hinder av sekretessen får uppgift i verksamhet som avses i 7 kap. 5 § socialtjänstlagen lämnas till socialnämnd och uppgift i verksamhet

¹ Lagen omtryckt 1992:1474.

² Senaste lydelse 2005:127.

som avses i 23 c § lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade lämnas till nämnd som avses i 22 § samma lag, om uppgiften behövs för handläggning av ärende eller genomförande av beslut om stödinsatser, vård eller behandling och det är av synnerlig vikt att uppgiften lämnas.

som avses i 23 d § lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade lämnas till nämnd som avses i 22 § samma lag, om uppgiften behövs för handläggning av ärende eller genomförande av beslut om stödinsatser, vård eller behandling och det är av synnerlig vikt att uppgiften lämnas.

I fråga om uppgift i allmän handling gäller sekretessen i högst sjuttio år.

Sekretess enligt första stycket gäller inte

1. beslut i ärenden om ansvar eller behörighet för personal inom kommunal hälso- och sjukvård, eller
2. beslut i fråga om omhändertagande eller återlämnande av personakt.

Beträffande anmälan i ärende om ansvar eller behörighet för personal inom kommunal hälso- och sjukvård gäller sekretess om det kan antas att den som uppgiften rör eller någon honom eller henne närstående lider betydande men om uppgiften röjs.

Denna lag träder i kraft den 1 april 2008.

Härigenom föreskrivs att 1, 4, 11, 17 a, och 24 §§ lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

1 §¹

Insatser inom socialtjänsten för barn och ungdom skall göras i samförstånd med den unge och hans eller hennes vårdnadshavare enligt bestämmelserna i socialtjänstlagen (2001:453). Insatserna skall präglas av respekt för den unges människovärde och integritet.

Den som är under 18 år skall dock beredas vård enligt denna lag, om någon av de situationer som anges i 2 eller 3 § föreligger och det kan antas att behövlig vård inte kan ges den unge med samtycke av den eller dem som har vårdnaden om honom eller henne och, när den unge har fyllt 15 år, av honom eller henne själv.

Vård med stöd av 3 § får även beredas den som har fyllt 18 men inte 20 år, om sådan vård med hänsyn till den unges behov och personliga förhållanden i övrigt är lämpligare än någon annan vård och det kan antas att behövlig vård inte kan ges med den unges samtycke.

Vissa andra åtgärder får vidtas utan samtycke enligt 22 och 24 §§.

Vid beslut enligt denna lag skall vad som är bäst för den unge vara avgörande.

Den unges inställning skall så långt möjligt klarläggas. Hänsyn skall tas till den unges vilja med beaktande av hans eller hennes ålder och mognad.

Den unge skall få relevant information och hans eller hennes inställning skall så långt möjligt klarläggas. Hänsyn skall tas till den unges vilja med beaktande av hans eller hennes ålder och mognad.

4 §

Beslut om vård med stöd av denna lag meddelas av länsrätten efter ansökan av socialnämnden.

Ansökan skall innehålla en redogörelse för den unges förhållanden, de omständigheter som utgör grund för att den unge behöver beredas vård, tidigare vidtagna åtgärder och den vård som socialnämnden avser att anordna.

Beslut om vård med stöd av denna lag meddelas av länsrätten efter ansökan av socialnämnden.

Ansökan skall innehålla en redogörelse för

- den unges förhållanden,
- de omständigheter som utgör grund för att den unge behöver beredas vård,
- tidigare vidtagna åtgärder,
- den vård som socialnämnden avser att anordna,
- *hur relevant information lämnats till den unge,*
- *vilket slags relevant informa-*

¹ Senaste lydelse 2003:406.

11 §²

Socialnämnden bestämmer hur vården av den unge skall ordnas och var han eller hon skall vistas under vårdtiden.

Socialnämnden bestämmer hur vården av den unge skall ordnas och var han eller hon skall vistas under vårdtiden. *I fråga om den som vårdas i ett hem som avses i 12 § första stycket får dock Statens institutionsstyrelse i samband med att den unge transporteras besluta att han eller hon tillfälligt skall vistas i ett annat sådant hem.*

Nämnden får medge att den unge vistas i sitt eget hem, om detta kan antas vara bäst ägnat att främja vården av honom eller henne. Vård med stöd av denna lag skall dock alltid inledas utanför den unges eget hem.

Om nämndens beslut enligt första eller andra stycket inte kan avvaktas, får ordföranden eller någon annan ledamot som nämnden har förordnat besluta i frågan. Beslutet skall anmälas vid nämndens nästa sammanträde.

Nämnden eller den åt vilken nämnden har uppdragit vården skall ha uppsikt över den unge och, i den utsträckning det behövs för att genomföra vården, bestämma om hans eller hennes personliga förhållanden.

Nämnden har under vårdtiden samma ansvar som vårdnadshavaren för att den unges grundläggande rättigheter enligt 6 kap. 1 § föräldrabalken tillgodoses.

17 a §³

Den intagne är, om inte annat föranleds av medicinska eller liknande skäl, skyldig att efter uppmaning *vid ankomsten till hemmet samt i samband med vistelse utanför hemmet* lämna blod-, urin- eller utandningsprov för kontroll av om han eller hon är påverkad av narkotika, alkoholhaltiga drycker, andra berusningsmedel, sådana medel som avses i 1 § lagen (1991:1969) om förbud mot vissa dopningsmedel eller sådana medel som omfattas av lagen (1999:42) om förbud mot vissa hälsofarliga varor, om det kan misstänkas att den intagne är påverkad av något sådant medel.

Den intagne är, om inte annat föranleds av medicinska eller liknande skäl, skyldig att efter uppmaning lämna blod-, urin- eller utandningsprov för kontroll av om han eller hon är påverkad av narkotika, alkoholhaltiga drycker, andra berusningsmedel, sådana medel som avses i 1 § lagen (1991:1969) om förbud mot vissa dopningsmedel eller sådana medel som omfattas av lagen (1999:42) om förbud mot vissa hälsofarliga varor, om det kan misstänkas att den intagne är påverkad av något sådant medel.

² Senaste lydelse 2003:406.

³ Senaste lydelse 2001:466.

Länsrätten får efter ansökan av socialnämnden för viss tid eller tills vidare förbjuda den som har vårdnaden om en underårig att ta denne från ett hem som avses i 6 kap. 6 § socialtjänstlagen (2001:453) om det finns en påtaglig risk för att den unges hälsa eller utveckling skadas om han eller hon skiljs från hemmet (flyttningsförbud).

Länsrätten får efter ansökan av socialnämnden för viss tid eller tills vidare förbjuda den som har vårdnaden om en underårig att ta denne från ett hem som avses i 6 kap. 6 § *första stycket* socialtjänstlagen (2001:453) om det finns en påtaglig risk för att den unges hälsa eller utveckling skadas om han eller hon skiljs från hemmet (flyttningsförbud).

Denna lag träder i kraft den 1 april 2008.

⁴ Senaste lydelse 2003:406.

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade

dels att nuvarande 23 b § och 23 c § skall betecknas 23 c § och 23 d §,
dels att 23 a § och nya 23 d § skall ha följande lydelse,
dels att det skall införas en ny paragraf, 23 b §, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

23 a §¹

Bestämmelserna i 21 a och 21 b §§ gäller i tillämpliga delar i enskild verksamhet. *Dokumentationen skall bevaras så länge den kan antas ha betydelse för åtgärder i verksamheten.*

Bestämmelserna i 21 a och 21 b §§ gäller i tillämpliga delar i enskild verksamhet. *Anteckningar och andra uppgifter i en personakt som tillhör en sådan sammanställning av uppgifter som avses i lagen (2001:454) om behandling av personuppgifter inom socialtjänsten skall bevaras och därefter gallras två år efter det att den sista anteckningen gjordes i akten. Uppgifterna skall dock inte gallras så länge uppgifter om samma person inte har gallrats enligt andra stycket.*

Uppgifter i en sammanställning som avses i lagen om behandling av personuppgifter inom socialtjänsten skall gallras två år efter det att de förhållanden som uppgifterna avser har upphört.

Gallringen skall vara avslutad senast kalenderåret efter det att gallringsskyldigheten inträdde.

Den nämnd som beslutat om en insats som genomförs i en enskild verksamhet får träffa avtal med den som bedriver verksamheten om att handlingar skall överlämnas till nämnden när gallringsskyldigheten inträder. Detta gäller dock inte sådana handlingar som avses i 23 b §.

¹ Senaste lydelse 2005:125.

23 b §²

Handlingar i en personakt i enskild verksamhet som avser barn som placerats eller tagits emot i bostad med särskild service för barn som behöver bo utanför föräldrahemmet skall överlämnas för bevarande till den nämnd som beslutat om insatsen, när gallringskyldighet enligt 23 a § första stycket inträder.

När gallringskyldigheten enligt 23 a § första stycket inträder skall handlingar i enskild verksamhet, av hänsyn till forskningens behov, i ett representativt urval av kommuner och i övriga kommuner i fråga om ett representativt urval av personer överlämnas för bevarande till den nämnd som beslutat om insatsen.

23 d §³

Länsstyrelsen får besluta att en personakt i enskild verksamhet skall tas om hand

1. om verksamheten upphör,
2. om det på sannolika skäl kan antas att personakten inte kommer att handhas enligt föreskrifterna i denna lag eller enligt föreskrifter som meddelats med stöd av lagen, eller
3. om den som ansvarar för personakten ansöker om det och det finns ett påtagligt behov av att akten tas om hand.

En omhändertagen personakt skall återlämnas, om det är möjligt och det inte finns skäl för omhändertagande enligt första stycket. Beslut i fråga om återlämnande meddelas av länsstyrelsen efter ansökan av den som vid beslutet om omhändertagande ansvarade för personakten.

Personakter som tagits om hand skall förvaras avskilda hos arkivmyndigheten i den kommun där akterna omhändertagits. Personakter skall bevaras i minst två år från det att de kom in till arkivmyndigheten. En myndighet som har hand om en personakt som har omhändertagits har, om en uppgift ur akten begärs för ett särskilt fall, samma skyldighet att lämna uppgiften som den haft som ansvarat för akten före omhändertagandet.

Personakter som tagits om hand skall förvaras avskilda hos arkivmyndigheten i den kommun där akterna omhändertagits. Personakter skall bevaras i minst två år från det att de kom in till arkivmyndigheten, dock får sådana handlingar som avses i 23 b § inte gallras. En myndighet som har hand om en personakt som har omhändertagits har, om en uppgift ur akten begärs för ett särskilt fall, samma skyldighet att lämna upp-

² Senaste lydelse av tidigare 23 b § 2005:125.

³ Senaste lydelse av tidigare 23 c § 2005:125.

-
1. Denna lag träder i kraft den 1 april 2008.
 2. Gallring med stöd av bestämmelserna i 23 a § i sin nya lydelse får göras tidigast den 1 april 2010.
 3. Bestämmelserna i 23 b § i sin nya lydelse tillämpas inte om sista anteckningen i handlingarna har gjorts före ikraftträdandet av denna lag.

Härigenom föreskrivs att 18 a § lagen (1998:603) om verkställighet av sluten ungdomsvård skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

18 a §¹

Den dömda är, om inte annat föranleds av medicinska eller liknande skäl, skyldig att efter uppmaning *vid ankomsten till det särskilda ungdomshemmet samt i samband med vistelse utanför hemmet enligt 18 § lämna blod-, urin- eller utandningsprov för kontroll av om han eller hon är påverkad av narkotika, alkoholhaltiga drycker, andra berusningsmedel, sådana medel som avses i 1 § lagen (1991:1969) om förbud mot vissa dopningsmedel eller sådana medel som omfattas av lagen (1999:42) om förbud mot vissa hälsofarliga varor, om det kan misstänkas att den dömda är påverkad av något sådant medel.*

Den dömda är, om inte annat föranleds av medicinska eller liknande skäl, skyldig att efter uppmaning lämna blod-, urin- eller utandningsprov för kontroll av om han eller hon är påverkad av narkotika, alkoholhaltiga drycker, andra berusningsmedel, sådana medel som avses i 1 § lagen (1991:1969) om förbud mot vissa dopningsmedel eller sådana medel som omfattas av lagen (1999:42) om förbud mot vissa hälsofarliga varor, om det kan misstänkas att den dömda är påverkad av något sådant medel.

Denna lag träder i kraft den 1 april 2008.

¹ Senaste lydelse 2001:480.

Härigenom föreskrivs i fråga om socialtjänstlagen (2001:453)
dels att 3 kap. 5 §, 5 kap. 1 §, 6 kap. 6 §, 7 kap. 1, 3 och 5 §§, 11 kap. 3 §, 12 kap. 2 § samt 13 kap. 2 och 6 §§ skall ha följande lydelse,
dels att det skall införas en ny paragraf, 7 kap. 3 a §, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

3 kap.

5 §

Socialnämndens insatser för den enskilde skall utformas och genomföras tillsammans med honom eller henne och vid behov i samverkan med andra samhällsorgan och med organisationer och andra föreningar.

När en åtgärd rör ett barn skall *barnets* inställning så långt det är möjligt klarläggas. Hänsyn skall tas till barnets vilja med beaktande av dess ålder och mognad.

När en åtgärd rör ett barn skall *barnet få relevant information och hans eller hennes* inställning så långt det är möjligt klarläggas. Hänsyn skall tas till barnets vilja med beaktande av dess ålder och mognad.

5 kap.

1 §

Socialnämnden skall

– verka för att barn och ungdom växer upp under trygga och goda förhållanden,

– i nära samarbete med hemmen främja en allsidig personlighetsutveckling och en gynnsam fysisk och social utveckling hos barn och ungdom,

– med särskild uppmärksamhet följa utvecklingen hos barn och ungdom som har visat tecken till en ogynnsam utveckling,

– aktivt arbeta för att förebygga och motverka missbruk bland barn och ungdom av alkoholhaltiga drycker, andra berusningsmedel eller beroendeframkallande medel samt dopningsmedel,

– i nära samarbete med hemmen sörja för att barn och ungdom som riskerar att utvecklas ogynnsamt får det skydd och stöd som de behöver och, om hänsynen till den unges bästa motiverar det, vård och fostran utanför det egna hemmet,

– i sin omsorg om barn och ungdom tillgodose det särskilda behov av stöd och hjälp som kan finnas sedan ett mål eller ärende om vårdnad, boende, umgänge eller adoption har avgjorts.

– i sin omsorg om barn och ungdom tillgodose det särskilda behov av stöd och hjälp som kan finnas sedan ett mål eller ärende om vårdnad, boende, umgänge eller adoption har avgjorts,

– *i sin omsorg om barn och ungdom tillgodose det särskilda behov av stöd och hjälp som kan finnas sedan vård och fostran utanför det egna hemmet upphört.*

6 kap.

6 §¹

Ett barn får inte utan socialnämndens medgivande eller beslut om vård tas emot för stadigvarande vård och fostran i ett enskilt hem som inte tillhör någon av föräldrarna eller någon annan som har vårdnaden om honom eller henne.

Socialnämnden får inte lämna medgivande eller fatta beslut om vård utan att förhållandena i det enskilda hemmet och förutsättningarna för vård i hemmet är utredda. Om nämndens prövning gäller ett hem i en annan kommun, skall nämnden informera och samråda med den kommunen innan den fattar sitt beslut.

Socialnämnden får inte lämna medgivande eller fatta beslut om vård utan att förhållandena i det enskilda hemmet och förutsättningarna för vård i hemmet är utredda *av socialnämnd*. Om nämndens prövning gäller ett hem i en annan kommun, skall nämnden informera och samråda med den kommunen innan den fattar sitt beslut.

Socialnämnden får inte placera ett barn i ett sådant enskilt hem som vid upprepade tillfällen tar emot barn för tillfällig vård och fostran (jourhem) om inte förhållandena i det enskilda hemmet och förutsättningarna för vård i det är utredda av socialnämnd.

Om det inte finns särskilda skäl får ett barn vårdas i ett jourhem i högst två månader efter det att socialnämndens utredning enligt 11 kap. 2 § om ingripande till barnets skydd eller stöd avslutats.

7 kap.

1 §

Ett bolag, en förening, en samfällighet, en stiftelse eller en enskild individ får inte utan tillstånd av länsstyrelsen yrkesmässigt bedriva verksamhet i form av

1. hem för vård eller boende,
2. sådana boenden som motsvarar dem som avses i 5 kap. 5 § andra stycket eller 5 kap. 7 § tredje stycket,
3. hem för viss annan heldygnsvård,
4. hem eller öppen verksamhet för vård under en begränsad del av dygnet.
4. hem eller *annan* öppen verksamhet för vård under en begränsad del av dygnet.

Tillstånd skall sökas hos länsstyrelsen i det län där verksamheten skall bedrivas.

Tillstånd behövs inte för sådan verksamhet som kommunen genom avtal enligt 2 kap. 5 § har överlämnat till en enskild att utföra.

¹ Senaste lydelse 2003:407.

Kommun och landsting som driver hem för vård eller boende, samt kommun som genom avtal enligt 2 kap. 5 § har överlämnat till enskild att driva sådant hem, skall anmäla denna verksamhet till länsstyrelsen.

3 §

Bestämmelserna i 11 kap. 5 och 6 §§ gäller i tillämpliga delar i enskild verksamhet som står under länsstyrelsens tillsyn enligt denna lag. *Dokumentationen skall bevaras så länge den kan antas ha betydelse för åtgärder i verksamheten.*

Bestämmelserna i 11 kap. 5 och 6 §§ gäller i tillämpliga delar i enskild verksamhet som står under länsstyrelsens tillsyn enligt denna lag. *Anteckningar och andra uppgifter i en personakt som tillhör en sammanställning av uppgifter som avses i lagen (2001:454) om behandling av personuppgifter inom socialtjänsten skall bevaras och därefter gallras två år efter det att den sista anteckningen gjordes i akten. Uppgifterna skall dock inte gallras så länge uppgifter om samma person inte har gallrats enligt andra stycket.*

Uppgifter i en sammanställning som avses i lagen om behandling av personuppgifter inom socialtjänsten skall gallras två år efter det att de förhållanden som uppgifterna avser har upphört.

Gallringen skall vara avslutad senast kalenderåret efter det att gallringsskyldigheten inträdde.

Den socialnämnd som beslutat om en insats som genomförs i en enskild verksamhet får träffa avtal med den som bedriver verksamheten om att handlingar skall överlämnas till nämnden när gallringsskyldigheten inträder. Detta gäller dock inte sådana handlingar som avses i 3 a §.

3 a §

Handlingar i en personakt i enskild verksamhet som avser barn som har placerats eller tagits emot i ett hem för vård eller boende eller i sådant boende som avses i 5 kap. 7 § tredje stycket skall över-

lämnas för bevarande till den socialnämnd som beslutat om insatsen, när gallringsskyldigheten enligt 3 § första stycket inträder.

När gallringsskyldigheten enligt 3 § första stycket inträder skall handlingar i enskild verksamhet, av hänsyn till forskningens behov, i ett representativt urval av kommuner och i övriga kommuner i fråga om ett representativt urval av personer överlämnas för bevarande till den socialnämnd som beslutat om insatsen.

5 §

Länsstyrelsen får besluta att en personakt i enskild verksamhet som står under länsstyrelsens tillsyn enligt denna lag skall tas om hand

1. om verksamheten upphör,
2. om det på sannolika skäl kan antas att personakten inte kommer att handhas enligt föreskrifterna i denna lag eller enligt föreskrifter som meddelats med stöd av lagen, eller
3. om den som ansvarar för personakten ansöker om det och det finns ett påtagligt behov av att akten tas om hand.

En omhändertagen personakt skall återlämnas, om det är möjligt och det inte finns skäl för omhändertagande enligt första stycket. Beslut i fråga om återlämnande meddelas av länsstyrelsen efter ansökan av den som vid beslutet om omhändertagande ansvarade för personakten.

Personakter som har tagits om hand skall förvaras avskilda hos arkivmyndigheten i den kommun där akterna omhändertagits. Personakterna skall bevaras i minst två år från det att de kom in till arkivmyndigheten. En myndighet som har hand om en personakt som har omhändertagits har, om en uppgift ur akten begärs för ett särskilt fall, samma skyldighet att lämna uppgiften som den haft som ansvarat för akten före omhändertagandet.

Personakter som har tagits om hand skall förvaras avskilda hos arkivmyndigheten i den kommun där akterna omhändertagits. Personakterna skall bevaras i minst två år från det att de kom in till arkivmyndigheten, *dock får sådana handlingar som avses i 7 kap. 3 a § inte gallras.* En myndighet som har hand om en personakt som har omhändertagits har, om en uppgift ur akten begärs för ett särskilt fall, samma skyldighet att lämna uppgiften som den haft som ansvarat för akten före omhändertagandet.

11 kap.

3 §

När *ett barn* behöver vårdas i ett *annat hem än det egna* skall en plan upprättas för den vård som socialnämnden avser att anordna.

När *någon* behöver vårdas i ett *hem för vård eller boende* eller i *ett familjehem* skall en plan upprättas för den vård som social-

Planen skall även uppta åtgärder och insatser som andra huvudmän har ansvar för.

nämnden avser att anordna. Planen skall även uppta åtgärder och insatser som andra huvudmän har ansvar för.

Prop. 2006/07:129
Bilaga 16

För barn och unga som vårdas i ett hem för vård eller boende eller i ett familjehem skall en plan upprättas över hur vården skall genomföras.

12 kap.

2 §²

Följande handlingar får inte gallras med stöd av bestämmelserna i 1 § första stycket:

1. handlingar som kommit in eller upprättats i samband med utredning om faderskap eller föräldraskap enligt 1 kap. 9 § föräldrabalken,

2. handlingar som kommit in eller upprättats i samband med utredning om adoption,

3. handlingar som kommit in eller upprättats i samband med att ett barn har placerats eller tagits emot i ett hem för vård eller boende, i ett familjehem eller i ett annat enskilt hem som inte tillhör någon av föräldrarna eller någon annan som har vårdnaden om barnet.

3. handlingar som kommit in eller upprättats i samband med att ett barn har placerats eller tagits emot i ett hem för vård eller boende, i ett familjehem, *i sådant boende som avses i 5 kap. 7 § tredje stycket eller* i ett annat enskilt hem som inte tillhör någon av föräldrarna eller någon annan som har vårdnaden om barnet.

Avtal enligt 6 kap. 6 §, 14 a § andra stycket eller 15 a § tredje stycket föräldrabalken som godkänts av socialnämnden får inte gallras förrän barnet fyllt arton år.

Handlingar skall vidare undantas från gallring enligt bestämmelserna i 1 § av hänsyn till forskningens behov i ett representativt urval av kommuner och i övriga kommuner beträffande ett representativt urval av personer.

13 kap.

2 §

Länsstyrelsen har tillsyn över den socialtjänst som kommunerna inom länet svarar för.

Länsstyrelsen skall därvid

- följa socialnämndernas tillämpning av denna lag,
- informera och ge råd till allmänheten i frågor som rör socialtjänsten,
- biträda socialnämnderna med råd i deras verksamhet,
- främja samverkan på socialtjänstens område mellan kommunerna och andra samhällsorgan,
- verka för att kommunerna planerar för att kunna tillgodose framtida behov av bistånd i form av hemtjänst samt sådant boende som avses i 5 kap. 5 § andra stycket och 5 kap. 7 § tredje stycket,

² Senaste lydelse 2006:463.

– även i övrigt se till att socialnämnderna fullgör sina uppgifter på ett ändamålsenligt sätt.

– kontrollera efterlevnaden av lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall och lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga,
– även i övrigt se till att socialnämnderna fullgör sina uppgifter på ett ändamålsenligt sätt.

Prop. 2006/07:129
Bilaga 16

6 §

Om det förekommer något missförhållande i

1. annat hem för vård eller boende än sådant som avses i 6 kap. 3 §,
2. enskild verksamhet som står under länsstyrelsens tillsyn enligt 3 §,
3. hemtjänst,
4. sådant boende som avses i 5 kap. 5 § andra stycket och 5 kap. 7 § tredje stycket,

får länsstyrelsen förelägga den som svarar för verksamheten att avhjälpa missförhållandet.

Ett föreläggande skall innehålla uppgifter om de åtgärder som tillsynsmyndigheten anser nödvändiga för att det påtalade missförhållandet skall kunna avhjälpas.

Om missförhållandet är allvarligt och länsstyrelsens föreläggande inte följs, får länsstyrelsen förbjuda fortsatt verksamhet.

Länsstyrelsen får, utan föregående föreläggande, förbjuda fortsatt verksamhet vid annat hem för vård eller boende än sådant som avses i 6 kap. 3 §, om det föreligger fara för barns liv, hälsa eller personliga säkerhet.

-
1. Denna lag träder i kraft den 1 april 2008.
 2. Gallring med stöd av bestämmelserna i 7 kap. 3 § i sin nya lydelse får göras tidigast den 1 april 2010.
 3. Bestämmelserna i 7 kap. 3 a § tillämpas inte om sista anteckningen i handlingarna har gjorts före ikraftträdandet av denna lag.

Utdrag ur protokoll vid sammanträde 2007-06-04

Närvarande: f.d. regeringsrådet Bengt-Åke Nilsson, regeringsrådet Stefan Ersson och justitierådet Lars Dahllöf.

Utveckling av den sociala barn- och ungdomsvården m.m.

Enligt en lagrådsremiss den 10 maj 2007 (Socialdepartementet) har regeringen beslutat inhämta Lagrådets yttrande över förslag till

1. lag om ändring i sekretesslagen (1980:100),
2. lag om ändring i lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga,
3. lag om ändring i lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade,
4. lag om ändring i lagen (1998:603) om verkställighet av sluten ungdomsvård,
5. lag om ändring i socialtjänstlagen (2001:453).

Förslagen har inför Lagrådet föredragits av kanslirådet Angela Öst och kammarrättsassessorn Jimmy Järvenpää.

Förslagen föranleder följande yttrande av *Lagrådet*:

I remissen föreslås ett antal ändringar i bestämmelserna om skydd och stöd för barn och unga inom den sociala barn- och ungdomsvården. Förslagen syftar främst till att stärka barns och ungas ställning och att främja förutsättningarna för säkerhet och kontinuitet i samhällets vård av barn och unga.

Förslaget till lag om ändring i socialtjänstlagen

7 kap. 1 §

Enligt paragrafens nuvarande lydelse får ett bolag, en förening, en samfällighet, en stiftelse eller en enskild individ inte utan tillstånd av länsstyrelsen yrkesmässigt bedriva verksamhet i form av bl.a. hem eller öppen verksamhet för vård under en begränsad del av dygnet (första stycket punkt 4).

I remissen föreslås att paragrafens lydelse ändras så att ordet ”annan” sätts in framför ordet öppen. I allmänmotiveringen (s. 53) anges att ett tidigare förarbetsuttalande lett till att lagen tolkas och tillämpas olika av tillståndsmyndigheterna. Den fråga som föranlett tolkningsproblem är om även verksamheter som inte bedrivs i en särskilt anpassad lokal omfattas av tillståndsplikten.

För att klargöra att tillståndsplikt föreligger oavsett om vården ges i en särskilt anpassad lokal eller inte föreslås, förutom att lagtexten ändras på sätt som angetts, att ett uttalande om detta tas in i författningskommentaren (s. 113).

Den föreslagna ändringen av lagtexten ger, enligt Lagrådets mening, inte ett tydligt uttryck för det klargörande som lagstiftaren eftersträvar. Ändringen är alltså inte tillräcklig för att göra tydligt att tillståndsplikten

gäller oavsett om vården tillhandahålls i en särskilt anpassad lokal eller inte. Uttalandet i författningskommentaren, som knappast kan härledas ur den föreslagna lagändringen, föranleder ingen annan bedömning.

För att åstadkomma den avsedda ändringen av bestämmelsens tillämpning bör det därför, enligt Lagrådets mening, tydligare av lagtexten framgå att tillståndsplikten gäller oavsett om vården tillhandahålls i en särskilt anpassad lokal eller inte.

13 kap. 6 §

Av lagrådsremissen framgår att paragrafen föreslås bli kompletterad med ett fjärde stycke. Enligt detta skall länsstyrelsen utan föregående föreläggande få förbjuda fortsatt verksamhet vid annat hem för vård eller boende än sådant som avses i 6 kap. 3 §, om det föreligger fara för barns liv, hälsa eller personliga säkerhet. (De i 6 kap. 3 § socialtjänstlagen undantagna hemmen är sådana hem där Statens institutionsstyrelse och inte länsstyrelsen har tillsyn.)

Enligt Lagrådets mening kan ifrågasättas om inte den föreslagna bestämmelsen har fått ett mer omfattande tillämpningsområde än som är avsett. Den skulle kunna läsas så att länsstyrelsen får förbjuda fortsatt verksamhet, oavsett vilken slags fara som föreligger för ett barns liv, hälsa eller personliga säkerhet. Av lagrådsremissen (s. 101 och 115) framgår emellertid att avsikten är att länsstyrelsen skall kunna använda sig av bestämmelsen endast när missförhållandena i ett hem för vård eller boende är så allvarliga att barns liv, hälsa eller personliga säkerhet är i fara.

Lagrådet förordar att lagtexten utformas så att det klart framgår att faran skall vara knuten till missförhållande i det aktuella hemmets verksamhet och att paragrafens nya stycke därför ges följande lydelse.

Om missförhållandet är så allvarligt att det föreligger fara för barns liv, hälsa eller personliga säkerhet får länsstyrelsen, utan föregående föreläggande, förbjuda fortsatt verksamhet vid annat hem för vård eller boende än sådant som avses i 6 kap. 3 §.

En annan fråga är om författningskommentaren (s. 115) i ett annat avseende fått ett innehåll som helt stämmer med lagtexten. I författningskommentaren sägs att det krävs ”påtaglig risk” för liv, hälsa eller personlig säkerhet för att länsstyrelsen skall kunna ingripa med stöd av den föreslagna bestämmelsen medan motsvarande uttryck i författningstexten är ...”fara” för liv, hälsa etc. Saken bör klargöras.

Övriga lagförslag

Lagrådet har inte något att erinra mot förslagen.

Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 20 juni 2007

Närvarande: statsministern Reinfeldt, statsråden Olofsson, Odell, Bildt, Husmark Pehrsson, Leijonborg, Odenberg, Larsson, Torstensson, Carlgren, Hägglund, Björklund, Carlsson, Littorin, Borg, Malmström, Sabuni, Billström, Adelson Liljeroth

Föredragande: statsrådet Larsson

Regeringen beslutar proposition 2006/07:129 Utveckling av den sociala barn- och ungdomsvården m.m.